МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

на Днях науки 17 травня 2018 року

Том 2.
Філологічні науки

Бердянськ
2018

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 17 травня 2018 року. – Том 2. Філологічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – 240 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 10 від 26.04.2018 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, відповідальний редактор; **Казанцева Лариса Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичного виховання; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигірь Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти.

У збірнику тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 17 травня 2018 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми філософських, історичних, філологічних наук, психології та методики їх викладання.

© Бердянський державний педагогічний університет

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, ПРАВО

Бондаренко Вікторія. Інститут усиновлення в Україні: поняття та пропозиції щодо механізму вдосконалення **9**
Гаман Юлія. Вплив багатонаціональності Південного регіону України на систему освітніх закладів другої половини XIX ст. **13**
Голенко Альона. Духовність особистості як проблема суспільства **15**
Єрьоміна Тетяна. Проблема цінностей в філософії **16**
Капустєнко Юлія. Розвиток чоловічої проституції в XIX ст. **18**
Кириченко Ілля. Історіографія періоду сталінських репресій щодо викладачів і студентів Бердянських педагогічних курсів та педагогічного інституту 1920 – 1953 рр. **19**
Костюк Вікторія. Джерела українсько-польського протистояння на Західній Волині та Східній Галичині в період Другої Світової війни в об'єктиві української та польської історіографії **21**
Костюк Владислава. Національна політика СРСР та її вплив на розвиток української мови в 1923-1991 рр. **25**
Куртакова Катерина. Культурно-освітнє життя Катеринославщини XIX-поч. XX століття **28**
Кучер Карина. Особливості міжнародних відносин європейських країн в 30-ті рр. XX ст. **30**
Маляр Єлизавета. Недійсність правочинів, вчинених під впливом насильства **32**
Михайлишина Ольга. Розвиток та поширення фольклористики у регіонах Східної Європи: України, Польщі та Литви **34**
Михайлишина Ольга. Питання оцінки взаємовідносин церкви з нацистським урядом в німецькій та радянській історіографії **36**
Мусафірова Олена. Віндикаційний позов як засіб захисту права власності **37**
Нестеренко Аліна. До проблематики питання причин Пелопоннеської війни **40**
Романченко Тетяна. Правове регулювання визнання шлюбу недійсним та його припинення **43**
Руденко Ксенія. Становлення лютеранської церкви в XX ст. на теренах України: від занепаду до відродження **45**
Сальнікова Дар'я. Формування образу «нової жінки» в УСРР (1920-1930 рр.) **49**
Сальнікова Дар'я. Соціальний статус жінки (1920-1930 рр.) **51**
Семенов Артур. Проблема вступу України в Європейський Союз **52**
Сорокіна Олена. Коріння ідей російсько-української єдності та української окремішності в поглядах української еліти XVII – XVIII ст. **55**
Старченко Ольга. Проблеми практичного застосування інституту примирення винного з потерпілим **57**
Тохтамиш М.І. «Звіриний стиль» в ужитковому та ювелірному мистецтві скіфів **59**
Чегринець Діана. Джерела формування національної

інденичності в поглядах західних вчених **60**
Якуніна Юлія. Правове регулювання заповіту подружжя **63**

МОВА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Баркова Дар'я. З'ясувальні конструкції з опорними словами зі значенням знання / незнання в текстах сучасної української преси **66**
Березина Ирина. Семантико-стилистическая функция прилагательных по разрядам (на материале поэзии М. Ю. Лермонтова) **67**
Билыч Екатерина. Специфика ономастического пространства волшебных сказок **69**
Божко Анастасія. Синонімічні одиниці у творах Ігоря Муратова **71**
Болотова Влада. Репрезентація поняття «Інтелект» фразеологічними засобами англійської та української мови (на матеріалі новелі Енн Райс «Мейфейрські відьми» **72**
Боровська Марія. Особливості перекладу англійських топонімів українською мовою **74**
Брова Світлана. Фразеологизмы с противопоставлением: особенности семантики **76**
Вертегел Валерия. Специфика использования лексических заимствований в пьесах А. П. Чехова **78**
Видря Аліна. Дієслівна синоніміка та специфікиа її реалізації в прозі Ольги Кобилянської **79**
Вітер Юлія. Вивчення англійської мови у контексті інформаційно-освітнього середовища **81**
Вовк Аліна. Структурні та функціональні особливості розмовного стилю англійської мови **82**
Воробйова Маргарита. Жаргонізми в сучасній художній літературі **85**
Врубель Олександр. Взаємодія семантичного й комунікативного рівнів у творенні зіставної семантики **86**
Декастро Валерія. Ділове спілкування як соціокультурний феномен **89**
Дресвянникова Анна. Топоніми в лексичному складі англійської мови **90**
Іванова Марія. Провідні теми пісенної лірики альбому "EVOLVE" гурту Imagine Dragons **92**
Калиниченко Аркадій. Сучасні засоби наочності у навчанні іноземної мови **94**
Кальма Марія. Лінгвістичні і структурно-семантичні особливості збірки авторських казок О. Уайльда «Щасливий принц та інші казки» **96**
Капустіна Катерина. Вводные и вставные конструкции в поэтической речи Марины Цветаевой **97**
Кириліна Аліна. Особливості вербалізації кількісних відношень в англійській мові **100**
Кокоріна Лариса. Семантичні особливості колірної метафори в англійських фразеологізмах **101**

Коновал Вікторія. Структура та функції вокатива в поезії Лесі Українки **103**
Котляр Марина. Текстоцентризм як лінгводидактичне поняття **105**
Мельник Виктория. Лингвокогнитивные и лингвопрагматические механизмы комического в политическом дискурсе на материале русскоязычной прессы) **107**
Омельчак Світлана. Принципи номінації персонажів у художніх творах М. Хвильового **108**
Онасенко Любов. Лексичні новотвори у сучасних ЗМІ **110**
Псарьова Марина. Семантичні та стилістичні особливості домінантних образів поезії О. Олеся, П. Тичини, М. Рильського **112**
Рудик Ольга. Сучасні напрями дослідження мови українських газет **114**
Саліонов Андрій. Особистісно-діяльнісний підхід у формуванні культури логічного мислення майбутнього спеціаліста в умовах інформатизації освіти **115**
Сапронова Валерія. Функційні види безособових речень у художньому мовленні Миколи Хвильового **118**
Семенова Вероніка. Стилістичні функції вторинних іменників у новелах О. Гончара **119**
Сластёнова Дарья. Жаргон как процесс вторичной номинации **122**
Тунік Ганна. Принципи номінації персонажів у художніх творах М. Хвильового **123**
Тунік Ганна. Лексикографічна робота щодо виявлення старослов`янських лексичних елементів в болгарських говірках **125**
Турченкова Олена. Англійські евфемізми в сучасному політичному дискурсі **127**
Фірсова Марина. Біблеїзми у художньому тексті: лінгвостилістичні та функціональні особливості **129**
Черница Виктория. Способы образования неологизмов в русском рекламном тексте **131**
Шахмина Анастасия. Специфика использования слов с эмоциональными оттенками значений (на материале произведения М. Е. Салтыкова-Щедрина "Господа Головлевы") **133**
Шубна Вікторія. Особенности функционирования сложных синтаксических конструкций в идеостиле Ивана Бунина **134**
Ющук Ганна. Формування міжкультурної комунікації в контексті професійної педагогічної підготовки **137**

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Богдан Альона. «Мандрівний замок Хаула» Діани Уінн Джонс як епічне фентезі **139**
Варьєва Єлизавета. Леся Українка у світлі нових прочитань **140**
Дєдушева Ірина. Прийом ретроспекції як елемент психологічної прози Ірен Роздобудько **142**
Євсіков Дмитро. Розкриття дитячої психології в повісті «Том Сойєр» Марка Твена **144**
Зайцева Валентина. Методика вивчення образної системи

твору (на матеріалі повісті "Тарас Бульба" Миколи Гоголя) **146**
Колеснікова Ольга. Образ «Маленької людини» у традиції російської літератури XIX – початку XX ст. **147**
Колеснікова Ольга. Російський детектив як явище сучасної культури **149**
Молочко Аліна. Елементи літературної гри в романі Джона Фаулза «Колекціонер» **151**
Наволокіна Лариса. Роман Дж. Орвелла «1984» як літературна модель тоталітарного суспільства **153**
Осипчук Єлізавета. Поетика повсякденного простору в романі Галини Вдовиченко «Пів'яблука», «Інші пів'яблука» **155**
Пилипенко Лілія. Порівняльна характеристика системи персонажів однойменних повісті і п'єси «Щира любов» Григорія Квітки-Основ'яненка **157**
Пузанова Ганна. Сюжетно-мотивна основа поеми й повісті «Наймичка» Тараса Шевченка у шкільному вивченні **159**
Сластьонова Дар'я. Вербальне вираження оцінки дійсності у казках О.Вайльда «Щасливий принц» та «Вірний друг» **162**
Усманова О.М. Казкові елементи в драмі Івана Кочерги «Фея гіркого мигдалю» **164**
Шиян Катерина. Жанрова парадигма романістики Василя Шкляра **165**
Шило Вєроніка. Мова, література й математика **167**

ЖУРНАЛІСТИКА

Бойко Анна. Візуальний контент сучасного журналу **169**
Демченко Дар'я. Своєрідність розважальних програм на радіостанції «Громадське радіо» **170**
Євдокимов Олександр. Хіт-парад як один із видів радіопрограм про музику **172**
Єрьоменко Альона. Соціальні мережі як інструмент інформування аудиторії ЗМІ **173**
Забітчук Олена. Журналістське розслідування як жанр і метод (на прикладі аналізу проекту «Схеми: корупція в деталях») **175**
Зюзіна Дарина. Своєрідність українських фешн-журналів **177**
Ковальов Артем. Місце лонгріду серед публікацій «Укрінформу» **178**
Котляр Наталя. Соціальна журналістика у регіональному вимірі **180**
Міленко Анастасія. Проблеми функціонування аналітичних телевізійних жанрів в українському медіапросторі **182**
Солодченко Анна. Своєрідність літературно-мистецьких періодичних видань в Україні **184**

ПСИХОЛОГІЯ

Андріяшина Вікторія. Копінг-стратегії у поведінці вчителів з різним рівнем емоційного вигоряння **187**
Бандуров Сергій. Розвиток візуального мислення студентів-фізиків у процесі їх професійної підготовки **188**
Білоножко Аліна. Прояви депресивних станів у людей похилого

віку **190**
Брегеда Олена. Психологічні особливості розвитку творчих здібностей у підлітковому віці **192**
Варбанська Наталія. Психологічні фактори становлення статево-рольової ідентичності підлітків **193**
Гладких Тетяна. Особливості та розвиток пам'яті в підлітковому віці **195**
Карацупа Владислав. Гендер як соціально-психологічна категорія **197**
Клішко Юлія. Проблема деліквентної поведінки підлітків: психологічний аспект та шляхи подолання **199**
Клішко Юлія. Проблема академічної прокрастинації у студентів ВНЗ та шляхи її вирішення **200**
Кононович Андрій. Правова свідомість як складова фахової підготовки студентів юридичних та неюридичних спеціальностей вищих начальних закладів **202**
Кривицька Владислава. Інтуїція як особистісний феномен психічного життя людини **203**
Литвиненко Анастасія. Давні уявлення про конфліктність буття **205**
Нестеренко Аліна. Психологічні особливості тривожності студентів ВНЗ **206**
Нікітіна Вікторія. Вплив індивідуальних відмінностей мислення молодших школярів на їх навчальну діяльність **209**
Нікітіна Вікторія. Дитячі страхи: види, причини, корекція **211**
Павленко Наталя. Проблема самотності в похилому віці **212**
Проценко Владислава. Гендерні особливості прояву лідерства у студентів **214**
Сафонова Віра. Особливості міжособистісних стосунків у підлітковому віці **216**
Сафонова Віра. До питання проблеми впевненості у підлітковому віці **218**
Силка Катерина. До питання діагностики акцентуацій характеру підлітків **219**
Силка Катерина. Вплив мультфільмів на формування особистості дошкільника **221**
Силка Катерина. Проблема залежності від соціальних мереж серед студентської молоді **223**
Силка Катерина. Активність та творчість – як запорука здоров'я в період геронтогенезу **225**
Склярова Ольга. Ігрова терапія як метод формування вольових якостей дітей молодшого шкільного віку **226**
Склярова Ольга. Самовиховання як фактор розвитку особистості підлітка **228**
Тіпакова Поліна. Особливості міжособистісного спілкування підлітків **230**
Тітаренко Аліна. Проблема психодіагностики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку на першому році навчання у школі **231**

Тягнирядно Анастасія. Психологічні особливості розвитку щасливої особистості **232**
Філіп'єва Діана. Конфліктогени як чинники виникнення конфлікту **234**
Фоміна Надія. Соціально-психологічні основи інтернет-залежності **236**
Чекушкіна Світлана. Психологічні аспекти прогнозування та профілактики конфліктів **237**

ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, ПРАВО

Бондаренко Вікторія,
студентка 4 пр групи
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Макаренко Т.П.,**
к. і. н., доцент (БДПУ)

ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МЕХАНІЗМУ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Діти – це головне надбання кожного народу, щасливе дитинство – запорука майбутнього нації. Регулювання сімейних відносин в Україні здійснюється з метою забезпечення кожної дитини, у тому числі й дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку в умовах сім'ї. Одним із найважливіших завдань держави є обов'язок створювати належні умови для охорони та розвитку дитинства, гарантувати та забезпечувати реалізацію прав дитини.

Однак, сьогодні відсутнє належне законодавче регулювання даної сфери правовідносин, в деяких випадках усиновлення не лише не відповідає основному його принципу – відповідності усиновлення інтересам дітей, а й становить загрозу для їх життя та здоров'я, що викликає широку дискусію з приводу доцільності існування інституту усиновлення дітей, зокрема на міжнародному рівні.

Практичне застосування чинного законодавства, яке стосується інституту усиновлення свідчить про необхідність його глибокого теоретичного дослідження та внесення пропозицій з удосконалення системи усиновлення.

Ступінь досліджуваної проблеми. Вивченням даної теми у галузі сімейного права займалися видатні правники: В. Барсукова, В. Гопанчук, О. Драгневич, Н. Єршова, І. Жилінкова, Л. Зілковська, С. Індиченка, Л. Короткова, О. Нечаєва, О. Пергамент, З. Ромовська, С.Фурс, М. Антокольська, В. Борисова, О. Кудрявцева, В. Кустова, М. Логвінова, Я. Шевченко.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства і праць науковців визначити поняття та зміст інституту усиновлення та розробити пропозиції щодо вдосконалення системи усиновлення в Україні.

Сутність дослідження. Інститут усиновлення регламентується низкою національних та міжнародних нормативно-правових актів. Так, Конвенція ООН про права дитини зазначає, що дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, або яка в її власних як найвищих інтересах не може залишатися у такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою.

Поняття усиновлення закріплено в ст. 207 СКУ: усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого ст. 208 СКУ [3].

Українські та зарубіжні дослідники даної проблеми дають різноманітні й більш розгорнуті визначення інституту усиновлення. Так, наприклад, російська дослідниця А.М. Нечаєва розглядає усиновлення як форму влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, як адміністративний акт та як факт, який має юридичне значення [1, с.104]. І.М. Кузнєцова розуміє усиновлення як встановлення між усиновлювачем (його родичами) та усиновленою дитиною (її нащадками) правовідносин (особистих і майнових), що є однаковими з правами, які існують між рідними (біологічними) батьками і дітьми. Українські дослідниці В.І. Борисова та І.В. Жилінкова визначають усиновлення як правовий інститут, що функціонує в інтересах дитини, єдиний або обидва батьки якої померли, невідомі, позбавлені батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми або оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживали разом із дитиною та без поважних причин не брали участь й її вихованні [2,с.58]. Також, російський дослідник, кандидат юридичних наук В.В. Рязанцев наголошує, що усиновлення – це складний юридичний акт: у ньому знаходять своє відображення воля осіб, які висловили бажання усиновити дитину; батьків, які дали згоду на усиновлення своєї дитини; самої дитини; інших осіб, установлених законом; воля держави, виражена у відповідному судовому рішенні. Таким чином, вияв державної волі певною мірою впливає на виникнення відносин, зумовлюваних усиновленням. Держава за допомогою судових органів безпосередньо виражає свою волю та бере участь у здійсненні юридичного акту усиновлення. Без чітко вираженої волі держави на здійснення усиновлення відповідні цьому акту відносини виникнути не можуть [4,с.9].

На сьогоднішній день питанням пов'язаним з захистом прав і свобод дітей та молоді, насамперед, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування приділяється багато уваги як з боку держави, так і всього суспільства. В Україні відбувається активний процес формування національного законодавства та механізмів щодо реалізації державної політики у сфері дитинства. Впродовж останніх років прийнята низка нормативно-правових документів щодо стану дитинства в Україні, які спрямовані на реальне поліпшення становища дітей, зокрема дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, захист їхніх прав, максимальну реалізацію положень Конвенції ООН про права дитини.

Вдосконалення системи усиновлення – одне з найважливіших завдань нашої держави і суспільства. Об'єктом особливої уваги з боку держави, як наголошується в Конвенції про права дитини, мають бути діти, що живуть у важких соціальних умовах. До категорії таких дітей в Україні належить низка груп: діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти із соціальних сімей; діти, які порушили Закон; діти-інваліди; діти із сімей безробітних або ті, що змушені працювати; діти – жертви економічних катастроф; діти, що втекли з дому; діти-наркомани та ті, що зловживають спиртними напоями. Зростає кількість бездоглядних дітей. Щороку понад 12 тисяч дітей знаходять покинутими, загубленими, забутими і майже половина з них – це малята віком до 7 років. Як результат – у будинках дитини, дитячих будинках і школах-інтернатах кількість дітей,

позбавлених родинного середовища та опіки, зростає [7].

Відповідно до ст. 20 Конвенції про права дитини діти, постійно чи тимчасово позбавлені сімейного оточення, мають право на особливий захист та допомогу з боку держави. Держава повинна забезпечувати соціальний захист дитини, позбавленої родинного середовища, та забезпечувати відповідну альтернативу сімейної турботи або, в таких випадках, розміщення в відповідні заклади по догляду за дітьми [5]. Крім того, при забезпеченні цих прав повинна бути врахована культурна належність дитини.

Але, на жаль, під час усиновлення дітей спостерігаються порушення. Неврахування прав та інтересів дитини призводить, навіть, до морально-психічних травм. Наприклад, коли особа, яка хоче всиновити вихованця інтернату, "придивляється" до нього, відвідує, запрошує в гості, а потім відмовляється. На жаль, права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні реалізуються в умовах економічних та соціальних протиріч, нестабільності, що негативно впливають на розв'язання проблем захисту цієї категорії дітей.

На нашу думку, для реального втілення положень, проголошених ст. 20 Конвенції про права дитини, необхідна гуманізація системи сирітських та спеціальних навчальних закладів, їх реформування, запровадження нових інформаційних технологій навчання, альтернативних форм опіки над дітьми. В ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства» йдеться про реорганізацію та ліквідацію навчально-виховних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, передачі дітей на виховання та спільне проживання в прийомній сім'ї або дитячі будинки сімейного типу [6]. Для реалізації цього права слід використовувати уже напрацьований певний досвід інших країн світу. За таких умов необхідно широко і всебічно розгортати правове виховання підростаючого покоління.

Становище у правовій сфері охорони дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні потребує вдосконалення не лише в аспекті дотримання міжнародних нормативно-правових актів, а й у напрямі загального поліпшення становища дітей, захисту їхніх інтересів, охорони здоров'я, розвитку. Гострою проблемою залишається недостатнє інформування суспільства, батьків, вихователів, працівників соціальних служб, самих дітей про вже прийняті і діючі нормативні акти в сфері захисту прав дітей, зокрема, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Слід переглянути законодавчі акти щодо санкцій до батьків, які нехтують турботою про дитину. Важливим кроком у вирішенні цього питання стало прийняття Закона України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» від 07.12.2017 за № 2234-19, який набув чинності 06.02.2018 р. Документ спрямований на забезпечення належного виконання рішень щодо стягнення аліментів. Закон дозволить зменшити заборгованість зі сплати аліментів, а також забезпечить належне утримання осіб, які отримують аліменти. Даним Законом запроваджено нові засоби примусового виконання рішень відносно боржників, які мають

заборгованість зі сплати аліментів у розмірі, що сукупно перевищує суму відповідних платежів за 6 місяців. Зокрема, Законом встановлюється тимчасове обмеження таких осіб у праві виїзду за межі України, тимчасове обмеження боржника у праві керування транспортними засобами, тимчасове обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною зброєю, тимчасове обмеження боржника у праві полювання.

Серед проблем усиновлення є і малий термін дії направлення, який становить 10 календарних днів, на знайомство потенційних усиновителів із дитиною. На нашу думку, в цьому питанні треба не поспішати і встановити, як мінімум, річний термін для взаємо адаптації дитини і батьків, насамперед коли йдеться про дитину старшого віку. За кордоном умови всиновлення та вимоги до майбутніх батьків значно жорстокіші, ніж у нас. Наприклад, законодавство Італії та деяких інших держав забороняє усиновлювати повнолітню дитину, а також, якщо вік усиновителя перевищує на сорок років вік усиновленого. Встановлення цього правила, напевне, є прагненням до того, щоб усиновитель встиг виростити дитину. Вікова категорія для усиновлювачів у Греції становить 30–60 років, у Хорватії – 21–35 років.

В органах, що займаються питаннями усиновлення повинні працювати компетентні працівники, соціальні педагоги, психологи, які пройшли відповідну підготовку для такого виду діяльності.

Таким чином, однією з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є усиновлення. З огляду на наведене усиновлення є правовим інститутом, що здійснюється в інтересах дитини, єдиний або обидва батьки якої померли, невідомі, позбавлені батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми чи оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживають разом із дитиною та без поважних причин не беруть участь у її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що розвиток та вдосконалення інституту усиновлення у сімейному праві посідає одне з перших місць у справі захисту прав дітей, які залишилися без батьківського піклування, що спричиняє актуальність проблем удосконалення системи усиновлення та розвитку теоретичних пошуків у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1.Нечаева А.М. Охрана детей-сирот в России: история и современность /А.М. Нечаева.-М., 1996.-193 с., с. 104

2.Сімейне право України: [підручник]/за ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової.-К.: Юрінком Інтер, 2006.-263 с., с. 58

3.Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/2947-14

4. Рязанцев В.В. Правоотношения усыновления в российском семейном праве: автореф. дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03/ В.В. Рязанцев.-М., 2001.-18 с., с. 9

5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov. ua/laws/show/995_021

6. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/2402-14/page2

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oldconf. neasmo.org.ua/node/269

Юлія Гаман,
студентка 7 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: ст. викл. **О. С. Авдєєва**

ВПЛИВ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОСТІ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ НА СИСТЕМУ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Сучасна Україна перебуває в стані постійних реформ в різних сферах і освіта не є виключенням. Задля більшої результативності всіх трансформацій в цій галузі необхідне детальне вивчення історичного підґрунтя реформації системи освіти. Проведення змін необхідно робити відштовхуючись від потреб та особливостей суспільства, так в другій половині XIX ст.. звертали увагу на багатонаціональність населення і з повагою ставились до потреби навчання іншими мовами та залежно від віровчення. Тож, ми пропонуємо аналіз стану освіти на півдні України в умовах багатонаціональності населення півдня України другої половини XIX ст..

Дана тема розглядається такими науковцями: Г. Єрмак, О. Величко, Л. Циганенко, О. Тухватуліна. Їх праці розкривають розвиток, та систему освітніх закладів для іншомовного населення. Метою дослідження є надання загального аналізу освітніх закладів для іноземного населення та їх вплив на загальну систему освіти півдня України. Методами дослідження є аналіз, синтез, узагальнення.

У зв'язку із великою строкатістю населення на півдні України виокремились, так звані, колоніальні навчальні заклади. Вони створювались на території іноземних поселень і від початку свого існування не належали до Міністерства народної освіти і мали свою певну структуру. І лише 2 травня 1881 р. було прийнято наказ про передання сільських шкіл і центральних училищ з колишніх німецьких і болгарських колоній, а також шкіл з колоній євреїв у Катеринославській, Херсонській та Таврійській губерніях з відомства Державного майна до Міністерства народної освіти [1, с. 30].

Колоніальні навчальні заклади поділялись на: центральні училища, церковно-приходські та єврейські колоніальні училища. Центральні училища створювались з метою розповсюдження корисних знань, особливо російської мови між іноземцями і вони також готували вчителів для інших училищ. Церковно-приходські мали на меті підготовку дітей до конформації, навчання рідній мові. Учителями тут були кистери – помічники пастора, головним їх

завданням було викладання Закону Божого. Єврейські колоніальні училища найбільше серед цих трьох видів начальних закладів відповідали назві «початкові народні училища» [1, с. 36].

Найвищим рівнем освіченості на півдні України відзначалися німці, склад яких був репрезентований трьома групами – римо-католиками, лютеранами та менонітами. Німці, чехи та естонці незалежно від свого економічного положення, при поселенні на новому місті, перш за все турбувались про створення молитовних будинків та училищ. Народна освіта в німецьких колоніях існувала ізольовано та була представлена двома типами учбових закладів: сільськими (церковними) школами та вищими (центральними) училищами.

Для навчання нехристиянського населення Таврійської губернії на 1889 р. в поселеннях існувало 272 школи, а саме: 261 для татарського населення та 11 шкіл для євреїв. [2, с 159]. У татар великий відсоток населення проходить через школи, або Макбете, зведені при мечетях. Навчання в них обмежувалось лише запам'ятовуванням молитов, вивчення азбуки та вмінням прочитати декілька слів та написати своє ім'я.

Довгий час євреї мали власну систему освіти. Спочатку існували початкові школи – хедери, талмуд-тори – це були школи молитовної освіти і вищі талмудські школи – ієшиви. Рівень писемності серед єврейського населення був доволі високим: у містах – 59,% серед чоловіків та серед жінок – 34,6%, на селі – 54,1% та 26,3%. [3, с. 106].

Таким чином, на півдні України в середині XIX ст. існувала досить розгалужена система освіти, маючи свої специфічні особливості через велику строкатість населення, що сприяло специфічному розвитку закладів освіти. Так, можна сказати, що полікультурність населення мала дуже великий вплив на розбудову системи освіти півдня України другої половини XIX ст.. та сприяла покращенню грамотності не тільки серед іноземного, але й серед місцевого населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніточко І. І. Освіта. Документи. Факти. Спогади. Березівський район / І. І. Ніточко. – Одеса: «Астропринт». – 2009. – 615 с.

2. Памятная книга Таврической губернии, составленная Статистическим бюро Таврического губернского земствъ / под ред. К. А. Вернера. – Симферополь, 1889.- 691 с.

3. Тухватуліна О. С. Релігійне життя єврейських колоній Північного Приазов`я (XIX – початок XX ст.) / О. С. Тухватуліна // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 142. – Т. 154. – С. 102-107.

Голенко Альона,
студентка 6 курсу факультету психолого-
педагогічної освіти та мистецтв.
Наук. керівник: кандидат філософських
наук, доцент кафедри історії та філософії, **В. І. Дуденок** (БДПУ)

ДУХОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА

Актуальність. Сучасний цивілізований світ, зазнаючи все більших змін, переконується, що формування духовності є однією з осьових проблем суспільства. Ця проблема має ярко виражений соціальний характер, оскільки пов`язана з процесом формування особистості. Чи досягне Україна значних рубежів у своєму розвитку, чи вдасться педагогічній системі успішно реформувати освітній простір, яке майбутнє чекає наших дітей – всі ці проблеми безпосередньо стосуються ідеї духовності та шляхів її формування.

Ступінь досліджуваності проблеми. Трансформація духовного світу суспільства, духовності як провідної якості особистості стоїть у центрі уваги багатьох науковців. Проблеми духовного світу особистості активно досліджували Я. Коменський, І. Песталоцці, В. Сухомлинський, І. Бех, І. Зазюн, С. Соловейчик, Л. Фрідман, І. Зеліченко та ін.

Мета дослідження – проаналізувати проблеми формування духовності особистості, розкрити особливості духовного розвитку суспільства.

Сутність дослідження. Духовність – категорія суспільних наук, якою виражається творча спрямованість, наснага, енергія особистості. Це поняття характеризує направленість розумових, емоційно-чуттєвих та вольових якостей людини, її здатність до усвідомлення себе як особистості. Саме духовність задає вектор усім психічним характеристикам людини, створює інтенцію людського буття, будучи квінтесенцією наших прагнень і сподівань.

Духовність формується з самого дитинства, з моменту, коли материнські руки вперше доторкнулися до немовляти, з найперших слів, звернених до дитини, з живою материнською ласкою та посмішкою, з першими словами матері. Як вважають педагоги, «виховання дітей є саме пробудженням їх неусвідомленої чуттєвості до національного духовного досвіду, укріплення в ньому їх серця, їх волі, їх уявлень та їх творчих задумів» [2].

З точки зору багатьох психологів духовність – це вищий ступінь свідомості людини, її емоційного ставлення до явищ навколишнього середовища. Це поняття можна ототожнити з високим інтелектом, ерудицією, бо духовність особистості – це вміння досягати успіху, захищатися від негараздів. Володіти свідомістю – значить звільнитися від власних звичок, страхів, а також відійти від дріб'язкових ілюзій [3].

Духовність лежить в основі моральності та моралі. Мораль є потрібним, необхідним, моральність – сущим, а духовність – це внутрішні переконання, мотиви поведінки особистості.

Існує думка психологів, що духовність – це складний психічний феномен самоусвідомлення особистості, якому притаманне внутрішнє

сприйняття, привласнення нею сфери культури, олюднення, вростання в неї та розуміння її як власного надбання [2].

На думку великого українського філософа С. Кримського духовність – це самобудування людини, вихід до вищих ціннісних орієнтацій конституювання особистості та її менталітету, зосередженість на моральній культурі людства [1, 91].

Значне місце у громадських роздумах займає поняття православної духовності. У православному християнстві духовність розуміється як богоподібність, спрямованість усього життя, цілей і цінностей до Бога як джерела істинної духовності. Православна духовність неможлива без Христа, церковних таїнств, самовдосконалення, боротьби з гріхом у власній душі, безкорисливої любові до інших людей і саме цим вона наближує людину до Бога, сприяє покращенню духовного світу взагалі [3].

Отже, можна зробити висновок, що під духовністю розуміється певна інтегральна якість особистості, що вказує на цілісність людини, властивий їй креативний потенціал, моральні характеристики, здатність особистості до саморозвитку, свободи, вільного вибору, і, найголовніше, це поняття символізує вищу цінність особистості. Взагалі, мабуть, не слід ототожнювати духовність із голою раціональністю, адже схильність до пошуків справжнього сенсу життя, терпимість у стосунках з людьми, щирість, доброта, жалість, що йде від серця, та інші подібні якості цілком можуть бути властиві не лише інтелектуалам, а й малоосвіченим людям.

Тому духовність людини – це уміння вийти за межі вузько егоїстичного прагнення вижити, досягти успіху, захистити себе від усіляких бід. Наповнене духовним багатством життя передбачає не лише включення в образ власного «Я» значимої інформації про навколишній світ, але й здатність розглядати своє «Я» в контексті всесвіту та людства взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базалук О. О., Юхименко Н. Ф. Філософія освіти: навч.-метод. посіб./ О. О. Базалук. – Київ: Кондор, 2015.- 164 с.

2. Бех І. Виховання особистості: сходження до духовності: наук.видання / І. Бех.- Київ: Либідь, 2006.- 272 с.

3. Зязюн І. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн.- Київ; Черкаси: [Б. в.], 2008.- 608 с.

Єрьоміна Тетяна,
студентка 6 курсу факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та філософії, **В. І. Дуденок** (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ В ФІЛОСОФІЇ

Актуальність. Система цінностей, пануюча в тому чи іншому соціумі, визначає суспільний розвиток на майбутнє, пронизуючи до самих глибин всі сфери людського буття. У суспільних науках під цінностями

розуміються не лише усталені норми, моральні та естетичні ідеали, а і будь-які феномени свідомості, що мають значимість для особистості та суспільства взагалі. Будучи одвічною, проблема цінностей залишається актуальною і зараз, адже кожне нове покоління, як і кожна конкретна особистість, опановуючи світ, повинні визначитися зі своїми прагненнями, цілями та вподобаннями.

У працях І. Вишенського, М. Лопатинського, М. Козачинського, Ф. Прокоповича, С. Яворського, М. Коцюбинського, М. Драгоманова та багатьох інших дана проблема є одним із провідних мотивів [2, 129].

Мета статті – розкрити особливості проблеми цінностей у філософії.

Сутність дослідження. Формування поняття "цінність" пройшло складний історичний шлях. Цікавим твердженням давньогрецької філософії є те, що найвищим мірилом цінності та найвищою цінністю є людина. Загальновідома теза Протагора: "Людина є мірою всіх речей" стала вже афоризмом у нашій культурній спадщині.

Уперше в історії філософії до проблеми цінностей звернувся Арістотель. На його думку, засадничим поняттям, яке пояснює існування людських уявлень про "бажане" і "належне", є поняття "благо". Благом називають або те, що є кращим для кожного сущого, або те, що робить благами інші причетні до нього речі, тобто ідею блага. Платон, розвиваючи цю концепцію, визначив існування двох світів (сфер) буття:

1) фізична (природна) реальність;

2) ідеальна (надприродна) реальність.

Ці два світи, за Платоном, пов'язує єдине начало – благо. Ідея блага й роздуми про шляхи його досягнення в реальному житті стали основою європейської традиції осмислення проблеми цінностей.

Аксіологічний ракурс філософії особливо загострюється в періоди радикальних суспільних змін, коли відбувається переоцінка цінностей. За таких обставин активізується потяг до вічних цінностей, які пропонують етика, культурологія, релігія, загострено сприймається девальвація моральних чеснот – справедливості, порядності, відповідальності, обов'язку. Все це формує нові стимули до осмислення проблеми людини, яка своєю діяльністю здатна створювати або руйнувати світ цінностей. Лише людина змінює навколишнє середовище, зумовлює появу нової, незнаної раніше загрози планетарного порядку – екологічної катастрофи, що ставить під сумнів саме існування людства. У той же час саме людина збагачує систему загальнолюдських цінностей, утворює нові культурні багатства.

На думку Е. Гусинського і Ю. Турчанінової, цінності – це деякі риси, характеристики реальності (справжньої або уявної), щодо яких існує установка глибокого прийняття, бажання їх втілення. Все, що існує у світі, може стати об'єктом ціннісного відношення, тобто оцінюватися людиною як добро чи зло, краса чи потворність, можливе чи неприпустиме, істинне чи хибне [1, 92].

У наш час особливої ваги набувають загальнолюдські цінності. Вони є регуляторами поведінки всього людства, виступаючи найважливішими критеріями, стимулами і знаряддями пошуку шляхів взаєморозуміння, злагоди і збереження життя людей планети. Проте, у сучасній філософії

поки що немає єдиного бачення того, що є загальнолюдськими цінностями, адже немає основи, яка б давала змогу визначити єдині цінності для всіх народів, систем та культур.

Отже, проблема цінностей є однією з найбільш фундаментальних у філософії, а особливо сьогодні, у період складних трансформаційних процесів, економічних, політичних, культурних та інших змін. Однак, вона залишається відкритою і ще довго буде в центрі філософських пошуків дослідників, що представляє перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

4. Базалук О. О., Юхименко Н. Ф. Філософія освіти: навч.-метод. посіб./ О. О. Базалук. – Київ: Кондор, 2015.- 164 с.
5. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації./А
6. А. Кавалеров.- Одеса: Астропринт, 2002. – 221 с.

Капустєнко Юлія,
студентка 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: **Королевська Ю.Ю.,** ст. викладач (БДПУ)

РОЗВИТОК ЧОЛОВІЧОЇ ПРОСТИТУЦІЇ В XIX СТ.

Актуальність. З давніх часів існування проституції побутувала думка, що це виключно жіноче ремесло. Однак проституція немає ні статевого, ні вікового поділу. Чоловіча проституція зародилася ще в еллінську епоху й існує до сьогодення. І хоча впродовж всього періоду існування чоловіча проституція зазнавала більш агресивну реакцію суспільства, проте це не завадило набути бурхливого розвитку у XIX столітті.

Ступінь дослідженості проблеми. Питання чоловічої проституції аналізували у своїх дослідженнях А. Д`яченко, А. Свядащ, Н. Сінельникова, Д. Хілі, С. Шлик та інші.

Сутність дослідження. Гомосексуальні відносини існували у повсякчас таємно, але саме у XIX ст. набули категорії «модний тренд». Подібні зв'язки мали як ворогів так і прихильників, що намагалися пояснити такі стосунки як природні. Наприклад, у Російській імперії за Петра Великого існували заборони на «мужелозтво» в арміях та флотах, Миколай I намагався розповсюдити цей же наказ у 1835 році, маючи надію прищепити релігійну нетерпимість та соціальні чесноти. Вікторіанці вишукували симптоми та лікували від садомії у той час, коли Карл Ульрихс започаткував рух за права сексуальних меньшин. Та й одним з аспектів гомосексуальної субкультури була англо-католицька релігія, яка надавала чоловікам безліч інститутів і релігійних практик через які вони могли висловити свої почуття [3].

Осуд гомосексуальності дав поштовх розвитку чоловічої проституції як за гроші, так і безкоштовно. Надання послуг могло відбуватися будь-де: наприкінці XIX ст. медичний дискурс ідентифікував бані як лакмус

чоловічої проституції у російських дворах, парки набували значення для відносин «патрон–клієнт», підкреслювалася роль суспільних туалетів, а також особливих вулиць. Коханцями у заможніх людей ставали особисті хлопчики-прислуги [2, с.54]. Також не слід забувати і про існування борделей. Один з них у Британії на Кливленд-стріт для високопоставлених чиновників та вищої аристократії вікторианської Англії. Сексуальні послуги клієнтам надавали юнаки 17–18 років, які у день працювали на пошті посильними.

Обернення до проституції неповнолітніх хлопчиків проходило так само, як і у випадку з дівчатами: будь-яка людина чи працівник «секс-індустрії» розповідали про райдужне життя та гроші, а коли дитина бачила реальність, то вже не мала дороги назад. До цього списку входять загублені діти, ті, що втекли від батьків, гуляки.За несмиренність жорстоко карали або навіть вбивали. Радикальні міри не повинні дивувати: за проституцією слідкувала міліція. Малолітні проститутки також могли загинути й від клієнта, як правило, це пояснювалось особливою пристрастю [1, с.205].

Висновок. Попри заборони і несприймання суспільства чоловіча проституція набувала все більшої популярності та попиту. Відкритий характер в обличчі чоловічих послуг викликав не лише серйозну протидію, а також пустив у хід розвиток фантазій для виконання вимоги «роби те, що любиш, люби те, що робиш». З новими поглядами виявилось, що не лише жінка має бути задіяна у проституції – у чоловіка є не менша перевага в інтимних стосунках для партнера тієї ж статі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гилинский Я.И. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других отклонений // Я.И. Гилинский. – СПб.: Юридический центрПресс, 2004. – 520 с.

2. Хили Дан. Гомосексуальное влечение в революционной России. Регулирование сексуально-гендерного диссидентства // Дан Хили. – М.: Ладомир,2008. – 620 с.

3. David Hilliard. UnEnglish and Unmanly: Anglo-CaTholicism and Homosexuality / Australia, 1982. // http://anglicanhistory.org/academic/hilliard_unenglish.pdf

Ілля Кириченко,
студент 7 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник:**О.С. Авдєєва,** к.іст.н.

ІСТОРІОГРАФІЯ ПЕРІОДУ СТАЛІНСЬКИХ РЕПРЕСІЙ ЩОДО ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ БЕРДЯНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КУРСІВ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ 1920 – 1953 рр.

Процес сучасного державотворення обумовлює необхідність об'єктивного, глибокого, всебічного дослідження та висвітлення маловідомих сторінок історії України як глобальної так і локальної.

Заклади освіти це не лише осередки науки і знань, а й центрами локальної історії міст, районів та областей. Тобто, на нашу думку, велике значення грає історична традиція та пам'ять навчальних закладів. Вони також виступають як підтвердження авторитетності освітніх установ.

Дослідження періоду Сталінських репресій 1920 – 1953 рр. на сьогодні не є вичерпним і тому викликає інтерес до різноманітних аспектів цієї теми.

Метою дослідження виступає загальний аналіз історіографії періоду Сталінських репресій 1920 – 1953 рр. локального рівня на прикладі репресій що до викладачів і студентів Бердянських педагогічних курсів та педагогічного інституту 1920 – 1953 рр.

Тема сталінських репресій в західній історіографії отримала новий поштовх після викриття «культу особи» на XX з'їзді КПРС. Безліч статей, опублікованих в радянській пресі, послугувало основою для книг німецького історика Г. Пашера, австрійського історика Г. Андікса і в не меншому ступені для класичної праці відомого англійського вченого Р. Конквіста. Важливі для нас питання міститься в ряді статей англійського історика С. Уайткрофта (S. G. Wheatcroft).

«Переосмислення сталінського терору» – антологія групи англійських дослідників, де, крім статей Р. Девіса про Великий терор, слід зазначити, важливі для нас, статті М. Іліч (M. Ilic) і К. Джойса (C. Joyce) про регіональні аспекти терору 1930-х років.

Радянську історіографію дослідження масових політичних репресій в Україні варто поділити на кілька періодів [3, с. 4]: 1) 1920-ті рр. – середина 50-х рр. – утвердження радянської влади на території України. Політика "ліквідації куркульства як класу" висвітлювалась істориками під ретельним наглядом влади; 2) середина 1950-х – середина 60-х рр. – період "хрущовської відлиги"; 3) друга половина 1960-х – середина 80-х рр., частіше констатувався лише сам факт; 4) друга половина 80-х рр. – початок 90-х рр., – в часи "перебудови" частина істориків почала замислюватись над результатами діяльності карально-репресивної системи як в Україні, так й в СРСР.

Сьогодні історією Бердянського державного педагогічного університету плідно займається Інститут історичної урбаністики та кафедра історії та філософії.

Ми звертаємо увагу на цілу низку праць та збірників: "Історія Бердянського державного педагогічного університету"[2], Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету" від упорядників І. Лимана та В. Константінової. Особливу цінність для нас складають третій та четвертий томи: "Бердянські педагогічні курси та педагогічний технікум (1920 – 1935 роки)", Бердянський інститут соціального виховання. Педагогічний інститут. Учительський інститут (1932 – 1953 роки) [1].

Оцінюючи в цілому стан наукової розробки теми, слід зазначити, що окремі її аспекти, репресії на регіональному та локальному рівні залишаються недостатньо опрацьованими.

Аналізуючи історіографію питання можна зробити висновок, що дослідження з історії Бердянського державного педагогічного університету

поглиблюються та розширюються. Науковці постійно збирають матеріал аналізують, упорядковують та видають його.

Тим не менш велику частку матеріалів становлять неопубліковані джерела та інтерв'ю які можуть виступати базою для локального дослідження – Сталінських репресій викладачів і студентів бердянських педагогічних курсів та педагогічного інституту 1920 – 1953 рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Константінова В.М., Лиман І.І. Бердянський інститут соціального виховання. Педагогічний інститут. Учительський інститут (1932 – 1953 роки) / Упорядники: В.М. Константінова, І.І. Лиман // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Том IV. — К.: «Освіта України», 2009. — 782 с.

2. Лиман Ігор. Історія Бердянського державного педагогічного університету. Навчальний посібник + CD / Ігор Лиман, Вікторія Константінова. — Бердянськ: БДПУ, 2015. — 206 с.

3. Русін Р.М. Історіографія політичних репресій міжвоєнного періоду в Україні (20-30 рр. ХХ ст.).- / Р.М. Русін // Держ. закл. Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — Старобільськ, 2015. — 200 с.

Костюк Вікторія,
студентка 1 курсу
Гуманітарно-економічний факультет
Наук. керівник**: Ю.В. Федорик,** к. і. н., доцент

ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ ТА СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ОБ'ЄКТИВІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Актуальність. Польсько-українські стосунки мають важливе, визначальне значення для безпеки цілого регіону Центрально-Східної Європи. Незважаючи на численні приклади співпраці та культурного взаємозбагачення, українці та поляки не зуміли уникнути конфліктів, які мали драматичні наслідки. Проблема польсько-українських стосунків знаходила широке відображення в історіографії обох народів. Особлива увага дослідників концентрувалася навколо аналізу цих стосунків в бурхливий період ХХ ст. Серед найдраматичніших подій ХХ ст., які викликають жваве зацікавлення істориків, слід згадати українсько-польське протистояння на Західній Волині та Східній Галичині в період другої світової війни. Хоча точка зору істориків щодо передумов цих подій чітко залежить від їх національної приналежності, а самі дослідження цих питань часто позбавлені об'єктивності і віддзеркалюють взаємні національні стереотипи, подальше вивчення джерел цього кривавого конфлікту є надзвичайно важливим з огляду на його значимість для політики пам'яті Польщі та України, як і зовнішніх відносин між ними.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед українських істориків,

які досліджували українсько-польське протистояння в період другої світової війни слід згадати В. В'ятровича, Я. Дашкевича, І. Ільюшина, Я. Ісаєвича, М. Кучерепу, С. Макарчука, Є. Місила, В. Сергійчука, М. Швагуляка і т. д. В свою чергу, серед польських – Г. Мотику, А. Айненкеля, М. Клімецького, Г. Мазура, Ч. Партача, В. Резмера, В. і Е. Сємашко, В. Філяра, С. Чапуга, до польських Л. Куліньська. Дослідження характеризують діаметрально протилежні погляди істориків в залежності від їх національності. Так, трагедією для науки є те, що засадничою і нормальною для визначення причин конфлікту визначається національна приналежність: українці локалізують їх по польській стороні, а поляки – по українській. Найбільша увага істориків по обидва боки кордону присвячена перебігу конфлікту на території Волині, який отримав назву в польській історіографії як «Волинська різанина», а в українській – «Волинська трагедія».

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження є аналіз причин українсько-польського протистояння у роки Другої Світової війни, визначення відмінностей у трактуванні передумов конфлікту в українській та польській історіографії. У своєму дослідження ми використали теоретичні методи: системний, синтезу, систематизації, узагальнення, інтерпретації для детальнішого вивчення проблеми.

Сутність дослідження. 13 листопада 1918 року виникла Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) зі столицею у Львові. Для львів'ян польської національності, які хотіли вільну Польщу, перспектива стати громадянами Західної України була неприйнятною. Цього ж дня польські підпільні групи перейшли у контрнаступ. До березня 1919 року Українська Галицька Армія тричі починала наступальні операції намагаючись повернути Львів, але щоразу зазнавала поразки [2, с. 7]. На думку українського дослідника, Ярослава Калакури, самий факт поразки ЗУНР та окупації Польщею Східної Галичини й Західної Волині призвів до гострого політичного та міжетнічного протистояння між українцями й поляками і у подальшому негативно позначився на українсько-польських відносинах [1, с. 104].

Погляд на українсько-польський конфлікт в період Другої Світової війни як наслідок безперервного тисячолітнього протистояння двох народів характеризує точку зору багатьох українських істориків. Однією з особливостей «волинського дискурсу» в українській історіографії є висвітлення не лише безпосереднього контексту міжетнічних протиріч в регіоні в період війни, який беззаперечно, мав великий вплив на перебіг «антипольської акції», але також і політики Другої Речі Посполитої на «східних кресах», яка пояснювала позицію українського населення щодо цієї акції [1, с. 101].

Підсумовуючи події міжвоєнного періоду, слід визнати, що він для українців був не вдалим. Повсюдним було переконання що тільки здобуття власної держави може запобігти денаціоналізації українців [2; 20-21]. Не випадково українські та польські історики сходяться на думці, що негативними елементами національної політики Другої Речі Посполитої були: пацифікація 1930 року, арешти українських політиків, ліквідація суспільних і культурних організацій; положення про мову 1924 р.; заходи щодо примусового окатоличення православного населення і знищення їхніх

храмів. Тут варто зауважити, що розуміння вибухової ситуації для міжнаціональних відносин у передвоєнній Польщі вже було у частини тогочасної польської еліти [1, с. 111].

Довга історія українсько-польської ворожнечі на Волині та Галичині, взаємні підозри навесні та влітку 1943 року призвели до масових етнічних чисток, що включали спалення сіл та масові вбивства цивільного населення. Українська повстанська армія під час свого організаційного піднесення влітку 1944 року, билася за радянською лінією фронту [3; 118]. Вибух кривавого польсько-українського конфлікту під час Другої світової війни О. Каліщук пояснює саме втратою легітимного контролю на застосування сили, що було наслідком німецько-радянської війни. Показово, що найгостріша фаза протистояння почалася не у 1939 р., коли польська влада була замінена німецьким та радянським окупаційними режимами, а лише у 1943 р. – в розпал німецько-радянської війни, коли Німеччина почала втрачати контроль над окупованими територіями Західної України [1, с.112].

Українські історики вказували за передумову конфлікту вбивства українців на Холмщині в 1941-1942 рр., натомість польські історики (той самий Мотика) пояснювали, чому ці події не могли бути безпосередньою причиною Волинської трагедії (різанини), наводячи чітку статистику взаємних втрат як зі сторони українців, так і поляків, вважаючи їх співмірними. Польські історики чітко відрізняють події Волині в 1943 та Галичині в 1943-1944 рр. як етнічні чистки, які контрастували з практикою індивідуальних вбивств окремих діячів в попередні роки. У традиційній польській історіографії ці події тенденційно сприймається як етнічна чистка винятково польського населення; в українській — як «дія у відповідь» на звірства поляків щодо українських цивільних. Ця тема значно більше досліджена польськими істориками, які займаються нею від часу закінчення Другої світової війни. Для праць польських дослідників, на думку українських опонентів, характерна тенденція перебільшувати польські жертви за рахунок включення в число жертв поляків, які сховалися та втекли від різанини, та за рахунок применшення кількості українських жертв, та включення до числа польських жертв інших людей частково навіть не польської національності, які загинули за геть інших обставин і які не мали стосунку до Волинської трагедії. Українські історики переважно почали досліджувати цю тему після проголошення Україною незалежності.

Польська історіографія, як вже було згадано раніше, концентрує увагу на перебігу та визначенні причин трагедії польського цивільного населення на Західній Волині та Східній Галичині, яка мала місце в 1943-1944 рр.. За безпосередній початок кульмінації міжнаціонального протистояння польська історіографія вбачає відозву Клима Савура (Дмитро Семенович Клячкивський – полковник УПА) від 18 травня 1943 р. до польського населення Волині, в якій уся відповідальність за загострення міжетнічних взаємин на Волині була покладена на поляків, звинувачених у вступі до підпорядкованої німцям поліції. На відміну від українських істориків, для яких текст відозви наводиться в якості підтвердження, що бандерівці прийняли рішення про антипольську акцію лише під впливом дій польської допоміжної поліції, польські автори згадують факти вбивства польського населення в лютому-травні 1943 року. На думку Г. Мотики,

відозва була покликана представити жертв винуватицями власних проблем, а злочинців, натомість, показати народними месниками, які запроваджують новий справедливий лад. Польські історики рішуче критикують погляд, який представляв криваві події на Волині в якості стихійного народного бунту, породженого багатолітнім польським пануванням [2,с. 82].

Слід зазначити також, що частина українських та польських істориків на підставі оприлюднених в сучасній історіографії джерел звертали увагу і на те, що серед представників і українського, і польського національного підпілля було розуміння провокативної ролі німців, а також певною мірою і радянських партизан у розгортанні конфлікту [1,с. 128].

Основні висновки. Намагаючись з'ясувати причини українсько-польського протистояння на Волині, відкинувши історію довоєнних стосунків двох народів, чимало польських істориків акцентують увагу на тому, що „різню поляків" розпочала ще українська поліція на службі у німців, тож дії українців слід розглядати як злочини колаборантів, які виступали проти Польської держави. Про те, наскільки складним є питання колаборації українців і поляків у роки Другої світової війни, свідчить тривала дискусія істориків двох держав, яка знайшла своє відображення у тексті протоколу узгоджень і розбіжностей між українськими і польськими істориками, підписаному на IX-X міжнародних наукових семінарах (Варшава, 6-10 листопада 2001 р.). Водночас, як справедливо зазначив Я. Ісаєвич, українці перед війною не мали своєї держави, а німецька окупація принесла їм лише зміну завойовника. У будь-якому разі вони не зрадили своєї держави, як це зробили польські співпрацівники. Подібну тезу обстоюють у своїй праці тернопільські науковці О. Гайдай, Б. Хаварівський та В. Ханас, підкреслюючи той факт, що і Польща, і СРСР, і Німеччина в роки війни вважали західних українців своїми громадянами на підставі попереднього входження Західної України до складу цих держав, у той час як самі українці вважали їх окупантами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каліщук О. М. Українсько – польське протистояння на Волині та в Галичини у роки Другої світової війни: науковий та суспільний дискурси / О.М. Каліщук. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013.

2. Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла». Польсько – український конфлікт 1943 – 1947 рр. / Г. Мотика. – Київ, 2013.

3. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / С. Плохій. – Київ, 2016.

Костюк Владислава,
студентка 1 курсу
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.В.Федорик, к**.і.н.,доцент

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СРСР ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 1923-1991 РР.

Актуальність теми дослідження визначається тим,що роль рідної мови як важливого чинника консолідації нації суттєво зростає в нових умовах розбудови української державності ,вона стає фактором згуртованості українського суспільства для вирішення нагальних проблем сьогодення. Сьогоднішні об'єктивні реалії зумовлюють необхідність вивчення процесів, які вплинули на формування літературної української мови та зміну її статусу – від «наріччя російської мови» до офіційно визнаної державної мови.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історія української літературної мови та національна політика радянської влади були об'єктом уваги багатьох науковців. Серед них слід згадати Ю. Шаповала, С. Кульчицького, С. Бевзенка, Л. Булаховського, В. Дурденевського, І. Огієнка, М. Жовтобрюха, П. Тимошенка, Є. Тимченка та ін. дослідників. Незважаючи на те що в працях вищезгаданих учених проблеми функціонування української мови в радянський період розглянуто частково, стисло і фрагментарно, поява цих робіт стала важливим кроком у дослідженні розвитку та становлення літературної української мови. Актуальність проблеми, потреба комплексного аналізу історіографії питання зумовили вибір теми дослідження.

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження є спроба аналізу змін в політиці радянської влади стосовно питання використання української мови у період від входження України до складу СРСР до демонтажу комуністичної системи; розкрити процес розвитку української літературної мови, проаналізувати стан її розвитку і статус у період хвиль русифікації та українізації; показати як змінювалося ставлення радянської влади до української мови і українців протягом зазначеного періоду. У своєму дослідженні ми використали теоретичні методи: системного аналізу, систематизації, узагальнення, інтерпретації для детальнішого вивчення проблеми.

Сутність дослідження. Період формування СРСР збігся в часі з потужною хвилею українізації, яка мала на меті продемонструвати західним українцям, що лише в Радянській Україні вони можуть задовольнити свої національні прагнення. Роки українізації (1923-1933 рр.) стали часом значного піднесення всіх жанрів української культури. На цей час припадала діяльність М. Зерова і М. Хвильового, М. Куліша і В. Підмогильного, Є. Плужника та Г. Косинки, інших письменників, що формують золотий фонд вітчизняної літератури XX сторіччя. Розвивалося й українське музичне мистецтво. Зокрема, у створеній 1926 року Державній опері УСРР славетний російський тенор Л. Собінов виконував партії Ленського й Лоенгріна в українському перекладі. Разом з тим, на думку

дослідника Ю.Шевельова міцної соціальної бази українізація під собою не мала, оскільки фактично спиралася тільки на українську інтеліґенцію комуністичної орієнтації, дуже тонкий прошарок суспільства. Робітництво й середній клас були в кращому випадку байдуже ставилися до українізації.

Першим сигналом зміни курсу на політику русифікації став процес у справі Спілки визволення України, у складі якої ДПУ сформувало й цілу «мовознавчу» секцію. Підсудні на чолі з академіком С. Єфремовим були заслані, а розпочаті ними словникові проекти під тиском були згорнуті й не доведені до завершення. А коли Сталін 1934 року на XVII з'їзді ВКП(б) проголосив, що головною небезпекою є вже не «великоруський шовінізм», а «місцевий націоналізм», долю українізації було остаточно вирішено. За влучним спостереженням американського дослідника Д. Бранденбергера, еволюція більшовицьких ідеологічних постулатів від революційного пролетарського інтернаціоналізму в бік русоцентризму відбулася в той момент, коли партійно-радянська верхівка усвідомила, що утопічні гасла пролетарського інтернаціоналізму стримують мобілізацію суспільства. Саме тому в основу прагматичної об'єднавчої теорії було покладено концепт «русоцентричного етатизму». З ним же пов'язувалися розрахунки на успішне продовження «соціалістичного будівництва», зміцнення держави та лояльності народу до правлячого режиму.

Такий стан речей змінився з початком Другої Світової війни. Хоча радянська пропаганда у необхідності боротьби з німецькими окупантами підтримувала курс на «пролетарський інтернаціоналізм» зі спрямовуючою роллю російського народу, апелювати до національних почуттів однієї лише державоутворюючої нації і забувати про решту стало неможливо. Тому пропаганда почала використовувати концепт дружби народів, об'єднуваних великим російським народом. Як відзначив історик В. Литвин, в роки війни українська інтелігенція вперше була оточена увагою властей. Новий курс Сталіна змінив і риторику української республіканської влади, у пантеоні героїв якої поряд із В. Леніним і Й. Сталіним щораз частіше згадувалися Данило Галицький і Богдан Хмельницький, які «мечами та шаблями рубали німецьких псів-лицарів» [1, с. 354]. В цілому загроза з боку нацистської Німеччини на деякий час вплинула на зміну національної політики і послаблення русифікації. Важливу роль в актуалізації ролі українського питання оказало також приєднання західноукраїнських територій Західної Волині, Східної Галичини та Північної Буковини, де в 1939-1941 рр. проводилася стрімка радянізація, побічним інструментом якої стала українізація освіти та культурного простору цих регіонів [1, с. 342-351].

Після війни відновився попередній сталінський курс на русифікацію суспільно-політичного життя, символом якого стала так звана політика ждановщини, ініційована радянським державним та партійним діячем А. Ждановим. Ждановщина спрямувала всеохоплюючий ідеологічний вплив на культуру, включала в себе контроль над тим, щоб радянські митці, письменники та інтелігенція в своїй діяльності притримувались основної лінії правлячої партії. Ця настанова передбачала переслідування інтелігенції, що відхилялася від генеральної лінії, заснованої на боротьбі як проти «буржуазного націоналізму» так і «безрідного космополітизму». Як наслідок, в цей період відбулося цькування багатьох українських літераторів

та митців в різних сферах культури. Разом з тим, розпочатий курс на радянізацію західноукраїнських областей змушував республіканську владу продовжувати політику українізації галицького, волинського, буковинського та закарпатського шкільництва, а також залучати до місцевого управління українців-вихідців зі Східної України. [1, с. 342-351].

Наступною хвилею національної політики, яка співпала з періодом після смерті Й. Сталіна, став період «хрущовської відлиги». Її наслідком стало значне послаблення цензури, насамперед у літературі, кіно й інших видах мистецтва, з іншого боку влада не відмовилася остаточно від цькування й переслідування творчої інтелігенції. Таке послаблення тоталітарного впливу, посилення влади на місцях, спроби децентралізації суспільства призвели до виникнення рухів, що мали відверту національну забарвленість. Поширення впливу західної культури, подальший розвиток та часткова деідеологізація української культури, призвели до зміни поглядів нового українського покоління, зростання його спрямованості на самостійність та розкутість, подолання власної відсталості. Період «відлиги» позначився бурхливим розвитком української літератури, науки, мистецтва. На горизонті з'явилися нові імена, нові патріоти своєї Батьківщини, які приймали участь у шістдесятницькому культурному русі, або ставали першими дисидентами. Так, наприклад, проведена в 1963 р. у Київському університеті офіційна конференція з питань культури та мови, участь в якій взяло більше тисячі чоловік, перетворилася на відкриту демонстрацію проти русифікації. [3, с. 397-426].

Наступна хвиля національної політики радянського керівництва пов'язана з періодом «застою». В цей час відбулося повернення до консервативного курсу інтеграції народів СРСР до єдиної спільноти – «радянського народу», інструментом якої стає фактична русифікація населення радянських республік. Як наслідок, спостерігався сильний тиск (особливо у містах), спрямований на витіснення української мови російською, заохочувалися переселення в Україну росіян та міграція українців до інших радянських республік. Ці процеси спричинили значне збільшення кількості росіян на території України. У 60-70-і роки виникло помітне явище, коли політику уряду стала відкрито критикувати невелика, але дедалі більша кількість людей, яких називали дисидентами. На цей період часу припадає завзята боротьба комуністичної влади проти них. [2, с. 65-87].

З періодом «перебудови» пов'язана остання хвиля радянської національної політики. Її основою стала політика «гласності», яка фактично стала перехідним етапом у досягненні свободи слова. У зв'язку з тим, що в СРСР були відсутні традиції демократії, така політика започаткувала поширення радикальних поглядів, поширюваних новими громадськими та політичними рухами в Україні. Гласність відкрила «темні плями історії»: були вперше опубліковані матеріали про сталінські злочини і Голодомор 1932-1933 рр., переоцінювалось історичне минуле українського народу: діяльність І. Мазепи, період громадянськаої війни і національно-демократичної революції 1917-1920 рр., боротьби УПА тощо. Перебудова та гласність започаткували пробудження національного руху в Україні, а відсутність динамічних дій в реформуванні національного життя,

вичікувальна позиція партійно-радянського апарату лише радикалізували його. Повернення до власної історії, посилення впевненості у можливості відродження національної державності сформулювало серед населення прагнення стати на шлях суверенного і самостійного розвитку [1, с. 499].

Основні висновки. Таким чином ми бачимо змінність радянської політики. Вона змінювалась від курсу на українізацію суспільно-політичного життя до жорсткої русифікації. Загалом, можна прослідкувати як негативні так і позитивні тенденції розвитку української мови в радянський період. Незважаючи на радянізацію українського суспільно-політичного простору, який призвів до денаціоналізації еліт та населення (насамперед мешканців міст), слід звернути увагу також зміну статусу української мови, який значно посилився порівняно з періодом Російської імперії. Також в радянський період, в цілому, збільшилось видання газет та журналів українською мовою, зросла популярність української літератури та кіномистецтва тощо. Якщо оцінювати радянську національну політику в 1917 по 1991 рр., можна сказати, що хвилі русифікації в радянські часи то зростали, то навпаки послаблювались.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне питання в Україні XX – початку XXI ст.: історичні нариси / ред. В.А. Смолій ; авт. кол.: О.Г. Аркуша, В.Ф. Верстюк, С.В. Віднянський та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 592 с.

2. Нариси української популярної культури. – під ред. О. Гриценка. – Київ: «Український центр культурних досліджень», 1998.

3. Я. Грицак: Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. [Навч. посібник] / Я. Грицак. – Київ : Генеза, 1996. – 360 с.

Катерина Куртакова,
студентка 7 курсу
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В.М. Константінова,**
к.іст.н., професор (БДПУ)

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЄ ЖИТТЯ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ XIX-ПОЧ. XX СТОЛІТТЯ

Проголошення у 1991 р. незалежності стає переломним моментом в становленні сучасної історичної науки в України. Відбувається пошук нових напрямків історичного дослідження, наслідком якого є поява якісно нових тенденцій і підходів до вивчення минулого. В умовах досліджуваного хронологічного проміжку часу, культурно-освітня сфера починає займати суттєве місце в житті кожної особи. Певною специфікою володів регіон Катеринославської губернії, який будучи відносно нещодавно створений та розташований на землях колишніх козацьких вольностей увібрав в себе традиції українського народу, водночас урбаністичні процеси та залучення в розвиток регіону іноземців призвели до створення специфічної міської культури, яка поєднувала імперські традиції з новими європейськими.

Актуальність теми обумовлюється і її незначною розробкою в науковій літературі.

Аналізуючи історіографічний доробок з досліджуваної проблеми ми можемо стверджувати, що на сьогодні не має жодної узагальнюючої праці ні по губернії в цілому, ні по її окремим регіонам, які б стосувались сфери культури та освіти; по-друге, значна частина тем культурно-освітнього напрямку на сьогодні не отримала наукового вивчення. Враховуючи це, аналізуючи історіографічний доробок ми звертали уваги на найбільш значущі аспекти проблеми, які цікавили і цікавлять науковців. Серед загальних праць найбільш повно сферу освіти проаналізовано в монографії В. Григорьєва «Исторический очерк русской школы». Доволі ґрунтовним дослідженням з історії освіти була монографія І. Альошинцева «История гимназического образования в России (XVIII – XIX веке)».. Проблема становлення школи у сільській місцевості стало питанням праці С. Рачиснького «Сельская школа». Земська освіта суто у світлі Катеринославської губернії була розкрита місцевим педагогом М. Корфом в праці «Земский вопрос о народном образовании». Доволі змістовним дослідженням виключно до освіті Катеринослава, з акцентами на Катеринославську гімназію, здійснено Я. Граховим в праці «Краткий историческо-статистический обзор Екатеренославской гимназии и подчененным ей учебным заведениям». Специфіці організації та відкриття бібліотек присвячена і монографія М. Сумцова «Организация общественных и школьных библиотек». Тематика мистецького життя Катеринославщини починає вивчатись вже у 1960-і рр. Доволі ґрунтовною є монографія В. Константінової «Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861-1904 роки)» [99]. Дослідниця в контексті урбанізаційних процесів на півдні України висвітлює і деякі аспекти функціонування культурно-освітніх установ у міському регіоні.Таким чином, аналіз історіографічного доробку досліджуваної теми дозволяє стверджувати, що на сьогодні не опубліковано жодного комплексного дослідження з історії культурно-освітнього життя Катеринославщини.

Метою роботи поставлено дослідити специфіку становлення і розвиток культурно-освітньої сфери Катеринославської губернії другої половини XIX – початку XX ст.; її специфічні прояви у окремих вимірах губернії. При написанні магістерської роботи були використані наступні методи: персоналістично-біографічний; хронологічно-системний, проблемно-пошуковий, феноменологічний, системно-структурний методи.

Сутність дослідження полягає в тому, що: 1) на основі аналізу джерельної бази та наукової літератури здійснено спробу комплексного вивчення теми, яка наразі є слабо дослідженою, зокрема зосереджена увага на специфіці реалізації доступу до культурно-освітньої сфери окремих соціальних верств суспільства; охарактеризовано основні заклади культурно-освітнього спрямування Катеринославської губернії; 2) залучено ряд нових джерел, у вигляді періодичних видань, які містять вагому інформацію щодо заснування та діяльності культурно-освітніх закладів Катеринославської губернії; 3) визначено роль меценатства у розвитку культурно-освітньої сфери регіону. Кожен з викреслених періодів характеризується певною особливістю, яка не була притаманна не

попередньому, ні наступному. У дорадянський та радянський період серед тем, які мають відношення до культурно-освітнього життя дослідники акцентували увагу на освіті та суміжних з нею напрямках: бібліотеках, освітніх заходах тощо. При чому, у радянську добу критикувався дореволюційний стан, коли до різного роду розваг мали доступ переважно заможне населення. У другій половині XIX ст. у містах починають масово відкриватись навчальні установи, які спеціалізувались на середній або професійній освіті. Унаслідок реформ 1860-1870-х рр. відбулась сприятлива ситуація для розвитку освіти у сільській місцевості Катеринославської губернії. Однак, акцент робився виключно на початковій освіті. Найважливішими напрями освітньої діяльності земств були: організація і дидактичне забезпечення земської народної школи, початкової та середньої професійної освіти, соціально-просвітницька діяльність, підготовка учительських кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Абросимова С.В. Історія Катеринослава на сторінках видань губернського статистичного комітету // Грані. 2001. № 3. С. 9-12.

2. Бочелюк В.Й. Дозвіллєзнавство : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури,2006,208с.

3. Дніпропетровськ. Віхи історії / Ред. С.А. Квітка. Д.: Грані, 2001. 256 с.

Кучер Карина,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **Т.К.Захарченко,**
к.іст.наук, доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В 30-ТІ РР. XX СТ.

Актуальність. Сучасні міжнародні відносини є наслідком еволюції міжнародних стосунків протягом багатьох століть. Досвід міжнародних відносин у 30-х рр. XX ст. має неабияку актуальність і сьогодні, бо від позиції кожної держави, країни залежить майбутнє землі.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія даної проблеми в Україні перебуває на високій стадії розвитку. В радянський період відбувалася суттєва розробка проблематики у працях науковців (В. Дашичева, М. Семиряги, Л.Гринина,). Зарубіжна історіографія міжнародних відносин 1930-х рр. представлена працями німецьких, американських, французьких та італійських вчених, політологів (С. Хаффнер, Ж.-Б. Дюрозель, Ді Нольфо, А. Тейлор).

Мета і методи дослідження. Метою є аналіз та виокремлення особливостей міжнародних відносин у 1930-ті рр., шляхів вирішення конфліктів. Під час наукового дослідження були застосовані: порівняльно-історичний метод, методи аналізу, синтезу та узагальнення.

Сутність дослідження. Після Першої світової війни кожна з країн-учасниць була втягнена в борги, виплату репарацій, потерпіла значні

матеріальні збитки.

Починаються банкрутства, розорення, припинення роботи підприємств, падіння виробництва, швидко зростає безробіття (вже до 1930 року було 4 млн безробітних). Почали падати ціни. Все це відбувається досить швидко, оскільки ознаки такої кризи в промисловості відчувалися вже за кілька місяців до біржового краху. Однак ситуація розгорталася нелінійно. Перш за все, краху банків ще не відбувається, адже досить капіталів, майже немає державного боргу, великий золотий запас[2, с. 89].

У багатьох галузях криза тривала до 1936 р. У ці роки випуск промислової продукції знизився на 1/3, сільськогосподарської продукції – вдвічі, збанкрутувало понад 10 тис. підприємств, 100 тис. торгових фірм, чимало великих монополій. Рівень життя народу знизився втричі [3, с. 101].

Одним з підсумків світової економічної кризи стало посилення економічної ролі держави у всіх індустріальних країнах. Змінились уявлення про саморегулювання економіки, а на перший план вийшли методи державного регулювання економіки, тобто, поширився вплив держави на сфери життя.

Термін «умиротворення» охоплює: Великобританію і Гітлера (а не Німеччину взагалі), і більш того, не Гітлера періоду перших акцій, а Гітлера, який широкомасштабними силовими акціями змінює геополітичне становище Європи. Виникає питання: чому в умовах наростання агресивності Німеччини уряд Лондона продовжував наполегливі пошуки компромісу? Воно є доволі дискусійним і щоб дати на нього відповідь треба звернутися до політичної сфери Великої Британії.

У грудні 1938 р. Франція визнала італійську окупацію Ефіопії. Це був переломний момент політики умиротворення, що завдала колосального удару не тільки по впливу Англії та Франції в Європі, але і по всій Версальській системі, яка практично припинила своє існування [1, с. 106].

Переговори з СРСР із економічних проблем розвивалися позитивно і завершилися 20 серпня. За кілька днів до цього Молотов повернувся до ідеї пакту про ненапад, про яку ніколи не забували. В першу річницю підписання пакту про ненапад він був названий «одним з найважливіших документів в історії міжнародних відносин нашої епохи …», а відносини з Німеччиною характеризувалися Сталіним як «дружба, скріплена кров'ю».

Основні висновки. Аналізуючи німецькі відносини й укладення пакту, за думкою більшості науковців, це було найстрашнішою стратегічною помилкою XX ст. Також це суперечило принципам міжнародного права, ігнорувало загальновизнані норми міжнародних відносин між державами, бо ґрунтувалося на насильстві стосовно третьої сторони.

Таким чином, уряд країн почав шукати шляхи вирішення проблеми. Спочатку це були різного роду конференції, референдуми, далі – укладення договорів для спільного виходу з кризи або ж «великої депресії».

ЛІТЕРАТУРА

1. Всесвітня історія: Новітні часи: 1914-1945 роки / [Рожик М.Є., Ерстенюк М.І., Пасічник М.С., Сухий О.М., Федик І.І.]. – К.: Генеза, 1998. – 230 с.

2. Гринин Л. Е. Великая депрессия 1929—1933 гг / Л.Е. Гринин. — Философия и общество. — 2009. — №. 2. – 201 с.

3. Дюрозель Ж. Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Ж.Б.Дюрозель. – К.: Основи, 1995. – 903 с.

Єлизавета Маляр,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К. Б. Дудорова**, к.ю.н., доцент (БДПУ)

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ НАСИЛЬСТВА

Актуальність теми. Аналіз як взагалі недійсності правочинів, так і вчинених під впливом насильства, завжди викликав підвищену увагу в доктрині та практиці. Втім у літературі відсутнє сучасне комплексне дослідження проблематики такого виду правочину з вадами волі.

Метою дослідження є з'ясування особливостей визнання недійсними правочинів, вчинених під впливом насильства.

Методи дослідження: логіко – юридичний, аналіз, історичний, порівняння.

Ступінь досліджуваності. Дослідження, присвячені питанням, пов'язаним з категорією «недійсний правочин» здійснювалися М.М. Агарковим, Д.М. Генкіним, В.І. Жековим, І.В. Матвєєвим, І.Б. Новицьким, І.Б. Рабіновичем, Н.С. Хатнюк та ін. Разом з тим, питанням, пов'язаним з недійсністю правочинів, вчинених під впливом насильства, не було приділено достатньо уваги.

Сутність дослідження. Передумовами появи в сучасних кодексах норм про насильство, як підставу визнання правочину недійсним, були приписи римського приватного права. Так, в тексті Юлія Павла наводяться приклади, коли хто-небудь хоче домогтися того, щоб інший продав йому або манципував річ та застосовує для цього запирання першого в домі, зв'язування, бичування тощо. Стороні правочину, яка діяла під впливом насильства, римське право надавало різні способи захисту на вибір: відновлення в первинному становищі; вимога чотирьохкратного відшкодування, якщо відповідач не провів добровільну реституцію протягом першого року, а в подальшому – однократного відшкодування [1].

Конструкція правочину, вчиненого під впливом насильства, "побудована" за моделлю оскаржуваного правочину. Тобто в кожному конкретному випадку існує спір щодо формування волевиявлення учасника правочину внаслідок насильства і необхідно довести, що воно дійсно існувало. Причому факт насильства не обов'язково має бути встановлено вироком суду, постановленим у кримінальній справі.

Насильством є заподіяння особі фізичних або душевних страждань з метою змусити її укласти правочин. Воно може виражатися як у фізичному, так і в психічному тиску на неї, примушуючи її таким чином до вчинення правочину.

Насильницькі дії можуть вчинятись як стороною правочину, так і іншою особою – як щодо іншої сторони правочину, так і щодо членів її сім'ї, родичів тощо або їх майна (абз. 1 п. 21 Постанови Пленуму ВСУ "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними") [3].

Як слушно зазначає С. Герасимовський, для визнання правочину недійсним достатньо встановити: факт застосування насильства до учасника правочину; використання цього факту контрагентом за правочином; причинний зв'язок між насильством та укладенням спірного правочину [1].

Аналіз ст. 231 ЦК України, у контексті наявності в ній таких формулювань, як, зокрема, "правочин, вчинений особою", "з боку іншої особи", дозволяє зробити висновок, що законодавець допускає оскарження на цій підставі не лише двостороннього правочину, але й одностороннього чи багатостороннього.

Це підтверджується й положеннями ч. 5 ст. 1274 ЦК України, в яких передбачається, що відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, встановлених статтями 225, 229-231 і 233 ЦК України. Тобто допускається можливість оспорювання й односторонніх правочинів як таких, що вчинені під впливом насильства.

Я поділяю точку зору Крат В.І., який вказує на те, що коло осіб, які можуть звернутися до суду з позовом про визнання правочину недійсним як вчиненого внаслідок насильства, ст. 231 ЦК України не обмежується. Причому на відміну від правочинів, вчинених під впливом помилки або обману, насильство (фізичне або психічне) знаходить свій прояв зовні, внаслідок чого його можливо оцінювати з приводу впливу на формування волі і сторонніми особами, які не були стороною правочину. Тому не вбачається істотних перешкод для пред'явлення вимоги про визнання правочину недійсним на підставі ч. 3 ст. 215 ЦК України й іншими особами або державними органами. Подібний підхід знаходить підтвердження і в судовій практиці.

Разом з тим не будь-яке насильство поєднане з протиправними діями. Зокрема, погроза оприлюднити дійсні факти з життя особи, які вона не хотіла б доводити до широкого загалу і які стали відомі іншій особі не в результаті протиправного зібрання інформації, погроза позбавити спадщини тощо, тим не менш будуть підставою для застосування ст. 231 ЦК України [2].

Основні висновки. При вчиненні правочину під впливом насильства формування волі відбувається за допомогою втручання "стороннього" фактора, яким виступає насильство.

Об'єктом насильства може виступати як сам учасник (сторона) правочину, так і близька йому особа. Суб'єктами, в свою чергу, можуть бути: 1) контрагент правочину; 2) особа, на користь якої укладається правочин (наприклад, спадкоємець за заповітом); 3) будь-яка особа, яка вчиняє насильницькі дії відносно одного контрагента правочину за відома чи за проханням іншого контрагента з метою спонукати першого укласти правочин.

Враховуючи те, що правочин, який вчинено під впливом насильства, належить до оспорюваних правочинів, то крім загальних наслідків,

передбачених ст. 216 ЦК України, до таких правочинів застосовуються також наслідки, передбачені ч. 2 ст. 216 ЦК України. Винна особа, яка застосувала насильство, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки у подвійному розмірі, а також моральну шкоду, що завдані у зв'язку із вчиненням такого правочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасимовський С. Правочини, вчинені під впливом насильства як вид оспорюваних правочинів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2013/3-md/9.pdf .

2. Крат В.І. Недійсність правочинів, вчинених під впливом насильства / В. І. Крат // Правовий вісник Української академії банківської справи. 2012. – № 2(7). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/52260/6/Krat_Nediisnist_pravochyniv.pdf .

3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 06.11.2009 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/

Михайлишина Ольга,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **Ю.Ю.Королевська,** ст. викладач (БДПУ)

РОЗВИТОК ТА ПОШИРЕННЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ У РЕГІОНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ

Актуальність. В умовах сучасної інтеграції зростає необхідність збереження національних пам'яток культури, зокрема фольклору.

Мета і методи дослідження. Метою роботи полягає в дослідженні обставин і специфіки поширення та генези фольклористики як науки на різних територіях Східноєвропейського регіону. Використані методи: історико-порівняльний та синхроністичний.

Сутність дослідження. Формуватися фольклор почав на рубежі XVIII-XIX ст., коли після Французької революції були визначені і поширені всією Європою перші уявлення про національність і національне визволення. Особливо актуальним це було для східнослов'янських народів, які в більшості своїй були у складі Російської, Австро-Угорської та навіть Османської імперій і не користувалися ніякими національними правами. Відродження національних переказів (епосів) і героїв було покликане історично обґрунтувати незалежність слов'янських народів. Серед східноєвропейських збирачів фольклору та етнографів треба згадати дослідників фольклористики України, Польщі, Білорусі та Литви З.Даленгу-Ходоковського, Ю. Крашевського, збирача народних пісень-дайн Латвії К. Баронса та збирача карело-фінського епосу Е. Ленрота.

У порівнянні з західноєвропейським епосом (грецькими «Іліада» і

«Одісея», німецьким «Сказання про Нібелунгів»), латвійські народні пісні (дайни), як і східнослов'янський епос (наприклад, карело-фінська Калевала), не має чіткої структури. У піснях відсутній єдиний сюжет, пов'язаний з одним родом. У дайнах, як правило, відтворено узагальнений образ народу. Не дивно, що у XIX ст. – апогею імперіалізму – мистецтво простого люду (без вождів, правителів, завойовників) не розглядалося на одному рівні з героїчними епосами Західної Європи, тому дайни не так швидко опинилися у полі зору науки. Перші спроби збору, обробки, систематизації та перекладу латвійських пісень належали Кріш'янису Баронсу. Дайни, за інтерпретацією Баронса, поділялися на трудові, обрядові, міфологічні цикли. До них відносяться «величальні пісні Ліго», що розспівувалися на Іванів день. Це свято назване днем Ліго, тому що в цей день люди співали пісні, що мали приспів "ліго"*(лат.līgoties* – «колихатися»), наче звертаючись до сонця, щоб воно піднялося над нивами: «У Яна зорані поля. Ліго, Ліго! А у Петра бур'яниста трава не прополота. Ліго!» [3]. «Латиським дайнам» після їх створення випадала символічна задача –довести, що селяни Курземської, Відземської і Вітебської губерній – єдиний народ, який, виходячи з його самобутнього характеру, культури і минулого, має право на самостійність.

Представником вченого нового («не кабінетного») типу у XIX ст. був З. Даленга-Ходоковський. Подорожуючи поселеннями і містечками Білорусі, України та Польщі, дослідник збирав і записував народні пісні, повір′я, обряди та звичаї з паспортизацією (прив′язкою до території або регіону). У найбільш ґрунтовній праці «Про слов′янщину до християнства» він писав: «Намагатимемося пізнати усі назви, що селянський люд або ж лікарки в різних краях дають злакам» [1]. Подібно до З. Даленги-Ходаковського, Юзеф Ігнацій Крашевський збирав і записував народні пісні, повір′я, обряди населення Литви, України та Польщі. Наприклад, у XIX ст. серед лучан поширеною була приказка-приповідка «А в тому Луцьку та все не по-людськи: довкола вода, а в середині біда» [2,с.165].

Таким чином, було проаналізовано обставини та специфіку поширення та розвитку фольклористики у регіонах Східної Європи: України, Польщі ,Білорусі та Литви.

ЛІТЕРАТУРА

1.Гримич М. З історії польових досліджень в Україні: Зоріан Доленга-Ходаковський / М. Гримич // Етнічна історія народів Європи. – 2012. – Вип. 38. – С. 15-21. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hrymych_Maryna/Z_istorii_polovykh_doslidzhen_v_Ukraini_Zorian_Dolenha-Khodakovskyi.pdf (Дата звернення:07.04.2018).

2. Крашевський Ю.І. Спогади з Полісся, Волині і Литви [Текст] / Ю. І.Крашевський ; пер. з пол. та приміт. В. В. Шабаровський. – Луцьк : Твердиня, 2012. – 242 с.

3. Латышские дайны / сост. И. Зиедонис. – Москва : Детская литература, 1986. – 126 с.– Режим доступа: http://sherp.relline.ru/jphome/poetry/imant.htm (Дата звернення 22.03.2018).

Михайлишина Ольга,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **Т.К.Захарченко**,
к.іст.наук, доцент (БДПУ)

ПИТАННЯ ОЦІНКИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ЦЕРКВИ З НАЦИСТСЬКИМ УРЯДОМ В НІМЕЦЬКІЙ ТА РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Актуальність.Проблема взаємин християнських церков з державою ,урядом і політичними режимами, допустимості компромісів між ними(як приклад,створення національних церков,що відстоюють передусім інтереси окремого народу або держави) є особливо актуальною для УАПЦ.

Мета і методи дослідження.Метою даного дослідження є проаналізувати та порівняти позиції в оцінці німецьких та радянських істориків такого явища,як Рух Опору нацистському режиму серед духовенства німецької католицької та протестантської церкви.Конкретними методами,застосованими у дослідженні є джерелознавчий(евристичний) та конкретно-пошуковий методи(відбір,аналіз та синтез літератури і джерел - папських енциклік, Mit brennender Sorge»,«Devini Redemption's»Пія XI));історично-порівняльний метод.

Сутність дослідження.З'ясування ролі німецької церкви в роки правління Гітлера є однією з важливих духовних проблем німецької історії і тісно пов'язане з так званим німецьким Рухом Опору нацистському режиму.У НДР даною проблематикою займалися Г.Фішер,Г.Безір,К.Фінкер,К.Новак,К.Шольдер, К.Г.Бирлат , Л.Краусхаар, К.-Х. Янке,К.Майер,Х.Кун,Й.Штрайзанд.Історики ФРН також продуктивно досліджували роль церкви в роки нацистської диктатури.Автору вдалося скористатися працями таких авторів, як Г. Рингсхаузен, К. Репген,У.Хель,Х. Хюртен, Й. Куропка, Р. Хоххут, Г. Денцер ,Л.Фольк та ін.Розробкою проблемою антинацистського Опору займалися радянські історики А.Бровко,А.Бланк,А.Гордієнко,К. Гінцберг,І.Григулевич, М.Мільштейн, Д.Мельников, М. Ерін,Я. Драбкін,Г.Розанов та ін.

Через двоїстість відношення Церкви до нацистської політики,в історіографії постало питання чи вважати релігійну діяльність конфесій на території Німеччини складовою Руху Опору.Як радянські історики(Г.Розанов,Д.Мельников,),так і історики НДР(Г.Фішер,) досить критично оцінювали діяльність християнських церков, особливо їх керівництва, в період нацистської диктатури,апелюючи до антикомуністичної позиції церкви,зокрема до підписання між Папою Пієм XI і нацистським урядом Конкордату 1933 р.Розанов писав про фактичну змову очільників церкви, «князів церкви»,як він їх називав,«з фашистами за спиною віруючих трудящих»[3,с.104].Більш поміркованими можна назвати істориків НДР К.Бирната ,Л.Крааусхаара[1,с.88],К.Майера ,що відокремлювали церковні верхи, які, на їхню думку, були солідарні з нацистами,від іншої християнської маси[2,с.97].

Серед істориків ФРН щодо церковного Руху Опору переважала думка безперечної наяності опозиційної діяльності нацистському режиму як з боку нижчого,так і з боку вищого духовенства.Відомі вчені Г. Ріттер і К.-Д. Брахер,апелюючи до правозахисних виступів кардиналів Фаульхабера та Гілема,критикуючої нацистський уряд енцикліки Пія XI, «Mit brennender Sorge»(1937 р.) сходяться в тому, що тільки церковна опозиція представляла собою «дійсний народний рух проти нацизму».Історики ФРН,зокремаХ.Хюртон,У.Хель,Л.Фольк ,наполягали що неоднозначність позиції церкви щодо діяльності нацистського уряду,зокрема підписання конкордату 1933 р.,була викликана спробою церкви уникнути тотальної уніфікації,забезпечити існування церкви у новому рейху[2,с.97].

Слід однак констатувати, що у дослідженні проблематики німецького Опору, як і в радянських виданнях , так і у виданнях НДР,переважала однобічність.Акцент робився в основному на висвітленні антикомуністичної,а тому потенційно пронацистської, діяльності Церкви(Г.Розанов,Д.Мельников),тож її безпосередній вклад до Руху Опозиції нацистському режиму замовчувався. Дійсно,церква була супротивником комуністичної ідеології,але це не виправдовує оцінки церкви як потенційного прибічника нацистського режиму,а також не є підставою для замовчування вкладу церкви до Руху Опору нацистського уряду у радянській історіографії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бирнат К. Г., Краусхаар Л. Организация Шульце-Бойзена— Харнака в антифашистской борьбе /К.Г.Бирнат,Л.Краусхаар. — М.: Прогресс, 1974. — 200 с.

2. Бровко Л. Н. Церковь и третий рейх / Л.Н. Бровко. – М.: СПб: Алетейя, 2009. – 471 с.

3. Розанов Г.Германия под властью фашизма / Г. Розанов. – М.: Наука, 1964. – 278 с.

Олена Мусафірова,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,** к. ю. н., доцент (БДПУ)

ВІНДИКАЦІЙНИЙ ПОЗОВ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Актуальність дослідження. Право приватної власності, його реальні гарантії, доступний та ефективний судовий захист є одними з основних складових правової держави. Власність – важливий елемент особистої свободи, адже це та сфера, в якій людина вільно обирає власні варіанти поведінки, забезпечує собі певний рівень життя та його якість. Саме тому використання ефективного судового захисту для відстоювання своїх економічних прав, зокрема у вигляді віндикаційного позову, є гарантією сталості і стабільності суспільства та держави.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням даної теми займалися такі вітчизняні науковці, як Я.М. Романюк, Л.О. Майстренко Л.І. Григор'єва, С.В. Павловська, Є.О. Харитонов та ін.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства і праць науковців розкрити правову природу віндикаційного позову, дослідити його особливості та співвідношення з іншими засобами захисту права власності.

Методи дослідження. Під час роботи були використані наступні методи: історико-правовий, системний, порівняння тощо.

Сутність дослідження. Одним із найпоширеніших способів захисту права власності є віндикація – звернення власника майна до суду з позовом про витребування майна від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (ст. 387 ЦК).

Позивач за віндикаційним позовом – власник майна або титульний володілець. Також позивачем може бути особа, яка має речові права на спірне майно (наприклад, спадкоємець до отримання ним свідоцтва про право на спадщину тощо).

Належним відповідачем за віндикаційним позовом є незаконний володілець, який: 1) фактично володіє річчю; 2) володіє нею без належної правової підстави.

Незаконний володілець може бути як добросовісним, так і недобросовісним. Зміст цих понять розкривається у статтях 388, 390 ЦК. У недобросовісного набувача, який самовільно заволодів чужим майном, вкрав або присвоїв річ або, набуваючи річ, знав про неправомірність її придбання, власник має право в усіх випадках витребувати своє майно.

Незаконним добросовісним набувачем є особа, яка не знала і не могла знати про те, що особа, у якої придбано майно, не мала права його відчужувати, тобто такий набувач упевнений, що він володіє своєю річчю, а не чужою. Власник має право витребувати майно у такого набувача лише у разі, якщо майно: 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Одна з проблем захисту права власності – так звана конкуренція віндикації та реституції. Річ у тому, що наслідком як віндикації, так і реституції є повернення майна його власнику. Віндикація і визнання правочину недійсним, а отже застосування реституції – способи захисту права власності. У зв'язку з цим на практиці і в теорії виникає питання про співвідношення віндикації та реституції, а також про правильне застосування цих інститутів.

Досить часто в позовах вимоги про віндикацію та реституцію поєднуються, змішуються або заявляються помилково (наприклад, позов подає сторона правочину про витребування майна з володіння, яке вникло на підставі недійсного правочину).

Слід зазначити, що незаконне володіння може виникнути на будь-якій підставі, тоді ж як реституція застосовується лише щодо володіння, що виникло на підставі недійсного правочину.

Крім того, віндикація як спосіб захисту може застосовуватися у

відносинах між власником майна та невизначеним колом осіб – будь-ким, хто б заволодів річчю. Реституція застосовується у спорі виключно між сторонами недійсного правочину.

Зобов'язально-правова природа реституції надає їй такої властивості, як взаємність. Це означає, по-перше, що кожна зі сторін може виступати як позивачем, так і відповідачем; по-друге, задоволення вимоги про реституцію може ставитися в залежність від можливості повернення майна другою стороною.

Ще одна відмінність між віндикацією та реституцією полягає в тому, що власник може звертатися з позовом про віндикацію, якщо річ передана (відчужена) іншою особою. Якщо власник сам передав річ особі, від якої вимагає її повернення, мають застосовуватися інші позови: реституційний (якщо був правочин, але він визнаний недійсним) або кондикційний (якщо виконання відбулося без правочину чи іншої правової підстави або якщо правочин визнано таким, що юридично не є укладеним).

Знаючи зазначені відмінності, суд має самостійно визначити, яку вимогу по суті (а не за формою) пред'являє позивач, і, відповідно, застосувати належні норми законодавства, керуючись ст. 5 ЦПК України, відповідно до якої суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом обо договором, а також пункти 3, 4 ч. 1 ст. 264 ЦПК, згідно з якою під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, які правовідносини сторін випливають із встановлених обставин та яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Однією з ознак того, що пред'явлено віндикаційний позов, є поєднання вимоги про витребування майна з вимогою визнання недійсним правочину, в якому позивач не є стороною.

Може виникнути питання про те, чи не буде суперечності між зазначеними статтями ЦПК та принципом диспозитивності, закріпленим ст. 13 ЦПК (суд розглядає цивільні справи в межах заявлених сторонами вимог) у разі, якщо суд на власний розсуд робитиме висновок про суть позовних вимог, а також про характер відносин між сторонами, адже текстуальне вираження вимог не завжди може збігатися з їх змістом. Романюк Я.М.,Майстренко Л.О.переконані, що порушення принципу диспозитивності в такому випадку не буде, оскільки згідно зі ст. 2 ЦПК завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1].

Реалії сучасного правосуддя в Україні такі, що досить часто юридична необізнаність учасників судового процесу не дає їм змоги правильно сформулювати свої вимоги та зробити посилання на відповідні норми матеріального права, перешкоджає ефективній роботі суду. Для уникнення будь-яких суперечностей можна було б рекомендувати суду уточнювати у позивача зміст його вимог, з'ясовуючи, якою є мета його звернення до суду, на який результат він сподівається. Це дало б змогу розглядати фактично існуючий спір між сторонами та застосовувати необхідне законодавство, жодним чином не порушуючи принципу диспозитивності.

Висновки. Враховуючи все вищевикладене, можна резюмувати, що в кожній окремій ситуації необхідно обирати засіб захисту права власності виходячи з обставин конкретної справи. В одному разі може бути застосовано двосторонню реституцію та визнання угоди недійсною, в інших справах такий позов не матиме успіху і слід звертатись до суду саме з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романюк Я.М.,Майстренко Л.О. Реституція, віндикація, кондикція, відшкодування шкоди: окремі аспекти співвідношення та розмежування / Я.М. Романюк, Л.О. Майстренко // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – №9. – С. 22-34.

Нестеренко Аліна,
студентка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук.керівник: **Антощак М.М.,** к. іст. н., доцент (БДПУ)

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ПИТАННЯ ПРИЧИН ПЕЛОПОННЕСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність проблеми. Війни були, є і, швидше за все, будуть невід'ємним атрибутом цивілізації, як би ми не хотіли від них позбутися. Зусиллями багатьох мислителів, починаючи з давніх часів і до сьогодення, були виявлені, описані й обґрунтовані сутнісні ознаки війни, її закони, мінливі зміст і форми, у тому числі і причини виникнення війн в історії людства. Актуальною проблемою залишається тема щодо громадянських війн, їх впливу на політичну та економічну системи країн. Яскравим прикладом такої війни у Стародавній Греції є Пелопоннеська війна. Це була найбільша в історії Стародавньої Греції війна між союзами грецьких полісів: Делоським на чолі з Афінами і Пелопоннеським на чолі зі Спартою. Вона стала фатальним, поворотним періодом в історії античної Греції. Власне, Пелопоннеська війна складається з двох окремих воєн: Архідамової (431-421) і Декелейської (415-404). У 421-415 роках між воюючими сторонами було перемир'я. Поєднав ці дві події в одну Фукідід.

Особливістю Пелопоннеської війни було те, що вона велася на території Великої та Малої Греції – в материковій Елладі, Сицилії, в Егейському морі та інших територіях. Афіни та Спарти були протилежними полісами за своїм устроєм. Афіни були демократичним полісом із потужним флотом, Спарта – це аристократичний поліс із могутньою сухопутною армією. Кастовий устрій спартанського суспільства передбачав існування 200 тисяч ілотів – нижчої касти сільськогосподарських робітників та професійних воїнів спартіатів, які все життя займалися військовою підготовкою. Політичне посилення держави Спарти і її роль, як консолідуючого чинника у державі, дуже непокоїло Афіни, які мали зовсім інший політичний і культурний шлях розвитку.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання протистояння двох найбільших полісів Стародавньої Греції, причини загострення відносин між

ними, ескалація дипломатичного конфлікту у воєнну форму, продовжує приваблювати дослідників античності. Свого часу цій проблемі приділяв увагу Г.Дельбрюк. Його дослідження було присвячене аналізу впливу воєнних подій на суспільні та політичні процеси. Політичному та економічному аспектам військового конфлікту приділив увагу І.Свечин. Аналізу політичної структури афінського та спартанського полісів, міжнародної ситуації, яка склалася напередодні Пелопоннеської війни, присвятив свої дослідження В.М. Строгецький. Метою даної роботи є визначення змісту та характеру ситуації, яка склалася у відносинах між Афінами та Спартою, що призвела до їхнього протистояння.

Мета і методи досліджування проблеми. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно- пошуковий).

Сутність дослідження. Стала вже традиційною точка зору на причини Пелопоннеської війни, як на боротьбу між Афінами та Спартою за гегемонію над усією Грецією. Але сучасні дослідники наголошують, що головна причина війни доповнювалась та ускладнювалась супутніми обставинами. Серед причин Пелопоннеської війни можна виділити наступні: конфлікт між двома етнічними групами – ахейцями (Аттика) та дорійцями (Пелопоннес та колонії в Південній Італії) тривав ще з гомерівських часів. Тривалий час дорійці панували в материковій Греції, але з кінця греко-перських війн, ахейський поліс Афіни кидає виклик дорійській Спарті, що рано чи пізно призвело би до війни. Економіка Афін та союзників базувалася переважно на інтенсивному сільському господарству, ремісництву та торгівлі. Економіка Спарти, навпаки, базувалася на натуральному сільському господарстві. Різні економічні уклади постійно конфліктували між собою. Проте, крім суперечності між економічними укладами Афін та Спарти, дуже великого протиріччя набував конфлікт між Коринфом та Афінами за гегемонію в морській торгівлі. Місто Коринф, хоч і входило до складу Пелопоннеського союзу, економічно була схожим на Афіни – тут домінувало ремісництво та торгівля. Тому Коринф прагнув за допомогою воєнної підтримки Спарти, похитнути афінську економічну гегемонію в Греції. В сфері політики Афіни та Спарта знову знаходилися на різних полюсах. Політичний устрій Афін – демократія, а Спарти – олігархія. Афіни були еталоном демократичного устрою з широким представництвом народу при владі, Спарта, навпаки, була олігархічною республікою, яка викликала захоплення у прихильників аристократичного правління (найбільш відомим прихильником політичного устрою Спарти був філософ Платон).

Історики визначають три події, які призвели до початку Пелопоннеської війни. Першою подією став конфлікт в Керкірі та Епідамні між аристократичними та демократичним силами (435-433 роки до н.е.). Поліси звернулися за допомогою до Коринфа та Афін.

Оскільки, ці два поліса були засновані вихідцями з Коринфу, то вважалося що Афіни не мали права втручатися у цей конфлікт. Втручання Афін дуже непокоїло Коринф, який вбачав у цьому Афінську експансію у Західну частину Еллади, де панівні позиції займав Коринф. Наступною подією стала Мегарська псефізма. Поліс Мегари розташовувся всього у 42 км. біля Афін, і входив до складу Афінського союзу. Але згодом Мегари вийшли з Афінського союзу та перейшли на бік Спарти. Попри вихід із Афінського союзу, Мегари продовжували торгувати із Афінами та іншими членами союзу. У 432 році до н.е. Афіни видали указ, Мегарську псефізму – яка забороняла ввіз продуктів та товарів із Мегар до Афін та їх союзників. Економіка Мегар зазнала катастрофічного удару. Мегари стали закликати Спарту до війни проти Афін. Третьою подією, яка призвела до війни став конфлікт в Потідеї. Потідея – поліс на півостові Халкідіка, що входив до складу Афінського морського союзу. За підтримки Коринфа, у Потідеї спалахнуло повстання проти Афінського домінування в морському союзі. Афіни були змушені спрямувати великі сили для приборкання повстання (432 р. до н.е.). Після повстання Потідеї, і Афінам, і Спарті було зрозуміло, що конфлікт неминучий, тому поліси почали готуватися до війни.

Основні висновки. Отже, що Пелопоннеська війна була обумовлена політичними, економічними та етнічними розбіжностями між Афінами і Спартою та процесом трансформації економічної та суспільної природи полісного суспільства Афінської держави. Причини полягали в протистоянні олігархічної і демократичної систем, представлених двома союзами: Афінським і Пелопоннеським, що претендували на верховенство в Греції. Серед причин, які привели до початку Пелопоннеської війни, можна виділити такі: 1) Спарта була стурбована посиленням афінської могутності і поширенням впливу демократичних Афін. Адже Афіни утримували в своїх руках контроль над важливими торговими шляхами, які вели в Єгипет, Фракію, Північне Причорномор'я, а афінський флот панував в Егейському морі. 2) Економічні інтереси Афін почали проникати в Сицилію і Південну Італію, де панував Коринф (розвинене демократичне місто з військовим і торговим флотом, член Пелопоннеського союзу). Афіни посилали туди свої ескадри, підтримували дрібні грецькі міста у боротьбі з союзником Коринфа Сиракузами. Це не могло не тривожити Коринф. 3) Суперники через своїх прихильників вели підривну діяльність в союзницьких містах; спартанці серед членів Делоської симахії, афіняни в державах Пелопоннеського союзу. З цього приводу Фукідід зазначав: "Справжній привід, хоча на словах і потайніший, на мою думку, полягає в тому, що афіняни своїм зміцненням стали вселяти небезпеку лакедемонянам і тим самим змусили їх розпочати війну".

ЛІТЕРАТУРА

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т. 1.. Стародавня Греція: Підручник. / Василь Олексійович Балух. – Чернівці: ТОВ «Видавництво « Наші книги», 2007.- 656 с.

2. Штоль Г.В. История Древней Греции в биографиях. / Г.В. Штоль.- М.: Русич.- 2003.- 528 с.

3. Фукидид История. Т. 1-2 /Фукидид; пер. Ф.Г. Мищенко.-

СПб.,2012.- 576 с.

Романченко Тетяна,
студентка 4П групи
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Т.П. Макаренко,** к. і. н., доцент (БДПУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ ТА ЙОГО ПРИПИНЕННЯ

Актуальність дослідження. Питання регулювання шлюбно-сімейних відносин у процесі розвитку і становлення нашої держави в економічному, соціально-культурному та у морально-етичному плані, є найбільш актуальними, оскільки останні є основою становлення і розвитку суспільства в цілому. Відносини між подружжям регулюються сукупністю норм і санкцій інституту шлюбу. Шлюб – це добровільний, рівноправний союз між жінкою і чоловіком, спрямований на створення сім'ї. Питання укладення та розірвання шлюбу в юридичній літературі розкрито досить широко. Однак, порядок та підстави визнання шлюбу недійсним розглянуто недостатньо. Отже, метою є з'ясування підстав та порядку визнання шлюбу недійсним.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням даної теми займалися такі вітчизняні науковці, М.В. Антокольська, І.В. Жилінкова, О.М. Калітенко, Ю.С. Червоний, О.В. Молдован, Н.В. Рабінович та інші.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства і праць науковців розкрити проблеми визнання шлюбу недійсним та його припинення.

Методи дослідження. Під час роботи були використані наступні методи: діалектичний, юридично-правовий, системний, порівняння тощо.

Сутність дослідження. Для укладення шлюбу завжди необхідним є дотримання встановлених законодавством умов. На сьогодні відповідно до СК України це — досягнення шлюбного віку (ст. 22), добровільність шлюбу (ст. 24), одношлюбність (ст. 25), дотримання умов щодо укладення шлюбу для осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою, а саме заборон перебувати у шлюбі: осіб, які є родичами прямої лінії споріднення; рідних (повнорідних, неповнорідних) братів і сестер; двоюрідних братів та сестер, рідних тітки, дядька та племінників, племінниць; рідної дитини усиновлювача та усиновленої ним дитини, а також дітей, які були усиновлені усиновлювачем у разі, якщо не було рішення суду щодо надання права на такий шлюб; усиновлювача та усиновленої ним дитини, якщо не було зареєстровано скасування усиновлення (ст. 26).

Порушення вимог, встановлених названими статтями, є підставою для визнання недійсності шлюбу (ч. 1 ст. 38 СК України). Крім цих вимог, законодавством встановлено також інші, порушення яких може стати підставою для визнання недійсності шлюбу, зокрема — взаємна обізнаність наречених про стан здоров'я (ст. 30 СК України). Так, відповідно до ч. 5 ст. 30 СК України приховування відомостей про стан здоров'я одним з наречених, наслідком чого може стати (стало) порушення фізичного або

психічного здоров'я іншого нареченого чи їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним. Але наявність самої хвороби не вважається підставою для відмови в реєстрації шлюбу. Наприклад, якщо один із наречених, або навіть кожен з них, не знав про своє захворювання або, на впаки, знав і все ж таки вирішив зареєструвати шлюб, то це не може розглядатися як підстава для визнання в майбутньому шлюбу недійсним. Але якщо один з наречених приховав відомості про стан здоров'я, наслідком чого може стати (стало) порушення фізичного або психічного здоров'я іншого нареченого, або їх нащадків, то другий має право звернутися до суду з вимогою про визнання шлюбу недійсним. Таким чином, для визнання шлюбу недійсним відіграє роль тільки приховання самого факту захворювання, а не наявність самого захворювання [1].

Від визнання шлюбу недійсним потрібно розмежовувати з поняттям припинення шлюбу.

Припинення шлюбу — це припинення правовідносин між подружжям, що зумовлене певними юридичними фактами. Припинення шлюбу відбувається внаслідок:

— смерті одного з подружжя або оголошення його померлим;

— розірвання шлюбу.

Розірвання шлюбу здійснюється органом державної реєстрації актів цивільного стану: за спільною заявою подружжя, яке не має дітей (ст. 106 СК України), за заявою одного з подружжя (ст. 107 СК України); за рішенням суду: у разі визнання розірвання шлюбу фіктивним (ст. 108 СК України); за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України). На практиці завжди шлюб складніше визнати недійсним (анулювати), ніж його припинити шляхом розірвання. Тому законодавство багатьох країн містить певні застереження щодо умов визнання шлюбу недійсним.

За законодавством України можливим є визнання шлюбу недійсним після його припинення, причому незалежно від того, чи шлюб було розірвано, чи шлюб припинився через смерть дружини або чоловіка (ст. 43 СК України). І такі випадки почастішали, причому після смерті одного з подружжя, і метою спору насправді є не потреба у визнанні шлюбу недійсним, а поділ майна подружжя, набутого за час такого шлюбу, між спадкоємцями померлого подружжя. Ю. О. Заіка, при вивченні проблем становлення і розвитку спадкового права в Україні, зазначає, що «найпоширенішими підставами визнання шлюбу недійсним є укладання фіктивного шлюбу й укладання нового шлюбу без розірвання попереднього» [2, с. 235]. І далі: «Найчастіше потреба визнати шлюб недійсним після смерті колишнього подружжя зумовлена поділом спадщини між родичами померлого при спадкуванні за законом. Судовій практиці відомі випадки, коли спадкоємці померлого подружжя зверталися з позовом про визнання шлюбу недійсним, намагаючись позбавити інше подружжя права на спадкування за законом» [3, с. 239-240].

Визнання шлюбу недійсним після смерті спадкодавця є тим юридичним фактом, без правильного вирішення якого неможливо вирішити спір про право власності, про поділ майна. Досить часто такі спори не відповідають нормам моралі і уявленням про справедливість. Як справедливо зазначає Г. В. Кикоть: «Аналіз юридичної практики свідчить,

що встановлення юридичних фактів, правильне вирішення судових справ неможливе без правильної соціальної і моральної оцінки фактичних обставин. Причому це буває не лише в ситуаціях, коли норми права відсилають до норм моралі, але й у багатьох інших випадках» [4, с. 121]. Серед таких випадків він називає й спори про визнання шлюбу недійсним.

Висновки. Припинення шлюбу впливає не тільки на особисті, а й на майнові відносини колишнього подружжя (одного з подружжя, якщо шлюб припиняється не внаслідок розірвання, а внаслідок смерті або оголошення його померлим), а також інших осіб. З припиненням шлюбу перестає діяти законний режим майна подружжя, тобто режим їхньої загальної спільної власності, але за умови, що подружжя розділили спільно нажите в шлюбі майно. Якщо подружжя не розділили спільного майна, то й після розлучення воно продовжує залишатися спільним з відповідним правовим режимом, тому що було придбане під час шлюбу. Саме по собі розлучення без розподілу майна не може перетворити спільну власність подружжя на часткову або на роздільну власність. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що припинення шлюбу є важливим процесом у житті багатьох людей, тому правильне вирішення виникаючих проблем та питань щодо проведення його впливатиме на колишніх подружжів, їхніх неповнолітніх дітей, інших осіб, на майнові і немайнові відносини незалежно від того, яким чином відбулося припинення шлюбу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14
2. Сімейне право України: підручник / Т. А. Кобзєва, В. С. Шапіро – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 290 с.
3. Гузь Л.Є., Гузь А.В. Судово–практичний коментар до Сімейного кодексу України. – Х., 2016. – 576 с.
4. Глиняна К.М. Особливості визнання шлюбу недійсним / К. Глиняна // Юридичний вісник. – 2017. – № 2. – С. 109 – 121.

Руденко Ксенія,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **Т.К.Захарченко**, к.іст.наук, доцент (БДПУ)

СТАНОВЛЕННЯ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ЦЕРКВИ В ХХ СТ. НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ: ВІД ЗАНЕПАДУ ДО ВІДРОДЖЕННЯ

Актуальність. Релігія накладає суттєвий відбиток на культурний, освітній та економічний аспект розвитку країни загалом. Повне бачення самобутності України неможливе без усвідомлення усього різноманіття релігійних течій, що історично сформувались на її території. Однією з таких течій є лютеранство, що одержало свою назву від імені основоположника Реформації – Мартіна Лютера. Як течія протестантизму, вона має дві головні особливості: збереження єпископальної організації та принцип

«Державної Церкви». Центральним у лютеранстві є вчення про виправдання самою вірою, що вібдувається не посередництвом церковних інститутів, а виключно увіруванням самої людини. Важливим є те, що лютеранство заперечує формальні ознаки приналежності особи до Церкви за національністю або місцем проживання, що було одним з факторів, які сприяли його поширенню. Із здобуттям незалежності лютеранські громади в Україні переживають етап другого відродження, що привертає увагу громадськості і ставить нові питання перед дослідниками, до того ж нагальною проблемою для лютеран на сьогодні є питання про повернення своїх культових споруд, що були втрачені в роки існування СРСР, тому дослідження історії розвитку лютеранської церкви протягом ХХ ст. є актуальним на сьогодні.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія даної проблеми в Україні перебуває на стадії початкового розвитку. В радянський період суттєвої розробки в працях науковців ця проблематика не знайшла, через панування матеріалістичного підходу. Переважну більшість робіт цього часу складають роботи з історії сектантства, що мали на меті лише критику релігійної ідеології як такої і насадження атеїзму. Серед сучасних науковців, що в своїх працях займаються розробкою даного питання, слід виділити дослідження В.Любащенко, В.Стеценка, В. Горпинчука, Г.Маринченко, Ю.Котляра та Ю.Калініна. Найчастіше лютеранство розглядають або в комплексі, як одну з течій протестантизму, що набула поширення на українських землях або окремий надто вузький аспект даної проблеми.

Мета і методи дослідження. Мета даного дослідження полягає в систематизуванні відомостей про розвиток лютеранської церкви на території України в ХХ ст., на основі напрацювань сучасних дослідників і висвітленні найбільш загальних тенденцій, що притаманні даному періоду. Під час досліджування були застосовані порівняльно-історичний метод, методи аналізу, синтезу та узагальнення.

Сутність дослідження. Лютеранство є однією з найчисельніших протестантських течій в Україні, що існує із середини XVI ст. і зберігається до сьогодні. Поширення лютеранства відбувалось двома основними хвилями. Перша – це поширення на західноукраїнських землях в XVI ст. шляхом місіонерської діяльності, що займалася поширенням відповідної літератури, сприйняття її вихідцями з шляхетських сімей за кордоном або організації протестантських громад [2, с.420].

В кінці XVIII ст. відбулася «друга хвиля» поширення лютеранства на території України, пов'язана з поселенням німецьких колоністів. Сприятливе політичне середовище призвело до створення розгалуженої релігійної організації.Під час другої хвилі поширення лютеранських громад, воно втрачає свій переважно правобережний характер і розповсюджуються на територію Лівобережжя. Основними осередками лютеран у південно-східному регіоні стають громади в колоніях Мюнхен Харківської губернії, Рорбах, Вормс, Баден, Кассель в Одесі Таврійської губернії та у Києві (з 1765 року) [4, с.236].

Наступна хвиля лютеранства на території України припадає на кінець XIX — першу третину ХХ ст. і пов'язна з поновленням діяльності

лютеранських общин на західноукраїнських землях [2,с.424].

Однак саме на ХХ ст. припадає становлення лютеранської церкви, що має власне українські риси. Розповсюдження дютеранства в Україні в цей період, пов'язане насамперед з такими подіями і процесами як Перша світова війна, поразка національно-визвольного руху й активізація численних громадських організацій. Новоутворені українські лютеранські громади спиралися на значну матеріальну підтримку протестантських об'єднань в Західній Європі.

У 1920–30-х рр. у Галичині діяло найбільше в Східній Європі лютеранське об'єднання – Союз церков євангелічно-аугсбурзького і гельвецького визнання, прямою спадкоємницею якої є Українська Лютеранська Церква. Вона налічувала 25 громад, до якої належали від 10 до 20 тисяч вірян. [4,с.236]

Центром новоутвореної церкви став Станіслав (Івано-Франківськ). Засновником церкви став пастор Т.Ярчук. У лютеранському богослужінні української церкви впроваджувалися елементи східної літургії, всіляко обстоювалася українська обрядовість. Як зазначав сам Т. Ярчук: «Ми тяжіємо до духовного обновлення українського народу на основі Правди Божественної Євангелії». Її громади почали з'являтися також на території Східної України, що була підконтрольна радянській владі, зокрема на Донбасі, де на початок 1925р. діяло 11 лютеранських громад зі 197, що знаходились на території радянської України [1,с.23] .

Відповідно ми можемо говорити про те, що початок ХХ ст. став переламним для історії перебування лютеранства в Україні: воно починає позбавлятися таких рис релігії німців-колоністів як: проведення богослужіння за західним обрядом та німецькою мовою, західний літургійний обряд, звернення до світської моралі тощо, та активно набуває рис, характерних для української національної релігії, зокрема мову богослужіння, акцент на власні традиції, а також переплетіння рис характерних для греко-католицької літургії та використання юліанського календаря [6,с.158].

Однак з приходом радянської влади як Німецька евангелічно-лютеранська церква, так і Українська фактично припиняють свою діяльність: громади були закриті, храми зруйновані або знищені, а більшість пасторів – арештовані, після Другої світової війни, як відомо усі німці, що проживали на території України взагалі були виселені до Сибіру або Казахстану.

Так, лише в Північному Причорномор'ї, де в 1928 р. діяло 340 громад з 168. 300 віруючими, до 1938 р. було відправлено до таборів щонайменше – 10. 700 осіб. Якщо в 1924 р. Церква мала 81 пастора, то в 1936 їх залишилося лише 10, а в кінці 1937 вже не було жодного. [5,с.96]

Одним з багатьох прикладів плюндрування святинь лютеранських церков за радянських часів є молитвенний будинок у м.Миколаєв. У період 1930–40-і рр. в приміщенні кірхи було влаштовано спортивний зал товариства «Динамо», в якому тренувалися спортсмени. Все, що могло нагадати про релігійне призначення будівлі було винищено. У роки Другої світової війни, деякі з мешканців згадують, що в будівлі все ж іноді проходили молебни для солдатів і офіцерів армії окупантів. Після війни тут

знову діяв спортклуб, де навіть встановлювали ринг і проводили боксерські бої. [5,с.98]

Така ситуація зберігалася протягом усього періоду існування СРСР. Лютеранська церква переживала часи занепаду, лише деякі з вірян продовжували таємно збиратися у домівках, зберігаючи власну віру та церковну традицію.

Новий етап для історії лютеранської церкви в Україні настає одночасно із здобуттям нашою країною незалежності. Крах комуністичного світогляду атеїзму, призвів до відновлення і значного урізноманітнення релігійних конфесій. Починається процес докорінної перебудови державно-церковних відносин, загального зростання рівня релігійності людей. У 1991 році був прийнятий Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації», який сприяв розширенню релігійної мережі. [3, с.11]

Сьогодні лютеранство в Україні представлено двома основними конфесіями – це Українська Лютеранська Церква та Німецька Євангелічно-Лютеранська Церква. Протягом останніх років українські лютерани активно працюють над відродженням власної церкви і прагнуть бути орієнтованими на місцеве українське населення з його культурою, мовою та самобутніми традиціями. [6,с.161]

Як Українська Лютеранська Церква, так і Німецька Лютеранська Церква в Україні займаються культурно-освітньою діяльністю, доброчинністю, виступають за екуменізм. [4, с.237]

Основні висновки. Таким чином, з'явившись в окремих регіонах України за різних обставин лютеранство спідкала однакова доля. За радянських часів воно зазнало чималих втрат, частково було відновлено в роки Другої світової війни і майже повністю знищено по її завершенню. В повоєнні роки лютеранські церкви хоч і зберегли вигляд культових будівель, але використовувалися, зовсім не за призначенням.

Після проголошення Україною незалежності майже всі громади лютеранського віросповідання відновили свою діяльність, збільшилася кількість її послідовників. Сьогодні в Україні розповсюджені дві основні конфесії: Німецька Євангелічно-Лютеранська Церква та Українська Лютеранська Церква. Якщо до першої належать в основонму нащадки етнічних німців, які мешкали переважно на Півдні України, то друга об'єднала навколо себе значну кількість українців і є нашим духовним національним феноменом: нашарування різних традицій християнства, відтворює власний, не подібний до всього протестантського світу тип сучасної лютеранської церкви. Отже, лютеранство посідає своє чильне місце у поліконфесійній мережі України як одна з найбільших протестантських течій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційний звіт Держкомрелігій за 2000 рік «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних відносин в Україні» (Витяг) // Людина і світ. – 2001. – № 2-3. – с. 36.

2. Кислюк К. Релігієзнавство / К. Кислюк, О. Кучер. – К.: Кондор, 2004. – 646с.

3. Колодний А. М. Основи релігієзнавства. Курс лекцій. – Дрогобич,

2006.

4. Любащенко В.І. Лютеранство// Енциклопедія історії України: Т.6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2009. – 790 с.

5. Маринченко Г. М. Загальний аналіз стану лютеранських церков Південної України в повоєнний період / Г. М. Маринченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2014. – № 3.37. – С. 96-101

6. Скибенко П. І. Українська Лютеранська Церква як феномен українського духовного життя / П. І. Скибенко // Наука. Релігія. Суспільство. — № 4. — С. 156-161

Дар'я Сальнікова,
студентка 7 курсу
Гуманітарно-економічний
факультет
Наук.керівник: **Ю.Ю.Королевська,** ст. викладач (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ «НОВОЇ ЖІНКИ» В УСРР (1920-1930 рр.)

Актуальність. Наразі особливої актуальності набуває питання вивчення ролі жінки в радянському суспільстві у 1920-1930-і рр., адже цей історичний період характеризується переосмисленням жіночого питання та ролі жінки в суспільному та державному житті. У цей час відбувається становлення жінки на рівні з чоловіками у професійній сфері, жінка отримує права голосу. Незважаючи на становлення тоталітарного режиму, відбувалось розширення жіночих прав, переосмислення жіночої ролі в суспільстві на, що впливав НЕП та індустралізація. Вивчення історії радянської жінки у 1920-і рр. дозволить не тільки довідатись про ті зміни, які зазнала жіноча стать в умовах розбудови радянської держави, але й провести паралелі із життям тогочасної та сучасної жінки.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія проблеми дослідження представлена рядом праць, що розкривали суть «нової жінки», але не вказували причини створення такого ідеалу. До таких наукових праць можна віднести А.Болдіна, В. Гуцул, Ф. Ковальов, В. Морской, А. Нанкіна та ін. Хоча треба зазначити, що автори здебільшого подавали агітаційну інформацію в ЗМІ, а не розглядали причини та сам процес. Натомість пострадянські дослідники М.Богачевська-Хомяк, О.Лабур, Ю.Терещенко вказували на значення та процес створення ідеалу «нової жінки».

Методи і мета дослідження – проаналізувати процес формування образу «нової жінки» в УСРР в 1920-1930-ті рр. Під час роботи були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, проблемно-пошуковий.

Сутність дослідження. З розвитком «жіночої історії» та гендерних досліджень дедалі більшу увагу дослідники починають приділяти особливостям гендерного укладу радянського суспільства. Радянська влада визначала соціальні ролі та сфери застосування активності жінок,

намагалась нав'язати жінкам певний набір стратегій поведінки, сформувати нові потреби, пріоритети, смаки, будуючи певну ієрархію цінностей, норм, дозволених та офіційно схвалених практик побутового життя та дозвілля [3, с.124].

Якщо «нова жінка» – це автономна особистість, риси якої втілювали в себе жінки, що боролися за незалежність, рівноправність, недоторканість, то «нова радянська жінка» – безликий елемент суспільного механізму [3, с. 335]. Радянська влада намагалася створити єдиний зразок потрібної державі жінки, яка повинна бути опорою у процесі будівництва соціалістичної країни. Саме на таку істоту радянська влада прагнула перетворити українську жінку.

Формуванню образу жінки передували історичні, політичні та ідеологічні чинники. По-перше, це революція 1917-1920 рр., яка поклала початок створенню нової держави та активізації не лише суспільно-політичних, а й жіночих питань. По-друге, це прийняття першої Конституції СРСР та УСРР, що стало початком законодавчого закріплення рівності між чоловіком та жінкою. Тепер жінка мала змогу опинитися за кермом влади і від її підтримки залежало утримання цієї влади в руках інших, тому кожна політична партія пропагувала свої проекти «суспільно активної жінки» [2, с. 205].

Для підкріплення гіпотези щодо того, що жінка повинна була перетворитися на чоловіка, можна привести той аргумент, що дівчина повинна була проходити таку ж військову підготовку, як і парубок: фізичний розвиток, маршірування, укріплення статури, що робило її більш витривалою, міцною, сильною [1, с. 30].

Основні висновки. Таким чином можемо зробити висновок, що у 1920–1930-х рр. у радянському суспільстві був офіційно репрезентований образ «нової жінки». Поступове сприйняття та втілення даного образу змінило свідомість радянського народу в бік гендерної рівності та забезпечення рівноправних умов життя. Нова радянська жінка здатна була невтомно працювати на благо суспільства та виявляти активність в різних сферах. Отже, на перший план у формуванні образу «нової жінки» на території УСРР в 1920-1930-х рр. вийшла саме ідеологія комуністичної партії, а не вимога часу, що стало ключовим у подальшій репрезентації на радянському просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. А. М. Коллонтай Положение женщины в эволюции хозяйства / А.М. Колонтай. М., Гиз, 1923. – 208 с.

2. Б.А. Женские секции и организации// Коммунистка. – 1920. – №1 – 2. – С. 30 – 31.

3. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадському житті України, 1884 – 1939/ М. Богачевська-Хомяк – К.: Либідь, 1995. – 424 с.

Дар'я Сальнікова,
студентка 7 курсу
Гуманітарно-економічний факультет
Наук.керівник:**О.С. Авдєєва,** ст. викладач (БДПУ)

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ЖІНКИ (1920-1930 рр.)

Актуальність. Проблема гендерної складової праці є ключовою для розуміння соціальної організації суспільства за гендерною ознакою. Без урахування гендерної складової трудової політики навряд чи можливо сформувати об'єктивну історію України, де були б присутні всі учасники історичного процесу – як чоловіки, так і жінки, з їхніми відмінними поглядами та життєвим досвідом. Роль жінки у суспільстві зазнала суттєвих змін. З'явилися численні угрупування, метою яких було досягнення рівних політичних, економічних, соціальних, особистих прав для жінок. Нова мораль проголосила рівні можливості для жінок і чоловіків у сфері освіти та праці; права жінок на голос, володіння власністю, рівні права у шлюбі. Актуалізувалася соціальна роль жінок, науковцями вивчається природа гендерної нерівності.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія проблеми дослідження представлена рядом праць. Відома дослідниця гендерних відносин Л. Рєпіна, А. Колонтай, В. Більшай. Сучасна білоруська дослідниця Е. Гапова аналізує схожі процеси в БРСР. У працях О.Кравченка та А. Загорської знаходимо думку про такі важливі проблеми, як гендерна диспропорція праці, нерівномірність у кваліфікації праці жінок та чоловіків.

Методи і мета дослідження – дослідити права жінок на основі аналізу українського радянського законодавства 20-30-х рр. XX ст. Під час роботи були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, проблемно-пошуковий.

Сутність дослідження. Початок 1920-х рр. був насичений ідеями жіночого рівноправ'я, які найбільш яскраво декларували революціонерки – І. Арманд і О. Коллонтай. За думкою О. Коллонтай, «нова жінка» прагне до звільнення і незалежності, вона активно працює нарівні з чоловіком і відповідно забезпечує себе самостійно, бере участь у політичних процесах і в суспільному житті. [1, с.17].

Актуалізувалася соціальна роль жінок, науковцями починає вивчатися природа гендерної нерівності. Фундаментальні трансформації в суспільстві призвели до появи феміністського руху. Соціалістичний фемінізм бере свій початок у другій половині XIX ст. та проголошує: емансипація жінки може статися внаслідок ліквідації капіталістичного способу виробництва. Протягом століть шлюбні традиції українців відзначались своєю сталістю, традиційно освячувались церквою і керувались переважно звичаєвим правом. На рубежі XIX-XX ст. ця тенденція не зазнала значних змін [2, с.26-28].

Першим нормативним актом у галузі сімейного права став декрет Раднаркому УСРР «Про організацію відділів записів актів громадянського стану» [3, с. 220-225]. Наступним кроком до змін був акт «Про цивільний шлюб та про ведення книг запису актів громадянського стану». Відтоді

єдиною формою шлюбу став цивільний шлюб замість колишнього – церковного. У цілому, радянський проект трансформації традиційного сімейного укладу та суспільної ролі жінки мав за мету створення «нової радянської жінки». Всі більшовицькі уявлення про ідеальний образ жінки цілком і повністю ґрунтувалися на потребах та реаліях нового часу.

Основні висновки. Таким чином можемо зробити висновок, що 1920-1930-ті рр. – період великого соціального експерименту. В ці роки радянська влада активно намагалась нав'язати жінкам вигідні більшовикам нові соціальні норми, новий стиль поведінки та зовнішній вигляд. Аналізуючи Конституції УСРР вказаного періоду, можна зробити висновок, що в 1920-х рр. – «нова жінка» повинна була бути активною громадською та політичною діячкою, при цьому відкинути свою традиційну роль матері. Але вже в 1930-х рр. ситуація змінюється, держава трансформує образ жінки в такі категорії як –жінка-матір та –жінка-трудівниця. Конституція проголошувала рівноправність чоловіків та жінок, але все-таки жінка так і не стала повноцінним суб'єктом соціального життя радянської України. Вона була об'єктом соціальної інженерії, якого так потребувала радянська влада.

ЛІТЕРАТУРА

1.А.М. Коллонтай Новая мораль и рабочий класс / Александра Михайловна Коллонтай. – М.:Изд. ВЦИК Советов р., к. и к. депутатов, 1919. – 61 с.

2. О.М. Кравець Сімейний побут і звичаї українського народу / Олена Михайлівна Кравець. – К. : Наукова думка, 1966. – 198 с.

3. Декреты Советской власти. Том 1. 25 октября 1917 – 16 марта 1918. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1957. – 624 с.

Семенов Артур,
студент 1 курсу гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Н.С. Іванова,** к.політ.н., старший викладач (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Актуальність. Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. Для нашої держави є важливим питання становлення дружніх і партнерських відносин між ЄС та Україною. Україна заявила про Європейський вибір відразу після того, як стала незалежною. З а роки незалежності Україною були зроблені перші, здавалося б успішні кроки в напрямку євроінтеграції, але вже в 2004 році стало зрозуміло, що інтеграційний процес не буде таким простим і передбачу вальним, яким він до цього представлявся українським політикам.

Ступінь дослуджуваності: Окремі питання даного напрямку дослідження знайшли висвітлення у працях таких вчених-юристів, як: М. Бесчасний, В. П. Філонов, О. В. Філонов, І.В. Яковюк, К.О. Трихліб, В.В. Лемак.

Мета: проаналізувати процес розвитку відносин між Україною та

європейським союзом, знайти та дослідити законодавчі недоліки в інтеграційних процесах.

Методи: Під час збирання та дослідження інформації стосовно даного питання були використані такі методи: аналітичний, системний, історичний, порівняльний, правовий.

Процес розвитку відносин між Україною та європейським союзом бере свій початок з 1991-1992 рр., з моменту прийняття акту проголошення незалежності України й проведення зустрічі між Президентом України Л. Кравчуком і Головою Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором. Після якої Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань.

Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво Указом Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року було визначено основні напрями інтеграційного процесу, одним з напрямів є: адаптація законодавства України до законодавства ЄС шляхом уніфікації та кодифікації документів.

У науковій літературі зазначається, що сутність терміна “адаптація” полягає в сукупності взаємопов’язаних організаційних, правових, соціально-економічних, науково-технічних процесів і заходів, спрямованих на зближення законодавства України з сучасною європейською системою права шляхом проектування нового та внесення змін у чинне законодавство України з урахуванням загальних європейських стандартів, що їх відбито в чинному законодавстві ЄС та країн – членів ЄС, а також шляхом неухильного дотримання оновленого законодавства.[3]

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС відбувається відповідно до положень Закону України “Про Загальнодержавну програмну адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. Цей нормативно-правовий акт за своєю суттю є стратегічним документом, однак не деклараційним, а цілком “робочим”. Зміст закону Загальнодержавної програми не містить одного з ключових питань інституту державної служби, що відіграло відповідну роль під час прийняття Закону України “Про державну службу”.

Однією з основних перешкод на шляху процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС є незадовільний стан реалізації прийнятих нормативно-правових актів, недотримання їхніх положень, а інколи і зовсім ігнорування. У зв’язку з цим можна констатувати, що питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС ще досить тривалий час залишатиметься однією з головних сфер наукових досліджень та суспільних обговорень.

Як зазначає Віце-прем'єр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Іванна Климпуш-Цинцадзе: “В 2016 році Україна мала імплементувати положення 126 актів законодавства Європейського Союзу. За результатами імплементовано 36 актів ЄС, з них 23 повністю і 13

частково. Це означає, що решта 90 актів не були введені або робота з ним не велася".[1]

Проаналізувавши закон "Про Загальнодержавну программу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу", нами були знайдені певні недоліки. По-перше, відсутність чіткого механізму перевірки законопроектів, внесених на розгляд Верховною Радою, на предмет відповідності законодавству ЄС на всіх етапах розгляду. Відсутність такого механізму, особливо під час підготовки законопроектів до другого читання, створює цілком реальні передумови для прийняття законів, що не будуть відповідати нормам «acquis communautaire». По-друге, у національному законодавстві відсутні нормативно-правові акти, які б регулювали форми участі українського парламенту в гармонізації законодавства України із законодавством Євросоюзу, а також розмежовували повноваження органів законодавчої, виконавчої влади та Президента України у цій сфері.

Однак, треба звернути увагу, що Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р., у ст. 9 встановлює: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, якісуперечатьКонституціїУкраїни,можливелишепіслявнесеннявідповіднихз мін до Конституції України». Водночас ст. 18 Основного Закону проголошує що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права».[2]

Основні висновки: На сьогоднішній день Україна має достатньо недоліків і розбіжностей у законодавстві, які перешкоджають успішному розвитку процесу євроінтеграції. Реформування національної правової системи вищими законодавчими органами – не є достатньо ефективними, як цього вимагають європейські стандарти. Отже, перед нашою державою стоїть завдання удосконалити процес законотворчості та механізм перевірки відповідності нашого законодавства до законодавства ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1) Україна в 2016 р. не імплементувала 90 законодавчихактів ЄС, необхідних для євроінтеграції [Електронний ресурс] // Interfax-Україна інформаційне агентство. – Режим доступудо ресурсу: http://ua.interfax.com.ua/news/political/406597.html

2) Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

3) Прилипчук О. В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення[Електронний ресурс] // О. В. Прилипчук. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-3/doc/5/05.pdf

Сорокіна Олена,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. курівник: **Федорик Ю.В.,** к.і.н., доцент (БДПУ)

КОРІННЯ ІДЕЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ЄДНОСТІ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ОКРЕМІШНОСТІ В ПОГЛЯДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ XVII – XVIII СТ.

Актуальність. Багато сучасних непорозумінь між Росією та Україною є проявом фундаментального конфлікту різних поглядів на історичне минуле України. Проблема конфлікту пам'яті двох сусідніх народів є глибокою і сягає корінням періоду XVII століття. В контексті сучасних непростих відносин між Росією та Україною і з огляду на значимість проблеми формування ідентичності українців, важливим є питання витоків ідей справжньої або уявної єдності українців та росіян, як і витоків ідеї окремішності українців. У зв'язку зі значимістю духовних та аристократичних еліт в житті ранньомодерного суспільства, досить актуальним є дослідження ґенези ідей російсько-української єдності та української окремішності в поглядах світської та церковної еліти України в XVII – XVIII ст.

Ступінь досліджуваності проблеми. Над цією темою працювало багато дослідників, зокрема заграничні історики: Зенон Когут та Едвард Кінан, та такі діячі як Наталя Яковенко, С. Голубев, С.А. Терновського.

Мета і методи дослідження. Метою публікації є висвітлення коріння ідей російсько-української єдності та української окремішності в поглядах української еліти XVII – XVIII ст. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. Підвалини світогляду українських еліт сформувалися в польсько-литовський період [2, с.137]. Ідея про руський народ і Давню Русь як пряму історичну попередницю тогочасної України поширювалася в історичних творах. Частина українського суспільства вірила в політичні «права та вольності» окремих земель і соціальних верств, зокрема козацтва [2, с.139 – 140].

Українське духівництво перейняло від польських істориків, зокрема Стрийковського, ідею, що Русь була спільним минулим русинів і московитів. Було створено образ Русі, що виходив за межі тогочасних політичних кордонів. У своїх творах українські автори поєднали різні суперечливі візії Русі – польську, українську та російську, що пов'язували Україну й Московію: віра, династія, земля і навіть народ [2, с.141 – 143]. Це зіграло на користь Московії в «збиранні руських земель» [1, с. 20 – 23]. Найуспішнішим у пошуку таких зв'язків був «Синопсис». Для написання цієї праці були використані західні джерела, через що було розгорнуто міф про сприйняття Московією київської спадщини. Ідеї І. Гізеля відіграли велику роль і стали основою поглядів російської історіографії щодо єдності українських земель з Росією, а малоросів з великоросами [1, с.33].

Духовне та культурне відродження Slavia Orthodoxa через українську

вченість було мрією М. Смотрицького. Він вбачав, що є ув'язненим в кайданах за винятком Московії, де цей світ був вільним, але неписемним, та України, де православ'я було і вільним, і вченим. Цю вченість українське духівництво прагнуло принести в Московію [2, с.144 – 145].

В свою чергу, представники світської політичної еліти, яку становили козацька старшина та козацька адміністрація, були прибічниками політичної та соціальної окремішності українців (русинів). [2, с.146]. В козацьких літописах XVII-XVIII ст. починає поширюватись назва «Малоросія». До найвизначніших з них відносимо літописи Григорія Гребінки (1710) і Самійла Величка (1720) [2, с.148]. Обидва літописи відрізняють Україну від Московії та визначають термін «Україна».

Козацькі літописи містили чимало визначних положень, що сформувалися на той час: 1) Мала Росія та Велика Росія – різні країни й народи; 2) ці дві країни поєднує спільний цар; 3) Військо Запорізьке добровільно уклали угоду із царем Московії; 4) Малоросія та її народ завжди посідали певні «права та вольності» [2, с.149-151].

У ІІ пол. XVIII ст. з'являється два важливих літературних джерела – поема «Разговор Великороссии с Малороссией» і твори Григорія Полетики. Малоросією починають називати українські землі по обидва береги Дніпра. Важливою зміною була поява української шляхти – вищої соціальної верстви Малоросії. У вищезгаданих творах відбивалась ідея української автономії [2, с.152].

Основні висновки. Упродовж декількох століть українці входили до складу двох великих держав: Речі Посполитої та Московії. В обох випадках ми прослідковуємо перейняття певних форм єдності Русі з цими державами, при одночасному збереженні суттєвих відмінностей локальної ідентичності. Українська еліта промосковської орієнтації заявляла про релігійну, династичну культурну та навіть етнічну єдність із Московією. Це, в свою чергу, формувало міфи, що: 1) Московська держава є прямою спадкоємицею Київської держави; 2) московські князі є очільниками національної православної церкви, яка була носієм візантійської культурної традиції (ідея Росії як третього Риму); 3) експансію на українські землі надихала занепокоєність Московії долею місцевого православного населення. Проте українська еліта наполягала на збереженні окремішності в політичних, соціальних та церковних структурах. Еліта вважала, що український народ говорить «вульгарною» мовою, відмінною від російської, має інакші народні пісні та звичаї, але в доромантичну добу цим відмінностям у народній культурі не надавали значення. Для української еліти XVIII ст. Малоросія давно померла. Залишилася тільки ностальгія за власним окремим минулим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кінан Едвард. Російські історичні міфи. – К.: Критика, 2001. – С. 283
2. Когут Зенон. Коріння ідентичности. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К.: Критика, 2004. – С. 352

Старченко Ольга,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Д.В.Каменський**, доц. (БДПУ)

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ

Медіація між потерпілими та правопорушниками є найпоширенішою формою відновного правосуддя у Європі, але на практиці виявляються певні прогалини у законодавстві.

Питання медіації винного з потерпілим, досліджувались у роботах таких фахівців кримінального права, як: І.Г.Іванова, В.М.Тертишника, Ю.В.Бауліна, Ж.В.Мандриченко, і багатьох інших науковців.

Метою статті є визначення проблеми застосування інституту медіації на практиці та запропонування шляхів її вирішення.

Методи дослідження. Під час роботи були використані наступні методи: аналіз, порівняння, узагальнення тощо.

На практиці виникають труднощі коли злочин, передбачений ч. 1 ст. 286 КК України (порушення правил безпеки дорожнього руху) хоча і є необережним злочином невеликої тяжкості, однак при правозастосуванні ст. 46 КК України щодо примирення потерпілого з винним, який обвинувачується у скоєнні дорожньо-транспортної пригоди, внаслідок якої потерпілий отримав тілесні ушкодження середнього ступеню тяжкості, в наслідок чого виникають певні ускладнення, які в деяких випадках унеможливлюють процес примирення винного з потерпілим.

Пов'язано це із тим, що складається замкнуте коло коли відповідальність власників транспортних засобів застрахована, але страхове відшкодування потерпілому в кримінальному провадженні неможливо без ухвали суду про примирення винного з потерпілим, а в свою чергу винесення судом ухвали про примирення винного з потерпілим неможливо без відшкодування збитків у повному обсязі винним потерпілому.

Так згідно п. 36.1 ст. 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» страховик приймає вмотивоване рішення про здійснення страхового відшкодування або про відмову у здійсненні страхового відшкодування. Рішення про здійснення страхового відшкодування приймається у зв'язку з визнанням майнових вимог заявника або на підставі рішення суду, у разі якщо спір про здійснення страхового відшкодування розглядався в судовому порядку. Якщо розмір заподіяної шкоди перевищує страхову суму, розмір страхової виплати за таку шкоду обмежується зазначеною страховою сумою.

Часто винний згоден відшкодувати збитки, але іноді виникає спір щодо розміру заподіяних збитків, тим більше інколи відшкодування здійснюється страховиком не у тому розмірі, на який розраховували потерпілий чи винний у ДТП і в багатьох випадках спір виникає і між винним у скоєнні ДТП та страховиком. Крім того деколи сума заподіяних збитків перевищує суму страхового відшкодування, але винний не в змозі

сплатити суму збитків одразу, а може це зробити частинами на протязі якогось часу.

Основна складність полягає в тому, що у випадку ДТП заподіяні збитки складаються не тільки із шкоди заподіяної здоров'ю потерпілого (як наприклад у випадку заподіяння шкоди у результаті скоєння злочину передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України), а зростає у рази у зв'язку із пошкодженням автотранспорту, постраждалого у ДТП. Враховуючи дуже низький рівень доходів громадян України мало хто із винних у скоєнні ДТП може повністю відшкодувати заподіяні збитки за власний рахунок, тим більше не буде цього робити адже відповідальність застрахована.

Невирішені питання відшкодування збитків виникнуть і в тому випадку, коли потерпілий не проти примирення з винним у скоєнні ДТП, але він, наприклад ще не завершив курс лікування і не знає остаточної суми, яка покриє витрати на лікування тощо, адже зайве в теперішній час люди просто на в змозі платити. Чи може він на час розгляду справи в суді заявити по примирення ті про те, що збитки, заподіяні ДТП, на час розгляду справи йому відшкодовані в повному обсязі, а в подальшому вимагати від винного відшкодування витрат, які відбулися вже після розгляду справи в суді і винесення ухвали про звільнення винного від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим.

На наш погляд у ст. 46 КК України слід внести зміни та викласти її у такій редакції: «особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим, визнала розмір заподіяної шкоди, відшкодувала завдані нею збитки чи визначила строк та порядок відшкодування завданих нею збитків або усунула заподіяну шкоду», або в будь-якій іншій редакції, яка б дозволила винному у скоєнні злочину та потерпілому на власний розсуд визначити умови примирення та порядок відшкодування заподіяної ДТП шкоди.

Вважаємо, що формально в теперішній час для застосування ст. 46 КК України для звільнення від кримінальної відповідальності винної особи у зв'язку з примиренням необхідне таке відшкодування збитків, на якому наполягає потерпілий і позиція потерпілого повинна бути визначальною в такому випадку. Такої ж думки дотримується в своїй роботі і В.М. Тертишник, який зазначає, що принцип пріоритетності інтересів потерпілого над інтересами державних органів, котрий відроджується в національному законодавстві України, як ніколи відповідає ідеям гуманізму.

Отже, доречно було б дозволити самому потерпілому і винному визначати умови і порядок відшкодування збитків, та встановити нормативні запобіжники, які б змусили винного в повному обсязі відшкодувати заподіяні збитки визначені угодою про примирення, а потерпілого змусили діяти відповідно до домовленості та не вимагати зайвого.

ЛІТЕРАТУРА

1.Іванов А.Г. Примирення винного з потерпілим: проблеми практики Судебно-юридическая газета: БЛОГ / 2016 / Режим доступу: http://sud.ua/ru/news/blog/94931-primirenya-vinnogo-z-poterplim-na-pdstav-st-46-kk-ykrani

2.Тертышник В.М. Компромисс в уголовном процессе. // Весы Фемиды.-2001.-№4 С 29-33

Тохтамиш М.І.,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Королевська Ю.Ю.** ст. викладач (БДПУ)

«ЗВІРИНИЙ СТИЛЬ» В УЖИТКОВОМУ ТА ЮВЕЛІРНОМУ МИСТЕЦТВІ СКІФІВ

Актуальність теми. Протягом тисячоліть народи створювали на території України певні культурні традиції, які стали підґрунтям для української культури. Саме тому вивчення історії України починають з характеристики населення, яке проживало на цій території у найдавніші часи.

Ступінь дослідженності теми. На сьогодні вчені мають декілька теорій, які визначають центри походження звіриного стилю. До першої групи ми можемо віднести дослідження, які доводять, що звіриний стиль Причорномор'я сходить до іонійського, а з Причорномор'я потрапляє в Сибір (Б. Фармаковський, А. Фуртвенглєр, С. Прушевський). Друга група – про проникнення звіриного стилю в Сибір з Причорномор'я шляхом торгівлі та розповсюдження кочових форм побуту (А. Мелюкова, Б. Граков). Третя група – звіриний стиль, навпаки, потрапляє з Сибіру в Причорномор'я (Е. Міннз).

Метою дослідження є висвітлення походження та формування «звіриного стилю» на території давньої України, його історичне значення в розвитку ужиткового та ювелірного мистецтва

Сутність дослідження. Для скіфського звіриного стилю характерні тонке спостереження природи, реалістична передача форм тварин та їх рухів, динамічні композиції, що змальовують боротьбу звірів. Найбільш поширеними є зображення хижих звірів і птахів, травоїдних тварин, а також фантастичних істот, здебільшого грифонів. Прийоми зображення були різними: гравіювання по металу і лиття, різьблення по дереву і кісті, аплікації зі шкіри.

Характерні особливості скіфського «звіриного» стилю:

- відокремлення однієї частини тіла, її збільшення;
- у скіфів було популярним зображувати не цілу тварину або птаха, а їх частини – голову лося, грифона, оленя, кігті хижого птаха та ін.;
- зображення скіфських звірів відрізняються від інших способом зображення тіла тварини і окремих його частин: дзьоби хижих птахів, голова хижака, роги оленя складені немовби з окремих площин, які кутами сходяться один з одним; створюється картина гри світла і тіні на плоских

поверхнях;

• звірі і птахи дуже рідко становлять будь-які сюжетні композиції, вони ніби самі по собі, відірвані від оточення і не пов'язані з будь-якою дією на кшталт стада оленів, які пасуться і т.д.;

• часто зустрічаються зображення різних тварин, птахів на крупах, лопатках оленів, хижаків, при чому кігті хижаків часто закінчуються головами хижих птахів (це щось на зразок перевтілення однієї тварини в іншу);

• соціальний прошарок суспільства створив звіриний стиль не як аристократія, а як мисливці-воїни – ті, хто займався облавним загінним полюванням. Це заняття вимагало величезної спритності, сили, виявляючи її, воїни ставали шанованими. Для обслуговування їх ідеології і виник звіриний стиль.

Перераховані особливості не виступають усі одразу в одному зображенні. У одних домінують одні особливості, в інших – інші.

Вчені і дослідники ґрунтуються на виділенні особливостей скіфського звіриного стилю, покладаючись на археологічні знахідки, але що насправді мали на увазі творці зображень залишається донині ґрунтом для роздумів. Стародавні люди по-особливому ставилися до предметів озброєння, побуту, прикрас, до посуду, бо все це вони брали у природи. Відповідно, поширюється думка, що природа жива і все, що взято з неї – теж.

Висновки. «Звіриний стиль – назва художнього стилю, ознакою якого було зображення тварин або частин їхнього тіла; виникнення пов'язане із тотемізмом; в Україні поширений у скіфському мистецтві, мотиви звіриного стилю збереглися в українському народному орнаменті» [1;91].

Найвищого розвитку звіриний стиль досяг у ювелірних виробах племен скіфів (VIII–VI ст. до н.е.). Племена, що жили на території давньої України залишили велику спадщину, прикладом світового шедевру стала скіфська золота пектораль, що була знайдена на розкопках кургану Товста Могила. Звіриний стиль скіфів відрізнявся від інших зооморфних мотивів своїми особливостями в побудові композицій та відображенні тварин. Важкість у вивченні культури скіфів полягає у тому, що окрім курганів племена не залишили більше ніяких масштабних пам`яток.

ЛІТЕРАТУРА

1. ППасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник.– Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2003.–216 с.

Діана Чегринець,
студентка 3 курсу
Гуманітарно-економічний факультет
Наук. керівник: **Ю.В. Федорик,** к.і.н., доцент (БДПУ)

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНДЕНИЧНОСТІ В ПОГЛЯДАХ ЗАХІДНИХ ВЧЕНИХ

Актуальність. Вивчення джерел формування національної ідентичності в поглядах західних вчених є вельми актуальною проблемою на даний момент. Сьогодні ми щораз більше чуємо такі вирази, як «нація»,

«національна ідентичність», «національні почуття», «національна приналежність». Сучасне суспільство під терміном «нація» розуміє історичну спільність людей, яка пов'язана економічно, має спільну літературну мову та деякі риси культури і характеру. Слід узяти до уваги те, що протягом останніх двохсот років саме це почуття єдності змушувало мільйони й мільйони людей йти на смерть. Сучасна нація – історичний результат цілого ряду факторів, які вимагають особливої уваги дослідників.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія проблеми дослідження представлена рядом праць. Деякі її аспекти в різні часи висвітлювали, такі науковці, як Е. Ґеллнер, Е. Ренан, Б. Андерсон та ін. Серед українських дослідників доцільним буде виділити І. Лисяка-Рудницького.

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідження джерел формування національної ідентичності в поглядах західних вчених. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. На думку більшості західних вчених нації є молодим явищем в історії, пов'язаним з модернізаційними процесами XIX ст. Стародавній Світ не знав націй; спільноти Стародавніх Єгипту чи Китаю зовсім не були націями. В античному світі існували відомі центри патріотизму: Афіни, Спарта, але все це незначні міста з відносно невеликою територією. Явище нації в історії, на думку західних вчених з'являється внаслідок появи індустріального суспільства, яке характеризується переважанням промислового виробництва над аграрним [3, с.107].

Двоє людей, на думку Е. Ренана, відносяться до однієї нації тоді й лише тоді, коли вони самі визнають свою належність до цієї нації. Нації це результат праці людей; нації є витвором людських переконань, вірності і солідарності. Певна сукупність осіб стає нацією, саме в той час коли її члени твердо визнають певні взаємні права і обов'язки один щодо одного на підставі їхньої спільної належності до неї. Оце їхнє взаємне визнання як і перетворює їх на націю [2, с.298].

Такому складному процесу, як утворення націй, в історії передував процес пробудження національної самосвідомості. Одним з основних факторів, який вплинув на пробудження національної самосвідомості, на думку Б. Андерсона, стало винайдення друкованого слова [1, с.569]. Якщо рукописний твір був доступний тільки для вузького кола обраних читачів, то друкований твір став об'єктом, що користувався значним попитом у суспільстві. Френсіс Бекон дійшов до висновку, що друковане слово змінило «вигляд і стан усього світу». Виникнення зрозумілої і свобідної літератури швидко створило нового масового читача. Процес книгодрукування заклав основи національної свідомості двома чітко виявленими способами. По-перше, було створено об'єднаний простір обміну й передачі. Цей гурт одномовних читачів, пов'язаних між собою друкованим словом, утворили зародок уявленої національної спільноти. По-друге, мові було надано стабільності, що, допомогло створити такий важливий для суб'єктивної ідеї нації образ старовинності [1, с.575].

Один із значних західних вчених, Ернест Ґеллнер зазначає, що саме епоха переходу до індустріалізму, збігається з добою націоналізму –

періодом бурхливої перебудови, коли або політичні, або культурні кордони, або те й те водночас перетворюються так, щоб задовольняти нову націоналістичну настанову, яка саме в цей час вперше і заявляє про себе [2, с.299].

Однією з провісниць виникнення такого феномену, як національна ідентичність, на думку західних вчених, є процес Реформації. Наголос Реформації на писемності, її індивідуалізм та зв'язки з мобільним міським населенням, – усе це надало їй характеру провісника тих соціальних ознак та настроїв, які породили згодом епоху націоналізму [2, с.300].

На процес формування національної ідентичності справили ефект і певні специфічні наслідки ранньої індустріалізації. Демографічний вибух, швидка урбанізація, міграція робочої сили, а також економічне та політичне проникнення глобальної економіки та централізованої держави у більш чи менш зосереджені в собі спільноти [2, с.301]. Це стало причиною зміни відносно стабільної системи традиційних аграрних спільнот, зорієнтованих на себе та відокремлених географічними обширами, на цілком новий тип – з новими культурними кордонами, які є не стабільними, а навпаки перебувають у постійному та драматичному русі.

Ґеллнер вважав, що «доба націоналізму» не є простим підсумком пробудження та політичного самоствердження якоїсь окремішньої нації. Саме націоналізм породжує нації, а не навпаки. На його думку, націоналізм не виникає на порожньому місті. Він використовує наявне раніше, історично успадковане культурне багатство, хоча й дуже критично переосмислюючи його, і найчастіше радикально змінюючи його [2, с.307].

Ґеллнер досить категорично заявляв: «Націоналізм – це не пробудження самосвідомості націй: він винаходить нації там, де їх немає» [1, с.568].

Основні висновки. Отже, нація є спільнотою, що має певні географічні межі. Навіть найбільша з націй, яка, може, налічувати цілий мільярд людей, обмежена певними, хоч і розтяжними кордонами, поза якими існують інші нації.

Поняття національної ідентичності, як і поняття нації чи того самого націоналізму, згідно з поглядами західних вчених-модерністів, є доволі молодими в історії. Їх виникнення такі дослідники як Е. Ренан, Е. Ґеллнер, та Б. Андерсон відносили до часів індустріального суспільства.

Першим вагомим чинником, який немовби був передвісником початку процесу утворення націй, а звідси і національної ідентичності, дослідники вважали Реформацію. Другим і більш важливим чинником виступає індустріалізація. Саме в цей час стає актуальним таке явище як національна ідентичність та націоналізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон Бенедикт Уявлена спільнота / Бенедикт Андерсон ; пер. з англ. Олександра Тереха // Націоналізм : антологія / Наук. т-во ім. В'ячеслава Липинського; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий ; літ. ред. Л. Білик. – Київ: Смолоскип, 2000.- С. 567-579.

2. Ґелнер Ернест Нації та націоналізм / Ернест Ґелнер ; пер. з англ. Богдана Суся // Націоналізм : антологія / Наук. т-во ім. В'ячеслава

Липинського; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий ; літ. ред. Л. Білик. – Київ: Смолоскип, 2000. – С. 292-310.

3. Ренан Ернест Що таке нація? / Еренст Ренан ; пер. з фр. Миколи Залізняка Націоналізм : антологія / Наук. т-во ім. В'ячеслава Липинського; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий ; літ. ред. Л. Білик. – Київ: Смолоскип, 2000. – С. 107-120.

Юлія Якуніна,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,** к.ю.н., доцент (БДПУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку до однієї з новел спадкового права можна віднести надану ст. 1243 Цивільного кодексу України можливість для подружжя скласти спільний заповіт. Поява такого особливого виду заповіту стала підставою для дискусії серед науковців щодо його правової природи та доцільності його запровадження у спадкове право України взагалі.

Метою роботи є визначення змісту та правової природи спільного заповіту подружжя та особливостей його правового регулювання у законодавстві України.

Методи дослідження. Основою методології дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналізу і синтезу, дедукції та індукції, системний, діалектичний, метод юридичного аналізу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед науковців, праці яких присвячені правовим проблемам визначення правової природи заповіту подружжя, варто виокремити Ю.О. Заїку, О.Є. Кухарєва, З.В. Ромовську, Т.В. Курило, Є.О. Харитонова та інших.

Сутність дослідження. Подружжя вправі скласти спільний заповіт, у якому обов'язково має бути вказане майно, щодо якого складено заповіт, тобто розпорядитися на випадок смерті майном, що належить йому на праві спільної сумісної власності (ст. 1243 ЦК).

Слід зазначити, що тут має місце узгодження волі кожного, тобто особисте волевиявлення дружини і чоловіка "зливається" в одне волевиявлення, і тоді вони складають спільний заповіт щодо майна, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності.

У випадку смерті одного з подружжя, яке склало спільний заповіт, частка у спільному сумісному майні померлого(ї) чоловіка (дружини) переходить автоматично до його (її) дружини (чоловіка), яка (який) пережила(в). Варто зазначити, що даний перехід відбувається незалежно від бажання, висловленого у заповіті, а відповідно до закону. У випадку смерті останнього з подружжя майно переходить до спадкоємців, названих у заповіті подружжям.

Але після смерті одного з подружжя другий з подружжя не зможе розпорядитися даним майном, оскільки нотаріус при одержанні

повідомлення про смерть одного з подружжя накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя (ч. 4 ст. 1243 ЦК).

До особливих ознак зазначеного виду заповіту можна віднести суб'єктний склад, майно, щодо якого складається заповіт, наявність спільної волі подружжя на складання такого заповіту та зміст заповідальних розпоряджень подружжям щодо об'єкту спадкування.

Специфічним суб'єктом цього правочину є подружжя, тобто особи, які перебувають у зареєстрованому шлюбі. При цьому перебування осіб у фактичних шлюбних відносинах без реєстрації шлюбу не є підставою для складання такого заповіту. Зважаючи на те, що можливість скласти спільний заповіт та чинність такого заповіту залежить від наявності або відсутності зареєстрованого шлюбу, розірвання шлюбу або визнання його недійсним тягне за собою втрату чинності спільного заповіту подружжя. Така позиція підтверджується у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008р., у пункті 18 якої вказано, що розірвання шлюбу припиняє статус подружжя, а недійсність шлюбу (визнання шлюбу недійсним) анулює статус подружжя, у зв'язку з цим розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним після складення заповіту подружжя позбавляє цей заповіт юридичного значення без пред'явлення відповідного позову. У цьому разі спадкування відбувається на загальних підставах [2].

Належним об'єктом цього правочину за ч. 1 ст. 1243 Цивільного кодексу є майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності. До нього належить майно, набуте подружжям під час шлюбу, майно, створене спільною працею подружжя, або інше майно, яке стає спільною сумісною власністю подружжя за договором сторін, наприклад, за договором дарування [1 ,с.146].

Тобто заповіт подружжя може бути складений лише щодо майна подружжя, яке належить їм на праві спільної сумісної власності, набутого подружжям під час перебування у зареєстрованому шлюбі. Щодо майна, що є особистою власністю кожного з подружжя, ним подружжя може розпорядитись, склавши окремі заповіти.

Водночас деякі вчені, наприклад Є.О. Харитонов, вважають, що законом прямо не заборонене, а тому дозволене складання так званих змішаних заповітів, об'єктом яких може виступати не тільки майно, що є спільною власністю, а й те майно, що є приватною власністю кожного з подружжя.

Однак, на мій погляд, зміст ст. 1243 Цивільного кодексу не дає підстав для його розширеного тлумачення, і чітко визначає об'єкт вказаного правочину, яким може бути лише спільне майно подружжя.

Висновок. Отже, запровадження в законодавстві такого інституту як «спільний заповіт подружжя», з одного боку, є досить позитивним явищем, адже розширює спадкову правоздатність громадян, але, з іншого боку, створює певні суперечності як для діяльності нотаріусів, так і для діяльності судів. Тому, на мою думку, потрібно і надалі більш детально вивчати цей інститут та вносити певні зміни до законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курило Т.В. Заповіт подружжя: правова природа та особливості застосування / Т.В. Курило // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. – 2015. – Випуск 35. Частина І. Том 1. – С. 145-148 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.35/part_1/36.pdf.

2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного суду України № 7 від 30 травня 2008 року// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/

МОВА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Баркова Дар'я,
студентка 7 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Олійник Е.В.,** к. філол. н., доцент (БДПУ)

З'ЯСУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ З ОПОРНИМИ СЛОВАМИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ЗНАННЯ / НЕЗНАННЯ В ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Мова газетної публіцистики є невичерпним матеріалом для обстеження виражальних засобів сучасної української мови, особливе місце серед яких посідають з'ясувальні конструкції.

Слушною є думка науковців про те, що повний стилістичний опис синтаксичних одиниць можливий лише за умови врахування їхньої семантичної організації, а також комунікативних особливостей вислову [1, с. 32]. Загальнотеоретичні проблеми семантичного аналізу з'ясувальних складнопідрядних речень знаходимо у працях російських синтаксистів: В. А. Бєлошапкової, Н.С. Валгіної, С.Є. Крючкова, Л.Ю. Максимова, Н.М. Сергєєвої, А.І. Студнєвої та українських мовознавців: І.Р. Вихованця, С.В. Грабовської, М.У. Каранської, І.І. Слинька, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянської, Л.В. Пономарьової.

Актуальність дослідження полягає в тому, що дотепер відсутній повний стилістичний аналіз функціювання з'ясувальних складнопідрядних речень.

Метою розвідки є опис семантико-синтаксичної структури з'ясувальних конструкцій, що формуються опорними словами зі значенням ***знання/незнання,*** які, на нашу думку, найактивніше реалізують інформативну функцію газетного стилю.

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису з його універсальними прийомами спостереження й інтерпретації мовних фактів.

У мові газетної преси, за нашими спостереженнями, є частовживаними з'ясувальні складнопідрядні конструкції з опорними словами зі значенням **знання / незнання**.

До цієї групи речень відносять структури з опорними компонентами, що об'єднані семою "знати", яка означає обізнаність у чомусь; наявність відомостей про когось, щось [2, с. 641], а також процес отримання інформації. Це лексеми *знати*, *дізнатися, довідатися*, *відомо* та їх граматичні форми. Цілком логічно віднести до цього типу опорних компонентів указані вище слова з заперечною часткою *не*, оскільки значення поняття "знання" передбачає як наявність, так і цілковиту відсутність потрібних відомостей, інформації, даних.

Обстежений фактичний матеріал дає підстави виокремити серед з'ясувальних складнопідрядних конструкцій з опорними словами зі значенням знання / незнання такі утворення:

1. Речення з семантикою цілковитої впевненості у фактах, подіях: *Я твердо* ***знала****, що така моя робота досить скоро завершиться*

відставкою, але я не готова була міняти принципи на посади («Київ», 30.12.2007).

2. Речення зі значенням володіння певною інформацією: *Я **знала**, що до ювілею в Національному художньому музеї України буде велика ретроспективна виставка* («Віче», 16.09.2010); *Всім **відомо**, що зміни до Конституції передбачають голосування на двох чергових сесіях Верховної Ради* («Київ», 30.05.2009).

3. Речення, семантика яких характеризується повною відсутністю потрібної інформації: *Складалося враження, що ЦВК інколи **не знала**, як їй вплинути на роботу київських окружкомів* («Дзеркало тижня», 15.09.2012); *Ніхто **не знає**, скільки в кого нині землі* («Київ», 23.06.2007).

4. Речення зі значенням повідомлення, доведення до відома: *Ти **знаєш**, що коли ми храм Олександра Невського відновлювали, нам люди і з єврейської громади теж допомагали* («Дзеркало тижня», 12.05.2012).

5. Речення з семантикою знання / незнання суб'єкта, як поводитися в певній ситуації: *Головне, щоб дитина точно **знала**, що це її територія і що вона недоторканна – тоді в неї формуватиметься й відповідне до неї ставлення* («Київ», 11.11.2007).

6. Речення з семантикою отримання певної інформації: *Завдяки розслідуванню ГПУ лише сьогодні ми **дізнались**, що в тих складних умовах прем'єр Тимошенко використала частину «коштів Кіотського протоколу» на покриття дефіциту Пенсійного фонду* («Київ», 24.12.2010).

Отже, в публіцистичних текстах розглядувані утворення характеризуються динамізмом викладу, експресивністю, що надає газетно-публіцистичному повідомленню інформативної дохідливості і полеміко-публіцистичної переконливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатько В.В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики : [навч. посібник для спецкурсу] / Валентина Василівна Богатько. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 176 с.

2. Словник української мови : в 11-ти томах. – К. : Наук. думка, 1971 – Т.III. – 744с.

Березина Ирина,
студентка 4 курса
факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **Т. И. Никишина,**
к.филол.н., ст. преподаватель (БГПУ)

СЕМАНТИКО-СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ФУНКЦИЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ ПО РАЗРЯДАМ (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭЗИИ М. Ю. ЛЕРМОНТОВА)

Имя прилагательное как часть речи обладает специфической природой, которая заключается в его способности приспосабливаться к существительным и местоимениям как грамматически, так и семантически.

С точки зрения грамматики, прилагательное перенимает грамматические категории слова, с которым согласуется, – род, число, падеж. С точки зрения семантики, прилагательное приспосабливается к разным по семантике существительным и развивает при этом переносные значения. Неверное определение разряда прилагательного – одна из самых распространенных ошибок не только школьников, но и людей, давно закончивших школу. Необходимость разрешения данной проблемы представляется важной и **актуальной**.

Цель нашей работы – проанализировать проблему изучения лексико-грамматических разрядов прилагательных. Для достижения данной цели необходимо решить следующие **задачи**:

- собрать и проанализировать научную и учебную литературу, посвященную описанию лексико-грамматических разрядов прилагательных;
- сформулировать отличительные признаки качественных и относительных прилагательных;
- применить данную теорию в практике анализа поэтического текста, проанализировав особенности употребления прилагательных М. Ю. Лермонтовым;

Материалом исследования стали 326 случаев употребления прилагательных в данных рассказах.

В своем исследовании мы использовали следующие **методы**: метод сплошной выборки, статистический метод, метод лингвистического анализа, метод семантических полей.

Н. М. Шанский писал: «Прилагательное – это часть речи, которая включает в себя слова, определяющие существительные и являющиеся названиями свойств, качеств, отношений в них, в сочетании с названиями субстанций, причем под отношениями разумеются те, которые вытекают из существа, из природы самих субстанций» (Шахматов 1894, с. 112).

В. В. Виноградов показал условность семантической границы между «качественными» и «относительными» прилагательными и привел многочисленные примеры стирания морфологических различий между данными группами слов (Виноградов 2001, с. 151). Ученый выделяет «три основных типа прилагательных по различиям системы склонения: 1) основной, качественно-относительный; 2) притяжательный и 3) местоименный» (Виноградов 2001, с. 163), причем «сердцевину категории имени прилагательного составляют качественно-относительные прилагательные. На периферии этой категории имен прилагательных различаются прилагательные притяжательные и местоименно-указательные» (Виноградов 2001, с. 165).

В результате проведенных нами исследования употребления прилагательных М. Ю. Лермонтовым мы обнаружили, что подавляющее большинство среди всех используемых писателем прилагательных – это качественные прилагательные, т.к. именно они позволяют отметить такую черту объекта, которая может создать его зримый, осязаемый образ, может затронуть эмоциональную сферу читателя. В то время как относительные прилагательные только указывают на связь предмета с другим предметом или явлением, качественные придают предмету форму, цвет, наполняют его

конкретным содержанием, создают определенное представление о предмете.

Больше половины прилагательных (67 %), встретившихся нам в поэзиях, характеризуют человека, только 17 % – обстановку и вещи и 14 % – природу. Следовательно, центральными образами, на которых сосредоточено внимание поэта, являются именно персонажи. Хотя и детали природы и окружающей героев обстановки всегда не случайны и направлены на раскрытие замысла автора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. Учебное пособие. – 2-е изд. – М. : Высшая школа, 1972. – 601 с.

2. Шанский Н. М. Современный русский язык. Т.2. / Н. М. Шанский. – 2-е изд., перераб. – Л. : *Просвещение*, Ленингр. отд-ние,. 1988 – 671 с.

Билыч Екатерина,
студентка 2 курса
Факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **А.Л.Вусик,** к.филол.н., доцент (БГПУ)

СПЕЦИФИКА ОНОМАСТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА ВОЛШЕБНЫХ СКАЗОК

Актуальность нашего исследования обусловлена особым вниманием современного языкознания к художественному тексту в целом и функционированию имен собственных в художественных произведениях, в частности, изучением роли собственных имен в создании художественных образов, а также недостаточной (преимущественно – фрагментарной) изученностью ономастикона сказочных текстов (сказок) на уроках русского языка.

Исследуется влияние ономастикона русской народной сказки на систему имен собственных, и определяется степень взаимодействия ономастических пространств русской народной сказки.

В связи с тем, что главное внимание обращается на характер взаимодействия языковой и внеязыковой информации в плане содержания онима, исследование будет интересно не только специалистам, специализирующимся в области поэтической ономастики, но и более широкому кругу филологов.

Объектом исследования в работе является ономастическое пространство, отображенное в текстах русских народных сказок.

Предмет изучения составляют особенности функционирования имён собственных в русских народных сказках, смысловое наполнение онимов в рамках ономастического пространства разных сказочных текстов.

Материал исследования представлен картотекой, содержащей 120 онимических единиц. В работе не фиксируется количество употреблений одного онима и принимается за анализируемую единицу лишь однократное употребление той или иной номинации.

Целью работы является возможности использования имён собственных в народных сказках на уроках русского языка.

Для достижения цели ставились и решались следующие **задачи**:

- уяснение и уточнение содержания основных понятий поэтической ономастики и связанных с ними специальных терминов;
- изучение ономастикона русских народных сказок с точки зрения денотативного содержания;
- анализ структурно-словообразовательных особенностей сказочных имен собственных на уроках русского языка;
- рассмотрение сказочного ономастикона в культурно-историческом и функционально-семантическом аспектах;
- исследование связи онимов народных сказок с реальной русской ономастикой.

Основным **методом** исследования является описательный. Вспомогательными способами и приемами интерпретации фактов выступают словообразовательный, этимологический и стилистический анализ, метод лингвокультурологической реконструкции исходного содержания сказочных онимов и статистический метод.

Теоретическая значимость работы заключается, прежде всего, в уточненной формулировке ряда понятий ономастической сферы, в конкретизации функций сказочных поэтонимов, определении принципов комплексного анализа ономастического пространства художественного произведения на примере текстов народных сказок на уроке русского языка.

Практическая значимость работы обусловлена возможностью применения материалов и результатов исследования в практике университетского и школьного преподавания русского языка, в частности, при изучении лексики, словообразования, стилистики, а также на занятиях по методике преподавания русского языка и литературы, на спецкурсах и спецсеминарах по ономастике, лингвокультурологии, этнолингвистике и при филологическом анализе художественных произведений в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Горбачева, О. Г. Специфика топонимического пространства волшебной сказки [Текст] / О. Г. Горбачева // Ономастическое пространство и национальная культура: Международная научно-практическая конференция (14–16 сентября 2006 г.). – Улан-Удэ: Издательство БГУ, 2006. – С. 214–218.

2. Денисов П. Н. Социолингвистика как наука об общественном существовании и общественных условиях развития языка / П. Н. Денисов // Русский язык в школе. – 1967. – № 6. – С. 11–15.

3. Дешериев Ю. Д., Панов М. В. Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка / Ю. Д. Дешериев, М. В. Панов. – М. : Наука, 1988. – 200 с.

Божко Анастасія,
студентка 4 курсу
Інституту філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **С. М. Глазова**, к. філол. н., доцент (БДПУ)

СИНОНІМІЧНІ ОДИНИЦІ У ТВОРАХ ІГОРЯ МУРАТОВА

Останні десятиріччя лінгвісти немало уваги приділяють вивченню лексичних синонімів, їх складу, функціям у творах українських письменників, бо вони в тканині української літературної мови переважно виконують експресивно-синонімічну функцію; а уміле й доречне використання синоніміки – один з найважливіших показників майстерності письменника, публіциста та оратора.

Синонімія в широкому сенсі слова має істотне значення в становленні літературної мови, а уживання синонімів робить мовлення виразнішим і значеннєво багатшим, вони сприяють чіткішому окресленню висловлюваної думки. Крім того, знання синонімічних багатств рідної мови – необхідна умова мовної культури людини. Відповідно **актуальність** роботи зумовила постійним зростаючим інтересом до вивчення синонімії у поезіях, зокрема творчості Ігоря Муратова.

Мета роботи полягає у дослідженні синонімії у творах І. Муратова. Відповідно слід визначити основні критерії розмежування синонімічних одиниць, наявних у сучасній мовознавчій науці та здійснити вибірку для створення синонімічних рядів.

Синонімічні засоби української мови сприяють точному і водночас яскравому, образному відтворенню думки. Вивчення лексичної синонімії як лінгвістичного явища пов'язано з рядом загальнотеоретичних проблем: проблемою лексичного значення, функції синонімів в мові та мовленні, функціонування синонімів в художньому творі, творення авторських смислів, актуалізація відтінків значень синонімів, образності слова та ін. Зацікавленість художніми витворами Ігоря Муратова допомагають виявити універсальні та унікальні риси пера поета, а також простежити за процесом синонімії лексичних одиниць в контексті творчості митця.

Мовознавці за смисловими та стилістичними відмінностями виділяють синоніми ідеографічні (логічні), емоційно-експресивні та стилістичні [4, 37-39]. У творах І. Муратова наявні всі три різновиди.

Ідеографічні синоніми у творах митця виступають як засіб уточнення, виділення, деталізації тієї чи іншої ознаки поняття. Вони становлять абсолютну більшість у творах І, Муратова з усіх знайдених нами синонімів (50%). Наприклад: "*Хай ніхто не ступав ще до мене На цей* ***прах****, на цей* ***тлін****, Але ж так і мене перемеле Отой млин-часоплин*".

Другий широковживаний різновид синонімів у творчості І. Муратова – семантико-стилістичний. Це слова та їх еквіваленти, що означають одне і теж явище об'єктивної дійсності та відрізняються не тільки стилістичним забарвленням, а й відтінками загального для кожного з них. Наприклад: "*Колись він був людина, Та у душі дрібній плекав єдине: Дожить без мрій, без жертв та без ідей Для себе лиш, аби наївсь* ***від пуза*** *Й натупцювавсь у барі* ***досхочу***".

Стилістичні синоніми мають однакове значення, але різне стилістичне забарвлення, як от "*Було нас **зовсім мало**: **жменя***".

Отже, індивідуально-авторське мовлення І. Муратова насичене синонімами, що сприяє чіткішому окресленню висловлюваної думки. Для вираження внутрішньої напруги, емоціональної напруги думок і почуттів, а також для організації вірша автор вживає синоніми ідеографічні (логічні), емоційно-експресивні та стилістичні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко А. Т. До історії питання про лексичну синоніміку / А. Т. Бевзенко. // Збірник робіт аспірантів Одеського ун-ту. Гуманітарні науки. – Одеса, 1964. – С. 250-256.

2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.

3. Груба Г. Засвоєння синонімічних форм на міжпредметній основі / Г. Груба // Дивослово. – 1998. – № 7. – С. 17-19.

4. Колесников О. А. Міжрівнева синонімія і теорія граматичного значення / О. А. Колесников // Мовознавство. – 1985. – №1. – С. 33-36.

5. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Харків : Вид-во Харків. ун-ту, 1977. – 116 с.

Влада Болотова,
студентка 1 курсу ФППОМ
Наук. керівник: О. А.Халабузар, к.пед.н., доцент (БДПУ)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ІНТЕЛЕКТ» ФРАЗЕОЛОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛІ ЕНН РАЙС «МЕЙФЕЙРСЬКІ ВІДЬМИ»

Актуальність розвідки поялгає у тому, що дослідження концептосфери інтелектуальної діяльності людини є предметом багатьох літературознавчих напрямів сучасності. На вагоме значення фразеологічних одиниць мови при дослідженні літературних творів вказують, зокрема, А. Вежбицька, Й. Дапчева, В. Старко та інші мовознавці. У фразеології багато національного, а національне – завжди своєрідне. Фразеологічна підсистема – це та ділянка мови, де концентрується уся її специфіка. **Об'ктом дослідження**є є ФО, що визначають інтелект людини в англійській та українській мовах. Предметом розвідки є вивчення структури та семантики ФО, що визначають інтелект людини на матеріалі новели Енн Райс «Мейфейрські відьми». **Мета** даної роботи полягає у виявленні спільних та диференційних рис у організації певних фразеологізмів в англійському та українському варіантах новели Енн Райс «Мейфейрські відьми». Історія народу, звичаї, культура, цивілізація, література, навіть погода і спосіб харчування – знаходять відображення у фразеології. Фразеологізми, що характеризують людину за різними рисами характеру, представляють багатющий матеріал для вирішення багатьох актуальних та дискусійних проблем лінгвістики. Вони будуються за

моделлю "людина + її характеристика", одночасно називаючи та характеризуючи людину. Оцінювальний компонент як частина конотативного макрокомпоненту пов'язаний з образною основою фразеологізмів. Даючи характеристику об'єктам реальної дійсності, суб'єкт практично завжди оцінює їх. З метою виявлення образних уявлень аналізується компонентний склад фразеологізмів на позначення інтелектуальної діяльності людини як в англійській, так і в українській мові.

Матеріалом для розвідки стали фразеологічні одиниці, витягнуті шляхом суцільної вибірки в англійському та українському варіантах новели Енн Райс «Мейфейрські відьми». У означеній новелі письменниці уякості відтворених язикових одиниць ФО завжди виступають структурним цілим, що складається з різних за своїми морфологічними властивостями слів, що перебувають між собою в різних синтаксичних відносинах. За структурою фразеологізми мов, що зіставляються, можна розділити на дві групи:1) ФО зі структурою речення; укр. *Бог розуму не давши*; англ. *know what one is about*; 2) ФО зі структурою словосполучення; укр. *позбутися клепки*; англ. *a wooden head*. Наприклад: англ.: w*isdom is the wealth of the wise* 'мудрість багатство розумної людину'; *all asses wag their ears* (посл.) 'дурням властивий глибокодумний вид, дурні люблять судити про те, у чому не розбираються'; *it beats me* 'я не можу цього осягтися, це вище мого розуміння'; *a fool's bolt is soon shot* (посл.) 'у дурня гроші довго не тримаються; дурень швидко упускає свої можливості'. ФО, що виражають інтелект людини та мають структуру складного речення, виявлені у новелі Енн Райс «Мейфейрські відьми».

В англійській мові продуктивність ФО даної структури значно вище, ніж в інших, порівн.: англ. *fools never know when they are well* (посл.) 'дурень не розуміє своєї вигоди; дурневі всі мало'; *every man is a fool sometimes and none at all times* (посл.) 'ніхто не буває дурнем завжди, а от зрідка – усякий'; *fools make feasts and wise men eat them* (посл.) 'дурні влаштовують бенкети, а розумні на них наїдаються', тобто розумні використовують дурнів; *a fool may throw a stone into a well which a hundred wise men cannot pull out* (посл.) 'дурень у воду камінь кине, десятеро розумних не витягнуться'. Чисельна перевага негативних ФО (дурість) над позитивними ФО (розум) у мовах, що зіставляються не випадковий факт. Для носіїв різних мов властиво вбачати й закріплювати у своїй мовленнєвій свідомості, у тому числі й через ФО, негативні сторони людського розуму. ФО з позитивною характеристикою (оцінкою) інтелекту людину підрозділяються на 4 семантичних підтипу: 1) ФО з компонентом «частина тіла людину»; 2) ФО з компонентами «розум, розум, кмітливість і т.д.»; 3) ФО-Зооніми; 4) «Предмети навколишнього світу». У якості **висновків,** можна зауважити, що. Серед ФО, що позначають інтеленкт слід виділити наступні найбільш типові структурні типи фразеологізмів, що представляють собою комбінації: дієслова й іменника; прикметника й іменника; дієслова, прийменника й іменника; дієслова, іменника, прийменника й іменника; прикметника, сполучника й іменника; іменника й прийменника; іменника й прийменниково-відмінкових форм іменника; прикметника, прийменника й іменника; дієслова, прикметника й іменника; дієслова, прикметника, прийменника й іменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каменецкайте Н.Л. Синонимы в английской фразеологии. – М., 1971. – 367с.

2.Леонтьева Т. В. Интеллект человека в зеркале “растительных” метафор // Вопросы языкознания. 2006. –№ 5. – С. 57–77.

3.Редін П.О. Типи системних зв’язків фразеологічних одиниць у мові // Мовознавство. – 1994. – № 4-7. – С. 50-52.

Боровська Марія,
студентка 4 курсу ФДССО
Науковий керівник: **Ю.П. Прядко,** к.філол.н., ст. викл.(БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Переклад власних назв, у тому числі топонімів, а також найменувань організацій, товарних знаків, прізвиськ тварин, імен казкових персонажів тощо – одна з найсерйозніших і недостатньо розроблених перекладацьких проблем. Методологічною базою перекладацької ономастики є загальнотеоретичні і методичні положення, розроблені у наукових працях Е. Верещагіної, В. Костомарова, Т. Томахіна тощо.

Диференційний підхід до даної проблеми був запропонований Д. Єрмоловичем. Головною науково-теоретичною заслугою розвідок цього дослідника є розробка передумов розвитку окремого напрямку у лінгвістичній теорії перекладу – перекладознавчої ономастики як наукової основи для регламентації практичних перекладів [2, 3].

Науковці, перекладачі, журналісти та люди інших спеціальностей стикаються з проблемою передачі іменників засобами іншої мови щодня і вирішують їх кожен різними способами, оскільки на даний момент немає надійних ономастичних словників та загальноприйнятих сталих інструкцій для передачі власних назв на іншу мову. Як результат, наявність місця для самодіяльності.

Актуальність цього питання очевидна, якщо брати до уваги стрімкі геополітичні зміни у світі. Крах існуючих держав, поява нових територіально-державних утворень, мобільність населення і пов’язана з цим необхідність у великій кількості документів із зазначенням імені та назви території, регіону, країни іноземною мовою призводять до необхідності стандартизувати прийоми перекладу власних назв.

При перекладі власних назв, у тому числі й топонімів, на іншу мову використовують різноманітні принципи, як от, принцип графічної подібності або транслітерації, принцип фонетичної подібності або транскрипції, транспозиції та калькування.

Зупинимося на кожному з цих принципів більш детальніше.

1) Принцип графічної подібності (транслітерація).

Принцип транслітерації найчастіше застосовують, коли користуються загальною графічною основою писемності. Ця практика прийнята в більшості країн, де вживається латиниця. «У західноєвропейських мовах

топоніми, запозичені з однієї мови в іншу, як правило, не змінюють правопис: так зручніше читачам, які завдяки цьому підходу можуть легко орієнтуватися в будь-яких письмових джерелах [2, с. 112]. Отже, головна перевага цього принципу – письмовий варіант топоніма не спотворюється, його носій має універсальну, незалежну від мови ідентифікацію. Однак є і недолік, який полягає у тому, що ті, хто говорять іншою мовою, часто не можуть визначити за написанням вимову іншомовного топоніму.

2) Принцип фонетичної подібності (транскрипція). Цей принцип є головним сучасним принципом передачі топонімів на інші мови [1, с. 125]. Сучасна перекладацька практика виробила принцип практичної транскрипції: поєднання принципу транслітерації з транскрипцією. Завдяки елементам транслітерації легше відновити первинну форму топоніма мовою оригіналу.

До елементів транслітерації в практичній транскрипції топонімів з англійської мови на українську відносяться: 1) передача подвійних приголосних подвійними (Derry – Дери, Nottingham – Нотингем хоча, в англійській мові подвійні приголосні читаються як одна); 2) передача ненаголошеної голосної відповідною буквою (Belfast – Белфаст, Bristol – Бристол, Chester – Честер, Coventry – Ковентри, де «а», «о» та «е» відповідають нейтральному звуку) і деякі інші.

3) Транспозиція. Цей принцип полягає в тому, що власні назви в різних мовах, які відрізняються за формою, але мають загальне лінгвістичне походження, використовуються для передачі подібних явищ.

4) Калькування. Це відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова – морфеми, або фрази – лексеми заміняються відповідними елементами мови, на яку перекладають. Калькування як перекладацький прийом став основою для великої кількості різноманітних запозичень у процесі міжкультурної комунікації в тих випадках, коли транслітерація була неможлива через такі причини, як естетичні, чи смислові.

Таким чином, в умовах постійного контактування і взаємодії культур, переклад є джерелом інформації, що розкриває своєрідність культурних цінностей, звичаїв і традицій та сприяє взаєморозумінню. Переклад є лінгвокультурним процесом. З одного боку, він передбачає мовну діяльність, а з іншого, служить цілям міжкультурної комунікації, що забезпечує взаєморозуміння учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур. Для того, щоб комунікативне завдання було виконано (в контексті нашого дослідження – переклад географічних назв), перекладачеві необхідно знати особливості перекладу певного типу тексту і способи досягнення адекватного перекладу, щоб досягти бажаного впливу з урахуванням особливостей сучасної лінгвокультурної ситуації. Вибір тієї або іншої передачі власних імен, щоб зберегти певну семантику, тобто вибір транслітерації, транскрипції, транспозиції чи калькування, обґрунтовується традицією, на яку не можуть не зважати перекладачі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белецкий А. А. Лексикология и теория языкознания (ономастика) / А. А. Белецкий. – Киев, 1972. – 232 с.

2. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д. И. Ермолович. – М. : Валент, 2001. – 200 с.

3. Ермолович Д. И. Имена собственные : теория и практика межъязыковой передачи / Д. И. Ермолович. – М. : Р. Валлент, 2005. – 416 с.

Брова Світлана,
магістрантка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Алєксєєва**, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЕМ: ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИКИ

Лингвисты трактуют фразеологию как науку о фразеологических единицах, то есть об устойчивых сочетаниях слов с осложненной семантикой, не образующихся по порождающим структурно-семантическим моделям переменных сочетаний [3, с. 38]. В круг исследований фразеологии входят только фразеологические единицы, в разных источниках именуемые по-разному: «устойчивые сочетания», «неразложимые сочетания», «неизменные выражения», то есть тесные единства, состоящие из нескольких слов и выражающие целостное понятие. Изучение особенностей фразеологических единиц, проблем классификации фразеологизмов, особенностей их семантики связано с научными трудами В. Бабайцевой, В. Белошапковой, В. Лебединской, Ю. Неупокоевой, О. Фроловой, А. Чепасовой.

Актуальность статьи заключается в том, что противопоставление активно используется на всех языковых уровнях, поскольку позволяет кратко и образно передать мысль, описать какое-либо явление, дать ему оценку. Эта категория продуктивна во фразеологии, где с ее помощью лаконично и образно передается аккумулированное народное знание, создается афористическое произведение искусства. **Цель** научной работы – проанализировать фразеологизмы с противопоставлением: знаменательные (предметные, процессуальные, качественно-обстоятельственные, призначные, количественные, модально-междометные, местоименные), определить особенности семантики.

Методы исследования – лингвистическое описание языковых фактов, структурно-семантический метод.

При анализе фразеологизмов с противопоставлением мы используем классификации лингвистов В. Лебединской, Ю. Неупокоевой, А. Чепасовой, выделяющих знаменательные (предметные, процессуальные, качественно-обстоятельственные, призначные, количественные, модально-междометные, местоименные) и служебные фразеологизмы.

Фразеологизмы, обозначающие предмет, объединяются в класс предметных. Можно выделить субкатегории предметных фразеологических единиц с противопоставлением: 1) фразеологизмы, обозначающие одно лицо; 2) фразеологизмы, обозначающие несколько лиц; 3) фразеологизмы, обозначающие абстрактные, отвлеченные понятия.

Категория процессуальных фразеологизмов охватывает около 18% исследуемых единиц. Процессуальные фразеологизмы разнообразны по семантике, в основе которой всегда лежит общее понятие процесса.

Качественно-обстоятельственные фразеологизмы обозначают условия протекания, свойства, степень проявления действия или признака. Большинство рассмотренных качественно-обстоятельственных фразеологизмов строится на противопоставлении антонимов *(черный – белый, небо – земля, правда – неправда и др.).*

К призначным фразеологизмам относятся фразеологизмы , обозначающие признак, свойство предмета или лица: *далекое и близкое; живые и мертвые; ни рыба ни мясо.*

Модально-междометные фразеологизмы выражают волеизъявление, чувства, отношение говорящего к предмету высказывания, собеседнику или ситуации общения. Модальные ФЕ с противопоставлением могут выражать: пожелание: *ни пуха ни пера* (пожелание удачи, успеха в каком-либо деле), *ни дна ни покрышки* (пожелание неудачи, несчастья) [1, с. 173].

Количественные фразеологизмы по значению близки к числительным, но не обозначают конкретное количество. Фразеологизмы этого класса могут обозначать неопределенно большое или малое количество: *всего ничего, капля в море* (противопоставление: *мало – много*), *ни больше ни менше* [1, с. 215].

Служебных фразеологизмов при анализе фразеологизмов с противопоставлением обнаружено не было. Нами была выделена группа фразеологизмов с противопоставлением, в которых наблюдается переход служебных частей речи в разряд знаменательных: *за и против, от и до.*

Итак, среди фразеологических единиц с противопоставлением присутствуют все выделяемые учеными классы знаменательных фразеологизмов и отсутствует класс служебных единиц. Широкое использование качественно-обстоятельственных и предметных фразеологизмов способствует созданию образности, максимально доступной для восприятия широким кругом читателей. Для создания ярких и запоминающихся образов в состав фразеологизмов включаются типизированные лексические элементы, семантически несовместимые слова, создающие каламбурные и оксюморонные структуры. Активное использование процессуальных фразеологизмов связано с характерным для фольклора стремлением к динамичности, большинство процессуальных фразеологизмов характеризует деятельность субъекта, направленную на объект, что подчеркивает активное, деятельное отношение народных авторов к окружающему миру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Логос, 2001. – 362 с.

2. Фролова О. А. Фразеологизмы с противопоставлением : особенности семантики / О. А. Фролова. – Рольф, 2009. – 271 с.

3. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : Учебное пособие для вузов / Н. М. Шанский. – 2-е изд., дораб. – М. : Айрис-пресс, 2000. – 486 с.

Вертегел Валерия,
студентка 4 курсу
факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **Т. И. Никишина,**
к.филол.н., ст. преподаватель (БГПУ)

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В ПЬЕСАХ А. П. ЧЕХОВА

Заимствованных слов в лексике современного русского языка довольно много. Одни языки дали лексике русского языка значительное количество слов, другие – лишь незначительные вкрапления. Многочисленны заимствования из греческого, латинского, тюркских языков. Немало в словарном запасе слов немецкого, французского, английского происхождения. Единичны заимствования из китайского языка, грузинского, румынского.

Проблемой заимствования иноязычных слов занимались многие ученые. Будагов Р. А. в своей работе "История слов в истории общества" описал очевидный факт обновления каждого языка, в том числе ее лексики [27, с. 48]. Сопоставление проникновения заимствованной лексики в русский язык на разных временных срезах рассмотрено в работах Грановской Л. М., Крысина Л. П.. Лингвист Журавлев В. К. в работе "Внешние и внутренние факторы языковой эволюции" [29] первоочередным заданием поставил выявление и исследование основных тенденций развития, установление закономерностей обновления и обогащения словарного запаса русского языка.

Однако, неисследованным остается проблема нормализации и адаптации иноязычных слов, а также их семантико-стилистические показатели в разных стилях языка. Увеличение количества заимствованной лексики в русском языке, активные темпы ее усвоения и широкое употребление в художественном стиле обуславливает комплексное исследование, что обосновывает **актуальность** данной темы.

Цель нашего исследования состоит в выявлении специфики семантических типов иноязычных слов в произведении А. П. Чехова и выяснении их формальных показателей, а также возможность использования фактического материала для иллюстративного материала при проведении урока русского языка.

Достижение поставленной цели предусматривает выполнение таких **задач**:

- выяснить теоретические основы изучения заимствованной лексики;
- выявить общие причины инновационных процессов в национальном лексиконе, основные источники пополнения;
- исследовать взаимодействие заимствований со стилистикой произведений писателя.

Решить поставленные задачи помогут такие **общенаучные методы**:

- метод анализа художественного текста, с целью выявления семантико-стилистической специфики заимствованной лексики;

- описательный метод (описание типов заимствований в пьесах драматурга).

Семантико-стилистическая особенность заимствованных слов в пьесах Чехова “Три сестры”, “Дядя Ваня”, “Чайка”, “Вишневый сад” состоит в том, что, резко не выделяясь из общего контекста произведений, данные слова вводят читателя в атмосферу XIX века, с его обычаями и церемониями, раскрывают социальное положение героев, их место в обществе, акцентируют внимание на предметах быта;

- употребленные заимствования помогают раскрыть человека, действующего заведено, механически, не познавая жизнь и не осознавая себя в ней. Вся жизнь этого героя проходит в ожидании некого решительного поворота, яркого события.

- краткость и лаконизм чеховского стиля раскрывается в особенностях употребления художественной детали.

Использованные заимствования в метафорическом, метонимическом и сравнительном значениях, в качестве ярких стилистических приемов, подчеркивает раскрытие стиля пьес Чехова.

В результате исследования мы также сделали вывод, что А. П. Чехов использует разностилевую заимствованную лексику для подчеркивания многообразности героев своих пьес. Эти слова используются, как средство речевой характеристики персонажа. Действующие лица предстают в разных ипостасях при помощи отображения их словарного запаса автором.

ЛИТЕРАТУРА

1. Будагов Р. А. История слов в истории общества. – М.: Доросвет, 2002. – 256 с.

2. Журавлев В. К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции. – М.: Наука, 1982. – 328 с.

3. Чехов А. П. Избранные произведения. В 3-х томах. Т. 3. Повести и рассказы. 1897 – 1903. – Пьесы. М.: Худож. лит., 1976. – С. 345-408.

Видря Аліна,
студентка 4 курсу Інституту філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **С. М. Глазова**, к. філол. н., доцент (БДПУ)

ДІЄСЛІВНА СИНОНІМІКА ТА СПЕЦИФІКИА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Проблеми дослідження синонімів завжди перебували в полі зору лінгвістів, бо ними користуються в усіх ділянках мовного життя. Особливий інтерес викликає вивчення синоніміки художнього твору, так як вони, будучи однією з категорій мови, є показником її багатства, створюють широкі можливості для мовної творчості, допомагають передати найтонші смислові відтінки.

Важливо й цікаво вивчати синоніміку окремого письменника, а також аналізувати окремі синонімічні ряди, бо суттєво впливають на сприйняття художньої мови творів митців авторські семантичні неологізми,

тропеїчні вживання, звукопис та інші літературні прийоми.

На нашу думку, **актуальним** є теоретичне осмислення явища синонімії на матеріалі дієслівних синонімів як засобів вираження мовної картини світу Ольги Кобилянської.

Мета дослідження полягає у виявленні та характеристиці дієслівної квазісиноніміки та специфіки її реалізації в прозі письменниці. Відповідно завдання статті – виявити дієслівні синоніми у прозових творах Ольги Кобилянської, систематизувати і скласифікувати їх.

Дієслівні синоніми є необхідними елементами текстів видатного майстра слова Ольги Кобилянської, вони впливають на читача емоційно-експресивною насиченістю й допомагають виявити і зрозуміти картину світу українського народу, а саме це, очевидно, і було одним із завдань письменницького задуму.

Ольга Кобилянська дійсно використовує більше трьохсот дієслівних синонімічних рядів. Така насиченість дієслівною синонімікою, безумовно, сприяє точному і водночас яскравому відтворенню думки. Структурна різноманітність дієслова, його смислова ємність, багатство і різноманітність значень, лексичні зв'язки, наявність соціально-стилістичної диференціації свідчать про надзвичайно багату синонімію особових форм дієслова.

Загальноприйнятим є розподіл синонімів за численними семантичними відтінками. Так, науковці-лінгвісти виділяють три основні групи: ідеографічні/семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні.

Відповідно до даної класифікації ідеографічні (семантичні) синоніми позначаючи те саме поняття, різняться між собою додатковими значеннєвими відтінками, тобто виступають як засіб уточнення, виділення, деталізації тієї чи іншої ознаки поняття. Наприклад, синонімічний ряд на означення поняття "текти" у творах О. Кобилянської широко використовуються для передачі пейзажу, стану природи, погодних умов тощо: *текти* (текла кров), *протікати* (протікав потік), *пливти* (плила ріка), *спливати* (сльози спливали), *литися* (лллявся піт), *журчати* (журчить потік), *вибризкувати* (вибризкує джерело), (швидко) *метатися* (потік метався), *нестися* (потік мчався).

Стилістичні синоніми трапляються у творах письменниці значно частіше, ніж семантичні, бо мають емоційно-експресивне забарвлення. Наприклад, різнобарвним за своїми стилістичними характеристиками є синонімічний ряд на позначення поняття "розказувати", який передається синонімами: *розповідати*, (в етичному тоні) *оповідати*, (фольклорне) *баяти*, але найуживанішим для письменниці є саме слово *оповідати*, наприклад: "– Та дуріли! – відповіла, і тими словами *оповіла* одну частину своєї історії".

Найчисленнішими у творах О. Кобилянської є семантико-стилістичні синоніми, що розрізняються значеннєвими відтінками, семантичним обсягом, емоційно-експресивним забарвленням, об'єднуючи в собі функції ідеографічних і стилістичних синонімів. Наприклад: "Не дурно *волочилася* по лісі. Котрий християнин іде в ліс слухати, як він шумить?"

Отже, уміле й доречне використання синоніміки – один з показників майстерності будь-якого письменника та один з важливих моментів у розв'язанні багатоаспектної проблеми синонімії. Мова художніх творів

О. Кобилянської характеризується багатством синонімічних засобів відображення, що репрезентують нам різноманітні приклади вживання саме дієслівних синонімів: семантичних, семантико-стилістичних і контекстуальних, без яких мова в значній мірі була б позбавлена образності, краси, емоційності та експресивності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білевич Т. П. Дієслівна багатозначність у процесі розвитку мови / Т. П. Білевич // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 46.
2. Буткова Г. В. Структура синонімічного ряду і його семантичний простір / Г. В. Бутово // Стилістика укр. мови: зб. наук. праць. – К. : Вид-во Київського державного педагогічного інституту, 1990. – С. 46-53.
3. Груба Г. Засвоєння синонімічних форм на міжпредметній основі / Г. Груба. // Дивослово. – 1998. – № 7. – С. 17-19.

Юлія Вітер,
студентка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О.М. Кондратьєва,** к. пед.н., викладач (БДПУ)

ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Кардинальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві на сучасному етапі ставлять перед системою освіти вимоги реформування навчального процесу в вузах згідно з загальноєвропейськими вимогами якості освіти. Це обумовлює створення інформаційно-освітнього середовища в сучасних вищих навчальних закладах. Як наслідок, процес навчання англійської мови теж зазнає трансформаційних змін.

Метою статті є охарактеризувати інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу та розкрити його значення під час вивчення англійської мови.

Створення інформаційного освітнього середовища, стало предметом низки досліджень (О. Андрєєва, Т. Білоочко, С. Сисоєвої, О. Соколова, С. Позднякова, Є. Полат, І. Роберт). Автори пропонують різні підходи до розуміння цього поняття.

Згідно визначення Т. Білоочко, інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу – системно організована сукупність засобів передачі інформації, принципів взаємодії учасників навчального процесу, дидактичного, організаційного та методичного забезпечення, яка орієнтована на задоволення потреб тих, хто навчається [1, 6].

Основними функціями інформаційно-освітнього середовища у вищих навчальних закладах є:

– інформаційна (задоволення інформаційно-освітніх потреб учасників навчального процесу);

– освітня (своєчасне та якісне забезпечення навчальним матеріалом); контролююча (контролювання самостійної роботи слухачів);

– організаційна (взаємозв'язок з викладачами).

Процес вивчення англійської мови в умовах інформаційно-освітнього середовища передбачає використання засобів електронної комунікації, що є особливо цінним завдяки розширенню можливості спілкування мовою, яка вивчається, й залученню до навчального процесу комунікації в реальних умовах. Варто зазначити, що загальнодоступні засоби електронної комунікації (чати, форуми, електронна пошта тощо) широко використовуються у навчальних цілях.

Значної актуальності на сьогодні набирають використання на заняттях навчальних аутентичних відеоматеріалів. Завдяки цьому студенти можуть отримати наочне уявлення про життя, традиції, мовні реалії іншомовної країни.

В умовах інформаційно-освітнього середовища застосування Інтернет-ресурсів забезпечує спеціально організоване спілкування в режимі електронної конференції. Це створює унікальну автентичну ситуацію діалогічного мовлення, при якому спілкування відбувається між студентами, викладачами в рамках обміну інформацією між навчальними закладами різних міст та країн.

Одним із аспектів навчання іноземної мови є використання online-словників. Найпопулярнішими серед них є зокрема такі: ABBYY Lingvo, Leo, Pons, перекладач Google.

Смартфони (планшети) є гарними помічниками в організації роботи в групах та індивідуальної роботи студентів як на занятті, так і за межами аудиторії. Мобільні пристрої допомагають у застосуванні диференційованого підходу до навчання. Виконання завдань із застосуванням смартфонів дає змогу застосовувати такі навчальні мовні та граматичні ігри з **ресурсом Kahoot** та Quizlet, що стимулює поповнення лексичного запасу та вдосконалення правильної вимови.

Таким чином, можна зробити висновок, що створення інформаційно-освітнього середовища у процесі вивчення англійської мови передбачає впровадження інноваційних форм проведення занять, виконує інформативну та комунікативну функції а також сприяє реалізації тих видів діяльності, що пов'язані з використанням комп'ютера, смартфонів та планшетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоочко Т.В. Інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу / Т.В. Білоочко // Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: м-ли 3-ї Науково-практичної конференції, 18-20 жовтня 2011 року, Львів; Національний університет "Львівська політехніка"; редколегія: Д.В. Федасюк, Л.Д. Озірковський, Т.В. Чайківський. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 6-9.

2. *Галета Я. Інформаційно-освітнє середовище як засіб навчання / Я. Галета* // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 106. – С. 128-134.

Аліна Вовк,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **І. В. Шиманович**, к. пед. н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗМОВНОГО СТИЛЮ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Актуальність теми полягає у тому, що розмовний стиль є результатом повсякденного вираження власних думок і має істотне значення при формуванні мовленнєвої культури.

Ступінь досліджуваності проблеми. Над проблемними питаннями впливу суттєвих рис розмовного стилю на створення стійких навичок коректної, грамотної мови працювали такі відомі вчені, як Є.Д. Ангерчік [1], І.Р. Гальперін [2], С.В. Гапонова [3] та інші, але детальному розгляду лінгвістичних особливостей приділено недостатньо уваги зі сторони дослідників.

Мета роботи – виявлення структури та функцій розмовного стилю англійської мови для підвищення рівня усного володіння англійською мовою та для подальшого удосконалення методів навчання.

Для досягнення поставленої мети були використані наступні **методи дослідження**: описовий метод, аналіз літературних джерел, зіставний метод.

Сутність дослідження полягає в тому, що його результати й висновки сприятимуть удосконаленню іншомовної комунікативної компетенції майбутнього вчителя.

Розмовний стиль англійської мови виник на базі усного мовлення. Лексику розмовного стилю представлено великою кількістю експресивних та емоційно-забарвлених слів, зокрема метафор, порівнянь, синонімів, фразеологізмів, фольклоризмів, діалектизмів, просторічних та скорочених слів, вигуків тощо. У розмовному мовленні широко використовуються прості речення, переважно короткі. Для цього стилю мови характерні такі риси, як: компресія, яка призводить до різного роду неповноти виразу (give up, look out); протилежна їй надлишковість, слід, насамперед, віднести так звані time fillers, наприклад: «well, I mean, you see»; усічені форми: «it's?», «I don't», «you can't»; абревіатури: «frig», «marg», «ad»; еліпси типу «mineral waters» – «minerals» або інших видів еліпсу: «Morning!»; слів широкої семантики: «thing», «stuff»; сполучення ряду реплік, зв'язаних структурно-семантичною взаємообумовленістю; професіоналізми: «block-bluster (a bomb for a block of buildings)»; діалекти (Cockney, Estuary English, Scottish English, etc.); сленги: «lolly (money)», «yob (trouble-maker)»; нісенітна вимова: «feller» for «fellow»; «dunno» for «don't know»; «attaboy» for «that's a boy» [2, с. 359]. Часто в розмовному стилі з його емоційністю сполучаються лайливі слова (вульгаризми): «damn, bloody, to hell»; жаргони, наприклад жаргон злодіїв: «„pulling a leather up" for „stealing a purse"». Характерною особливістю є заміна особових займенників повнозначними словами, звертаючись до дитини, замість «you» кажуть «baby», «Johnny», замість «I» той хто говорить називає себе «Mummy», «nurse».

Висловлювання в цьому стилі часто вільні у виборі слів, мовлення здебільш спонтанне, тому його компонентами є позамовні елементи: міміка, жести, поширена ситуація.

Основною функцією розмовного стилю є комунікативна, яка полягає в тому, що вона є найважливішим засобом спілкування, обміну думками між двома або кількома мовцями. Також характерними функціями для даного стилю є фатична (контактовстановна) функція, яка забезпечує обмін неінформативними з погляду реальної комунікації повідомленнями, такими як «Hello?», «Ok?», «Hummm», «Bye»; експресивна (емотивна, емоційна) функція полягає в тому, що вона є універсальним засобом вираження внутрішнього світу людини, e.g. «Wow, what a view!»; волюнтативна функція виражає волю щодо співрозмовника: прохання, запрошення, порада, спонукання тощо, e.g. «Oh go away, do, Mr. Jamison» [2, с. 361]. Взагалі можна вважати, що в розмовному стилі реалізуються всі функції мови, навіть естетична, якщо бесіда, наприклад, проходить з митцем.

Висновки. Отже, у даній праці ми окреслили структурні та функціональні особливості розмовного стилю англійської мови, і дійшли висновку, що даний стиль є результатом повсякденного спілкування, тому він відіграє важливу роль при формуванні коректного, грамотного мовлення. Якщо цілеспрямовано боротися зі словами-паразитами, які притаманні розмовному стилю, та розуміти, що простий обмін інформацією є культурологічною та естетичною функціями, то надійнішим буде зв'язок та багатшою стане духовність передана нами до наступних поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1 Ангерчік Є. Д. Лексичні труднощі відтворення розмовно-побутового стилю в англійському перекладі твору О. Гончара «Собор» [Електронний ресурс] / Є. Д. Ангерчік // Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_36/031_036.pdf

2 Гальперін І. Р. Нариси зі стилістики англійської мови.-М., 1958.– 438 с.

3 Гапонова С. В. Типологія помилок у мовленні майбутніх учителів на уроках англійської мови [Електронний ресурс] / С. В. Гапонова // Журнал «Іноземні мови» №4 Київ. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2009_4_7

Маргарита Воробйова,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,** к. філол.н., доцент (БДПУ)

ЖАРГОНІЗМИ В СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Упродовж часу, коли наша мова перебувала під впливом тоталітарної системи, визнавався єдиний стандарт літературної мови, поза межами якого перебували ***жаргонізми*** – слова, властиві мові певного соціального середовища [1, с. 223]. В останні десятиліття відбулися значні зміни як у суспільно-політичному житті країни, так і в мовній свідомості українського соціуму. Художня література широко відбиває ці процеси. В Україні за роки незалежності й закріплення вербальної свободи сформувалося покоління талановитих літераторів, для яких свобода мовного самовираження й віддзеркалення живої розмовної мови стала нормою творчості, а сама жаргонізована мова – частиною образно-естетичного світу. Йдеться про авторів (О. Забужко, Ю. Андрухович, І. Карпа, Л. Дашвар, Л. Дереш та ін.), які успішно поєднують соціально марковані шари зниженої лексики з народнорозмовною, лірично-пісенною, науково-філософською.

Огляд наукової літератури, пов'язаної з соціальними діалектами (Л. Ставицька, Д. Лихачов, М. Грачов, Е. Береговська та ін.), вказує на багатоаспектність та різновимірність цієї категорії лексики. Оскільки довгий час на дослідження цієї теми було встановлено табу, то нині проблема функціювання жаргонізмів та їхньої ролі в різних стилях української мови, взаємозв'язок з літературним стандартом потребує глибокого вивчення.

Мета роботи – дослідити жаргонні одиниці, які активно вживаються в художніх творах.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Здійснене дослідження дало можливість виділити три групи жаргонізмів у творах сучасної художньої літератури.

Першу групу формують сленгові номінації метафоричного характеру, які називають предмети, осіб, явища чи характеризують їх: *табло, шайба* – обличчя, *торба* – кінець, *пурга* – дурниця, *башта* – голова. Це переважно загальновживані слова, що використовуються в новому значенні. Так, дієслово *плющити*, первинним значенням якого є «натискаючи на що-небудь, б'ючи по чомусь, робити його плоским, тонким», у сучасному мовленні, крім основного, набуло кілька жаргонних значень: 1) бути у піднесеному настрої, зумовленому дією алкоголю, куріння, наркотику тощо; 2) розриватися від сміху; 3) бути у хворобливому стані, почуватися хворим, слабким: – *Оце тебе* ***плющить****! Я моментально зрозумів значення слова* ***плющити****. Мене* ***плющило*** *й в'ючило, грицало й пекало, щурило, пазурило, цвиркало, сутанило наскрізь ковдрами в зірочку, аж підгиналися коліна* (Л. Дереш).

Другу групу жаргонних одиниць складають слова, які відсутні в загальнонародній мові. Здебільшого це лексеми, що перейшли з

кримінального жаргону, а також запозичені: *кент, бабло, чувак, кайф, фарт* тощо. Вони вживаються для більш точної передачі емоційності мовлення певного персонажа, пор.: *Або взагалі кажуть: вибирай,* ***чувак:*** *або вона йде в рай, а ти в пекло, або залишаєтеся разом, але йдете до пекла (І. Карпа); Перший раз у житті* ***підфартило****, а ти носом крутити надумала?!* (Л. Дашвар).

Третю групу жаргонних одиниць репрезентують лексеми, утворені за допомогою суфіксів, які надають їм яскравого емоційно-експресивного забарвлення: *компашка, шампусик, компік, бабулєсики, пивасик, чувачок, кіношка* та ін. Пор.: *Він погодився гайнути з нашою* ***компашкою*** (О. Забужко); *...прийшли погратися у КВН на канікулах, та ще й накосити* ***чутарік*** *бабла*; *Сиджу на протязі з мокрою головою, курю і... слухаю Земфіру.* ***Стидуха*** (І. Карпа). До цієї групи належать також скорочені або деформовані всупереч загальномовним моделям слова: *універ* – університет, *комп* – комп'ютер тощо.

Іноді трапляються словотвірні гнізда жаргонних номінацій, як-от: – *Сьогодні ж час-ікс,* ***чувак****! – А що за бомага? – Інструкція,* ***чувачелло!*** (Л. Дашвар); *Відтак Марла десь мить із сумом думала, що* ***провтикала*** *свій черговий Великий Шанс...*; *Ілля змучувався бідкатися з приводу чергового* ***провтику*** *заняття в спортзалі; Цілісінькими днями ... вилежувалися на ліжку, тупо* ***втикаючи*** *в телевізор; Національна ідентичність – штука дещо* ***провтикана****...; Встигла, врешті, дочекатися запрошення на посадку – будь-яке* ***втикалово*** *в житті скінчається, як і саме життя* (І. Карпа).

Отже, жаргонізми є своєрідною формою самовираження і свободи після тривалого обмеження. Проблема полягає в тому, як не перейти хитку межу між жаргоном і просторіччям, адже надмірне вживання ненормативної лексики в художній літературі, на думку вчених, загрожує тотальним спрощенням національної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ющук І. П. Українська мова : підр. – 3-є вид. / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2006. – 640 с.

Врубель Олександр,
студент 2 мУМЛІ
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник – **Греб М. М.,**
доктор педагогічних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ СЕМАНТИЧНОГО Й КОМУНІКАТИВНОГО РІВНІВ У ТВОРЕННІ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

Аналіз семантичного устрою складних зіставних конструкцій показує, що реалізація мовцем комунікативної мети зумовлена, в першу чергу, відбором ним таких пропозитивних змістів частин, які б виявили той чи інший ступінь схожості чи різниці між двома ситуаціями дійсності.

Основну роль у цьому відіграє семантичне наповнення частин та їх співвіднесеність як схожих чи відмінних за певними параметрами. Важливим чинником у процесі формування зіставного відношення є встановлення асоціативних зв'язків між двома рядами компонентів у семантичній структурі частин конструкції.

Проте, як засвідчує аналіз мовного матеріалу, успіх мовця щодо досягнення мети комунікації не завжди може бути забезпечений лише за рахунок дотримання семантичних принципів побудови зіставного речення. Значною мірою формування висловлення залежить і від його комунікативної організації. Це засвідчують хоча б такі речення, як *Мати повіялась кудись, **а** старий усе кликав мене на вольну, далі і захріп* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У мене защеміла в горлі така нудьга неначе, **а** тут ще шия почала боліти од шапки* (О. Довженко); *[- Їсти!] Він не плакав, **а** тільки пронизливо кричав це слово* (Ю. Мушкетик); *Така дешева спекуляція нікому не робить честі, **а**, тим паче, членам нашої родини* (О. Миколайчук-Низовець), у яких схемна семантика вказує на зіставний зміст, але він ослаблений внаслідок своєрідного лексико-семантичного наповнення: воно не забезпечує виразного семантичного виявлення двох асоціативних рядів. Це спричиняє до того, що речення можуть бути трансформовані в єднальні, пор.: *Мати повіялась кудись, **і** старий усе кликав мене на вольну, [далі і захріп], У мене защеміла в горлі така нудьга неначе, **і** тут ще шия почала боліти од шапки*, *[- Їсти!] Він не плакав, **і** тільки пронизливо кричав це слово*, *Така дешева спекуляція нікому не робить честі, **і**, тим паче, членам нашої родини*, не зазнавши при цьому формальних змін, проте втративши зіставний смисл, із яким вони, що засвідчують наведені контексти, задумувалися. Є підстави стверджувати, що функціонуванню таких речень як саме зіставних сприяє комунікативний рівень їх організації, а саме своєрідне актуальне членування змісту, супроводжуване акцентованим вимовлянням певних змістових компонентів. Порушення закономірностей акцентуації, властивої зіставним складним висловленням, має наслідком їх наближення до єднальних конструкцій. Такі факти демонструють взаємодію комунікативного рівня організації зіставних речень із рівнем семантичним.

Актуальне членування висловлення, оформленого як той чи інший тип складного речення, визначає його особливості як комунікативної одиниці. Будучи явищем мовлення, актуальне членування зумовлене метою комунікації, тобто тим остаточним бажаним результатом, заради якого мовець використовує висловлення в певній ситуації спілкування. Інтенція на зіставлення двох ситуацій дійсності, зафіксованих у семантичній структурі зіставного речення у вигляді пропозицій, вимагає від мовця такого членування змісту, яке б вказувало на те, що відібрані ним ситуації, будучи подібними, у чомусь різняться.

Для досягнення мети комунікації в цьому разі залучаються як семантичний рівень організації речення зі специфічним подвійним асоціативним зв'язком між змістовими компонентами у складі предикативних частин, так і комунікативний рівень, який має забезпечити актуалізацію цього зв'язку шляхом акцентованого вимовляння асоціативно пов'язаних компонентів.

У зв'язку з цим актуальне членування, тобто поділ висловлення як комунікативно цілісного утворення на інформацію нову та відому, відбувається не на рівні складного зіставного речення в цілому, а в межах семантично елементарних частин конструкції. Таким чином, кожна складова зіставної конструкції має містити в собі інформацію, яка б піддавалася членуванню на тему і рему. Семантична, асоціативна співвіднесеність мінімум двох компонентів обох частин дублюється на комунікативному рівні тема-рематичною співвіднесеністю актуально членованого змісту цих частин, наприклад: *[І колишеться м'ята, і тремтить далина,] і [доріг]^{T} [є* ***багато****]^{R}, а [вітчизна]^{T}* ***[одна]****^{R}* (А. Малишко), *[Я]^{T} [вже* ***повечеряв****]^{R}, а [мати]^{T}* ***[опорала підсвинка]****^{R}* (У. Самчук).

У разі, якщо комунікативна організація висловлення не підтримує семантику речення, слід очікувати або недосягнення мовцем мети комунікації, коли висловлення не набуває зіставного значення, або припускати, що актуальне членування, порушуючи логіку передбачуваного конструкцією змісту, слугує досягненню іншої мети – формуванню іншого змістового відношення.

Окрім взаємопов'язаності семантики частин зіставних конструкцій із актуальним членуванням, важливою точкою перетину цих рівнів є вплив порядку слів у реченні на відповідний комунікативний задум. Аналіз показує, що найбільш виразним зіставним значенням характеризуються конструкції, в яких дотримано прямий, нейтральний порядок слів обох частин. Такий порядок слів зумовлює й чітке актуальне членування, а відтак і вираження потрібного, у даному разі зіставного, змісту. У деяких випадках, які особливо характерні для усного мовлення та стилістично маркованого мовлення, порушується порядок слів. Це тягне за собою й наслідки функціонально-змістового плану. У такій конструкції, як *Сині очі в моєї дружини,* ***а*** *у тебе були голубі* (В. Сосюра) непрямий порядок слів у першій частині й прямий у другій порушує закономірність, внаслідок чого висловлення в змістовому плані набуває нетипових рис: семантичне відношення передбачає виявлення різниці між асоціативно співвіднесеними ознаками, актуальне ж членування вказує на те, що зіставляються не самі ознаки, а їх носії, пор.: *[У моєї дружини]^{T} [сині очі]^{R},* ***а*** *[у тебе]^{T} [були голубі]^{R}* та *[Сині очі]^{T} [в моєї дружини]^{R}, а [у тебе]^{R} [були голубі]^{T}*.

Отже, виявлена взаємодія семантичного та комунікативного рівнів організації впливає на формування зіставного значення складних речень. Характер цього взаємозв'язку досить тісний, а тому, говорячи про зіставні складні конструкції, можна стверджувати, що наявність актуалізованих компонентів в обох частинах складної конструкції є обов'язковою умовою її функціонування саме як зіставної. За умови прямого порядку слів у тему висловлення потрапляють стани речей, дії та їх учасники, яким мовець приписує певні ознаки. До розряду актуалізованих компонентів потрапляють ті семантичні блоки, у яких подається саме ознака. Типовим виявом кореляції актуального членування й семантики частин складного речення слід вважати такий, який передбачає актуалізацію зіставної семантики висловлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
2. Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові / А.П. Грищенко. – К.: Наук. думка, 1969. – 155 с.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.

Декастро Валерія,
магістрантка
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г.Л.Вусик,** к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Зростаюча глобалізація в економічному масштабі призводить до змін в усіх сферах людського життя – особистому житті, соціальному, культурному – особиста відповідальність зростає і зникає водночас.

У сучасний час особлива увага приділяється наступним положенням:

1) широкий вибір мов для забезпечення потреб, пов'язаних з розвитком міжнародних обмінів;

2) викладання мов місцевих меншостей при наявності потреби;

3) вивчення іноземних мов як довічний процес;

4) знання соціальних, економічних та культурних реалій мов, що вивчаються.

Ділове спілкування, оптимізуючи соціальну діяльність, сприяє адаптації особистості та її позиціонуванню в умовах розвитку в Україні основних напрямків ринкової економіки, демократизації політичної системи і розширення міжнародних відносин в області науки, техніки, освіти і культури.

Актуальність теми. Увага до дослідження феномена "ділове спілкування" обумовлена діагностикою сучасного стану соціальної діяльності, виявленням значення її результатів у зв'язку з глобальними проблемами, що їх викликано станом біосоціальної економіки, легітимністю соціальних рішень, що протистоять усім видам агресії і сприяють консолідації і консенсусу. Останнім часом проблеми ділового спілкування набувають особливої як теоретичної, так і практичної значущості у зв'язку з необхідністю вдосконалення організаторської і управлінської стратегії, регламентуванням і розширенням зв'язку з громадськістю, поширенням послуг і посередництвом у всіх їхніх видах і формах.

Вивчення феномена "ділового спілкування" у даний час детерміноване й аналізом широкого кола проблем, що раніше не були предметом наукових пошуків.

Науковий інтерес до проблеми ділового спілкування формувався під впливом наукових досягнень представників широкого спектра

гуманітарного знання, головним чином, соціології, психології, культурології, семіології (Е. Берн, П. Бурдьє, Н. Еліас, Т. Парсонс, Й. Хейзинга). Результати досліджень у даних галузях знань дозволили значно поглибити уявлення щодо динаміки ділового спілкування, його соціальної обумовленості й якісної своєрідності.

Мета роботи простежити особливості мовної характеристики ділового спілкування як соціального феномену.

Для досягнення поставленої мети сформульовані наступні **завдання:**

- визначити місце України в системі міжнародних відносин;
- уточнити місце і роль міжнародної політики в житті суспільства;
- проаналізувати особливості ділового спілкування;
- описати особливості ділового спілкування як соціокультурного феномену.

Теоретичне значення отриманих результатів. Положення роботи можуть бути використані:

- в наукових розробках нових видів соціальної діяльності;
- прогнозуванні соціальної динаміки з метою запобігання деструктивним процесам;
- у створенні нормативних моделей і еталонів поведінки і спілкування;
- для пошуку факторів, що оптимізують відносини людей.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали роботи можуть бути використані у виховних, освітніх і просвітницьких цілях; у викладанні як загального мовознавства, так і інших мовознавчих дисциплін (іноземна мова, соціолінгвістика, етнолінгвістика, дипломатія).

ЛІТЕРАТУРА

1. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. – К.: Освіта, 1999. – 351 с.

2. Иноземцев В.Л. Технологический прогресс и социальная поляризация в XXI столетии // Полис.– 2000 г. – № 6.– С. 28-39.

Дресвянникова Анна,
студентка 4 курсу ФППОМ
Науковий керівник: **Ю.П. Прядко,**
к.філол.н., ст. викл.(БДПУ)

ТОПОНІМИ В ЛЕКСИЧНОМУ СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Власні географічні назви посідають одне з чільних місць у житті людства. Багато гуманітарних та природничих наук звертаються у наукових пошуках до топоніміки. Величезний інтерес до цієї науки приділяють й мовознавці. Лінгвістичні дослідження топонімів проходять з урахуванням історичного розвитку мови, виділенням давніх тополексем, здійсненням етимологічного аналізу, встановленням зв'язку з конкретними мовами, виявленням мовних та діалектологічних ареалів тощо.

Сучасні дослідники виокремлюють три рівня значень географічних назв: 1) дотопонімічний (етимологічне значення слів, що складає основу найменування), 2) топонімічний (конкретне, однозначне позначення об'єкта), 3) посттопонімічний (асоціації та конотації, що виникають при вживанні найменування у спілкуванні) [1, 26].

Аналіз наукової літератури показав, що найбільш поширену групу топонімів Великобританії складають терміни рельєфу: comb – «гребінь хвилі» [2], gable – «вживається для позначення гострої вершини, виступу гори» [2], knoll – «горбок, бугор, невеличка височина» [2], ness – «мис» [2], steel – «гірський хребет, обрив» [2], steep – «вживається для позначення крутизни, обриву, прірви» [2], toft – «пагорб, височина (діал.)» [2], hurst – «лісистий пагорб, гай» [2]. Негативні форми рельєфу характеризують такі слова: comb – «глибока западина, лощина, улоговина» [2], gullet – «яр, балка (діал.)» [2], hole – «яма, вибоїна» [2].

Серед термінів ландшафту виокремлюється група, що позначає низинні, болотисті ділянки місцевості: heath – «пустка, болотиста місцевість, поросла вереском або низькорослим чагарником» [3], marsh – «низька болотиста місцевість, болото, багно, трясовина, болотистий грунт» [3], moor – «заболочена місцевість, пустка, поросла вереском, торф'яне болото» [3], moss – «торф'яне болото (діал.)» [3].

Терміни, що позначають окремі ділянки землі: meadow – «луг, луговина, долина річки» [2], field – «підлога, луг, ділянка землі» [2], hem – «кромка, облямівка, вживається для позначення загородженої ділянки землі» [2], hide – «наділ землі, міра земельної площі (іст.)» [2]. До термінів, що позначають лісисті ділянки, відносяться: holt – «гай, лісок, лісистий пагорб (поет.)» [2], thwaite – «вирубка, луг, оточений лісом (діал.)» [2], weald – «лісисті хащі, ділянки, вкриті лісом» [2].

Гідрографічні терміни: bath – «купальня, водолікарня» [29], brook – «невеличкий струмок» [2], crook – «поворот, поворот річки (назва crook відноситься до повороту річки, на якому стоїть місто з тією ж назвою)» [2], fleet – «струмок, невелика притока річки, бухта, затока (діал.)» [2], haugh – «нанесена земля в долині річки (шотл.)» [2], holme «заплава річки, низина, заплавні луки» [2], pipe – «труба, вживається для позначення потоку, русла річки» [2], tongs – «щипці, вживається для позначення місця впадання потоку в головне русло річки» [2].

Терміни, що називають дороги, будівлі, різноманітні поселення: bow – «арка, щось, що має форму річки (будів.)» [3], street – «вулиця, дорога (населені пункти з цією назвою в Херефорді, Кенті і Сомерсеті розташовані на римських дорогах)» [3], thorp – «село (іст.)» [3], wall – «стіна» [3].

Економіко-географічні терміни, що відображають сільськогосподарську і промислову діяльність населення: cote – «загін для худоби, птиці, хлів» [3], salt – «сіль, слово спочатку відносилося до солеварні, потім перейшло до складу населених пунктів» [3], stelling – «загін або навіс для худоби (діал.)» [3], stock – «худоба, поголів'я худоби» [3].

Геоботанічні терміни: broom – «рокитник», elm – «в'яз» [2], ash – «ясен» [2], heather – «верес» [2], oak – «дуб» [2], horehound – «шандра» [2], thorn – «кущ терну» [2] тощо.

Складені топоніми відрізняються великою різноманітністю форм.

Головна частина цих топонімів складається із вторинних найменувань, що будуються на основі раніше існуючих топонімів додаванням диференційних ознак: Long Riston, Dry Sandford. Часто в таких випадках виникають ряди протиставлень: little – great, east – west, nether – over, north – south, lower – upper, magna – parva, superior – inferior.

Значну роль у процесі утворення складних топонімів грають сполучники і прийменникові прислівники. Так, виділяється сполучник under, що позначає зазвичай розташування біля підніжжя пагорба: Ashton under Hill, Thorp under Stone. Цей сполучник зустрічається в різних морфологічних структурах: Underriver (біля підніжжя River Hill), Underskiddaw (біля підніжжя Skiddaw). Крім under активну роль відіграють такі сполучники: in (Norton in the Moors), by (Thorp by Water), on (Bourton on the Water), upon (Standford upon Soar), next (Stoke next Guilford) [4].

Отже, було розглянуто топоніми у лексичному складі англійської мови та виявлено, що значення більшості географічних назв непевне. З'ясовано, що семантика найменування, яка є мотивом номінації, втрачається з часом, залишаючи функціональну сторону. Багато розглянутих географічних назв позначилися впливом різних культур, різноманіттям природних явищ, особливостями місцевого рельєфу та ландшафту з використанням ядерного іменника у словах. Дослідження лексико-семантичних груп вказує на залежність номінації від змістовної сторони топоніма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленькая В. Д. Очерки англоязычной топонимики / В. Д. Беленькая. – М. : Высшая школа, 1977 – 227 с.

2. Merriam-Webster English Dictionary [Onlineversion]. – Режим доступу : http://www.merriam-webster.com.Cambridge Dictionary Online [Onlineversion]. – Режим доступу : http://dictionary.cambridge.org/ru/.

3. Cambridge Dictionary Online [Onlineversion]. – Режим доступу : http://dictionary.cambridge.org/ru/.

4. Coates R. Toponymic Topics : Essays on the early toponymy of the British Isles / R. Coates. – London, 1991. – 144 p.

Марія Іванова,
студентка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Б. А. Салюк,** к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРОВІДНІ ТЕМИ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ АЛЬБОМУ "EVOLVE" ГУРТУ IMAGINE DRAGONS

Пісенна лірика є одним з найбільш доступних, відкритих і популярних видів художньо-творчої діяльності у XXI ст., водночас малодосліджених об'єктів філології через упереджене ставлення науковців до неї як до текстів другого сорту порівняно з високою поезією.

Однак, тексти пісень також є важливою частиною поетичної

творчості і спадку будь-якої країни. Пісенний текст, порівняно з іншим віршованим, відзначається характерною ритміко-інтонаційною будовою, фоностилістичними властивостями, експресією, складом лексики та характерною сполучуваністю слів. Він орієнтований на доступність фрази слухачеві, на легке декодування метафоричних висловів, що вимагає від поета використання певних лексичних, семантичних, ритміко-інтонаційних повторів, лексично-образних та емоційно-експресивних стереотипів тощо [1, с. 3].

Сучасна американська пісенна творчість є беззаперечним лідером у масовій культурі та музичній індустрії світу. Зокрема, цікаві тексти створює інді-рок гурт Imagine Dragons, що й стали матеріалом для нашого дослідження.

Мета – проаналізувати і виявити провідні теми текстів пісень альбому "Evolve" гурту Imagine Dragons.

Третій студійний альбом "Evolve" вийшов 23 червня 2017 року. Він складається з 11 пісень, де провідними темами, які умовно можна поділити на дві групи, є почуття, любов, емоції та моральні принципи, цілі, цінності і роздуми ліричного героя / автора.

“I’ll Make it Up To you”, “Start Over”, "I Don’t Know Why" і “Dancing in the Dark” – це пісні, що розкривають тему кохання і взаємовідносин. Пісня "I Don’t Know Why" розповідає про "небезпечну любов" та "фальшиву довіру" у стосунках чоловіка і жінки. "I’ll Make it Up To You" – це типова любовна лірика, де розкрито обіцянку ліричного героя "to do everything for you", тобто для коханої дівчини. А у рядках пісні “Start Over" розкривається бажання героя почати все заново, відновити відносини, які ним були знищені.

"Dancing in the Dark" розповідає про колишню подругу ліричного героя, яка завжди хвасталася своїм відомим хлопцем, що викликало його невдоволення, тому він й "танцює один у темряві". У той же час він дає можливість дівчині приєднатися до нього, тим самим випробовуючи її почуття.

Аналіз текстів цих чотирьох пісень про кохання засвідчує наявність повторюваних у куплетах фраз і рядів. Наприклад, рядки "Cause, honey, it's been a hard year. It seems like we're going nowhere. You're crying inside you bedroom" повторюються в кінці першого та другого куплетів пісні “I’ll Make it Up To you”. Використання повторів надає більшої експресії та наголошує на складності переживань ліричного героя.

Інші сім пісень альбому складніші для сприймання, тому слухач спочатку повинен зрозуміти значення текстів і, найголовніше, ідею кожної пісні. Кожен із цих треків має свою історію, які мають спільне між собою.

Наприклад, пісня "Whatever It Takes" розповідає про "продукт системи", про людину, яка зрозуміла, що була інфікована і жила нав’язаними системою, але неважливими для себе, цінностями. Ця пісня тематично пов’язана з іншою – "Believer", що розкриває історію про боротьбу з болем, про рух вперед, незважаючи ні на що, про віру людини в себе. Спільна тема цих двох пісень – боротьба з життєвими перешкодами та труднощами, де їх подолання в житті стає способом "відчути адреналін у венах" ("to feel adrenaline in your veins") і здійснити свій шлях до вершини.

Стилістичний прийом повтору також активно застосований у цих піснях задля акцентування на єдиній темі. Наприклад, повторення рядків “break me down and build me up” ("Whatever It Takes") і “you break me down, you build me up” (“Believer”); або повторюваний образ вен: “cause I love the adrenaline in my veins” (“Whatever It Takes”) і “taking my message from the veins” (“Believer”).

Отже, аналіз текстів пісень альбому "Evolve" гурту Imagine Dragons виявив їх групування за двома провідними темами – кохання і взаємовідносини та самоствердження, рух вперед і боротьбу з невірою ліричного героя, що надихають слухачів і спонукають їх до роздумів і саморефлексії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романчук С. М. Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60–80-х років XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. н. зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – К., 2007. – 22 с.

Аркадій Калиниченко,
студент 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СУЧАСНІ ЗАСОБИ НАОЧНОСТІ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Зорова наочність активно використовується вчителями іноземної мови, оскільки цей засіб допомагає учням краще зрозуміти певну лексичну одиницю або граматичне правило. Сюди відносять такі традиційні засоби як малюнки, фотографії, слайди, роздатковий матеріал, таблиці, схеми, колажі, відеофільми, тощо. Одним із сучасних засобів подачі навчального матеріалу є інфографіка.

Мета – розглянути інфографіку як сучасний засіб наочності при навчанні англійської мови у закладах середньої ланки освіти.

Інфографіка або *інформаційна графіка* (англ. *Information graphics; infographics*) – це спосіб графічного відображення інформації, даних і знання, спрямований на швидке й чітке подання необхідної та складної інформації. 80% інформації людина отримує через зір, тому інформація, представлена візуально, сприймається швидше і викликає підвищену увагу, оскільки складає комплекс готових образів. Але завжди на першому місці повинен знаходитись текстовий контент [1].

Перевага інфографіки в тому, що вона дозволяє просто і наочно представити велику кількість даних або комплексну інформацію про предмети, включаючи складні взаємовідносини між ними. Її форми: карикатура, діаграма, ілюстрація, емблема, малюнок, стрічка часу з фото або посиланнями на певну інформацію, хмаринка тегів, мапи, плакати, схеми тощо. Будь-який образ підходить для створення інфографіки, якщо він добре сприймається, запам’ятовується, ефективно працює для передачі

даних. Основна мета інфографіки – інформування, при цьому її часто застосовують в якості доповнення до основного тексту. Стиль інфографіки залежить в першу чергу від мети і адресата. Інфографіка базується на певних законах побудови інформаційної графіки, тому далеко не кожне зображення з даними можна назвати інфографікою [2, с. 381].

Інфографіка все частіше використовується у викладанні навчальних предметів, зокрема іноземних мов. Мета педагога при роботі з інфографікою полягає в наступному: 1) викликати емоції та передати інформацію через візуальний образ, тим самим привертаючи увагу до потрібного об'єкту, важливої проблеми тощо; 2) допомогти учню творчо представляти результати свого дослідження; 3) залучати учнів до колективної творчості (проектів) з використанням комп'ютерних технологій.

У викладанні іноземної мови доцільно використовувати інфографіку при активізації лексичних одиниць, засвоєнні граматичних явищ, описі малюнків, моделюванні комунікативних ситуацій задля розвитку навичок монологічного та діалогічного мовлення, а також для тренування у використанні лексико-граматичного матеріалу. Найчастіше створюють інфографіку для візуалізації фразових дієслів, тематичної лексики, граматики, ідіом.

Перевага інфографіки при вивченні граматики учнями у тому, що вона відображає інформацію у візуально привабливому вигляді. При її створенні не обов'язково вигадувати ніяких оригінальних концепцій, а варто лише вставити стару інформацію (граматичні правила) у нову, більш привабливу "упаковку" [3].

На уроці інфографіку найкраще використовувати з інтерактивними дошками, куди вона проектується, або надрукувати її. Яскраві роздаткові матеріали завжди дуже популярні серед учнів, які можуть звертатися до інфографіки за потреби. Водночас інфографіка може стати мотивуючим засобом при подальшому виконанні домашнього завдання. Учні побачать доступне пояснення граматики і потім зможуть перевірити своє розуміння правил у виконанні відповідних вправ [3].

Отже, інфографіку, як один із засобів зорової наочності, доцільно використовувати на заняттях іноземної мови, оскільки вона полегшує сприйняття учнями складного граматичного або лексичного матеріалу, оптимізує навчальний процес, зацікавлює у подальшому вивченні іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочеванов А. Инфографика: Вчера, сегодня, завтра [Електронний ресурс] / А. Кочеванов. – Режим доступу : http://infogra.ru/infographics/infografika-vchera-segodnya-zavtra.

2. Савчук І. Використання візуалізації та інфографіки в навчанні декоративно-ужитковому мистецтву / І. Савчук // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – Вип. 42 (46) : матер. міжнар. наук.-практ. конф. : "Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників", 14-15 травня 2015 р. – С. 380-386.

3. Rotrekl Zdenek. How infographics can help teach the rules of English [Електронний ресурс] / Zdenek Rotrekl // https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/how-infographics-can-help-teach-the-rules-of-english.

Марія Кальма,
студентка 3 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій,
Наук. керівник: **І. В. Шиманович,** к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛІНГВІСТИЧНІ І СТРУКТУРНО – СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБІРКИ АВТОРСЬКИХ КАЗОК О. УАЙЛЬДА «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ ТА ІНШІ КАЗКИ»

Розглядаючи творчість англійських письменників другої половини XIX ст. неможливо не згадати про видатну постать Оскара Уайльда. Окрім відомого роману «Портрет Доріана Грея», який приніс йому надзвичайну популярність, він є також автором поезій, казок, комедій, гостросюжетних новел. На сьогоднішній день дослідників усього світу заворожує унікальна майстерність створення авторських казок письменника і водночас викликають постійні дискусії і суперечки в літературних колах. Тому **актуальність** дослідження зумовлена бурхливим інтересом до авторських казок Оскара Уайльда й необхідністю більш детального їх вивчення

Мета дослідження – визначити лінгвістичні і структурно – семантичні особливості збірки авторських казок О. Уайльда «Щасливий принц та інші казки».

Вивченням лінгвістичних особливостей жанру літературної казки займалися такі дослідники, як В. А. Бегак, Л. Ю. Брауде, Т. Г. Леонової, М. Н. Липовецького, М. М. Мещерякової, В. Є. Халізєва. Існують різні визначення цього жанру. Найбільш повним вважається визначення Л. Ю. Брауде: «Літературна казка – авторський художній прозовий чи віршований твір, заснований чи то на фольклорних джерелах, чи то на вигаданих самим письменником, але в будь-якому разі підкорений його волі» [1, с. 15].

Авторські казки Оскара Уайльда посідають провідне місце в англійській літературі. Вони є відображенням його внутрішнього світу. Письменник наголошував, що його твори є «етюдами в прозі, для яких обрана форма фантазій з метою домогтися романтичного звучання [2].

Оскар Уайльд є автором двох збірок казок: «Щасливий принц та інші казки» і «Гранатовий будиночок». Кожна з яких – це шедевр світової літератури. У нашій праці ми більш детально розглянемо саме збірку «Щасливий принц та інші казки».

Збірка Оскара Уайльда «Щасливий принц та інші казки» складається з п'яти казок: «Щасливий принц», «Соловейко і Троянда», «Велетень-себелюбец», «Вірний друг» і «Незвичайна ракета». Усі вони написанні простою, зрозумілою лексикою, легкі для читання, у яких відсутні складні мовні конструкції.

Науковці називають Оскара Уайльда мінералогом і ботаніком, тому у його казках присутня велика кількість лексики цієї тематики: «silver», «gold», «sapphire» та інші[3].

Тексти казок належать до художнього функціонального стилю, який насичений різноманітними мовними засобами.

Оскар Уайльд досить часто використовує порівняння у казках. Трапляються випадки, де на одній сторінці можна побачити три і більше порівнянь. Наприклад, у казці «Щасливий принц» міський порадник порівнює Щасливого принца з флюгером: *«He is as beautiful as a weathercock», remarked one of the Town Councilors who wished to gain a reputation for having artistic tastes…»*[3]. Іншим порівнянням на цій же сторінці твору є співвідношення Щасливого принца з ангелом: «He looks just like an angel», said the Charity Children…»[3].

Казки насичені й великою кількістю епітетів: *«a single cloud», «the stars are quite clear and bright», «sweat are the bluebells», «the best society», «beautiful sentiments»* [3]. Вони є сильним засобом передачі читачеві емоцій автора.

У казках Оскара Уайльда можна знайти і низку риторичних запитань: *«What is the use of a statue if it cannot keep the rain off?», «Why can't you be like the Happy Prince?»*[3].

Отже, казки Оскара Уайльда є яскравим зразком жанру авторської казки в англійській літературі, у яких зображується неповторний стиль написання і своєрідність творчої індивідуальності автора. Твори цього письменника такі живі, цікаві й насичені різноманітною лексикою, що не залишать байдужими не лише дитину, а і їх батьків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брауде Л. Ю. Скандинавская литературная сказка / Л. Ю. Брауде. – Л. : Высш. шк., 1999. – 210 с.

2. Уайльд О. Избранное: Пер. с англ. / Сост. и вступ. С. Бэлзы; Прим. А. Зверева. – М.: Правда, 1989.

3. Wilde O. The Happy Prince and Other Tales. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gutenberg.org/files/902/902-h/902-h.htm

Капустіна Катерина,
магістрантка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Алєксєєва**, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ВВОДНЫЕ И ВСТАВНЫЕ КОНСТРУКЦИИ В ПОЭТИЧЕСКОЙ РЕЧИ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ

В истории русского синтаксиса вводные единицы рассматривали в рамках известных типов грамматической связи: согласования, управления, примыкания, которые отражают присловную зависимость членов предложения. Вставочные предложения, имея дополнительный или

оговорочный характер и объективно-модальное содержание, выполняют функцию уточнения, пояснения и эмоционального сопровождения высказывания и являются средством речевой коммуникации с назначением сообщения о фактах действительности [3, с. 387].

Проблема вводных и вставных компонентов привлекает к себе пристальное внимание исследователей на протяжении всей истории лингвистики. К данной проблеме обращались такие видные ученые, как А. Аникин, В. Белошапкова, Ф. Буслаев, Л. Василенко, А. Гвоздев, П. Лекант, А. Пешковский, М. Разумовская, Е. Скобликова, И. Столярова, А. Студнева, А. Шахматов и др.

Актуальность статьи обусловлена потребностью исследовать вводные и вставные конструкции на материале стихотворных произведений Марины Цветаевой. **Цель** научной работы – структурно-семантический анализ вводных и вставных конструкций в синтаксисе поэтической речи М. Цветаевой. **Методы исследования** – лингвистическое описание языковых фактов и структурно-семантический метод.

Рассмотрим на примерах структурно-семантические особенности вводных и вставных конструкций в лирике М. Цветаевой.

1) Предложения с вводными компонентами, оценивающими содержание речи и выраженными словами, которые соотносятся:

а) с категорией состояния:

А глаза, глаза на лице твоем!
Два обугленных прошлогодних круга!
Видно, отроком – в невеселый дом
Завела подруга [4, т. 1, с. 54].

б) с именами существительными:

– Уж поздно! – Мама, десять строк! … –
Но, к счастью, мама забывала [4, т. 1, с. 55].

в) с глаголами в безличной форме:

Потерянно, совсем без цели,
Я темным переулком шла.
И, кажется, уже не пели Колокола [4, т. 1, с. 56].

г) с вводным словом «итак», потерявшим связь с частью речи, из которой образовалось:

Я наездница тоже! Итак, с высоты грудей,
С рокового двухолмия – в пропасть твоей груди! [4, т. 1, с. 55].

д) с наречиями

А впрочем – что ж, коли не лень!
Но всех перелюбя… [4, т. 1, с. 54].

е) модальными словами, образованными из глагольных форм:

Мать всплачет: «Год три месяца,
А уж, гляди, как зол!»
А я скажу: «Пусть бесится!
Знать, в бабушку пошел!» [4, т. 1, с. 58].

2) Предложения с вводными компонентами, оценивающими содержание речи и выраженными словосочетаниями глагольного типа.

«быть может»

Чего искал прозрачный силуэт?

Быть может ей – и в небе счастья нет? ... [4, т. 1, с. 56].

3) Вводные предложения, по структуре представлены обычно односоставными безличными:

О, как мне кажется, могли вы
Рукою, полною перстней,
И кудри дев ласкать – и гривы
Своих коней [4, т. 1, с. 55].

По синтаксическому строению в поэзии М. Цветаевой чаще всего встречаются вставные единицы, состоящие из простых и сложных предложений. В текстах поэтессы большинство вставных структур оформлено с помощью скобок, но имеются случаи выделения вставок и тире:

Разбросанным в пыли по магазинам
(Где их никто не брал и не берет!),
Моим стихам, как драгоценным винам,
Настанет свой черед [4, т. 1, с. 60].

Душой не лучше и не хуже,
Чем первый встречный – этот вот, –
Чем перламутровые лужи,
Где расплескался небосвод [4, т. 1, с. 59].

Тексты М. Цветаевой содержат следующие структурные типы вставных конструкций:

1) слово:

С куклой (с любовником!) и с красотой [4, т. 1, с. 67].

2) свободное словосочетание:

Ты сам мне подал – слишком много –
Я жажду сразу – всех дорог! [4, т. 1, с. 64].

3) самостоятельное простое предложение (самый распространенный тип вставок):

К детским снам клонясь неутомимо,
(Без тебя лишь месяц в них глядел!) [4, т. 1, с. 102].

4) сложное предложение:

Обнимаю тебя кругозором
Гор, гранитной короною скал.
(Занимаю тебя разговором –
Чтобы легче дышал, крепче спал) [4, т. 1, с. 101].

5) вставное самостоятельно оформленное предложение (риторический вопрос):

Чуть полночь бьют куранты,
Сверкают диаманты,
Инкогнито пестро.
(Опишешь ли, перо,
Волшебную картину?) [4, т. 1, с. 79].

6) простое предложение, осложненное вводными словами:

(Может, гость-хромоног
Костылем о порог?
Вдоль хребта холодок –
Рокоток-говорок) [4, т. 1, с. 86].

Проведенный анализ позволяет сделать вывод о многообразии функций вставочных единиц в поэтических текстах М. Цветаевой. Значительную группу составляют парантезы, выражающие пояснительно-определительные отношения, а также встречаются парантетические конструкции, которые передают качественно-эмоциональную оценку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валгина Н. С. Современный русский язык. Синтаксис. / Н. С. Валгина. – М. : Флинта, 2009. – 457 с.

2. Прияткина А. Ф. Русский язык : Синтаксис осложненного предложения / А. Ф. Прияткина. – М. : Дом книги, 1990. – 279 с.

3. Современный русский язык : Учебник / Под ред. В. А. Белошапковой. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1997. – 469 с.

4. Цветаева М. С. Произведения: в 3-х т. / М. С. Цветаева. – М. : Просвещение, 1997. – Т. 1: Романы. Повести. Рассказы. – 418 с.

Аліна Кириліна,
студентка 4 курсу, групи 4 АМЛ,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник – к.філол.н.,
доцент **Чикіль М.Ю.**

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КІЛЬКІСНИХ ВІДНОШЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Актуальність теми зумовлена тенденціями сучасної лінгвістики до вивчення системно-функціональних параметрів номінацій в системі мови. У роботі досліджується вимірювальна лексика, її класифікації в сучасному мовознавстві, мовні засоби оформлення кількісних відношень, що є дуже актуальним в сучасних лінгвістичній науці. Дослідження слів міри та ваги допомагає глибше проникнути в мовну систему і на конкретних прикладах з'ясувати характер зв'язку та взаємообумовленості окремих елементів мовної структури; проаналізувати засоби номінації кількісних оцінок предметів та явищ об'єктивного світу.

Об'єктом даного дослідження є слова, що позначають кількість в англомовному дискурсі.

Предмет – аналіз мовних засобів позначення кількісних відношень в англійській мові.

Проблема вербалізації кількісних відношень в англійській мові відображена в наукових роботах Н.Д.Арутюнової, А.Вежбицької, Т.А.Космеди, М.Г.Мостового, С.І.Швачко та інших. Наприклад, С.І. Швачко, досліджуючи слова міри і ваги в англійській мові, вказує на той факт, що слова на позначення кількісних відношень у системі мови можуть функціонувати для позначення як кількісних оцінок, так і того, що вимірюється [3, 156].

Досліджуючи особливості вербалізації слів, що виражають кількісні

відношення, ми встановили, що до морфологічних засобів позначення кількості в англійській мові відносять категорії числа іменника, займенника, дієслова, ступенів порівняння прикметників та прислівників. Категорія числа іменника у сучасній англійській мові включає групу слів, які своїми формами вказують на різну кількість предметів.

Морфологічні ознаки числа мають в англійській мові окремі групи невизначених (*one-ones*), вказівні (*other-others*), зворотні та підсилювальні (*myself, yourself, himself, ourselves, yourselves*, *themselves*) займенники. Особові займенники виражають граматичне число суплетивними формами.

Вказані слова вивчаються різними за характером дисциплінами, серед яких особливе місце відведено мовознавству. При вимірюванні встановлюються числові відношення між вимірюваною величиною і обраною одиницею вимірювання – еталоном. Вимірювання може мати безпосередній характер, тобто відбуватися за допомогою простого зіставлення еталона і вимірюваного, а також може бути опосередкованим процесом із застосуванням спеціальних приладів, лічильних машин і т.д.

Лінгвістичне дослідження слів міри та ваги ілюструє взаємозв'язок процесів лічби та вимірювання, а також залежність методів і засобів вимірювання від екстралінгвальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Проблема числа : Монография. Логический анализ языка. Квантификативный аспект языка / Н. Д. Арутюнова – М.: Индрик, 2005. – 200 с.

2. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І.Мостовий. – Харків: Основа, 1993. – 205 с.

3. Швачко С.А. Слова міри і ваги: лінгвокогнітивні аспекти: монографія / С.О. Швачко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 132 с.

Кокоріна Лариса,
студентка 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. О. Каліберда**, к. філол. н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛІРНОЇ МЕТАФОРИ В АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Колірна лексика вже давно знаходиться в сфері інтересів лінгвістів. Кольороназви, висловлюючи життєво-необхідні поняття, грають важливу роль у виникненні фразеологічних одиниць, а, отже, і в розвитку всієї фразеологічної системи будь-якої мови. Кольоротворення активно використовується в процесі фразеологічної номінації. Ці лексичні одиниці становлять значний компонент багатьох фразеологізмів, так як колір є одним з найбільш чітко виражених ознак предмета, а колірні характеристики є необхідним елементом візуалізації навколишнього простору. Все вищевикладене обумовлює **актуальність** дослідження.

Колірна метафора не раз ставала предметом лінгвістичного аналізу в роботах дослідників: Д. Лакофф (2004), А. В. Кунин (2005),

И. А. Волошкина (2006), А. П. Василевич (2007), К. Т. Баранцев, К. В. Абазова (2009).

Мета дослідження полягає у виявленні семантичних особливостей фразеологічних одиниць англійської мови, що містять у своїй структурі назви кольорів. Поставлена мета визначила рішення таких **завдань**:

- розглянути поняття метафори і кольору як метафоричного прийому;
- проаналізувати семантичні особливості фразеологічних одиниць англійської мови з колірним компонентом.

Вирішення окреслених завдань здійснювалось шляхом використання комплексного методу дослідження, який включає аналіз спеціальної теоретичної літератури з питань, пов'язаних з темою дослідження; методу суцільної вибірки прислів'їв і приказок з колірним метафоричним компонентом. Вибірка становить 200 фразеологічних одиниць.

Джерелом дослідження служать фразеологічні словники англійської мови, з яких були відібрані досліджувані одиниці з колірними метафорами.

Фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці (фразеологізми), тобто про стійкі поєднаннях слів з ускладненою семантикою [5, с. 31]. Важливим можливим компонентом фразеологічної одиниці є метафоричний перенос. Частим проявом даного прийому є метафоричне переосмислення назви кольору. Особливість колірної метафори полягає в тому, що вона здатна виражати емоції і настрої, називати емоційний стан і людські якості одночасно.

Процеси метафоризації, в основному, відбуваються у простих кольороутвореннях, що належать до основних кольорів спектра (red, yellow, blue) або в найдавніших символічних системах кольорів (white, red, black), за винятком тих випадків, коли той чи інший відтінок кольору є культурно-обумовленим елементом значення фразеологічної одиниці.

Перші кольори, помічені і відтворені людьми, були червоний і білий. Традиційно, пояснення «першозародження» червоного кольору зв'язується з тим, що він асоціювався у свідомості людей з кров'ю, вогнем, сонцем. Наприклад, слово «кривавий» реалізує своє значення в такий фразеологічної одиниці як: *as red as blood* – криваво-червоний [6, с. 102]; сема, що виражає гнів: *to be like a red rag to a bull* – бути причиною гніву для когось [6, с. 647]. Фразеологічна одиниця зі значенням «смерть»: *better red than dead* [6, с. 201]. Найдавніші символічні значення білого в основному позитивні: білий означає всіляке благо, радість, чистоту, здоров'я, примноження потомства, мир, злагоду. *As white as milk, as snow, as wool* – білосніжний, чистий [6, с. 125]. Білий колір також має символічне значення боягузтва: *to show the white feather* [6, с. 681].

Важливо відзначити, що контекстуальна реалізація переносного значення кольорів обумовлюється їх контактною взаємодією з іменниками. Одні і ті ж колірні одиниці, поєднуючись з різними іменниками, можуть мати різне значення. Наприклад: *blue around the gills* – виглядати хворим [6, с. 236]; *beaten black and blue* – побити кого-то до синців [6, с. 215]; *once in a blue moon* – дуже рідко [6, с. 364]. Таким чином, сприйняття «колірної» інформації у фразеологізмах визначається тим, з яким предметним змістом вона взаємопов'язана.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує положення про те, що кожен колір несе в собі певну інформацію і відображає символ. У свою чергу, цей символ реалізується в семантиці фразеологічних одиниць. Більш того, колір має здатність висловлювати не тільки одне певне значення, а цілу гаму сем, заснованих на символі того чи іншого кольору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абазова К. В. Языковая репрезентация цвета: Лингвокультурологический аспект (на материале кабардино-черкесского, английского и русского языков): автореф. дисс. на получение науч. ступени канд. филол. наук: – спец. 014.02 / К.В. Абазова – Москва, 2009. – 23 с.

2. Василевич А. П. Этимология цветонаименований как зеркало национально-культурного сознания / А. П. Василевич // Наименования цвета в индоевропейских языках: системный и исторический анализ : ученик / А. П. Василевич. – М. : КомКнига, 2007. – С. 9–28.

3. Волошкина И. А. Портрет человека в паремиологии / И.А. Волошкина // Единство системного и функционального анализа языковых единиц. – 2006. – №10. – С. 202-215.

4. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / К.Т. Баранцев. – 2-ге видання., випр. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.

5. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского язика / А.В. Кунин – 3-е изд. – Дубна: Феникс, 2005. – 488 с.

6. Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык, 2005. – 944 с.

7. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живем / Д. Лакофф, М. Джонсон. – М.: Антология, 2004, – 256 с.

Вікторія Коновал,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,** к. філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ВОКАТИВА В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Українська мова для граматичного оформлення звертання використовує кличний відмінок із прадавніх часів. Довгий час у мовознавстві питання про статус кличного відмінка було дискусійним. У підручниках з української мови він кваліфікувався як клична форма, проте більшість мовознавців, зокрема І. Білодід, С. Бевзенко, С. Самійленко, І. Вихованець та ін., ввели кличний відмінок до відмінкової парадигми іменників. Основним аргументом послужило те, що клична форма протиставляється формі називного відмінка та має типові відмінкові ознаки і функції. Проте лише в третьому виданні «Українського правопису» (1990 р.) клична форма офіційно набула статусу відмінка.

Мета роботи – дослідити структурні особливості вокатива та

з'ясувати його функції в поетичних творах Лесі Українки.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Форми кличного відмінка використовуються у звертаннях в однині іменників чоловічого і жіночого роду переважно у назвах істот. Від назв неістот кличний відмінок вживається здебільшого в поетичній мові. Це відбиває мова поезії Лесі Українки. Так, у творах поетеси виявлено форми вокатива як від іменників-назв істот (*мама, друг, панна, товаришка, чарівниця, мандрівник, козак, дитина*), так і неістот (*хмари, годинонька, фантазія, мрія, слово, пісня, нічка, край, зброя, світло*). Трапляються також субстантивовані лексеми: *малесенький, милий, любий.* Форми кличного відмінка вживаються в непоширених і поширених звертаннях: *Що ж,* ***браття****, мовчите?* [2, с.126]; *Пора у путь! Прощай,* ***рідний краю!*** [2, с.89].

Первинною семантико-синтаксичною функцією кличного відмінка є функція адресата – потенційного суб'єкта дії, з якою корелює його первинна формально-синтаксична функція підмета [1, с. 77]. Ці первинні функції вокатив реалізує в реченнях із дієслівними присудками у формі наказового способу: ***Мандрівнику****, спинись, коли в пустині…; Ходи,* ***мій друже****! Шлях певний швидше знайдем вдвох* [2, с. 59]; ***Мріє****, не зрадь! Я так довго до тебе тужила…* [2, с. 323]; *Прилинь до мене,* ***чарівнице мила****, і запалай зорею надо мною* [2, с. 120]; *Сядь, спочинь,* ***моя дитино****…*[2, с. 269].

Базова функція адресата певною мірою нейтралізується в тих випадках, коли вокатив ужито у двоскладному реченні, пор.: ***Мамо,*** *іде вже зима* [2, с. 111]; *Хотіла б я вас виховать,* ***слова****!..* [2, с. 191].

Кличний відмінок виконує також вторинну функцію ідентифікації. У таких випадках він семантично дублює займенники другої особи і вказує на тотожну їм семантико-синтаксичну роль [1, с. 78]. У таких реченнях вокатив виступає опосередкованим другорядним членом речення: *Ой, що ж тобі,* ***милий****, з того за відрада?* [2, с. 272]; *До тебе,* ***Україно,*** *наша бездольная* ***мати****, Струна моя перша озветься* [2, с 45].

Кличний відмінок може виступати у вторинній синтаксичній позиції однослівних односкладних речень. Такі речення називають звертаннями-реченнями, еквівалентами речень [1, с. 78]: ***Нічко дивна****! Тобі я корюся, геть всі темнії думи сумні!* [2, с. 102]; ***Товаришко!*** *Хто зна, чи хутко доведеться провадить знов розмови запальні* [2, с. 127]; ***Мій давній друже!*** *Мушу я з тобою розстатися ненадовго…* [2, с. 68].

Форми вокатива в художньому мовленні Лесі Українки виконують не лише комунікативну роль, але й стилістичну. Зокрема, виразну зображальну функцію простежуємо в складі риторичних звертань, особливо в сполученні з епітетами або прикладками: ***Південний краю!*** *Як тепер далеко лежиш від мене ти!* [2, с. 99]; ***Нічко дивна****! Тобі я корюся, геть всі темнії думи сумні!* [2, с. 102]; *Дяка щира тобі,* ***ніченько-чарівниченько****, що закрила ти моє личенько!* [2, с. 213].

Емоційно-експресивного забарвлення формам вокатива надають уживані поряд підсилювальні частки та вигуки, пор.: ***О музо,*** *ти знаєш потужнії чари* [2, с. 99]; ***Гей***, ***блискавце, громова сестрице***, *де ти?* [2, с. 278].

Отже, форми вокатива в українській мові небезпідставно зараховано

до грамем категорії відмінка, адже вони виконують виразні семантико-синтаксичні та стилістичні функції, що й підтверджує мова поезії Лесі Українки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська ; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.

2. Українка Леся. Зібрання творів у дванадцяти томах. – Том 1. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975. – 449 с.

Котляр Марина,
студентка 4 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Нищета**, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ТЕКСТОЦЕНТРИЗМ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНЕ ПОНЯТТЯ

Актуальність проблеми. Актуальний стан розвитку української лінгводидактики засвідчує неослабний інтерес фахівців різних рівнів до проблематики тексту, комунікації (змісту й аспектів впливу повідомлення) у контексті компетентнісної спрямованості шкільної українськомовної освіти. Значна кількість дослідників порушують питання обґрунтування текстоцентризму як генеральної орієнтації у формуванні комунікативної компетентності учнів як предметної та ключової.

Мета дослідження – обґрунтування текстоцентризму як лінгводидактичної категорії в умовах практичного запровадження компетентнісного підходу.

Текст – мовний, мовленнєвий і комунікативний об'єкт – посідає особливе місце в дослідженнях багатьох учених (Д. Баранник, М. Бахтін, Ф. Бацевич, О. Біляєв, Н. Болотнова, Л. Булаховський, Т. Винокур, І. Гальперін, Б. Гаспаров, О. Гойхман, Т. Дрідзе, С. Єрмоленко, М. Жинкін, О. Леонтьєв, Ю. Лотман, М. Львов, Т. Матвєєва, Л. Мацько, В. Мельничайко, Н. Морозова, Т. Надеїна, Е. Палихата, М. Пентилюк, О. Пєшковський, О. Пономарів, В. Різун, І. Синиця, Л. Щерба та ін.) як категорія усного й писемного мовлення, як аспект монологічного й діалогічного способу вираження думки. Проте до сьогодні проблематику тексту відносять до дискусійних питань у галузі філології, лінгвістики, психології, лінгводидактики.

На підставі аналізу лексем "центр" і "орієнтування" визначаємо: 1) терміни "текстоцентричність", "текстоцентризм" і "текстоорієнтованість" варто вважати контекстуально синонімічними; 2) у центрі навчання мови перебуває (знаходиться й функціює) текст як один із найголовніших її об'єктів; 3) навчальна діяльність в шкільній українськомовній освіті зосереджена на тексті, спрямована на нього як на мету й результат у сенсі творення, використання, дослідження.

Водночас термін "текстоцентричність" ("текстоцентризм") у лінгводидактиці вживаний у контексті навчання української мови.

Наприклад, М. Пентилюк дослідила текстоцентричний аспект формування риторичних умінь і навичок учнів; Л. Мамчур виділила текстоцентричний аспект навчання мови в колі основних і текстоцентричний підхід до навчання української мови (без належного методологічного обґрунтування, як зазначав В. Нищета [1, с. 173]). Якщо аспект – це кут зору, під яким розглядають предмети, явища, поняття, а підхід – це ставлення, спрямування, орієнтування, то під текстоцентричністю варто розуміти один із напрямів навчання мови та орієнтування в процесі навчання української мови на роботу з текстом.

Відповідно до програми останнє розуміння текстоцентричності (текстоорієнтованості) покладено в основу одного з методичних принципів добору навчального матеріалу й організації навчання української мови в основній школі – ***принципу текстотворчості (текстоцентризму)***, який передбачає "засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок на основі текстів, усвідомлення структури тексту й функцій мовних одиниць у ньому, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі й створювати власні висловлювання, здійснювати міжпредметний зв'язок української мови й інших предметів" [3].

Принцип означають як обов'язкове для виконання загальне правило, тому принцип текстоцентризму (текстоорієнтованості) має бути проголошений методичним принципом навчання української мови в основній школі, що буде підставою для усвідомлення всіма суб'єктами навчального процесу (1) вимоги засвоєння мовних знань і формування мовних умінь і навичок на рівні звука, слова, речення на основі текстів як вищих мовних одиниць паралельно із опануванням аспектів лінгвістики тексту, (2) вимоги здійснювати мовленнєвий розвиток і формування мовленнєво-комунікативних умінь і навичок школярів на текстовій основі.

Принцип текстоцентризму (текстоорієнтованості) як лінгводидактична категорія в широкому значенні (у контексті навчання української мови в основній школі) передбачає оперування навчальними текстами в процесі реалізації всіх змістових ліній програми, і якість цих текстів залежить від компетентності вчителя-словесника та рівня сформованості в учнів мовленнєво-комунікативних умінь і навичок – у такому сенсі навчальні тексти постають як засіб формування комунікативної компетентності учнів і одночасно як результат сформованості в школярів цієї особистісної якості [2].

У лінгводидактиці накопичено цілий арсенал методів, прийомів, вправ, форм роботи з усними та писемними, первинними та вторинними навчальними текстами як в аспекті творення, так і в аспекті реалізації. Дослідники одностайно наголошують, що результативність роботи з текстами безпосередньо залежить від їхньої вартісності – смислової, змістової, ідейної, мистецької, художньої.

Висновок. Отже, у сучасній шкільній українськомовній освіті текстоцентризм (текстоцентричність) розглядають як стрижневу лінгводидактичне категорію, а принцип текстоцентризму – провідним у формуванні комунікативної компетентності як предметної та ключової.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія / Володимир Нищета. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 340 с.
2. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навч. посіб.] / За заг. ред. проф. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2015. – 320 с.
3. Українська мова : 5–9 кл. : програма для загальноосвіт. навч. закл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/. – Заголовок з екрану.

Мельник Виктория,
студентка 1 курса
Факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **А.Л.Вусик,** к.филол.н., доцент (БГПУ)

ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЕ И ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ КОМИЧЕСКОГО В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОЯЗЫЧНОЙ ПРЕССЫ)

Речь политиков стала объектом пристального внимания со стороны исследователей еще во времена Древней Греции и Древнего Рима, когда были предприняты первые попытки систематизировать основные риторические ходы для придания речи благозвучия и большей убедительности.

Мировая политическая ситуация начала XXI века, характеризующаяся обострением форм борьбы за власть, поднимает проблему взаимодействия дискурса и власти. Современная лингвистика пытается ответить на вопросы о роли языка в постоянной борьбе людей за власть и влияние и об отражении этой борьбы в языке, которым они при этом пользуются. Начало XXI столетия демонстрирует повышение интереса широкой публики к политической жизни страны. Это обусловлено, как правило, социальными и психологическими факторами.

В политике как искусстве управления государством значительное место занимают риторические умения и навыки политических деятелей. Успешность проводимой политики зачастую зависит от искусно построенной политической коммуникации. Как свидетельствует история, чем совершеннее политический диалог, тем выше уровень демократизации общества. Таким образом, без политического дискурса невозможно существование современной политики как деятельности общественных групп, определяемой их интересами, выражающей социально-экономическую природу данного общества и отношения внутри государства или между государствами. Эффективность политической коммуникации заключается в достижении общественного согласия.

Актуальность работы обусловлена возрастающей ролью политической коммуникации в обществе и недостаточной изученностью коммуникативного аспекта комического. Выяснение функций, механизмов комического в политическом дискурсе способствует оптимизации

политической коммуникации

Предлагаемая работа представляет опыт комплексного описания средств лингвистической объективации комического в политическом дискурсе. В связи с этим **цель** нашей дипломной работы состоит в выявлении природы и механизмов реализации комического в политическом дискурсе с учетом русской лингвокультурной специфики.

Цели работы:

• разработать критерии разграничения видов комического (юмор, ирония, сатира, сарказм);

• определить место комического и выявить его функции в политическом дискурсе.

Теоретическая значимость определяется расширением теоретических знаний в рамках когнитивного и прагматического подходов к описанию семантики и прагматики комического в политическом дискурсе.

Практическая значимость заключается в том, что положения, изложенные в работе, могут быть предложены для самостоятельного исследования.

ЛИТЕРАТУРА

1.Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / Демьянков В. З. // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С.32-43.

2. Чудинов А.П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации / Чудинов А.П. – Екатеринбург, 2003. – 248 с.

3. Шварцмантель Дж. Идеология и политика /Джон Шварцмантель. – Х.: Гуманитарный центр, 2009. – 312 с.

Омельчак Світлана,
студентка 6 курсу,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **О.А. Крижко,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ПРИНЦИПИ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ М. ХВИЛЬОВОГО

Художній текст з надзвичайною щедрістю виявляє всі грані ономастичного потенціалу антропонімів: їх здатність до різноманітних комбінацій, що втілюється у модифікаціях формул імені, можливість синтагматичного розгортання ономапарадигматичних рядів, їх конотативні властивості. Він дозволяє оцінити своєрідність і вагомість ономастичного слова при онімічному вживанні й взаємозаміні онімів та апелятивів або їх контактному чи дистактному зіставленні. Все це становить актуальність нашого дослідження.

Актуалізація ономастичних властивостей поетонімів, коли з цілого спектру їх особливостей у конкретній ситуації мовлення яскраво висвітлюється одне чи кілька забарвлень, підпорядкована певним закономірностям. Ці закономірності залежать від „причин вибору або

створення даного власного імені для даного об'єкта, що, за визначенням Н.В.Подольської, являє собою мотив номінації" [1, с.84-85]. В узагальненому визначенні таких причин, тобто у виявленні основного вихідного напрямку, за яким встановлюється зв'язок поетоніма з денотатом-персонажем, полягає розуміння принципів номінації.

Мета дослідження – встановити основні принципи номінації персонажів у художніх творах М. Хвильового.

Основним методом аналізу антропонімів є метод структурно-семантичного моделювання.

Враховуючи особливості поетонімів, у прозі М. Хвильового можна виділити такі принципи номінації:

1. Номінація осіб за віком: дітям і молоді автор дає лише імена: *Мишко, Христя, Нюся, Гапка, Юрко, Наталка, Ганка, Дема, Варка, Оришка, Михайлик, Альоша, Андрюша* тощо. Часто для позначення віку автором добирається до поетоніма відповідне оточення: *дівчинка Настенька, Таня-попівна, Соня – молода вчителька, Анелічка – худорлява хвора, баришні з редвидату Дуня і Тоня*. Людей середнього віку та літніх він називає: *товариш Матвій, Панас – батько Кажанів,сліпа Килина, тьотя Бася, баба Горпина, Миколаївна*.

2. Номінація за соціальним станом: *дячок Нечипір, товариш Матвій, метранпаж Карно, обиватель Абрум Карасик, діловод Кук, мадемуазель Арйон, балалаєчник Букєтов-Розін, Наталя Миколаївна – вчителька, Нестір – сторож*. Крім форми імені, письменник створює необхідний контекст, щоб читач орієнтувався в соціальній приналежності героя. Особливо яскраво підкреслюють походження персонажів лексеми *пан* і *товариш*, які використовуються при звертанні й одночасно як натяк на соціальне походження.

3. Номінація за національністю. Досить часто це імена євреїв: *Хая, Йоська, Сруль, Зюзя, Беймс, Лайтер, Тема Брук*. Частіше вжито російські прізвища: *Киптяєв, Пєтушков, Молодчіков, Ларіков, Яблучкіна,* оформлення яких в українському тексті не залишає сумнівів щодо їх походження. Є в письменника персонажі: поляки – *Стасик, Стефан, Вероніка*; німці – *Гофман, Бергман, Шнаудер, Грахе, Шмідт*; французи – *Люсі, Фур'є*; татарин – *Ізмаїл Огре*.

4. Номінація за соціологізацією. Літературно-художня антропонімія 20-30-х років ХХ ст. твориться за гіпертрофованою класовою (соціальною) ознакою. У функції нових пролетарських імен автор широко використовує германські, російські чи зрусифіковані українські антропоніми: *Шмідт, Гофман, Зиммель* ["Синій листопад"], *Яблучкіна* ["Свиня"], *тов. Сайгор* ["Пудель"], *товариш Огре* ["Лілюлі"], *Сойрейль* ["Арабески"], *Тагабат* ["Я(Романтика)"], *Карно* ["Санаторійна зона"], *Б'янка* ["Сентиментальна історія"].

5. Номінація за професією, родом занять, у військових – за званням: *машиністка Таня, Валентина – завжінвідділом повпарткому, панна Мара – лікар, Нестір сторож, комісар бригади Вадим, отець Полікарп, Митько-комсомолець, молотобоєць Матвій, дячок Нечипір, доктор Тагабат, метранпаж Карно, діловод Кук, професор Шнаудер, виноградар Бергман, астроном Грахе, красноармієць Киптяєв*. Поява словосполучень

власного імені зі значенням додаткової ознаки пов'язана з необхідністю називати другорядних персонажів. У цьому випадку дві конкретні характеристики особи – наявність імені та назва професії – додають оповіді відтінку розмовності, розширюють відомості про дійову особу.

Отже, система іменувань персонажів у творах М. Хвильового містить у собі різні способи номінації, добір яких залежить від необхідності вказати вік особи, рід занять, національність тощо, тобто побічно дати інформацію про дійову особу. У значній мірі номінація персонажів залежить від ситуації мовлення, ступеня значеннєвості особи в художньому творі й авторських уподобань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подольська Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Подольська Н.В. – Москва : Наука, 1988. – 198 с.

Любов Онасенко,
студентка 6 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Нищета**, к. педаг. н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ У СУЧАСНИХ ЗМІ

Суспільний, історичний і культурний розвиток народу відображається в національній мові, її словниковому складі та окремих номінативних типах. Значно вплинули на мову сучасних ЗМІ ті зміни, що відбулися в суспільстві протягом останніх десятиріч.

Актуальність. Тексти мас-медіа найбільш чутливі до змін суспільного характеру. Вони репрезентують процес становлення мовної норми, упровадження в загальний ужиток нових слів, а тому, потребують детального дослідження.

На інтенсивну модифікацію національного лексикону та активізацію певних словотвірних засобів звертали увагу такі дослідники: Б. Ажнюк, І. Каминін, А. Ломовцева, Д. Мазурик, Н. Попова, К. Городенська, Є. Карпіловська, Н. Клименко, О. Стишов та ін..

Мета – дослідити особливості лексичних новотворів у сучасних газетних текстах.

Методи дослідження: описовий метод, метод лінгвістичного спостереження.

Сутність дослідження. Медіатекст, на відміну від тексту – це твір масовоінформаційної діяльності та масової комунікації. Суть медіатексту – конкретна інформація, що виражена засобами мовлення з метою впливу на громадську думку, переконання тощо [2, с. 65–66].

Новотвір – це форма, елемент, слово і т. ін., що утворилися заново [1, с. 246].

Найпоширенішими серед усіх лексичних новотворів, які фігурують у сучасних публіцистичних текстах, постають іменникові. Іменникові новотвори, що позначають політичні події та їх учасників можна поділити

на такі типи: нові слова, що називають українців за спрямуванням їхньої політичної думки, представників інших національностей (***“укри”, “укропи”, “кіборги”***); іменники на позначення членів нових організацій та партій (***“свободівець”, “регіонал”, “народофронтівець”***); нові лексеми на позначення учасників антитерористичної операції (***“атовець”, “атошник”***); слова, що виникли як найменування нової реалії, нового предмету, нового поняття, що з’явилися в політичному та суспільному житті (***“кравчучка”, “кучкізм”, “тітушки”***). Для їх творення використовувані морфологічні суфіксальний та префіксальний способи словотвору, лексико-семантичний, основоскладання. Так, поширеними в текстах мас-медіа стали новотвори для позначення політичних понять, створені за допомогою префіксів ***анти-***, ***нео-***: “Фестиваль збирає та гартує молодь, яка розділяє принципи соціальної справедливості, інтернаціоналізму, ***антифашизму***, ***антиглобалізму*** та миру на всій землі” (“Киевский вестник”, 10.12.2015); “Те, що трапилося, викликає у нас, комуністів, у всіх тверезомислячих людей праведний гнів й обурення проявом ***неофашизму***, який звив собі гніздо в українському політикумі з подачі чинної влади” (“Рабочая газета”», 11.12.2013).

Подібні типи новотворів і в позначеннях реалій економічного життя країни. Найпоширенішими способами творення таких нових слів є суфіксальний, префіксальний, сновоскладання та субстантивація. Наприклад, у публіцистичних текстах виявлено іменникові новотвори, що утворені за допомогою суфіксів ***-к-***, ***-ик-***, ***-ник-***: “ПДФО платитимуть 59 тис. фізосіб-***“единників”***, які перейшли на загальну систему”; “За підрахунками АМУ, місцеві бюджети через реформування ***“спрощенки”*** втратять до 4 млрд грн.” (“Дзеркало тижня”, 11.12.2015).

У сучасних газетних тестах дуже мало іменникових новотворів на позначення реалій побутового життя нашого народу. Вони позначають їжу та її компоненти, реалії щодо хобі та інтересів суспільства, предмети, що прийшли з новітніми технологіями тощо. За утворенням цих лексем також використовують суфіксальний та префіксальний спосіб словотвору, словоскладання: “Але якщо про склад смакових добавок, згущувачів і стабілізаторів допитливий покупець може хоча б довідатися, розшифрувати значення ***“ешок”***, то ароматизатори – інша річ” (“Пенсійний кур’єр”, 22–28.11.2013). Такий новотвір був утворений для простішого називання харчових добавок, позначених на етикетках товарів символом “Е”.

Прикметникові новотвори в сучасних газетних публікаціях створюються для увиразнення тексту. Вони формуються переважно лексико-семантичним або префіксальним способом словотворення: “Мета відповідного закону була благородна – зняти партії з ***“олігархічної голки”***, повідомляє "Главком"” (“Наш день”, 15.03.–21.03.2017).

Дієслівні новотвори, як і прикметникові, присутні в сучасних газетних текстах рідше, ніж іменникові і так само створені лексико-семантичним способом словотвору. Такі новотвори часто вживаються в усному мовленні: “А ще, замість писати і приймати людяні закони, політики ***“товчуть”*** копійку, точніше, долари і євро, користуючись посадами і можливістю” (“Наш день”, 15.03.–21.03.2017).

Висновки. Основним джерелом поповнення словникового запасу є

утворення нових лексичних одиниць на базі рідної мови через використання різних способів словотворення. Найчастіше, у текстах сучасних ЗМІ зустрічаються іменникові, прикметникові та дієслівні лексичні новотвори. Вони позначають політичні події та їхніх учасників, реалії економічного та побутового життя народу і створюються переважно такими способами словотвору, як суфіксальний, префіксальний, лексико-семантичний, основоскладання та субстантивація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови: в 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970. – 1980. – Т. 5. – 436 с.

2. Яцимірська М. Г. Сучасний медіа текст : словник-довідник / М. Г. Яцимірська. – Львів : ПАІС, 2005. – 220 с.

Псарьова Марина,
студентка 4 курсу,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **О.А. Крижко,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОМІНАНТНИХ ОБРАЗІВ ПОЕЗІЇ О. ОЛЕСЯ, П. ТИЧИНИ, М. РИЛЬСЬКОГО

Художні образи – це одна з найголовніших ознак стилю того чи іншого поета. Творча індивідуальність автора виявляється у виборі об'єкта зображення і в тому, як зображується цей об'єкт. Певний митець може свідомо чи підсвідомо переносити до свого поетичного світу образи, що створені іншими. Іноді збіг образів у різних поетичних системах пояснюється однаковим поглядом на предмети зовнішнього світу, іноді – впливом традиції тощо. У всякому разі зіставлення стилістичних домінант, дослідження функціонування одиниць мови у різних поетичних світах є важливою і цікавою проблемою лінгвостилістики. Про актуальність і необхідність таких студій писали В.П. Григор'єв [1], Ю.М. Караулов [2].

В українському мовознавстві компаративні дослідження функціонування стилем у поетичних світах різних митців не знайшли належного відображення, незважаючи на значну кількість праць, предметом розгляду яких були як індивідуальні стилі окремих поетів (С.Я. Єрмоленко, В.С. Калашник, О. Мариніна, Л.О. Пустовіт, Л.О. Ставицька, Н.М. Сологуб, О.М. Тищенко), так і особливості поетичної мови певного історичного періоду (С.Я. Єрмоленко, В.М. Русанівський, Л.О. Ставицька, З.Т. Франко).

Мета роботи – визначити особливості домінантних образів поезії О. Олеся, П.Г. Тичини, М.Т. Рильського через функціонування словесно-образних засобів.

У роботі використовується описовий метод з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

Ключові образи поезій О. Олеся і П.Г. Тичини використовуються переважно у віршах громадсько-політичної, інтимної і пейзажної лірики; домінантні стилеми М.Т. Рильського застосовуються, як правило, в поезіях на любовну, філософську, пейзажну тематику, а також при розробці теми мистецтва.

Відчутний вплив традиції на формування образів О. Олеся, П.Г. Тичини, М.Т. Рильського виявляється у застосуванні цими поетами стилем-штампів типу *сонце сміється*, стійких паралелей ("дощові краплини – сльози"), використанні фольклоризмів (*буйний вітер*).

Питома вага поетичних стандартів (*серце горить*, *море сліз*) у творах О. Олеся більша, ніж у його молодших сучасників, які застосовували словесні формули переважно в ранній період творчості. Вживання усталених поетичних парадигм ("роси – сльози", "почуття – вогонь", "почуття – рідина"), що покладені в основу тропеїчних синтагм О. Олесем, виявляється активнішим, ніж у М.Т. Рильського і П.Г. Тичини.

Деякі образи митців позначені традиційним символізмом (наприклад, стилеми *сонце*, *ніч* та ін.). Вони включаються в новий історичний контекст, отримуючи у ньому інше осмислення.

Особливо поширені традиційні символи у поетичних структурах О. Олеся. Ці образи використовуються як у віршах на громадсько-політичну тематику, так і в творах камерного звучання. У творах на політичну тематику символічні образи *сонця* семантично співвідносяться зі значеннєвими комплексами "воля", "правда"; *день* символізує час, коли має перемагати правда, воля, справедливість; *ніч* позначає печальні, важкі часи для цілої групи людей, народу; *хмара* – небезпеку, нещастя, біду нації. В поезіях, темою яких є переживання особистого характеру, *сонце* і *день* символізують радість, щастя, позитивні емоції, в той час як *ніч* і *хмара* – сум, журбу, страждання тощо.

Впливу традиційної символізації зазнала і поезія П.Г. Тичини. Наприклад, *сонце*, як і в попередників цього митця, символізує в творах поета щось прекрасне, чисте, мажорне, оптимістичне. У деяких текстах *сонце* набуває революційної символіки, тобто позитивне емоційне навантаження образу, яке склалося у поетичній традиції, сприйнято й представлено П.Г. Тичиною в деяких віршах відповідно до індивідуальних творчих задумів. З темою революції у митця пов'язаний і символічний образ вітру. *Вітер* у таких контекстах постає грізною, але благодатною, оновлюючою силою.

У словесних образах М.Т. Рильського простежується прагнення поета якомога чіткіше, однозначніше передати своє враження від певного предмета навколишньої дійсності, знайти саме ту реалію, через яку найбільш точно, конкретно характеризується в певній ситуації інша. Цим пояснюється той факт, що митець нечасто, на відміну від О. Олеся і П.Г. Тичини, використовує символічні образи, надаючи перевагу метафорам і порівнянням.

ЛІТЕРАТУРА

1.Григорьев В. П. Введение / Григорьев В. П. // Поэт и слово. Опыт словаря. – М.: Наука, 1973. – С. 15-170.

2.Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Караулов Ю. Н. – М.: Наука, 1987. – 263 с.

Рудик Ольга,
студентка 7 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Олійник Е.В.,** к. філол. н., доцент (БДПУ)

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ

Мова преси є жанровим різновидом публіцистичного стилю, що використовується в засобах масової інформації і виконує інформативну функцію. Розвиток досліджень газетної публіцистики знаходимо у працях В. Богатько, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюха, І. Завальнюк, М. Зубкова, А. Коваль, В. Костомарова, В. Лизанчука, А. Мамалиги, О. Пономарева, В. Радчука, О. Сербенської, Г. Солганика, О. Стишова, М. Яцимірської, та інших науковців. Ці розвідки пропонують розгляд характерологічних засад публіцистичного стилю, а також його жанрів, значну увагу приділяють лексико-фразеологічним засобам, новим тенденціям їхнього функціювання і розвитку, питанням мовної виразності та культури тощо. Проте на сучасному етапі багато питань розвитку мови української преси потребують серйозного наукового осмислення, системного опису мовно-текстового матеріалу, що й зумовлює **актуальність** нашої роботи.

Мета пропонованої статті полягає в удокладненні відомостей про аспекти вивчення процесів та явищ, які визначають функціювання і розвиток мови українських газет.

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису з його універсальними прийомами спостереження й інтерпретації мовних фактів.

Дослідження зв'язків і функцій мови, на думку Г.Я. Солганика, сприятиме поглибленому осмисленню цієї мови, оскільки функціональний аналіз будь-якої системи спричиняє повнішу її характеристику [49, с. 99]. Екстенсивний період вивчення мови газет відкриває нові можливості перед стилістичною галуззю, сприяючи глибшому пізнанню специфіки і природи цієї мови в нових умовах глобалізації світового інформаційного простору, відновлення лінгвокультурного ареалу функціювання української мови та культури.

За слушними спостереженнями науковців, тематично-змістове навантаження мови сучасної української преси зазнало значних змін через вплив деяких факторів: 1) у світі відбувається активний перерозподіл пріоритетів унаслідок не тільки міжнародного співробітництва, інформаційного взаємовпливу, а й міжнародних війн, агресії, тиску, маніпулювання тощо; 2) кожна політична подія в Україні чи за її межами миттєво породжує процеси медіасприйняття, медіааналізу та медіарезонансу й, відповідно, медіатексту, основним промотором яких є професійна діяльність журналістів; 3) політика глобалізації в електронну епоху зумовила потребу в новій мові для масового спілкування, яка б

оперувала новою термінологією, експресивними конструкціями тощо [60, с. 38]. Отже, розвиток мови завжди тісно пов'язаний з життям суспільства, а розвиток публіцистичного стилю, зокрема й мови преси, прямо залежить від соціальних подій і змін. Осмислення пізнавальних властивостей газетної мови є одним із багатопланових аспектів дослідження публіцистичного стилю як безперечного суб'єкта соціального розвитку.

Важливого значення у лінгвістиці сьогодні набуває когнітивізм. За твердженням М.Г. Яцимірської, відбулися радикальні зміни: вихід за межі речення, формування прагматичної парадигми, когнітивна революція, комунікативно-дискурсний підхід до інтерпретації мовних явищ тощо [60, с. 39]. Поширеним видається системний комплексний підхід до аналізу мови засобів масової інформації і виокремлення нового наукового напряму – медіалінгвістики, предметом якої є вивчення функціонування мови у сфері масової інформації. Завдання сучасних українських газетних текстів – інформація, вплив, агітація, пропаганда, соціальна орієнтація читачів – також розв'язують на підставі складних прагматичних настанов, передусім інтенцій автора. Прагматика спирається на досягнення в галузі теорії мовленнєвої діяльності, функціональної лінгвістики, психолінгвістики, філософії мови. Саме тому прагматика як наука про використання мови людьми і про чинники, які впливають на її функціювання, є методологічним підґрунтям вивчення мови сучасної української преси.

Отже, мова української преси постає оновленим феноменом у контексті національної культури. Сучасні газетні тексти оперують досить гнучким арсеналом різнорівневих мовних засобів, спрямованих на реалізацію двох основних функцій – функції повідомлення та впливу. Стилістично потужним і самобутнім постає синтаксис мови преси, в подальшому дослідженні якого вбачаємо перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солганик Г. Я. О языке газеты / Григорий Яковлевич Солганик. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1968. – 137 с.

2. Яцимірська М. Мова газетної публіцистики / М. Яцимірська // Журналіст України. – 1982. – № 9. – С. 38–40.

Андрій Саліонов,
студент 1 курсу ФМКТО
Наук. керівник: **О. А.Халабузар,** к.пед.н., доцент (БДПУ)

ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Глобалізаційні процеси, стрімкий технічний прогрес, мають наслідком трансформаційні процеси у національному освітньому середовищі. Адже соціокультурною нормою діяльності сучасних спеціалістів є інтеграція трьох інтелектуальних функцій – мислення, комунікація й діяльність.

Одним із напрямків інтенсифікації ефективності освітнього

процесу, орієнтованого на формування культури логічного мислення майбутнього спеціаліста ми вважаємо особистісно-орієнтований підхід.

Тому як **мету** нашого дослідження ми розглядаємо розкриття базисних понять особистісно-діяльнісної концепції в аспекті формування означеного новоутворення. У джерел розробки діяльнісної концепції навчання стояли: П.Я.Гальперин, І.Ільясов та інші. Особистісно-діяльнісний підхід у навчанні мовам і його стратегія сформувалися на базі психологічних, психолого-педагогічних положень Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, Д.Б.Ельконина, Н.Ф.Тализіної, А.К.Маркової та багатьох інших дослідників. За своєю сутністю діяльнісна методика співвідноситься з діяльнісним підходом, в основі якого лежить ідея про активність суб'єкта, що пізнає, про навчання як активної свідомої творчої діяльності. У зв'язку з тим, що категорія діяльності є однією з основних, у контексті якої студент виступає як суб'єкт навчальної діяльності, а процес формування культури логічного мислення (на матеріалі дисциплін гуманітарного циклу) як навчальна діяльність, а об'єктом навчання виступає логічне мислення та мовна діяльність, необхідно звернути увагу на більш докладному викладі основних положень загальної теорії діяльності. В діалектико-матеріалістичному розумінні діяльності насамперед затверджується її предметний, людський характер, єдність предметного і почуттєвого в діяльності.

Особистісно-діяльнісний підхід у даний час включається в загальний контекст діяльнісного підходу. Як відзначається авторами концепції, діяльнісний підхід орієнтує не тільки на засвоєння знань, але і на способи цього засвоєння, на зразки і способи мислення і діяльності, на розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу студента.

Необхідність вирішення нестандартних наукових і технологічних завдань актуалізує такі якості, як оперативність і евристичність мислення, воля, уява, самостійність і сміливість рішень, цілеспрямованість, ініціативність.

Ці якості не з'являються у структурі особистості самостійно, їх слід цілеспрямовано формувати, тому виникає необхідність у забезпеченні такої побудови навчально-виховного процесу, що припускало б постійну потребу в застосуванні названих вище якостей, давало б студентам можливість розвивати культуру логічного мислення. Протягом нашого дослідження було визначено, що процесу формування означеного новоутворення (на матеріалі гуманітарних дисциплін) поки що не надається відповідного значення, незважаючи на вражаючі можливості літературних,мовних спецкурсів.

Організація процесу формування культури логічного мислення на основі особистісно-діяльнісного підходу означає, що всі методичні рішення викладача, наприклад організація навчального матеріалу, використання електронних носіїв інформації, тих чи інших прийомів, способів, вправ і т. і. повинні відбиватись крізь призму особистості студента, – його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних особливостей.

Поряд із внутрішніми, діяльність спонукається і зовнішніми, широкими соціальними чи вузько особистісними мотивами. Отже,

діяльність завжди предметна і мотивована. І якщо предмет діяльності це те, на що спрямована діяльність, то визначення мотиву – це відповідь на питання, заради чого виконується ця діяльність. Визначальною характеристикою для людської діяльності є цілеспрямованість.

Згідно особистісно-діяльнісного підходу, викладач – це людина, яка викликає справжній інтерес до предмета спілкування, до себе як до інформативний партнера для студента. Він має бути цікавим співрозмовником, змістовною особистістю; а студенти – єдиним взаємодіючим, сукупний суб'єктом, організація якого також входить до завдання викладача – партнера спілкування. Організація викладачем навчального співробітництва зі студентами повинна реалізуватися переважно за допомогою його організуючої, позитивно стимулюючою і підкріплювальною функціями (і діями). Інформаційно-контролюючі функції викладача повинні усе більше поступатися місцем власне координаційним. Дуже важливим питанням є формування не тільки пізнавальної потреби студентів у спілкуванні з викладачем, але і власне навчальної потреби у формуванні культури логічного мислення.

Можна зробити висновок, що особистісно-діяльнісний підхід під час формування культури логічного мислення майбутнього спеціаліста означає, що насамперед у цьому процесі ставиться і зважується основна задача нашого суспільства – формування всебічно розвиненої людини, гармонічної, моральної, соціально активної особистості через активізацію її внутрішніх резервів. У той же час "особистісний" компонент цього підходу означає, що все навчання повинне будуватися з урахуванням особистісних можливостей і особливостей студентів, що має стати темою наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доротюк В. І. Діагностика індивідуальних відмінностей учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія" / В. І. Доротюк. – К., 2001. – 17 с.

2. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 "Соціальнапедагогіка" / Н. М. Завгородня. – Київ, 2006. – 22 с.

3. Стрельников В. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості / В. Стрельников // Психологічна підтримка творчості учня / [упоряд. О. Главник, В. Зоц]. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – 128 с.

Сапронова Валерія,
студентка 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Н. В. Павлик**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЙНІ ВИДИ БЕЗОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

Безособовими вважають односкладні речення, головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча [2, с. 120]. Вони належать до найбільш уживаної в граматичній структурі сучасної української мови групи речень, основним призначенням яких є вираження явищ природи чи стану людини. Дослідження цього різновиду односкладних речень пов'язується з працями О. О. Шахматова, І. Р. Вихованця, В. Д. Горяного, І. К. Білодіда, А. П. Загнітка, К. Ф. Шульжука та ін. Вітчизняні синтаксисти вказують на необхідність перегляду та систематизації відомих у мовознавчій літературі поглядів на речення, чіткого розмежування критеріїв розподілу односкладних безособових речень за групами тощо.

Актуальність статті зумовлена потребою дослідити функційні типи безособових речень в ідіостилі Миколи Хвильового. ***Мета*** наукової роботи – з'ясувати специфіку односкладних безособових речень, проаналізувати критерії їх класифікації тощо. ***Методи дослідження*** – лінгвістичний опис мовних фактів та структурно-семантичний метод.

У результаті аналізу функціювання безособових речень у прозі Миколи Хвильового нами виділено такі їх види за способом вираження головного члена (в основу дослідження функційних різновидів безособових речень за способом вираження головного члена покладено класифікацію К. Ф. Шульжука [2, с. 120-126]).

1. Власне безособові речення; головний член виражений безособовим дієсловом без або з афіксом *-ся*. Речення цього різновиду містять повідомлення про стихійні явища, стани і процеси в навколишньому середовищі; в них виражаються переживання, настрої й фізичні відчуття людини, внутрішній стан особи або ж модальні значення бажання (небажання) тощо, наприклад: ***Світало*** *– і вони розходились* [1, т. 1, с. 126]; *Як мені* ***хочеться*** *до міста!* [1, т. 1, с. 130]; ***Сіріло*** *– і дощу не було* [1, т. 1, с. 129]; *Вже зовсім* ***розвиднилось*** [1, т. 2, с. 200].

2. Безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом, ужитим у безособовому значенні. Виділяється дві їх підгрупи. Безособові речення першої підгрупи, в яких функцію головного члена виконує особове дієслово без афікса *-ся*, мають декілька функційних різновидів: вони означають стихійні, атмосферно-метеорологічні природні явища і суто природні, фізичні процеси; відтворюють стихійні процеси, що реалізуються за допомогою якогось предмета, що чинить дію, або ж певного явища природи; передають різні вияви фізичної та психічної сфери в організмі людини, її настрої, переживання, наприклад: *В залі зовсім* ***змертвіло*** [1, т. 2, с. 30]; *І знову зими* ***не було****, і було мокро й осінньо…* [1, т. 1, с. 129]; *Хтось ламав гілки в лісі – не людина,* ***тріскало*** *в лісі* [1, т. 1, с. 133].

Інші ж безособові речення цієї групи залежно від семантики головного члена вживаються винятково на означення своєрідних психічних і фізичних станів людини, наприклад: *Уночі вона лапала свій живіт, і їй* ***здавалося****, що він росте й вона це почуває* [1, т. 1, с. 128]; *І* ***мріялось****, і ще* ***мріялось****…* [1, т. 1, с. 125].

3. Безособові речення, головний член яких виражений незмінною предикативною формою на *-но, -то*. У таких реченнях повідомляється про дію в її результаті, а не в процесі. Вони вживаються на позначення природно-фізичних явищ та дій, які не залежать від людської волі, наприклад: *Тут вам, нарешті, мало не біля кожного будинку* ***розведено*** *запашні клумби, що так пахнуть улітку приїсним запахом резеди* [1, т. 2, с. 7]; *У кожній хаті* ***було розчинено*** *скриню і* ***повибрано*** *з неї одіж на підводу* [1, т. 1, с. 184].

4. Безособові речення, головний член яких виражений прислівниками, словами категорії стану, предикативним словом *нема* тощо, наприклад: ***Було тоскно*** *й* ***було радісно*** [1, т. 1, с. 130]; *Зими не було, й знову* ***було мокро й осінньо*** [1, т. 1, с. 128]; *Тепер* ***тихо****, тепер їдять* [1, т. 1, с. 131].

Отже, у вітчизняному мовознавстві розрізняють такі функційні види безособових речень: речення, в яких головний член виражений безособовим дієсловом; в яких особові дієслова вживаються у ролі безособових; головний член виражений безособово-предикативними словами (прислівникового походження, іменникового походження, модальним словом типу *треба*, *можна*, *необхідно*, заперечними предикативними словами *нема(-є),* безособовими формами на *-но, -то*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Хвильовий М. Твори: у 2-х т. / Микола Хвильовий. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – 650 с.; Т. 2: Повість. Оповідання. Незакінчені твори. Нариси. Памфлети. Листи. – 925 с.

2. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

Семенова Вероніка,
магістрантка
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. М.Ліпич**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВТОРИННИХ ІМЕННИКІВ У НОВЕЛАХ О. ГОНЧАРА

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю інтенсивного розвитку лінгвістичних досліджень з різноманітних проблем структурної організації та функціонування художнього тексту в українському мовленнєвому середовищі. Поглиблення наукового вивчення системної організації української мови повинне дозволити в майбутньому докладно виявити фактори, що впливають на закономірності функціонування

різноманітних граматичних одиниць в тексті.

Вторинні іменники, називаючи явища, факти, події, якості, властивості, процесуальні стани та дії, базуються на реальній предметності позначуваних ними об'єктів. Виокремлення групи вторинних іменників безпосередньо пов'язане саме із семантичним значенням іменника, а не за граматичними його показниками, що є цікавим з мовознавчої точки зору. Важливим видається з'ясування вторинних семантичних значень іменників, що природньо включають граматичну предметність, основану на базі дієслівності, прикметниковості, числівниковості й прислівниковості.

У якості демонстративної та показової джерельної бази для ефективного дослідження семантичних груп і словотвірних типів вторинних іменників є новели О. Гончара, що є унікальним індивідуально-літературним зразком української мовленнєвої творчості. У них відомий український митець мовно-художніми засобами виражає внутрішній світ героїв, як носіїв національних духовних цінностей, традицій та народної мови.

Своєрідність іменника в українській літературній мові, у тому числі його семантичні групи, словотвірні типи та категорійність, вивчали такі дослідники як Л. Алтицева, І. Бабій, Л. Біятенко, В. Бойко, З. Валюх, І. Вихованець, Г. Волинець, О. Волох, В. Горпинич, А. Грищенко, С. Жарко, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, С. Караман, Д. Кислиця, А. Коваль, З. Коржак, Н. Костусяк, Г. Куприкова, Н. Левун, М. Леонова, І. Матвіяс, О. Микитин, А. Мойсієнко, В. Нагель, В. Олексенко, Л. Павленко, М. Плющ, О. Скварок, О. Тилик, В. Товстенко, Т. Цепкало та інші. Зокрема, вже докладно досліджено словотвірні категорії та типи черезступеневих похідних іменника. Проте, стилістичні функції вторинних іменників на матеріалі новел О. Гончара досліджуються вперше.

При вивченні стилістичних особливостей вторинних іменників окремої уваги потребує розгляд питання з точки зору стилістичного використання морфологічних засобів української мови, зокрема використання роду та числа іменників. Точне та ефективне висловлювання думок стилістична морфологія пов'язує з паралельними й синонімічними морфологічними засобами та принципами їх добору. Зокрема, основним її об'єктом є морфологічні синоніми, що являють собою декілька граматичних форм, властивих тому самому слову. Ці форми можна розрізняти за засобами граматичного вираження, відтінками спільного граматичного значення та за стилістичним вживанням. Важливо також розрізняти фонетико-морфологічні синоніми, що не передають відтінків граматичних значень, проте пов'язані з граматичними формами, що набувають функціонального стилістичного забарвлення.

О. Гончар є автором численної кількості новел, що відзначаються глибиною психологічного аналізу. Не дарма, І. Семенчук зазначає: «Робота письменника в жанрі новели ще раз показує: для крупного художника немає «малого жанру», для митця з епічним ладом мислення не тісні рамки маленького оповідання. В них вільно вкладається глибокий життєвий зміст, філософськи насичена думка знаходить яскраве втілення у відточених, рельєфних образах. Новели О. Гончара – цікава сторінка в творчості видатного українського прозаїка» [2].

Стилістичне тло новел О. Гончара корелюється із використаними в них засобами словотвору для формування вторинних іменників. Зокрема, важливе значення у цьому відіграють словотворчі суфікси, що використовуються у віддієслівному словотворенні вторинних іменників із значенням опредметненої дії. В. Товстенко відзначає: «Віддієслівні субстантиви із су-фіксом -нин- позначають інтенсивну, безперервну, повторювану дію без чітко визначеного напряму, і мають іронічне забарвлення» [3, с. 68]. Такі лексеми у новелах О. Гончара не розповсюджені. Натомість, суфікс -н-, що можна кваліфікувати як засіб словотворення з власною експресивністю зустрічається у вторинних іменниках досить часто, наприклад, рідня («Звичаї чемності не дозволяли їй втручатися до розмов старших, але все, про що йшлося між ними, вона чутливо приймала до серця і в думці палко здоровила всіх, кого здоровила її численна рідня, і кляла тих, кого рідня проклинала» [1, с. 502).

Стилістичний відтінок урочистості вторинних іменників у новелах О. Гончара передає префікс пра-, так само як і у романі в новелах «Тронка». Наприклад, пращурів («Споруджена нашвидкуруч, вона, одначе, міцно сидить у землі, ледь стирчить гребенем, присадкувата, темна, лобата, нагадуючи суворість давніх своїх пращурів – один із тих сторожових куренів, що їх колись ставили запорожці де-небудь на Базавлуку або на Вовчих Водах» [1, с. 522]), прадавній («Млів спекотною духотою день, чебреці пашіли терпким прадавнім духом, де ми поволі йшли з Артеменком-старшим, Івановим батьком, теж фронтовиком» [1, с. 541]). Також трапляються стилістично нейтральні деривaційні основи, що викликають утворення похідного з нульовою конотацією. Наприклад, навчання («Коли стати в сонячний день на горі за селом, то вдалині можна бачити, як вони виходять з лісу на свої важкі навчання» [1, с. 499]), маскування («Кажуть, ніби їх прибуло кілька молодчиків із самого Будапешта і завдання вони мають вистежувати і вбивати на глухих дорогах поодиноких радянських бійців, щоб потім забрати в них для власного маскування радянські документи, ордени та мундири» [1, с. 501]) тощо.

Найчисленнішу групу вторинних іменників у новелах О. Гончара становлять лексеми оцінність яких досягається шляхом афіксації. Наприклад, оченята («Майнувши до колодязя, Ілонка з захопленням береться за теплий металевий важіль, її чорні оченята горять, променяться» [1, с. 496]), водичка, голівка («Оце вмився. Ох і водичка ж, – примовляє Лукич. – Дякую тобі, дочко. Постаралася. Ілонка, задерши голівку, дивиться на нього, немов у небо: щасливо і ясно» [1, с. 497]), страхіття «Ще свіжі в пам'яті криваві страхіття війни попливли кожному перед очима, заступивши собою радість порушеного свята, розпалюючи ненависть до винуватця тривоги, викликаючи в кожного жагуче бажання розправи» [1, с. 507]). Окрему групу вторинних іменників, що мають важливий влив на стилістику новел О. Гончара, становлять лексеми, оцінність яких ґрунтується на традиції вживання.

Цікавим в стилістичному розумінні є родова диференціація у текстах О. Гончара, що відбувається за допомогою аналітичних засобів та форм узгоджуваних прикметників, займенників, дієслів чи відповідного контексту. Однак, провідне стилістичне значення у творах О. Гончара мають

словотворчі засоби, які впливають на стилістичну маркованість вторинних іменників та контекстне вживання лексем. Серед них найважливішими видаються суфікси -ння, -ття; старослов'янські суфікси -ств(о), -зтв(о), -цтв(о) та -ість; суфікс -н-; лексеми утворенні безсуфіксальним способом; префікси за-, не- та пра-; стилістично нейтральні деривaційні основи, що викликають утворення похідного з нульовою конотацією; вторинні іменники, оцінність яких досягається шляхом афіксації; лексеми, оцінність яких ґрунтується на традиції вживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар О. Твори в семи томах. Том 1. Київ: «Дніпро». 1987. 556 с.
2. Семенчук І. Діалектика душі (О. Гончар — майстер психологічної новели) // Література. Прапор. 1960. № 12. С. 89–94.
3. Товстенко В. Функціонально-стильова диференціація іменникових суфіксів // Лексикографічний бюлетень. Київ: Ін-т української мови НАН України. 2005. Вип. 11. С. 68–76.

Сластёнова Дарья,
студентка 2 курса
Факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **А.Л.Вусик,** к.филол.н., доцент (БГПУ)

ЖАРГОН КАК ПРОЦЕСС ВТОРИЧНОЙ НОМИНАЦИИ

Обращение к жаргонной лексике помогает не только детальным образом проиллюстрировать процессы вторичной номинации на практическом уровне, но и получить обширное представление о влиянии прагматических факторов на развитие речевых ситуаций, сопровождаемых применением единиц вторичного обозначения.

Привлекателен для исследователей сам процесс вторичной номинации, так как в нем находят отражение особенности мировосприятия, как отдельным человеком, так и языковым коллективом. Современный подход к вторичной номинации рассматривает ее как способ познания мира, процесс, способный порождать номинативные единицы, удовлетворяющие требованиям когниции и коммуникации.

Для обозначения не только отдельных предметов, лиц, элементов действительности, но и целых ситуаций, говорящий задействует самые разные по своей природе средства, он располагает возможностью избрать определенную номинативную единицу или номинативный комплекс в зависимости от сложившихся дискурсивных условий, а также его индивидуальных потребностей.

Актуальность настоящего исследования определяется необходимостью изучения особенностей современных номинативных процессов, обусловленных задачами коммуникации. Актуальной также является дальнейшая разработка вопросов прагматики жаргона – прагматического аспекта средств собственно вторичной номинации и альтернативной вторичной номинации, а также диалектизмов, которые последнее время ярко представлены в речи.

Цель исследования в изучении возможностей использования жаргонизмов в школьном курсе русского языка.

Реализация цели исследования предполагает последовательное решение следующих основных **задач**:

1. уточнить понятия жаргонизм;
2. установить причины распространения жаргонизмов;
3. выделить стилистические и прагматические аспекты употребления жаргонизмов;
4. исследовать и описать механизмы создания жаргонизмов.

Теоретическая значимость исследования состоит в том, что оно позволяет провести систематизацию и типизацию номинативных средств языка, способствует дальнейшему изучению вопросов вторичной номинации и стилистических средств ее репрезентации в речи.

Практическая ценность работы заключается в возможности использования результатов исследования в учебном процессе при разработке различных курсов лексикологии и стилистики русского языка. Данное исследование дает обширный практический материал для студентов старших курсов филологических факультетов при подготовке к практическим занятиям.

Результаты работы могут использоваться на занятиях по интерпретации текста, при составлении учебных пособий коммуникативной направленности, при подготовке аспирантами и студентами докладов на научных конференциях, при написании рефератов спецкурсов, а также при написании курсовых и дипломных работ.

Основные **методы исследования**: описательно-аналитический и метод структурно-стилистического анализа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Юсселер М. Социолингвистика / М. Юсселер. – К. : Высшая школа,1987. – 200 с.
2. Язык и моделирование социального взаимодействия / под ред. В. В. Петрова. – М. : Прогресс, 1987. – 464 с.
3. Язык, культура, этнос / [отв. ред. Г. Нещименко ; редколл. : Ешич М., Корженский Я., Никольский Л. др.]. – М. : Наука, 1994. – 233 с.

Тунік Ганна,
студентка 2 курсу,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **С.І. Корнієнко,** к. філол. н., доцент (БДПУ)

ПРИНЦИПИ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ М. ХВИЛЬОВОГО

Художній текст з надзвичайною щедрістю виявляє всі грані ономастичного потенціалу антропонімів: їх здатність до різноманітних комбінацій, що втілюється у модифікаціях формул імені, можливість синтагматичного розгортання ономапарадигматичних рядів, їх конотативні

властивості. Він дозволяє оцінити своєрідність і вагомість ономастичного слова при онімічному вживанні й взаємозаміні онімів та апелятивів або їх контактному чи дистактному зіставленні. Все це становить актуальність нашого дослідження.

Актуалізація ономастичних властивостей поетонімів, коли з цілого спектру їх особливостей у конкретній ситуації мовлення яскраво висвітлюється одне чи кілька забарвлень, підпорядкована певним закономірностям. Ці закономірності залежать від „причин вибору або створення даного власного імені для даного об'єкта, що, за визначенням Н.В.Подольської, являє собою мотив номінації" [1, с.84-85]. В узагальненому визначенні таких причин, тобто у виявленні основного вихідного напрямку, за яким встановлюється зв'язок поетоніма з денотатом-персонажем, полягає розуміння принципів номінації.

Мета дослідження – встановити основні принципи номінації персонажів у художніх творах М. Хвильового.

Основним методом аналізу антропонімів є метод структурно-семантичного моделювання.

Враховуючи особливості поетонімів, у прозі М. Хвильового можна виділити такі принципи номінації:

1. Номінація осіб за віком: дітям і молоді автор дає лише імена: *Мишко, Христя, Нюся, Гапка, Юрко, Наталка, Ганка, Дема, Варка, Оришка, Михайлик, Альоша, Андрюша* тощо. Часто для позначення віку автором добирається до поетоніма відповідне оточення: *дівчинка Настенька, Таня-попівна, Соня – молода вчителька, Анелічка – худорлява хвора, баришні з редвидату Дуня і Тоня*. Людей середнього віку та літніх він називає: *товариш Матвій, Панас – батько Кажанів,сліпа Килина, тьотя Бася, баба Горпина, Миколаївна*.

2. Номінація за соціальним станом: *дячок Нечипір, товариш Матвій, метранпаж Карно, обиватель Абрум Карасик, діловод Кук, мадемуазель Арйон, балалаєчник Букетов-Розін, Наталя Миколаївна – вчителька, Нестір – сторож*. Крім форми імені, письменник створює необхідний контекст, щоб читач орієнтувався в соціальній приналежності героя. Особливо яскраво підкреслюють походження персонажів лексеми *пан* і *товариш*, які використовуються при звертанні й одночасно як натяк на соціальне походження.

3. Номінація за національністю. Досить часто це імена євреїв: *Хая, Йоська, Сруль, Зюзя, Беймс, Лайтер, Тема Брук*. Частіше вжито російські прізвища: *Киптяєв, Петушков, Молодчіков, Ларіков, Яблучкіна,* оформлення яких в українському тексті не залишає сумнівів щодо їх походження. Є в письменника персонажі: поляки – *Стасик, Стефан, Вероніка*; німці – *Гофман, Бергман, Шнаудер, Грахе, Шмідт*; французи – *Люсі, Фур'є*; татарин – *Ізмаїл Огре.*

4. Номінація за соціологізацією. Літературно-художня антропонімія 20-30-х років XX ст. твориться за гіпертрофованою класовою (соціальною) ознакою. У функції нових пролетарських імен автор широко використовує германські, російські чи зрусифіковані українські антропоніми: *Шмідт, Гофман, Зиммель* ["Синій листопад"], *Яблучкіна* ["Свиня"], *тов. Сайгор* ["Пудель"], *товариш Огре* ["Лілюлі"], *Сойрейль* ["Арабески"], *Тагабат*

["Я(Романтика)"], *Карно* ["Санаторійна зона"], *Б'янка* ["Сентиментальна історія"].

5. Номінація за професією, родом занять, у військових – за званням: *машиністка Таня, Валентина – завжінвідділом повпарткому, панна Мара – лікар, Нестір сторож, комісар бригади Вадим, отець Полікарп, Митько-комсомолець, молотобоєць Матвій, дячок Нечипір, доктор Тагабат, метранпаж Карно, діловод Кук, професор Шнаудер, виноградар Бергман, астроном Грахе, красноармієць Киптяєв*. Поява словосполучень власного імені зі значенням додаткової ознаки пов'язана з необхідністю називати другорядних персонажів. У цьому випадку дві конкретні характеристики особи – наявність імені та назва професії – додають оповіді відтінку розмовності, розширюють відомості про дійову особу.

Отже, система іменувань персонажів у творах М. Хвильового містить у собі різні способи номінації, добір яких залежить від необхідності вказати вік особи, рід занять, національність тощо, тобто побічно дати інформацію про дійову особу. У значній мірі номінація персонажів залежить від ситуації мовлення, ступеня значеннєвості особи в художньому творі й авторських уподобань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подольська Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Подольська Н.В. – Москва : Наука, 1988. – 198 с.

Тунік Ганна,
студентка 2 курсу,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **С.І. Корнієнко,** к. філол. н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА РОБОТА ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ СТАРОСЛОВ`ЯНСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В БОЛГАРСЬКИХ ГОВІРКАХ

Старослов`янські лексеми в системі болгарських переселенських говірок в своїх роботах розглядали Б. Цонева,Ст. Младенов, М Мижклекова, І. А. Стоянов, Е. П. Стоянова, І. Г. Дадіверін та ін. Проте спеціальних робіт, які б підсумували функціонування старослов'янських лексем в системі болгарських переселенських говірок немає. Відсутність наукових розробок узагальню вального характеру стосовно старослов'янських лексем в системі болгарських говірок зумовлює **актуальність дослідження**.

Мета дослідження – визначити лексичний склад старослов'янізмів в мові болгарських переселенців.

Розробка даного питання має важливе наукове значення, оскільки в болгаристиці дедалі більшого поширення набувають дослідження, мета яких – зіставлення лексичної системи старослов'янської (староболгарської) та сучасної болгарської мови. Розгляд лексики, що здійснюється на матеріалі переселенських говірок уперше, є частиною цієї загальної проблематики. Це означає, що значна кількість лексем, яка має формальну і

семантичну відповідність у літературній болгарській мові, для зіставлення не залучається. Зрозуміло, що поряд з прямою проекцією спостерігаються й більш складні випадки, які потребують застосування спеціального аналізу.

Початок роботи даної проблематики пов'язується з публікацією в 1915 році програмної статі Б. Цонєва про те, які ново болгарські говірки в лексичному відношенні найближчі до староболгарської мови. Не можна стверджувати категорично, що ця новаторська в багатьох відношеннях студія, в якій наводяться лексичні паралелі з болгарських говірок і болгарської мови часів середньовіччя, не знайшла послідовників. Подальша робота в цьому напрямку, як і розвиток лексикології взагалі вимагали нових даних з різних регіонів, у тому числі й за межами країни. Серед праць подібного типу слід зазначити перш за все тлумачний словник С. Младенова, який, на жаль, залишився незакінченим. Зорієнтований на народно – розмовну стихію, він, базується на писемних джерелах , репрезентує нові лексичні одиниці, дає своєрідну лексикографічну інтерпретацію. В багатьох випадках реєстрових слів Ст. Младеновим наводяться їх старослов'янські відповідники, до запозичень – безпосередньо іншомовне джерело. На фоні кількісно великої лексикографічної продукції післявоєнного часу, серед якої чільне місце посідає діалектологічна, в рамках досліджуваної проблеми також можна відзначити вихід словника рідковживаної лексики, а також підготовлений і переданий до видавництва тритомний словник старослов'янської мови, укладачі якого заявили про нього випуском вступної частини і пробних статей.

Словникова стаття в праці М. Мижклекової складається з двох реєстрових(при вихідній старослов'янській словоформі),адже кількість зафіксованих стародавніх елементів незрівнянно менша, ніж діалектних. Останні представляють цільовий аспект своєрідного зіставлення генетично спорідненої лексики. Наприклад, до ст. сл. «унутрь», крім основного відповідника, подано кілька десятків фонетичних варіантів(з прикладами їх уживання в мові), які виявляють неоднакову рефлексацію початкового вън – кінцевого голосного у словоформі вънжтрЪ, семантичну диференціацію, тощо. При цьому в багатьох випадках авторці вдається – наскільки це можливо в словниках такого типу – експонувати й географічне поширення діалектної лексики.

Отже, діапазон поширюваної лексики можна було б розширити шляхом залучення деяких лексем з усної народної творчості, пісень, мелодична організація яких накладає певний відбиток на текст, роблячи його менш чутливим до корінних змін, що приводить до утворення постійних епітетів, штампів, які зберігають давні елементи мовної структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стоянов І. А., Стоянова Е.П., Дадіверін І.Г. Мова болгар України / Стоянов І. А., Стоянова Е.П., Дадіверін І.Г. – Одеса: Оптімум, 2002. – 496 с..

Турченкова Олена,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. О. Каліберда,** к. філол. н., доцент (БДПУ)

АНГЛІЙСЬКІ ЕВФЕМІЗМИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У кожній мові є груба, непристойна, або нецензурна лексика, яку ми намагаємося заміняти або зовсім не вживати в мові або в друкованих матеріалах. Суть такого явища, як евфемізація полягає в тому, що грубі або незручні, непристойні слова або вирази з точки зору мовця замінюються більш м'якими, тактовними. Термін «евфемізм» походить від грецького слова «милозвучність». Дана розвідка присвячена дослідженню явища евфемізації в лексичній системі англійської мови.

Особливо процес евфімізації є характерним для політичного дискурсу сучасної англійської мови. Політична мова активно досліджується зарубіжними вченими (Е. Сепір, М. Едельман, В. Кресс). Пріоритетним напрямом є вивчення проблеми впливу мови на мислення взагалі і, зокрема, політичної мови на політичне мислення. Крім того, політична мова також є об'єктом дослідження фахівців, які вивчають засоби масової інформації, особливо в аспекті їх впливу на громадську думку.

Актуальність вивчення процессу евфемізації визначається тим, що в останні десятиліття використання евфімістичних лексичних одиниць англійської мови в різних жанрах відрізняється особливою інтенсивністю. Вони отримують незвичайно широке вживання в таких сферах людської діяльності, як: ЗМІ, етикетна форма спілкування, політика, тощо . Виходячи з цього, особливий інтерес становить історія формування даного лінгвістичного явища в англійській мові, вживання евфемістичної заміни в реальних життєвих ситуаціях.

Метою роботи є – дослідити механізми утворення евфемізмів в сучасному англомовному політичному дискурсі та виявити їх лінгвістичні особливості. Поставлена мета окреслила вирішення таких **завдань**: 1) визначити статус евфемістичної лексики в сучасній лінгвістиці та підходи до її вивчення; 2) розглянути причини виникнення евфімістичної лексики в англійській мові; 3) проаналізувати підходи до класифікації евфімізмів англійської мови; 4) дослідити англомовний політичний дискурс як основне джерело виникнення евфімізмів в сучасній англійській мові.

Методи дослідження – аналіз навчальної, наукової та довідкової літератури, пошук інформації в глобальних комп'ютерних мережах.

Джерелом дослідження слугував відібраний матеріал у кількості 100 лексичних одиниць з есе [3], лінгвістичних, фразеологічних та тлумачних словників англійської мови [4,5].

Евфемізм (від грец. ео – «красиво» і phemo «говорю») – це стилістична і емоційно нейтральне слово або вираз, що заміщає інше, але більш різке або непристойне. Зрозуміло, і промовець і слухач чудово розуміють, що ховається за евфемізмами, інакше сенс їх вживання пропадає.

У кожній мові є слова, які інстинктивно замовчуються, тому що

вважаються непристойними, грубими, надто різкими, нетактовними чи недоречними. І тому об'єкти чи явища, які вони характеризують, часто описуються не прямо, а за допомогою субститутів, які називаються евфемізмами. Евфемія віддавна привертала увагу вчених як особливий стилістичний троп, що використовується для словесного пом'якшення, або фігура, що полягає у використанні слова не в прямому, а в переносному значенні.

Умовою функціонування політичного дискурсу є мова політики як символізація ідентичностей, позицій і статусів. Мовний контроль здійснюється за допомогою мовних форм і символів рефлексії, абстрагування, розвитку та протиріччя, за допомогою заміщення понять образами. Політичний дискурс – це сукупність смислів, когнітивних та ціннісних значень, що є основою політичної культури суспільства, охоплює всі форми комунікативної активності людини, її рефлексію щодо політичного світу та своєї ролі в ньому, а також культурні артефакти, реалізовані у функціональній політичній символіці.

Основною метою політичної лінгвістики є дослідження різноманітних відносин між мовою, мисленням, комунікацією, суб'єктами політичної діяльності та політичним станом суспільства, що створює умови для вироблення оптимальних стратегій і тактик політичної діяльності. Політична комунікація здійснює вплив на розподіл та використання влади завдяки тому, що вона слугує засобом впливу на свідомість тих, хто приймає політичне рішення людей (виборців, депутатів, чиновників). Політична комунікація не тільки передає інформацію, але і здійснює емоційний вплив на адресата, перетворює існуючу у свідомості людини політичну картину світу [2, с. 7].

Евфемія являє собою процес використання словесного шифру з метою пом'якшити, завуалювати, витончено «упакувати» предмет повідомлення, залишивши можливість будь-якому носію мови здогадатися, що саме автор мав на увазі. Так, В. Москвін виділяє 13 способів мовного вираження евфемізмів: 1) метонімічна номінація: *use one's handkerchief* (обійтись хусткою) замість *blow one's nose* (висякатись); 2) метафорична номінація: *to go west* (піти в інший світ) замість *to die* (померти); 3) прономіналізація: *go to the bathroom / restroom* (зайти до вбиральні/кімнати відпочинку) замість *go to the toilet / lavatory* (зайти до туалету); 4) використання синекдохи (перенесення імені з частини на ціле): *cat* – кішка домашня; тварина сімейства котячих (перенесення з цілого на частину), *doctor* – наставник, учитель, вчений; доктор (вчений ступінь); 5) паронімічна заміна: *disburse* (платити, витрачати) замінюють стилістично нейтральним словом *disperse* (розповсюджувати, поширювати, що призводить до викривлення смислу виразу; 6) використання книжкових слів та виразів: *lethal outcome* (летальний результат) замість *death* (смерть); 7) вживання іншомовних слів: *courtesan* (куртизанка) замість *prostitute* (повія); 8) перенесення з роду на вид: *insect* (комаха) замість *cockroach*, *black-beetle* (тарган); 9) перефраз: *competent authorities* (компетентні органи) замість *Central Investigating Agency* (ЦРУ); 10) антономазія: *the Evil One* (лукавий, нечистий) замість *devil* (чорт, диявол); 11) перенесення з виду на вид: *borrow from* (позичити) замість *steal*, *pilfer* (вкрасти); 12) мейозис: *not sober* (нетверезий) замість

drunk(en) (п'яний); 13) еліпсис: *to grease smb's palm / hand / fist* (підмазати, дати на лапу) замість *to bribe* (дати хабар, підкупити) [1, с. 39-40].

Прагнення уникати прямих виразів в сфері політики відзначав ще англійський письменник і публіцист Д. Оруелл. У своєму романі-антиутопії «1984» Д. Оруелл представляє «новояз» (newspeak) – особливу мову, створену з метою обману і маніпуляції суспільною свідомістю. В есе «Політика та англійська мова» (1946) Д. Оруелл робить глибокий аналіз особливостей промови політиків: «… political language has to consist largely of euphemism, question-begging and sheer cloudy vagueness. Defenseless villages are bombarded from the air, the inhabitants driven out into the countryside, the cattle machine-gunned, the huts set on fire with incendiary bullets: this is called *pacification*. Millions of peasants are robbed of their farms and sent trudging along the roads with no more than they can carry: this is called *transfer of population or rectification of frontiers*. People are imprisoned for years without trial, or shot in the back of the neck or sent to die of *scurvy* in Arctic lumber camps: this is called *elimination of unreliable elements*. Such phraseology is needed if one wants to name things without calling up mental pictures of them» [3, с. 217-228].

Одже, проаналізувавши мовний матеріал, ми можемо стверджувати, що евфемістичні обороти є найбільш прийнятним способом подолання комунікативних конфліктів. Це відповідає постулату ввічливості: прагнення за допомогою евфемізмів уникнути незручних, дискомфортних моментів у процесі комунікації, особливо міжкультурної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москвін В. Евфемізми: системні зв'язки, функції та способи освіти // Питання мовознавства. 2001. – 39-40 с.

2. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : Учеб. пособие / А. П. Чудинов. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 256 с.

3. Orwell G. Politics and the English Language // The English Language. Essays by Linguists and Men of Letters: [in 2 vols]. — Cambridge: Cambridge University Press, 1969. — Vol. 2. — P. 217–228

СЛОВНИКИ

4. http://www.merriam-webster.com/dictionary/euphemism/

5. Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. – Crown Publishers, Inc., New York, 1995

Марина Фірсова,
студентка групи ЗАМЛ,
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **І. В. Шиманович**, к. пед. н., доцент (БДПУ)

БІБЛЕЇЗМИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що біблеїзми як частина фразеологічного шару мов світу повсякчас використовуються авторами художніх творів, а в особливості англійських, де ідіоми релігійного

походження зустрічаються частіше порівняно з українською чи російською мовами. Словник і мовний стиль Святого Письма значною мірою вплинули не лише на мову як таку, але й на формування образного та асоціативного мислення літераторів.

Над дослідженням семантико-стилістичних особливостей та різнофункціонального вияву біблеїзмів у художньому тексті працювали такі вчені як: С. Богдан, М. Апетян, В. Баденкова, Є. Троценко та інші.

Метою дослідження виступає виявлення лінгвостилістичних та функціональних особливостей фразеологічних одиниць біблійного походження та їх використання англійськими авторами в художніх текстах.

До основних **методів** дослідження,що використовувалися у роботи, належать: описовий метод (для характеристики та оцінки мовних фактів), зіставний метод і метод контекстного аналізу.

Під терміном «біблеїзм» розуміють окремі слова та фразеологізми (в широкому розумінні цього терміна, включно з прислів'ями та приказками), які, відірвавшись від біблійного тексту, широко вживаються в мовленні, побутовому та літературному[2].

Хоча біблеїзми і є частиною фразеології, все ж вони мають ряд особливостей та специфічних ознак, зумовлених їх походженням, особливою семантикою та стилістичною характеристикою(наприклад змістовна структура).У художніх текстах біблеїзми можуть зберігати семантичну сталість або образно інтерпретуються, зазнають повного чи часткового переосмислення компонентів [1]. Так, як стверджує Т. Клюкіна, безліч біблійних виразів асимілювалися в англійській мові і вони більше не асоціюються зі Святим Письмом, а перетворилися на цитати і звучать як кліше. Велика кількість біблійних ідіом настільки сильно просочилися в англійську мову, що їх біблійне походження видає лише їх застаріле звучання: "gall and wormwood", "balm in Gilead", "a howling wilderness", "their name is Legion",.

Щодо стилістичного аспекту, то найбільша частотність вживання біблеїзмів в англійській мові спостерігається саме у книжному (художньому) стилі, де не рідко використовуються відсилки до Святого Письма, та й узагалі порушуються питання про буття людини та її духовну предтечу. Тому особливу увагу при перекладі таких видів фразеологічних одиниць необхідно звернути на їх стилістичне забарвлення. Як наприклад ідіома "As the sparks fly upward" має бути інтерпретована як «неминуче», або «на роду написано», а не дослівно «як іскри, що летять угору».

Для надання емоційної виразності та образної характеристики явищ чи речей, а також для передачі атмосфери подій англійські письменники, в особливості, часто послуговуються біблеїзмами як літературним прийомом стилізації текстів. А саме такі постаті як: Агата Крісті, Вільям Сомерсет Моем, Джон Голсуорсі, Бернард Шоу та інші.

Отже, можна дійти **висновку**, що біблеїзми як особливі фразеологічні одиниці розглядаються у художньому тексті з точки зору їх специфічних рис, а саме змістовної структури, в якій чітко простежуються морально-дидактичні, морально-етичні складники, а також лінгвостилістичні особливості, що виявляються в конотативності їх семантичної структури. Біблійні ідіоми служать активною частиною

поетичного словника англійських письменників і використовуються для створення різноманітних літературних ефектів та вражень, отриманих від їх сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баденкова В. Структурні та семантичні трансформації біблеїзмів у поетичному ідіостилі Д. Кременя [Електронний ресурс] / В. Баденкова, Є. Троценко // Текст. Контекст. Інтертекст : наук. ел. журнал / за ред. О. Філатової. – 2017. – №1. – Режим доступу : http://textintertext.in.ua/pdf/n012017/badenkova_viktoria_01_2017.pdf

2. Зорівчак Р.П. Біблеїзми в нашому мовленні / Р.П. Зорівчак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrlife.org/main/evshan/zorivchak12.htm

3. Клюкина, Т. П. Особенности употребления и перевода английских и русских библеизмов //Альманах «Столпотворение», 2003.. — 374 с.

Черница Виктория,
студентка 4 курса
факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **Т. И. Никишина,**
к.филол.н., ст. преподаватель (БГПУ)

СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ НЕОЛОГИЗМОВ В РУССКОМ РЕКЛАМНОМ ТЕКСТЕ

Словарный состав языка – наиболее открытый и подвижный уровень языковой системы; он постоянно развивается, обогащается новыми словами. Естественно, что для этого используется главным образом тот строительный материал, который есть в самом языке. Новые слова широко образуются от уже существующих и по их образцу, также происходит заимствование слов из других языков.

Разноаспектное изучение неологизмов представлено в работах таких исследователей, как Ю. С. Сорокин, А. В. Калинин, Р. А. Будагов, Н. М. Шанский, В. В. Лопатин, А. А. Брагина, А. Г. Лыков, В. М. Лейчик, Е. А. Земская, Н. С. Валгина и др. В своих работах они определяют типы неологизмов, дают их основные характеристики, опираясь на словообразовательные аналогии и семантические признаки, приводят толкования конкретных слов, наиболее интересных с точки зрения их семантических и стилистических особенностей, а также анализируют их актуальность и коммуникативную востребованность, подтверждая свои выводы большим количеством примеров.

Цель исследования состоит в том, чтобы классифицировать новую лексику в рекламных русскоязычных текстах, маркетинговых лозунгах, адвертисмированных объявлениях, анонсах, извещениях, известиях.

Для реализации цели мы ставим перед собой следующие **задачи**:

- изучить значение и место неологизмов в системе русского языка и способы и причины образования новых слов;

- выявить типы новых слов с различной семантикой, обнаруженных в современных российских рекламных текстах;

- проследить особенности употребления неологизмов в рекламном тексте.

В работе использовались методы структурно-семантического и функционального анализа, которые позволили определить основные особенности употребления неологизмов в рекламе, метод сплошной выборки, при помощи которого были выявлены различные типы неологизмов, функционирующих в различных стилях рекламного текста, а также контекстуальный анализ.

В разные периоды развития рекламной индустрии маркетологи уделяли большое внимание слову, старались сделать его более емким, ярким. Нередко авторы прибегали к созданию новых слов, окказионализмов. Влияние рекламного текста на отношение потребителей к товару или услуге во многом зависит от языковых приемов, средств выразительности и различных речевых стратегий и тактик и их использование при представлении и продвижении рекламируемых товаров или услуг на рынке. В связи с этим текст рекламного сообщения стал очень интересным предметом исследования у ученых лингвистов и филологов [1, с. 169]..

Рекламисты зачастую не принимают готовых языковых форм, проверенных временем, а процесс осмысления нового и воплощение его в рекламном сообщении сопровождается желанием копирайтеров проявить свое видение, свое понимание, творчески реализуясь в конструировании окказионализмов. Причина словотворчества – в появлении новых реалий и понятий, которым необходимо дать наименование [2, с. 78].

В исследовании мы обратились к известным рекламным брендам. На нескольких примерах мы попытались проанализировать, какие же модели словообразования чаще всего использовались. Можно сделать вывод, что дифференциация индивидуально-авторских новообразований по их соответствию-несоответствию моделям словообразовательной системы русского языка привела к следующим результатам: большая часть новообразований – собственно окказионализмы, созданные с какими-либо нарушениями. Основными деривационными способами в постороении новых слов выступили такие модели как модель суффиксального словообразования, префиксальная модель словообразования неологизмов, модель словосложения (смешанное словообразование), аббревиация. Маркетологи создавали слова для данного контекста; меньшую часть составили потенциальные слова.

ЛИТЕРАТУРА

1.Земская Е.А. Словообразование как деятельность. – М. : Наука, 1992. – 221 с.

2. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и окказиональные образования. – М. : Наука, 1978. –196 с.

3. Толковый словарь русского языка / Под ред. Ожегова С. И, Шведовой Н. Ю. Издание 3-е, стер. – М. : Аз, 1996. – 928 с.

Шахмина Анастасия,
студентка 4 курсу
факультета филологии и социальных коммуникаций
Науч. руководитель: **Т. И. Никишина,**
к.филол.н., ст. преподаватель (БГПУ)

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СЛОВ С ЭМОЦИОНАЛЬНЫМИ ОТТЕНКАМИ ЗНАЧЕНИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ М. Е. САЛТЫКОВА-ЩЕДРИНА “ГОСПОДА ГОЛОВЛЕВЫ”)

Экспрессивность является в настоящее время одной из наиболее активно исследуемых лингвистических категорий, так как сфере чувств, эмоций, имеющих широкий диапазон, уделяют внимание не только психологи, физиологи, но и лингвисты, которых интересуют в первую очередь языковые средства, используемые при выражении эмоций говорящего и способные воздействовать на эмоциональную сферу слушающего. Несмотря на признание важности эмоционального фактора для изучения языка, эта область исследования остается одной из наиболее сложных, что обосновывает **актуальность** данной темы.

Надо отметить сложность в определении состава лексики с эмоциональными оттенками значений, т.к. по мнению многих исследователей, любое слово языка может стать оценочным в зависимости от целей, которые преследуют говорящий. Изучению анализируемой лексики посвящены работы таких ученых-языковедов как Арнольд И. В., Бархударов Л. С., Брандес М. П., Виноградов В. В., Гатауллин Р. Г., Девкин В. Д., Голуб И.А., Кожина М. Н., Ризель Е., Совински Б. и др. Однако при таком изобилии научных работ стилистически маркированная лексика все еще представляет интерес для ученых языковедов.

Таким образом, **целью** нашего исследования является изучение специфики использования эмоционально-экспрессивной лексики в произведении М. Салтыкова-Щедрина “Господа Головлевы”.

Реализация данной цели предусматривает решение следующих **задач:**

1. Проанализировать определение категории эмотивности и экспрессии в научной литературе.
2. Выявить и описать эмоционально-экспрессивную лексику в произведении М. Салтыкова-Щедрина “Господа Головлевы”.
3. Исследовать особенности реализации и функционирования лексики с эмоциональными оттенками значений висследуемом тексте.

Объектом исследования являются однозначные, многозначные слова с яркой эмоциональной окраской, а также слова с суффиксами субъективной оценки, передающие различные оттенки чувства, реализованные в тексте рассказов “Господа Головлевы”.

Метод исследования. В научной работе был использован описательный метод (для описания, анализа теоретических аспектов изучения слов с эмоциональными оттенками значений, их классификации) и прием симптоматической статистики (для выявления частотности

функционирования различных видов языковых средств выражения указанных видов слов с эмоциональными оттенками значений в текстах рассказов).

Эмоционально окрашенная лексика длительное время вызывает большой интерес у исследователей. Практически любая лексическая единица несет определенный заряд, определенную окраску. Эмоции развиваются и меняются с течением времени, меняется и язык, поэтому наиболее остро стоит вопрос об их правильной передаче при переводе [1, с. 10].

Термин "эмоционально-окрашенная лексика" рассматривается как лексика, несущая в себе эмоциональную оценку по отношению к объекту, содержащая чувственный фон. Характерным признаком подобного рода лексических единиц являются их коннотативные значения, то есть многозначность их смысла и присутствие в них определенного эмоционального заряда [2, с. 25].

В рассказах М. Салтыкова-Щедрина отражено все богатство эмоциональной лексики русского языка. Эмоциям в проанализированных произведениях уделено особое внимание, так как испытываемые героями чувства служат критерием, как для авторской оценки героя, так и оценки героя читателем. В результате исследования данного пласта перед нами встает языковая личность автора как мастера, владеющего широкой палитрой средств воздействия на психологию читателя; автора, сумевшего в своих текстах передать тончайшие оттенки эмоционально-оценочных состояний самыми разнопорядковыми средствами языкового выражения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Исаченко О. М. Проблемы изучения экспрессивной лексики / О. М. Исаченко. – М. : изд-во МГПУ, 2000. – 47 с.

2. Лукьянова Н. А. О семантике эмоционально-оценочных слов русского языка/ Н. А. Лукьянова // Семантическая структура слова. – Новосибирск : НГУ. – 328 с.

3. Салтыков-Щедрин М. Господа Головлевы / М. Щедрин. – М. : Эксмо, 2008. – 173 с.

Шубна Вікторія,
магістрантка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Алєксєєва**, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЛОЖНЫХ СИНТАКСИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЙ В ИДЕОСТИЛЕ ИВАНА БУНИНА

Современная лингвистика трактует **сложное предложение** как объединение предикативных частей на основе синтаксической связи, построенное по той или иной структурной схеме и предназначенное для функционирования в качестве одной коммуникативной единицы [2, с. 387].

Изучение особенностей построения сложных многочленных синтаксических конструкций связано с научными трудами В. Бабайцевой, В. Белошапковой, В. Бутрим, Н. Валгиной, Л. Вознюк, П. Леканта, Л. Максимова, Д. Розенталь. Ученые-синтаксисты обращают внимание на необходимость пересмотра и систематизации известных в лингвистический литературе взглядов на сложное предложение, четкого разграничения критериев классификации многочленних синтаксических конструкций.

Актуальность статьи обусловлена потребностью исследовать особенности построения синтаксических конструкций на материале произведений Ивана Бунина, так как активное употребление подобных конструкций составляет одну из отличительных черт синтаксиса писателя.

Цель научной работы – проанализировать сложные многочленные предложения рассказов и повестей И. Бунина в аспекте их семантики и структуры, определить авторские особенности употребления сложных синтаксических конструкций. **Методы исследования** – лингвистическое описание языковых фактов и структурно-семантический метод.

В прозе И. Бунина встречаются многочленные предложения с ведущей сочинительной связью. Частотой применения выделяются конструкции неоднородного состава, имеющие иерархическую структуру. Такие предложения состоят чаще всего из трех предикативных частей и имеют глубину структуры, равную двум уровням членения.

Многочленные сочинительные предложения не характеризуются многообразием структурного проявления: компоненты, входящие в состав данных конструкций, могут выступать в форме предикативной единицы или являться соединением двух сочиненных предикативных единиц:

Изучение данных структур показало, что в большинстве случаев главным средством связи предикативных компонентов является сочинительный соединительный союз *И*. Рассмотрим четыре разновидности таких предложений:

1) предложения с причинно-следственными отношениями:

Был отец давно вдов, нас, детей, было у него лишь двое, – я да маленькая сестра моя Лиля, – и холодно, пусто блистала своими огромными, зеркально-чистыми комнатами наша просторная квартира на втором этаже одного из казенных домов, выходивших фасадами на бульвар в тополях между собором и главной улицей [1, т. 1, с. 128]. Первый блок состоит из трех предикативных частей, соединенных бессоюзной связью, отношения причинно-следственные: «отец вдов» – «квартира пусто блистала»;

2) предложения с соединительно-результативными отношениями:

Мы кое-как дотащили ее в ее комнату, – она брыкалась, кусала нам руки, – умолили ее успокоится, наобещали жестоко наказать повара, и она стихла и заснула [1, т. 1, с. 67]. Первый блок соотносится со сложным предложением, состоящим из трех предикативных частей, соединенных при помощи бессоюзной связи, второй блок с простым двусоставным предложением, отношения между блоками соединительно-результативные;

3) предложения с соединительно-распространительными отношениями:

В пансионе в Каннах, куда я приехал в конце августа с намерением купаться в море и писать с натуры, эта странная женщина пила по утрам кофе и обедала за отдельным столиком с неизменно сосредоточенным*, мрачным видом, точно никого и ничего не видя, а после кофе куда-то уходила почти до вечера* [1, т. 1, с. 127]. Первый блок – сложноподчиненное предложение с определительным и сравнительным придаточными, вторая часть – неполное двусоставное предложение, отношения соединительно-распространительные;

Мама надела ему на шею тот роковой мешочек, что зашивала вечером, – в нем был золотой образок, который носили на войне ее отец и дед, – и мы все перекрестили его с каким-то порывистым отчаянием. [1, т. 1, с. 130]. Первый блок соотносится со сложным предложением, состоящим из четырех предикативных частей, соединенных подчинительной и бессоюзной связью, второй блок соотносится с простым двусоставным предложением;

4) предложения с соединительно-перечислительными отношениями:

Но утро было свежее, на таком воздухе, среди моря, под утренним небом, хмель скоро улетучивается и скоро возвращается беззаботность к человеку, да утешал извозчика и тот неожиданный заработок, что дал ему какой-то господин из Сан-Франциско, мотавший своей мертвой головой в ящике за его спиной… [1, т. 1, с. 70].

Первый блок соотносится со сложным предложением, состоящим из трех предикативных единиц с сочинительной и бессоюзной связью, второй блок соотносится с сложноподчиненным предложением с придаточным определительным. Отношения между блоками соединительно-перечислительные.

Можно сказать, что в произведениях И. Бунина превалирующими являются многочленные сложносочиненные предложения с отношениями обусловленности (соединительно-результативными, причинно-следственными).

Итак, значение сложных многочленных конструкций в произведениях писателя определяется тремя основными функциями: информативной, прагматической, характеризующей (оценочной). Сложным предложениям Ивана Бунина характерны такие экспрессивно-стилистические свойства, как, компактность, естественность, выразительность, ритмичность, музыкальность (мелодичность). Изучение структуры предложений произведений писателя помогает нам не только понять значение и роль сложных многочленных предложений, но и лучше понять героев произведений и их автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бунин И. С. Произведения: в 3-х т. / И. С. Бунин. – М. : Просвещение, 1997. – Т. 1: Романы. Повести. Рассказы. – 529 с.

2. Валгина Н. С. Современный русский язык. Синтаксис. / Н. С. Валгина. – М. : Флинта, 2009. – 457 с.

3. Лекант П. А. Современный русский язык. Синтаксис. / П. А. Лекант. – М. : Академия, 2010 – 386 с.

Ганна Ющук,
студентка 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. М. Кондратьєва,** к. пед.н., викладач (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Одним із головних завдань сучасної освіти є виховання особистості, котра здатна пізнавати й творити культуру шляхом діалогічного спілкування, що вимагає високого рівня комунікативної культури та розвинутих навичок спілкування. Культурне розмаїття українського суспільства спонукає кожного індивіда до конструктивної взаємодії, формування в собі позитивного ставлення до представників інших народностей, до розвитку знань про культури, що його оточують.

Метою нашої статті є дослідження сутності поняття "міжкультурна комунікація" та важливості її формування у контексті професійної освіти.

У нашій державі предметне поле досліджень в рамках проблематики "міжкультурна комунікація" тільки формується. Цю проблему розробляють у різнопланових працях В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарьова, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка.

На думку А. Садохіна міжкультурна комунікація являє собою особливу форму комунікації двох або більше представників різних культур, в ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур [3]. Культура такого спілкування залежить від загального рівня мовців, від їх уміння дотримуватись загальнолюдських етичних норм. Організаційний процес формування міжкультурної комунікації включає: визначення загальної мети і конкретних завдань; ознайомлення студентів в процесі навчання мови із системою наукових знань про права і свободи людини і народів, про нації і їх стосунки, про раси й інші культури; розвиток позитивного досвіду культури спілкування тощо. Міжкультурна комунікація виступає формою реалізації міжнаціональних стосунків на особистому рівні, що стимулює процес формування культури спілкування.

Міжкультурна комунікація виступає поліфункціональним явищем, що включає, по-перше, знання норм, принципів комунікативної поведінки в іншому соціокультурному середовищі, вміння переводити їх у площину міжкультурних відносин; по-друге, формування специфічних якостей; здатності до емпатії, самооцінки. Високий рівень міжкультурної комунікації передбачає оволодіння своїми емоціями, виявлення уваги до інших людей. Стосунки в процесі міжкультурної комунікації передбачають високий розвиток етнополітичного мислення, відчуттів, потреб, толерантне ставлення до іншої культури, до національних звичаїв, традицій.

Об'єктом міжкультурної комунікації є спілкування представників різних національних і лінгвокультурних спільнот, а предметом – прийняті в національних спільнотах мовні стереотипи і норми поведінки, спілкування,

певні "культурні сценарії" різних дій, усталені моделі сприйняття та оцінювання предметів і явищ, соціально унормовані звички, традиції, тощо. Основою міжкультурної комунікації є мова, для якої комунікативна функція є визначальною. Знання мови іншого народу — складова міжкультурної комунікації та основний крок до налагодження успішного спілкування між представниками різних націй і культур.

Серед основних функцій, які реалізуються в міжкультурній комунікації, слід виділити такі, як: інформаційна – відбувається обмін інформацією та досвідом, що накопичені кожним учасником у процесі пізнання свого соціокультурного простору; стимулююча – за рахунок інтеріоризації нового знання, включення його в картину своєї дійсності відбувається зміна і розвиток особистості учасника; креативна – після взаємного обміну досвідом, його трансформації та включення в культурно-освітній контекст суб'єктів, що взаємодіють, починається активне творче використання нової інформації. В умовах відсутності інформаційної функції культури неможливе взаєморозуміння представників народу, як і неможливою є міжкультурна комунікація, оскільки саме мова є носієм культурного знання.

Отже, можна зробити висновок, що у сучасних умовах спілкування народів набуло не тільки глобального характеру, але й вимагає такої гуманістичної спрямованості, яка, завдяки міжкультурній комунікації, дає можливість людині успішно розвиватися на засадах єдності загальнолюдських і національних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 343 с.

2. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – Київ : ЦУЛ, 2012. – 288 с.

3. Садохин А. Межкультурная коммуникация: учебное пособие / А. П. Садохин. – М. : Альфа – М. : ИНФРА – 2004. – 288 с.

4. Сорока М. В. Полікультурна освіта – вимога сьогодення / М. В. Сорока // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. пр. – К. : Університет, 2008. – № 9 – 152 с.- С. 53 – 56.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Альона Богдан
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г. О. Александрова**,
к.філол.н., доцент (БДПУ)

«МАНДРІВНИЙ ЗАМОК ХАУЛА» ДІАНИ УІНН ДЖОНС ЯК ЕПІЧНЕ ФЕНТЕЗІ

У роботі розглянуто ознаки епічного фентезі на прикладі роману Д. У. Джонс «Мандрівний замок Хаула». Актуальність обраної теми визначається чималим інтересом до творчості письменниці, а також необхідністю вивчення процесу виникнення нових літературних модифікацій. Адже ще нещодавно жанр фентезі здавався екзотичним, маловідомим і чужим. До цього часу серед літературознавців ведуться суперечки, чи варто виділяти фентезі в самостійний жанр, чи вважати різновидом фантастики.

Метою роботи є аналіз особливостей жанру епічного фентезі на матеріалі твору британської письменниці Д. У. Джонс «Мандрівний замок Хаула». Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

Вивченням творчості Д. У. Джонс та особливостей поетики її творів займалися такі дослідники, як Є. Кашуба, Н. Титкова, С. Тихоненко, М. Шилова та інші.

Високе фентезі (англ. *high fantasy*), або епічне фентезі (англ. *epic fantasy*) – підкатегорія жанру фентезі, підвид фантастичної літератури, заснований на використанні міфологічних і казкових мотивів [2, с. 65].

Першою ознакою епічної фентезі в романі «Мандрівний замок Хаула» є те, що дія розіграється в особливому фантастичному світі, культурна та соціальна конструкція якого нагадує ідеалізоване європейське середньовіччя. Цей світ має свою, лише йому притаманну, флору, фауну, релігію, мову та історію:«У країні Інгарії, де такі речі, як семимильні чоботи і шпаки-невидимки, існують насправді, народитися найстаршим із трьох дітей – неабияке безталання…» [2, с. 5]. При цьому особливе значення мають міфологічні аспекти, які тісно сплітаються власне з сюжетом і утворюють мотиви, поширені у відомих епосах і легендах. Центральне місце в цьому світі займає магія: «У цих чарах головне – вірити, що вони подіють. Як віддаватимеш, гляди, щоби мала впевнений вигляд» [1, с. 156].

Характерною ознакою епічного фентезі є «вторинний світ» («secondary world»). Цей термін, уведений Дж. Р. Р. Толкіном в есе «On Fairy-Storiesen» (1939), вживається для позначення світу, в якому правлять закони, відмінні від тих, що діють у реальному світі, але тим не менш залежні від нього.

У центрі епічного фентезі – надцінна ідея про принципове протистояння Добра і Зла. Головний герой не могутній воїн, але поступово починає розуміти той вселенський конфлікт, який існує між Добром і Злом,

і усвідомлювати, що він єдиний, хто може перемогти ворога: «Софі довелося відпустити ціпок і нагнутися рятувати Кальцифера… ціпок знову вдарив міс Ангоріан, а тоді – знову і знову… Міс Ангоріан сичала і хиталася, ціпок щосили молотить міс Ангоріан і аж димиться від її жару» [1, с. 340].

Глобальне завдання героїв – порятунок усього світу або значної його частини. Рятують, як мінімум, державу, частіше – світ, людство, Всесвіт: «Хаулова племінниця Марі поволі йшла до неї по мокрій траві… Слідом за нею ще повільніше наближався племінник Хаула Ніл… Позаду дітей Софі побачила сестру Хаула – Меган…» [1, с.318]. Географічно – дія охоплює країну, континент, уесь світ, кілька світів. Хронологічно – пригоди героїв затягуються на місяці, роки, століття.

Проаналізувавши роман Д. У. Джонс «Мандрівний замок Хаула», ми дійшли висновку, що він належить до жанру епічного фентезі, і не тільки повертає читачів до найкращих зразків фольклорних та художніх творів, але й вчить вірити в диво, силу кохання та дружби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джонс Діана Вінн. «Мандрівний замок Хаула» / Д. В. Джонс; [пер. з анг. А.Поритко]. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. – 350 с.

2. Протасов Т. А. Изменения в понимании фантастического начиная с мифа и фольклора и до современных жанров фантастики [Електронний ресурс] / Т. А. Протасова // Молодой ученый. – 2015. – № 152. – С. 65–67. – Режим доступу : https://moluch.ru/ archive/ 95/20771/

Варьєва Єлизавета,
студентка ІІ курсу
Бердянського економіко-гуманітарного коледжу БДПУ
Наук. керівник: **М.В. Варьєва**, старший викладач (БЕГК БДПУ)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА У СВІТЛІ НОВИХ ПРОЧИТАНЬ

У хворому тілі Лесі Українки пишно цвіла широка душа. З дитинства вона вимріювала казки, на які її спонукав рідний край, Полісся. Свою внутрішню красу вона вклала в драму-феєрію «Лісову пісню». Тривалий час “Лісову пісню” Лесі Українки розглядали як парадоксальне поєднання світу духів і світу людей. Звертаючись до ірреального буття, вводячи до сюжету феєричних персонажів, авторка відтворила виміри часу. Залучення їх до твору складає тло, що надає іншого розуміння побутово-повсякденним подіям. Ця двомірність зображення подій твору є свідченням відчуття специфіки духовного, нематеріального світу. Через високохудожнє образне мислення, піднесену поетичну мову, незвичайні феєричні персонажі та події, що відбуваються у чаклунському світі лісу, відтворюється така активно діюча, цілісна духовна реальність, що свідчить про себе немовби незалежно від митця, внаслідок чого справляється враження, нібито ця реальність самостійно розкриває саму себе через поезію.

Мова символів дозволяє читати природу духовно, а духовні явища осмислювати в контексті природи. Мова символів цілком слушно

вважається такою своєрідною метамовою, яка служить місцем зустрічі природознавства та поезії,–історично визначених форм людського духу, що нині у своїх відмінностях розійшлися занадто далеко. Голос сопілки став немовби предтечею зустрічі з таємницею, що потряс наше єство. Сама природа сповіщає голосом Мавки про початок пробудження душі.

Християнська культура чітко виражає ставлення людини до понять серця і душі, які дуже часто ототожнюються. Серце – літературний образ «Лісової пісні», спосіб зображення пробудження людського духу, що становить основу подій твору. Найбільша духовна цінність людського буття – серце та душа. Мавка, феєричний персонаж, має серце, хоча не має душі, пробуджується від голосу сопілки. Звук музики несе життєдайний імпульс зародженню кохання, що прокладає мости між різними світами. Серце як лезо чи ваги для найтонших оцінок?

Серце як лезо чи ваги для найтонших оцінок?

Лев: Ну, дівонько, хоч ти душі не маєш,
та серце добре в тебе [1, с. 404].

Мавка (про Лева): Ой, як же плаче серце по тобі [1, с. 438].

Мавка: Я серцем чую – він вернеться сюди. [1,с.436].

Серце як критерій щирості та істинної моральності, оскільки воно сповіщає цінності світу свободи:

Мавка: Чи ж то ганьба,
що маю серце не скупе, що скарбів
воно своїх не криє, тільки гойно
коханого обдарувало ними,
не дожидаючи застави? [1, с. 414].

Серце як осередок вічного життя:

Мавка: Ні! Я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирає [1, с. 433].

Серце як джерело народження істинного слова:

Мавка: В серці знайшла я теє слово чарівне [1, с.435].

Серце як символ народження душі через жертву:

Постать Мавки: Заграй, заграй, дай голос мому серцю!
Воно ж одно лишилося від мене.
Ні, милий, Ти душу дав мені, як гострий ніж
дав вербовій тихій гілці голос [1, с. 456].

У «Лісовій пісні» душа – це не щось готове, одвічне, це те, що народжується в серці. Душа головного персонажа має пройти своєрідну ініціацію через спілкування з персонажами, які чи то символізують сили природи, чи то уособлюють світ предків, чи то є двійниками якихось надчуттєвих надсвідомих і підсвідомих вимірів людського буття. Душа опосередковує буття духу, через неї відкривається те, що «по той бік», бо вона здатна відчути чуже як своє. «Не ріж!» [1, с. 376] – то зойк душі, що доторкнулась до чужого болю, усвідомила через співчуття свою спорідненість з іншим життям і через це відкрилась для принципово інших буттєвих вимірів. Зрада Мавці є зрадою самому собі. Тому і зустріч з тим, що криється у глибині душі, стає нестерпною для Лукаша.

Радість, мука, насолода, сум, жах, веселість, скрута, журба, скорбота є

спільними для серця і душі. Леся Українка показала зраду власній душі та розсудливу поведінку, що полишені сердечності. Це призводить до втрати взаємопорозуміння, символізується сварками, злиднями, втратою майна та руйнацією єдності людей, відсутністю душевного тепла. Відмова від Мавки і одруження з Килиною – це склеп хтонічного в метаморфозах душі, де міряються силою, де серце мовчить.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українка Л. Лісова пісня. // Вибрані твори. – К.; Дніпро, 1974.

2. Ярош Л.О. Метамова поезії в темі пробудження душі в «Лісовій пісні» Лесі Українки (філософський аспект).

Дєдушева І. В.,
студентка 1 курсу магістратури
Бердянський державний педагогічнийуніверситет
Наук. кер.: **Анісімова Н. П**., доктор філол. н., професор

ПРИЙОМ РЕТРОСПЕКЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОЗИ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Творчість письменниці Ірен Роздобудько стала частиною сучасного українського літературного процесу. Одним із жанрів прози письменниці є психологічний роман. Зокрема, потребує поглибленого вивчення та дослідження прийом ретроспекції, який використовує авторка під час написання психологічного роману, що й визначає **актуальність** нашого дослідження. Мета роботи – з'ясувати особливості функціонування прийому ретроспекції у психологічному романі «Якби» Ірен Роздобудько. Для досягнення мети використано культурно-історичний та описовий **методи**.

Як зазначає Є. О. Дорошенко, ретроспекція – «звернення в минуле» («воскресіння минулого»,«пошуки минулого») як літературознавчий термін використовується у двох основних значеннях: вставна сцена (епізод) з минулого та прийом оповіді («a narrativedevice»). Ретроспекція в літературному творі може здійснюватися на рівнях композиції, авторської позиції, зображення героя, зображально-виражальних засобів [1, с. 266]. У канві роману Ірен Роздобудько «Якби» прийом ретроспекції є центральним засобом у вирішенні проблем головної героїні. Завдяки спогадам героїня виліковується від хвороби, яка з'явилась у неї через психологічні проблеми. 13 червня 1980 року загинув її друг дитинства Ярослав. У цей же день дівчина стала свідком шлюбної зради свого батька. Наприкінці роману стає зрозумілим, що саме ці події стали основними причинами виникнення заїкання у головної героїні Вероніки.

Звернутися до прийому спогадів героїня вирішила не самостійно. За сюжетом вона познайомилась з колишнім психотерапевтом Аделіною Паулівною: «Попробуйте вернуться на то место, где, как вам кажется, вас постигла неудача. Сначала сделайте это физически – просто пройдитесь той же дорогой. Сделать это легко. А уже потом сосредоточьтесь и попробуйте войти в то состояние, в котором были тогда. Вспомните все поминутно! Это

задание намного сложнее» [2, с. 20-21]. Після поради лікарки дівчина відправилася до своєї рідної квартири й опинилася в минулому. Тобто, у цьому романі прийом ретроспекції подається з елементами містифікації – героїня не просто згадує моменти свого минулого, вона опиняється у ньому. Варто зазначити, що у романі ретроспекція має свою особливість – вона є рухомою. Головна героїня не лише повертається у свої спогади, вона ще й змінює своє минуле і має вплив на теперішній час. Тобто це не просто спогади, а паралельний світ, у який поринає героїня. Так, наприклад, дівчина змогла завадити смерті свого друга Ярослава і вже в теперішньому часі зустрітися з ним.

Важливо зазначити, що прийом спогадів має ще й сюжетотворчий характер. Так, наприклад, дівчина у так званому «минулому» закохується у професора, з яким познайомилась в дорослому житті декілька років тому. Тобто це вже не спогади, а фантазія дівчини, адже у своєму дитинстві вона не була знайома з цим чоловіком. Спогади розширюються і стосовно її чоловіка Мирослава. У минулому Вероніка зустрічається зі своїм майбутнім чоловіком та жінкою, яка в нього закохана впродовж всього життя. «У него была аккуратная стрижка, брюки с безупречными стрелками и белая рубашка. Именно таким я его и представляла!» [1, с. 140]. Ми вважаємо, що образ Мирослава у минулому намалювався в спогадах головної героїні на основі її власних фантазій та уявлень про те, як чоловік міг виглядати та поводитись у роки своєї молодості. Окрім цього, це може бути і елементом містифікації, тому що дівчина не знала свого майбутнього чоловіка у дитинстві. Водночас, цей прийом допомагає поглянути на героїв у їхній еволюції, побачити, якими вони були у молодості та якими стали у теперішньому світі. Так, авторка вибудовує такий контрастний образ матері Вероніки у минулому та у теперішньому: «… стройная, в новых голубых джинсах, с пачкой макулатуры в руках – прямо юная девушка. «Весна» Боттичелли… Сейчас ей двадцать семь. Значит, меньше чем через полгода жизнь круто изменится. И закончится через двадцать три… Наши пути разойдутся через год, ведь для меня начнется интернат… Она потеряет со мной всякий контакт, начнет пить, до тех пор, пока ее сожитель, которого я старалась избегать, так как между нами была стойкая ненависть, найдет ее мертвой в ванной… Но сейчас, в этот момент, она была со мной, такая, какой я ее не знала, – юная и красивая, с веснушками на носу…» [1, с. 159].

Змін зазнав і батько Вероніки: «Где ты теперь, папа?» – вдруг подумала я. Если бы сказать тебе, что через двадцать лет ты будешь жить в Америке в приюте для пенсионеров-эмигрантов, в так называемом кондоминиуме? И не узнаешь меня так же, как и сейчас, когда я приду туда по делам и разыщу тебя среди тамошней общины?» [1, с. 67].

Після того, як головна героїня поглибилась у свої спогади, вона згадала моменти, які мали на неї найбільший вплив, але з часом стерлися з пам'яті. У теперішньому часі Вероніка забула, що, повернувшись за іграшкою, вона побачила зраду власного батька та натрапила на його погрози. Аналіз цих спогадів дозволяє героїні повернутися у «теперішній час» та позбутися заїкання. Це відбувається таким чином, що дівчина у «минулому» шкодить машині, на якій повинен був потрапити її друг у аварію, а маленькій дівчинці (собі) не дає піднятися за іграшкою та

побачити вражаючу картину зради свого батька та його подальші погрози.

Прийом ретроспекції допоміг головній героїні проаналізувати деякі події та ситуації, які вона раніше не розуміла. Через це у неї змінились погляди та ставлення до них. Так, Вероніка змогла зрозуміти, які складнощі та проблеми вона не помічала у своїй родині, будучи дитиною: «Я понятия не имела, что она может быть чем-то недовольна. По крайней мере, сейчас. Тем, что она работает в детском театре я, помню, страшно гордилась» [1, с. 83].

Отже, прийом ретроспекції в романі Ірен Роздобудько «Якби» активно використовується упродовж усього твору. Головна героїня знаходиться у двох вимірах – минулому та теперішньому часі. Вона постійно повертається до свого минулого, намагається знайти зв'язки певних подій та явищ, проаналізувати їх. Більше того, в романі застосовується прийом містифікації, тому що поринаючи у свої спогади, героїня змогла змінити події у її сучасному житті і, таким чином подолати свою хворобу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Є. О. Ретроспекція та її роль у романі Дена Брауна «Код да Вінчі» / Є. О. Дорошенко // Актуальні питання філології та методології: збірник наукових праць магістрантів /за ред. В. В. Герман. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 264-270.

2. Роздобудько И. В. Если бы / Ирэн Витальевна Роздобудько ; пер. с укр. О. Синюгиной ; пред. Т. Вергелес // Лицей послушных жен: романы / – Харьков: Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга» ; Белгород : ООО «Книжный клуб "Клуб семейного досуга"», 2013. – С. 7-218.

Дмитро Євсіков,
студент 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г. О. Александрова,** к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЗКРИТТЯ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ В ПОВІСТІ «ТОМ СОЙЄР» МАРКА ТВЕНА

Марк Твен (Mark Twain), справжнє ім'я Семюель Ленгхорн Клеменс (Samuel Langhorne Clemens) (1835–1910) – видатний гуморист, сатирик, публіцист, видавець і письменник, який зробив величезний внесок у розвиток американської та світової літератур. Багато в чому пов'язаний він із ходом розвитку своєї країни, її національними особливостями та соціальними протиріччями, і цей глибокий зв'язок відчутно проходить і в усій його творчості, і в особистій долі.

Ще декілька років назад до теми дитинства у творчості Марка Твена зверталися досить часто. Її вивченням займалися такі відомі дослідники, як П. Балдицин, Л. Бекерська, М. Боброва, В. Горяєв, А. Звєрєв, Л. Паламарчук, О. Тараненко. Вони широко розглядали образи дітей, їх внутрішній світ, взаємини з дорослими. Однак у сучасному літературознавстві ця тема представлена не досить широко. Проблематика і тематика, розкрита

Марком Твеном у дитячих книгах, є основоположними для вивчення літератури у сучасному світі. На сьогодні як до проблеми дослідження теоретичних засад роману виховання, так і до розгляду світу дитинства у творчості Марка Твена звертаються набагато менше, що і визначає актуальність даної роботи.

Мета роботи – дослідити дитячу психологію у творчості Марка Твена на прикладі повісті «Пригоди Тома Сойєра». Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

Тема дитинства, одна з ключових тем творчості Марка Твена, народжується з глибини його ностальгічних переживань. На другому етапі своєї творчості Марк Твен починає переосмислювати теоретичні принципи американської демократії. Він уже відчуває настрої невиразної тривоги й потребу у відомій переоцінки цінностей. Для Твена повернення до дитинства було чимось незмірно більш значущим, ніж поступка духу часу. Його книги про дітей давали органічне вираження глибинним тенденціям його творчості, що проявилися вже на самому ранньому його етапі.

Повість «Пригоди Тома Сойєра» (“The Adventures of Tom Sawyer”) – це спогади про власне дитинство, про те, що назавжди збереглося в серці. Написана 1876 року, вона одразу принесла письменникові визнання численних читачів: діти впізнавали в героєві себе, полюбили його за багату уяву, вміння захопити інших своїми мріями й іграми, за вірність у дружбі, щирість почуттів,благородство душі.

Твір «Пригоди Тома Сойєра», не дивлячись на наявність невигаданих, життєвих фактів, зовсім не автобіографічний. Користуючись спогадами про своє дитинство, Марк Твен створив заворожуючу пригодницьку книгу, дія в якій розвивається на добре знайомому йому соціальному і побутовому фоні. За допомогою своїх маленьких героїв Твен прагнув «розчаклувати» дійсність; повернути речам їх живе буття, зняти з них неживий покрив мертвих уявлень. Показуючи американську дійсність крізь свіже дитяче сприйняття, Твен розкривав штучність, умовність, протиприродність тих відносин, які панували у «демократичній» Америці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиев А. В. Особенности творческой эволюции Марка Твена / А. В. Алиев. – Л. : Прогресс, 1975. – 188с.

2. Балдицын П. В. Творчество Марка Твена и национальный характер американской литературы / Павел Вячеславович Балдицын. – М. :[ВК], 2004. – 299 с.

3. Мишина Л. А. Принцип изображения ребёнка в повестях Марка Твена / Л. А. Мишина. – Д. : Зоря, 1978. – 110 с.

Зайцева Валентина,
студентка 4 курсу
Факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник : **Новик О. П.,**
доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ ТВОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ "ТАРАС БУЛЬБА" МИКОЛИ ГОГОЛЯ)

У шкільній практиці використовується пообразний шлях аналізу літературного твору на уроках літератури. Це обґрунтовано фантазією автора: в центрі кожного художнього твору є образ або образи людей, тварин, речей та інших істот. Об'єктом дослідження є процес вивчення образної системи повісті «Тарас Бульба» Миколи Гоголя. Предмет дослідження – процес вивчення образної системи твору на уроках української літератури та його особливості. Спираючись на здобутки українського літературознавства та методистів, ставимо за мету науково обґрунтувати проблему вивчення образної системи твору Миколи Гоголя на уроках української літератури, визначити ефективні методи формування інтересу до предмету.

Вважаємо, що вивчення образної системи нерозривно пов'язано з поняттям «персонаж». Персонажем називається образ дійової особи, що виступає у творі як об'єкт розповіді і сприймається насамперед як певна жива або умовно жива істота. По суті поняття «персонаж» є збірною назвою тієї сукупності засобів зображення, завдяки яким окреслюється конкретно-чуттєва даність, образ дійової особи, яку творять її портрет, костюм, мова, вчинки, характеристики з боку інших персонажів, що ведуть розповідь [4, с. 143]. Персонажі у художньому творі існують не ізольовано, а в системі стосунків з іншими персонажами. Герої взаємодіють, зіставляються, порівнюються. Чим більше взаємозв'язків виявляється в персонажа, тим яскравіше висвітлюється його багатогранність і розкривається вся глибина і складність характеру. Для автора важливо подати події та вчинки в яскравій формі, аби зацікавити читача. Аналіз персонажів за рисами їх внутрішнього світу (психологічна характеристика) – предмет роздумів багатьох методистів (О. Забарного, Є. Пасічника, З. Рез).

Можливі види роботи, які будуть корисні. Це складання планів внутрішньої характеристики, визначення надзавдань, внутрішніх конфліктів, виховного значення персонажів, застосування прийомів «інтерв'ювання» та «сповіді», які допомагають учням максимально глибоко проникнути у внутрішній світ літературних героїв.

З метою підвищення рівня проблемності, словесник може давати учням завдання: довести правильність/неправильність, доречність/недоречність, точність/неточність пунктів плану. Свою продуктивність виявляє прийом «уявного видалення» персонажа із тексту, з'ясування, яким чином це впливає на головну проблему чи підпроблеми твору. Наприклад: Уявіть повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба» без одного із героїв: Тараса Бульби, Остапа, Андрія. Що втратить тема сильної особистості, порушена автором у творі, у кожному конкретному випадку? [1, с. 13].

Гама кольорів у хужодньому творі є гамою почуттів. Як уважають психологи, певний колір відповідає тому чи іншому станові думі людини. Дослідник М. Бахтін зазначає, що «душевний стан людини нагадує мелодію, яка створена із різних відтінків і кольорів та різних за силою звучання звуків» [3, с. 26]. Колірна палітра у творчості М. Гоголя досить різноманітна. У його творах поєднуються теплі і холодні кольори, заспокійливі та збуджувальні, позитивні та негативні. Уперше колір застосовано у повісті, під час опису появи синів удома. «Крепкие, здоровые лица их были покрыты первым пухом волос» [2, с. 66]. Слово «здоровые» є відтінком червоного кольору. У зазначеному контексті вказує на здоров'я, молодість, силу, красу.

Таким чином, за умови вивчення образної системи персонаж має постати перед учнями як конкретна доля, як жива людина. Саме цей шлях аналізу сприяє утвердженню погляду на літературу як людинознавство, що ставить перед читачами важливі для кожної особистості питання морального характеру, естетичного та соціального спрямування. Для Гоголя Україна відійшла в минувшину. Повість «Тарас Бульба» – це своєрідна тризна за тією «страшной республикой». Відспівування Гоголем минулого було одночасно і геніальним оживленням міфу, що є осердям української ідентичності, а повість супроти волі автора виказала потужний вплив на багато поколінь українців, формуючи національну свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Ю. Концептуально-образний аналіз літературного твору в школі / Ю. Бондаренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 11. – С. 11–14.

2. Гоголь Н.В. Повести: Ревизор / Н.В. Гоголь. – М.., 1985. – 352 с.

3. Небеленчук І. Кольористика як один із засобів формування навчально-дослідницьких умінь учнів у процесі роботи над повістю М. Гоголя «Тарас Бульба» / І. Небеленчук // Українська мова і література в школах України. – 2015. – № 10. – С. 22–26.

4. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред.. Олександра Галича. – 3–є вид., стереотип. – К. : Либідь, 2006. – 488 с.

Ольга Колеснікова,
студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г. О. Александрова,** к.філол.наук, доцент (БДПУ)

ОБРАЗ «МАЛЕНЬКОЇ ЛЮДИНИ» У ТРАДИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Російська література періоду реалізму характеризується появою різних типів літературних героїв. Серед них помітне місце займає образ-тип «маленької людини», що виник у 20–30-ті роки XIX століття в творчості О. Пушкіна (повість «Станційний наглядач»), а також М. Гоголя, Ф. Достоєвського, А. Чехова та інших. Одним із перших використав поняття

«маленької людини» В. Бєлінський у статті «Горе від розуму» (1840 рік).

Актуальність теми роботи обумовлена чималим зацікавленням сучасного літературознавства питань існування «вічних» тем і образів у традиційній класичній літературі, а також їх переосмислення в літературі та мистецтві XX ст.

Генезис образу «маленької людини» в російській літературі досліджували О. Цейтлін («Повість про бідного чиновника Достоєвського (до історії одного сюжету)», 1923), В. Расторгуєва («Старе та нове в «маленькій людині»), А. Сизих, О. Штигашева («Тема «маленької людини» у сучасній літературі»), Т. Трунцева («Наскрізні теми в російській літературі XIX ст. Тема «маленької людини» у розповіді А. П. Чехова «Смерть чиновника») та ін.

Метою роботи є виявлення художніх особливостей образу «маленької людини» в традиції російської літератури XIX – початку XX століть. Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

Тема «маленької людини» має як традиційне літературне коріння, так і специфічні характеристики. У літературознавстві вже давно склався визначений, смисловий стереотип, який супроводжує образ «маленької людини». Він розвивався та еволюціонував протягом століть у творчості багатьох класиків російської літератури.

У 1840–1850 роках тема «маленької людини» розроблялася в основному в жанрі повісті, героєм якої був дрібний чиновник. У М. Гоголя це Акакій Акакійович Башмачкін із повісті «Шинель» (1842) і капітан Копєйкін із поеми «Мертві душі» (1842). У Ф. Достоєвського – Макар Дєвушкін у «Бідних людях» (1846) і Семен Мармеладов – у романі «Злочин і кара» (1866).

Відсутність в «маленькій людині» почуття власної гідності і прагнення автора знайти можливості для її пробудження, іноді породжувало протилежний тип «маленьких людей», амбіційних, у яких почуття власної гідності було доведено до крайніх меж.

У творчості О. Купріна образ «маленької людини» розглядається в контексті проблеми трагічного зіткнення людини і навколишнього світу. На думку письменника, шлях людини в цьому світі – шлях її прозріння і загибелі, але загибелі не безглуздої, а високої, здатної очистити.

Ступінь соціальної обумовленості образу бідного чиновника, мотиви бідності (багатства), можливості (неможливості) досягнення щастя «маленькою людиною» в умовах «страшної дійсності», нарешті, спосіб виходу з матеріальної скрути – характеризують відношення літераторів до соціально-моральних явищ.

Із темою «маленької людини» в російській літературі пов'язані найкращі гуманістичні традиції. Письменники пропонують людям замислитися про те, що кожна людина має право на щастя, на власний погляд на життя.

ЛІТЕРАТУРА

1.Літературний енциклопедичний словник / під. заг. ред. В. М. Кожевнікова та П. О. Ніколаєва. М. : Радянська енциклопедія. 1987. – 752 с.

2. Цейтлин А. Г. Повесть о бедном чиновнике Достоевского (к истории одного сюжета) / А. Г. Цейтлин. – М. : ГЛАВЛИТ, 1923. – 66 с.

Ольга Колеснікова,
студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Зарва,** доктор філол.наук, професор (БДПУ)

РОСІЙСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Детективний жанр як особлива жанрова конструкція складався протягом усього ХХ ст. На сьогодні детектив є одним з найпопулярніших жанрів масової літератури, причому популярність детективу простежується не тільки в збільшенні кількості опублікованих творів, але і в плані росту періодичних видань: реклами в газетах і журналах, критичних статей і т. і. Зростає читацький інтерес до детективу і в результаті маніпулювання ним у рамках трансмедійної культури: на основі детективної літератури створюються інші продукти масової культури – телесеріали, кінофільми.

Відомо, що сучасну історію детективу вчені розпочинають від появи «логічних оповідань» Е. А. По «Вбивство на вулиці Морг» (1841), «Таємниця Марі Роже» (1843), «Украдений лист» (1844), спільним героєм яких був перший знаменитий детектив Огюст Дюпен. Деякі літературознавці до зразків детективного жанру зараховують ще дві новели По: «Золотий жук» (1843) і «Ти єси муж, який сотворив сіє» (1844).

Актуальність теми статті зумовлена необхідністю вивчення структури детективних творів, які на межі століть зазнають певних модифікацій, створюючи нові жанрові форми, нові різновиди кримінальних романів у російській комерційній літературі. Відбуваються певні зміни жанру із збереженням основних характеристик детективного жанру. Наприклад, «жіночий» детектив, який розвивається як протилежність «чоловічому» в плані репрезентації соціальних та культурних стереотипів в образі нового героя, іронічний детектив, конспірологічний детектив, шпіонський детектив, історичний детектив, ретро-детективи (романи Бориса Акуніна (Георгія Чхартішвілі), М. Краєвського, В. Фляйшгауера) та ін.

Цілий ряд дослідників, зокрема С. Філоненко, М. Черняк, намагалися показати місце феномена масової літературы в літературному процесі та її особливості, що виявилися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Детективний жанр як вид масової літератури досліджували Т. Н. Амірян («Конспірологічний детектив як жанр постмодерністської літератури», 2012), Н. Ю. Георгінова («Детективний жанр: причини популярності», 2013), Т. М. Колядич, Ф. С. Капица («Детектив як явище сучасної культури», 2011), Р. Р. Теплих («Концептосфери англійських та

російських текстів детективів та їх мовленнєвий виклад», 2007), Н. М. Зорка («Проблеми вивчення детективу», 1996), О. В. Мазін («Блиск та убогість детективного жанру», 2008.), В. М. Разін («У лабіринтах детективу», 2000), В. К. Васильєва («Детектив у пострадянській Росії», 2001) та ін. Спеціальний номер журналу «Новое литературное обозрение» за 1996 рік (№ 22) присвячений вивченню детективу як явища сучасної культури У зв'язку з високою популярністю детективу як складової масової літератури, адресованого широкому колу читачів, російський детектив вивчається не тільки в літературознавчому аспекті, а й у соціологічному (О. Рейтблат, Л. Гудков, Б. Дубін) та історико-культурологічному (Ю. Лотман, Дж. Кавепті, Б. Менцель).

Метою статті є розкриття російського детективу як явища сучасної культури. Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

Сучасний детектив розвивається за декількома напрямками, у ньому використовуються схеми історичних розповідей, політичного бойовика, публіцистичного памфлету, плутовського кохання та історії кохання. Простежуються на конкретних творах особливості детективного жанру, у якому важлива роль належить перипетіям у сюжеті – раптові і різкі зрушення в долях персонажів. Детектив тлумачимо як літературний твір або фільм, що зображує розкриття заплутаних злочинів. У залежності від структури та змісту виділяється крутий «екшн», подібність до «дамського» роману (твори Д. Донцової) та поліцейського детективу (детективи О. Мариніної як різновид традиційного детективу),

Віднесення ряду сучасних творів до детективів у багатьох випадках носить умовний характер, воно підкреслює прихильність авторів до традиційної форми побудови та розгортання сюжету: від скоєного злочину до його поступового розкриття та пояснення. Шлях може бути тернистим, ускладнюватися інтригою. Використання детективної інтриги практикується в різних формах, найбільше у фантастиці. І у фантастичній, і в детективній моделях письменники нерідко використовують подібні технічні вирішення, насичуючи розповіді описами дистанційного стеження, вживлення мікрочипів.

Разом з тим детектив залишається частиною масової літератури, для якої притаманні клішованість сюжету та героїв, стильовий універсалізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Детектив як явище сучасної культури / [під. ред. Т. М. Колядича] // Російська проза XX ст. : [навч. посіб.]. – М. : Видавничий центр «Академія», 2005. – С. 144–164.

Молочко Аліна,
студентка 2 курсу Інституту філології
та соціальних комунікацій БДПУ
Науковий керівник:**Г. І. Табакова,** канд.філол.наук, доцент

ЕЛЕМЕНТИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ГРИ В РОМАНІ ДЖОНА ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»

Література постмодерну в сучасному літературознавстві посідає одне з чільних місць. Менш дослідженим є поняття літературної гри, її специфіки та функціонування у творах. Так, недостатньо вивченою українськими філологами в цьому аспекті залишається творчість відомого англійського романіста Джона Фаулза. Серед тих учених, хто цікавився художньою прозою англійського постмодерніста, К. Гуланян, Т. Заліте, Н. Жлуктенко, С. Павличко, В. Т. Красавченко, О. Козюра, О. Сачик, Ю. Кіндзерська та ін.. Однак цілісного аналізу творчості письменника з погляду ролі в його творах елементу літературної гри поки що немає. Навіть ті наявні статті й праці у вітчизняних журналах і збірниках не дають повної та всебічної картини його творчості, хоча критики одностайно відзначають Дж. Фаулза як "одного з найталановитіших та популярних письменників сучасної Англії" [1, с. 44]. Отже, актуальність нашої роботи підтверджується малодослідженістю зазначеної проблеми.

Метою вивчення є аналіз елементів літературної гри у романі Дж. Фаулза «Колекціонер». Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження: філологічний, структурний, психобіографічний, історико-генетичний методи, а також системно-функціональний підхід до аналізу літературних явищ.

В англомовній літературі критики високо оцінюють Фаулза як "найцікавіший та важливий талант, що з'явився в 60-ті роки" [5]. Наявність ігрового мотиву в його творах помітна одразу ж, адже, як зазначила Н. Жлуктенко, “об’єктивна реальність і сцени-маски дивовижно переплітаються” [2, с.329]. Літературні алюзії, символи, алегорії, цитати, де згадуються імена міфічних героїв або реальних історичних осіб, – це лише частка літературних засобів, що формують дивовижний світ прози письменника.

За Фаулзом, гра –«це система зі своїми правилами та законами, система одвічна й плинна, яка певною мірою становить відповідь людини на нелюдську грайливість всесвітньої лотереї» [3, с.68]. У філософській притчі «Колекціонер» відкривається весь спектр ігрового мистецтва письменника, його вміння компонувати несумісне, примусити повірити в реальність подій, що відбуваються. Цей твір є не лише прикладом бездоганної гри мистецтва, а й мистецтва гри.

Варто зазначити, що письменник дуже часто вдавався до літературної гри: він грав як зі своїми героями, так і з читачем, частіше показував ілюзію замість суті, і лише згодом надав можливість пізнати істину, а інколи — тільки наблизитися до неї. Крім того, він створив своєрідну гру і на лексичному рівні. Навіть назву твору можна було обіграти: колекціонер — слово англійського походження, яке мало в основі два латинські корені —

«поєднувати» і «бути співучасником». В одному зі своїх інтерв'ю Джон Фаулз сказав, що «письменник повинен уміти вводити читачів в оману. Глузувати з них, наводити на хибний слід. Це дуже важлива складова мистецтва романіста... Взагалі роману не було б, якби автор розповів, що сталося в дійсності, і висловив би це простою філософською мовою. Йому необхідно з цього зробити гру. Я називаю це французьким словом «дражнити». Для мене дражнити, спантеличувати читача — досить важливий складник... не скажу, що найважливіший, але все ж таки важливий складник праці романіста» [4, с.6]

Історія психічно хворої людини та її жертви не була новаторським відкриттям Фаулза. У романі літературну гру можна поділити на два різновиди. З одного боку, вона виступає як гра автора зі структурою твору, як предмет зображення. З іншого – лейтмотивом «Колекціонера» є гра в сосунках між персонажами. Клегг, що втілює образ жалюгідного «злого генія», намагається привласнити красу Міранди та вести з нею свою гру. Ще з перших хвилин знайомства героїні з її майбутнім тюремщиком читач відчуває прихований мотив. Чи не тому, що Клегг називає себе ім'ям Фердінана – відомого шекспірівського персонажу? Одразу ж виникає асоціація з п'єсою «Буря». Міранда згадує маніяка Калібана. Це є свідомою алюзією «Бурі», майстерним ігровим прийомом Фаулза.

Службовець, не вельми показова, пересічна особистість, вигадує у своїй примітивній підсвідомості гру з Мистецтвом, гру з Мірандою, яка уособлює моральні пошуки людства, а деколи й трагічну долю, що спікатиме кожного митця, незрозумілого для суспільства. Натомість Фредерік Клегг виступає «архетипом жорстокості, замкнутості та зацикленості на власному "Я", на власному анти "Я"» [3, с.68]. Він — класичний приклад «закомплексованої» особистості, затиснутої стереотипами моралі, поведінки, ідейних переконань тощо. Міранда ж, навпаки, тип людини нової моралі, вона втілювала класичний тип «емансипованої» європейської молоді 60-х років з її самовпевненістю та максималізмом. Протистояння між нею та її викрадачем — це протистояння між довершеністю, досконалістю тих, хто своєю геніальністю кидав виклик натовпу, та буденністю, сірістю, нікчемністю, посередністю й іншими атрибутами «приземленого існування» [1, с. 4].

Міранда винесла суворий присуд самій ідеї колекціонування: «Колекціонери — найогидніші істоти на світі... Колекціонування — це антижиття, антимистецтво, анти-усе на світі» [4, с. 46]. Здатність головного героя володіти лише мертвою красою (убиті метелики) підкреслювала його неспроможність відчувати, цінувати і насолоджуватися коротким, неповторним, миттєвим, але «живим» моментом. Отже, замкнений простір дав можливість і героям, і читачеві зрозуміти істинність людських почуттів і перевірити співвіднесеність життя і мистецтва.

Таким чином, усвідомивши свою невагомість та зневагу «коханої», Клегг замислює нове, ще більш жорстоке викрадення, жертву якого очікує куди гірша доля. Це і є фіналом гри між красою та жалюгідністю, між світлом дня та мороком склепів. Метелик залишився прибитим до колекціонної фанерки – це і є посмертна помста Клегга Міранді.

Отже, у романі «Колекціонер» Джон Фаулз порушує питання про

непримиренну, одвічну гру прекрасного з гидким у контексті одного цілого – суспільства; про значення краси в сучасному її розумінні. Роман свідомо насичений автором міфологічним та ігровим підтекстом, цей твір постає новим видом роману, де мотив гри нерідко взаємодіє з темою істинності буття. Також слід зазначити, що Фаулз-постмодерніст використовує міфологічний ігровий підтекст, а також грається з жанрами, поєднуючи ознаки казки, детективу, притчі, есе й роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Исаакян Е. Ц. Средства актуализации концептуальной метафоры в творчестве Дж. Фаулза [Текст] : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.07 / Исаакян Егине Цолаковна ; Ереван. гос. ун-т. – Ереван, 2013. – 26 с.

2. Жлуктенко Н. Інтелектуальна проза Джона Фаулза / Жлуктенко Н. // Література Англії XX ст. – К., 1993. – с.329 – 336

3. Сачик О. Мистецтво гри: (проза Джона Фаулза) / О. Сачик // Слово і час. – 1997. – №8. – С.68 – 69

4. Фаулз Д. Коллекционер [Текст] : роман / Д. Фаулз ; пер.с англ. И. Бессмертная. – М. : Вагриус, 1996. – 320 с.

5. Rogalińska M. Verbal Struggle for Power in "The Collector" by John Fowles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://przegladdziennikarski.pl/analysis-of-the-collector-by-john-fowles//

Наволокіна Лариса,
студентка 4 курсу факультету філології
та соціальних комунікацій.
Наук. керівник: **І. Е. Співак**, к. філол. н., доцент (БДПУ)

РОМАН ДЖ. ОРВЕЛЛА «1984» ЯК ЛІТЕРАТУРНА МОДЕЛЬ ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Роман Джорджа Орвелла «1984» – це твір-попередження, фантастичний роман з елементами сатири, який вважається одним із найвідоміших у жанрі антиутопії. Завдяки твору англійського письменника антиутопія як жанр набула певної канонічності.

Виданий у далекому 1949 роман було включено газетою «The Times» у 2009 році до списку 60-ти найкращих книг, опублікованих за останні шістдесят років, а журнал «Newsweek» поставив роман на друге місце в списку ста найкращих книг всіх часів і народів.

Назва роману і навіть ім'я автора вживаються для позначення суспільного устрою, що нагадує описаний у творі тоталітарний режим.

Жанр антиутопії був і залишається предметом численних літературних студій як українських (О. Ніколенко, Г. Баран, Т. Духовний, Г. Сиваченко), так і зарубіжних (Б. Ланін, М. Липовецький, М. Золотоносов, Е. Коломійцева, Ц. Тодоров, І. Тартальа (I. Tartaglia), Г. Морсон (G. Morson), А. Петруччані (A. Petrucciani), А.Л. Мортон (A. L. Morton)) вчених. У науковій літературі вивчаються причини виникнення антиутопії, досліджується генеза, особливості конфлікту, прогностичні аспекти філософсько-

сатиричної моделі майбутнього, а також окремі риси поетики

Творчість Дж. Орвелла, чий роман «1984» вписано в антиутопічний дискурс XX століття, досліджували не тільки зарубіжні – П. Станскі, В. Абрахамс (P. Stansky, W. Abrahams), Дж. Аткінс (J. Atkins), А. Рахман (A. Rahman), Я. Слатер (I. Slater), О. Звєрєв, О. Кустарьов та інш., а й вітчизняні вчені – О. Боднар, М. Борецький, М. Вайновська, Ю. Жаданов, Ю Колядич. Показово, що про життєвий і творчий шлях Дж. Орвелла існує більше досліджень, ніж сам він написав за життя.

Мета роботи: проаналізувати модель тоталітарного суспільства, створену у романі Дж. Орвелла «1984». Поставлена мета визначила рішення наступних **завдань**:

- вивчити стан дослідження означеної проблеми;
- проаналізувати визначення поняття «антиутопія» та жанрові ознаки антиутопії;
- схарактеризувати особливості створення моделі тоталітарного суспільства в романі .

Для реалізації поставленої мети в роботі інтегровано біографічний, історико-культурний, філологічний методи дослідження, а також метод рецептивної естетики.

Поява у 20-х роках XX ст. різних форм тоталітарних режимів викликала широкий мистецький резонанс і активізувала художнє осмислення цих трагічних явищ нового тисячоліття у культурі та літературі зокрема. Зарубіжні письменники Дж. Орвелл (G. Orwell), О. Хакслі (A. Huxley), А. Кестлер (A. Koestler), І. Сілоне (I. Silone), А. Жид (A. Gide), А. Мальро (A. Marlaux), Ч. Мілош (Cz. Milosz), М. Джілас (M. Djilas), українські – В. Винниченко, І Багряний, В. Барка та російські – Є. Замятін, О. Солженіцин, А. Платонов, М. Булгаков та ін. у своїх художніх і публіцистичних творах представили своєрідне мистецьке бачення тоталітаризму.

Відповідною формою художнього втілення названих трагічних явищ XX століття стає антиутопія – «зображення у художній літературі небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментуванням над людством задля його «поліпшення», певних, часто принадних соціальних ідеалів» [2, с. 48].

У романі «1984» Дж. Орвелл зображує тоталітарну державу Океанію, яка живе за трьома принципами, що за своєю суттю ворожі існуванню людини («WAR IS PEACE, FREEDOM IS SLAVERY, IGNORANCE IS STRENGTH» [3], й намагається повністю підкорити особистість як фізично (погана їжа, житло, дефіцит продовольчих товарів, репресії, тортури, «розпилення»), так і морально (контроль над інстинктами, думками, мовою. Суспільство Океанії знаходиться в атмосфері тотального стеження й постійного відчуття страху.

Авторську увагу сфокусовано на Вінстонові Сміті – члені зовнішньої партії, який, згідно з ідеологією (АНГСОЦ (Ingsoc) – англійський соціалізм), носить у собі зерно бунту проти влади. В основі сюжету – конфлікт особистості – Вінстон Сміт і держави – вигадана країна Океанія, якою, керує Старший Брат і яка заснована на ненависті. Громадяни Океанії використовують «новомову» («newspeak») – особливу форму мови, яка

поширюється в їхній країні та принципи якої сформовані в додатку до роману. За усіма жителями ведеться постійне спостереження через телеекран (telescreen) – пристрій, що поєднує в собі телевізор з єдиним каналом і відеокамеру, яку не можна вимкнути. Думкозлочин (thoughtcrime) – єдиний злочин в Океанії, що карався смертю. Під це поняття попадав навіть не просто вчинок, а тільки сама думка про нього. Репресивним органом, котрий запобігав думкозлочину, була Поліція думки (Thought Police). Органи влади – Міністерство Миру (Minipax), Міністерство Достатку (Miniplenty), Міністерство Правди (Minitrue), Міністерство Любові (Miniluv), назви яких є антонімами до їх справжніх функцій та прикладом дводумства. Тож перед нами – картину світу, в якому не тільки страшно, а й неможливо жити.

Таким чином, роман Дж. Орвелла «1984» – це роман-антиутопія, який набув світової популярності і який було досліджено з філософських, соціологічних, політологічних позицій. Вплив роману можна простежити як у мистецтві і літературі, так і в суспільних науках другої половини XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар О. І. Художньо-публіцистичні візії тоталітаризму у творчості М. Рудницького і Дж. Орвелла : рецептивно-комунікативний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / О. І. Боднар. – Тернопіль, 2012. – 21 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – С. 48
3. Оруэлл Д. 1984: роман. Скотный Двор : сказка-аллегория : [пер. с англ.] / Джордж Оруэлл. – М. : АСТ : Астрель, 2012. – 361 с.

Єлізавета Осипчук,
Студентка 7 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук.керівник: **М. М. Богданова, к**анд.філолог.наук, доцент

ПОЕТИКА ПОВСЯКДЕННОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО «ПІВ'ЯБЛУКА», «ІНШІ ПІВ'ЯБЛУКА»

Проблема повсякденності вивчається в історіографії, соціології, філософії, психології. Повсякденність має довгу історію, але предметом теоретичного вивчення стала в XX ст. Значна частина розробок належить представникам методології історичної антропології, що розроблялася у французькій школі «Анналів» (Л. Февр, М. Блок, Ф. Бродель та ін.), дослідникам феноменології (Ф. Брентано, Е. Гуссерль, М. Гайдеггер та ін.) і розробкам феноменологічної соціології (А. Шютц, П. Бергер, Т. Лукман, Е. Гоффман).

У літературознавстві окреме зацікавлення має «повсякденність» як певний часовий вимір зі своїми просторовими характеристиками. Це дає можливість глибше проаналізувати естетичне оформлення предметно-

просторового середовища у творі, що безпосередньо пов'язане з почуттями, які відчуває герой у повсякденному житті.

У «Академічному тлумачному словнику» подається таке визначення повсякденності: «Те, що буває щодня; щоденність».

Останнім часом дослідники зосереджують увагу на поняттях буденне життя й повсякденність, які позначають певну сферу та спосіб життя.

Цікавим, на нашу думку, є повсякденний простір героїв у романах Галини Вдовиченко «Пів'яблука» та «Інші пів'яблука». Метою роботи є аналіз поетики повсякденного простору. Через призму життя головних героїнь ми аналізуємо повсякденність у світі звичок, звичаїв, стереотипів мислення, житейських аксіом, побуту, сімейних традицій.

Час зображених подій у романі «Пів'яблука» охоплює приблизно півтора-два роки, на різних етапах якого відбуваються певні зміни в житті головних героїнь: Магди, Луїзи, Ірини, Галі. У другій частині роману ми зустрічаємо головних героїнь через п'ять років. Це дає можливість автору характеризувати події з точки зору різних часових ракурсів, зіставляючи і порівнюючи часові шари. Час ніби переходить у простір, і в своєму злитті вони створюють своєрідний фундамент подальшої події, і сприяють, таким чином, розвитку сюжету.

Чотири головних героїні роману Магда, Луїза, Ірина, Галя кожен день крок за кроком прямують до своєї мети, не зважаючи на негаразди, які трапляються на їхньому життєвому шляху. Здійснити їх заповітні мрії їм допомагає чарівне яблуко, яке вони раптово купують на ринку. Поки яблуко було у Магди, вона зуміла завагітніти і народити дитину: «В останній день весни Магда народила хлопчика. Ім'я давно чекало на малюка. Кузьма. Кузя» [1, с. 155].

Магда передає яблуко Галі, і у неї життя починає налагоджуватись: «День видався напрочуд продуктивним. Усе збігалося, припасовувалося та йшло як по маслу. Колеги розуміли з півслова і виглядали однодумцями…» [1, с. 121].

Потім яблуко потрапляє до рук Луїзи і налагоджуються її стосунки з конем: «Луїза пішла з телебачення. І тепер їздить з Конем у маршрути, бере з собою ноутбук і, хоч як дивно, обходиться мінімальним гардеробом, який вміщується у невеликій валізі» [1, с. 202].

Звісно, що і Ірина також вирішує всі свої проблеми. Вона мириться зі своїм чоловіком: «…Ірина з Андрієм стояли, обійнявшись…» [1, с. 201].

Друга частина роману дає нам змогу поринути у вирій нових пригод разом з героїнями, подорожувати з ними по містечках Західної України, долучитися до творів мистецтва. Звісно, що всі незвичайні пригоди здійснюються завдяки яблуку, яке на деякий час «втратило» свою чарівну силу і змусило товаришок розібратися у чому річ: «…тільки от диво-яблуко не виправдало надміру сподівань: утомилося від шарпанини та й заснуло в коморі куричівської «Зубрівки»…На торсання не реагувало, остаточно втративши свої реальні чи вигадані чесноти, й ні на що більше не впливало…» [2].

Отже, повсякденний простір у романах Галини Вдовиченко представлений описом життя героїнь, долею яких рухає образ-символ – яблуко. Воно домагає здійснити найпотаємніші бажання, вирішити

проблеми повсякденності. Коли ти повернешся додому і торкнешся чарівного дерев'яного яблука, що лежить на твоєму столі, то відчуєш полегшення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вдовиченко Г. Пів'яблука: роман / Галина Вдовиченко; передм. Г. Пагутяк. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 208с.

2. Вдовиченко Г. «Інші пів'яблука»: роман [Електронний ресурс] / Галина Вдовиченко. – Режим доступу: http://online-knigi.com/page/258404?page=1

Лілія Пилипенко,
студентка 2 курсу (магістратура)
факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. Д. Харлан,** д.філол.н., проф. (БДПУ)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ПЕРСОНАЖІВ ОДНОЙМЕННИХ ПОВІСТІ І П'ЄСИ «ЩИРА ЛЮБОВ» ГРИГОРІЯ КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Григорій Квітка-Основ'яненко відомий як засновник жанру соціально-побутової комедії в класичній українській літературі. Цікавим моментом у його творчості є те, що письменнику вдалося майстерно використати прийом автопарафрази: власну повість «Щира любов» [3] він використав за основу для написання п'єси «Щира любов, або Милий дорогше щастя» [2].

Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка вивчали О. Борзенко, Н. Левченко, І. Лімборський, Г. Стрюк, В. Трофименко та ін. Однак в українському літературознавстві бракує досліджень, присвячених порівнянню системи персонажів однойменних повісті та п'єси «Щира любов» Григорія Квітки-Основ'яненка, що й визначає актуальність нашого дослідження.

Метою розвідки є порівняльна характеристика системи персонажів повісті «Щира любов» та однойменної п'єси «Щира любов, або Милий дорогше щастя» Григорія Квітки Основ'яненка. Для досягнення і вирішення поставленої мети використано такі методи, як культурно-історичний, порівняльний, типологічний.

Спільним для повісті та драми є образ головної героїні – Галочки, надзвичайно гарної дівчини, про яку мріють всі хлопці. Але вона не приймає чужих залицянь і готова пожертвувати своїм щастям та життям заради коханого: «Що подума про мене Семен Іванович? Чи оцінить,як щиро його любила, що відреклась від нього, топлю свої молодії літа!...» [3, с. 215]. Зображення почуттів і вчинків Галочки дає нам підстави побачити, як насправді здатне почуття любові ушляхетнити людину. Водночас, Галочка репрезентує своєю поведінкою такий тип особистості, що характеризується здатністю до відмови, до зречення від своєї прив'язаності до людей, хоч і

ціною недосягнення власним життєвим виявом відповідності власному духовному простору [1, с. 126].

Порівнює автор красу дівчини із зірочками та квітами. таке порівняння підкреслює національну самобутність, оскільки запозичене воно з українського фольклору, де молодих красунь часто порівнюють із «квітами» та «зірочками».

Семен Іванович (у драмі частіше називається Зоріним) – дуже розумний, начитаний, чесний: «Я і не бачив нікого простішого, як він. Не гордий, таки сам своїми руками узяв та й посадив мене край себе. Та що за преумнії розговори говорив…» [3, с. 312]. Він не зважав на класову нерівність, палко кохав і будь-що хотів одружитися з Галочкою.

На нашу думку, саме завдяки образу Семена Івановича в обох творах наявні риси сентиментальності. Він – виняток із свого стану – доводить, що люди «високих чинів» теж бувають порядними та щирими. Також образ офіцера примушує читача замислитися, чи має право на щастя шлюб благородного пана з простою селянкою. Саме завдяки йому розкривається характер Галочки, її відданість, героїчність та здатність на самопожертву заради коханого. Роль офіцера полягає ще й у тому, щоб показати справжнє кохання – чисте, ніжне, вірне, без розрахунку та класової нерівності.

Наскрізним є образ батька, мудрого і люблячого – Олексія Таранця. Заради щастя своєї єдиної донечки він готовий віддати душу. Він ніколи нічого не забороняв Галочкі, радував та балував свою єдину доньку: «От, одна моя радість на цьому світі, моя Галочка, одним одна моя дитина…» [3, с. 340]; або у п'єсі: «*Таранець*. А щоб він не діждав, щоб я своєю дитиною став від біди відкупатися! Сам на смерть готов, аби б вона була щаслива!..» [2, с. 192].

Микола – робітник Таранця, вірний та роботящий, з чистою душею хлопець. В обох творах він змальовується позитивно: безмежно вдячний своєму хазяїну за те, що той виховував його ще з дитинства. Він ніколи не прагнув збагатитися, і навіть на весіллі, коли міг розкішно вдягтися та скористатися всіма благами, які йому тепер були доступними, Микола все одно залишався собою, і ніколи не соромився свого походження:

Новими у драмі постають такі персонажі: Олена – «подруга Галочки»; Твердохліб – «обиватель із города Харкова»; П'ятаковський – «приказний із губернської канцелярії»; Сусідній народ – «составляющий весілля»; Розсильні із губернської канцелярії. Цікавим є те, що Григорій Квітка Основ'яненко дещо змінив і назви головних героїв. Тепер зустрічаємо офіцера Зоріна замість офіцера Семена Івановича і Таранця замість Олексія.

Олена – вірна подруга Галочки. З перших сторінок п'єси і до загибелі Галочки вона завжди допомагає їй у скрутну хвилину.

П'ятаковський – грубий, жорстокий та підлий. Поставивши собі за мету посватати Галочку, він прагне досягнути цього шляхом обману та наклепу. Недарма автор грається з прізвиськом «пуцьвірок» [2, с. 191].

Додатковим є образ «сусіднього народу», який допоміг створити національний колорит у творі, а також образи розсильних, що виступили у ролі спасителів Галочки і позбавили її від подальших втручань П'ятаковського.

Ще одним додатковим персонажем є Твердохліб. Він зображений як вірний друг Таранця, який від початку і до кінця твору супроводжує того «у горі та в радості», допомагає вирішити проблеми

Порівнюючи систему персонажів однойменних творів, можемо зауважити, що образ головної героїні, Галочки, для обох творів є наскрізним, надзвичайно ліричним, а також трагічним, хоча на початку повісті ми познайомилися з Галочкою зовсім іншою – життєрадісною та веселою. В її образі зосереджений біль і трагізм. Спільні для повісті й п'єси є персонажі Семен Іванович, Олексій Таранець, Микола; позитивні, люблячі, вони передають всю силу сімейних стосунків: серйозні наміри Семена Івановича; жертовність та батьківська любов Олексія Таранця; вірність, чесність та вдячність Миколи. Усіх їх об'єднує любов до Галочки. У п'єсі з'явилися дійові особи: Олена і Твердохліб. Вони – уособлення вірних та щирих друзів, які завжди прийдуть на допомогу. Натомість образ П'ятаковського позначений негативно, оскільки злість, заздрощі та бажання збагатитися були головними завданнями його життя.

Отже, Григорій Квітка-Основ'яненко зумів майстерно змалювати характери та психологізм кожного персонажу так, щоб увиразнити основну сюжетну лінію, а у п'єсі збагатив систему персонажів, щоб глибше розкрити мотиви твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задорожна Л. Естетика вчинку героїв Г. Квітки-Основ'яненка / Людмила Задорожна // Літературознавчі студії : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 19, ч. 1. – С.118–125.

2. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори : в 7 т. / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко ; [упор., авт. передм. та прим. О.І. Гончара та С.Д. Зубкова]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 2 : Драматичні твори. – 492 с.

3. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори : в 7 т. / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко ; [упор., авт. передм. та прим. О.І. Гончара та С.Д. Зубкова]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 3 : Прозові твори. – 493 с.

Пузанова Ганна,
студентка 4 курсу
Факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Новик О. П.,**
доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

СЮЖЕТНО-МОТИВНА ОСНОВА ПОЕМИ Й ПОВІСТІ «НАЙМИЧКА» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ШКІЛЬНОМУ ВИВЧЕННІ

Вивчення творчості Тараса Шевченка займає перше місце серед усіх українських літературних досліджень, проте ще багато творів, літературних аспектів, елементів цілком ще не вивчено, особливо це стосується його поем, повістей і щоденника. Оскільки наша робота містить у собі методику роботи в середній школі, то ми обрали поему «Наймичка» і її однойменну повість.

Наша робота присвячена дослідженню сюжетно-мотивної основи поеми й повісті «Наймичка» та методики вивчення поеми в школі на

прикладі поеми «Наймичка» Тараса Шевченка. На творах Кобзаря формувалася і досі формується національна свідомість українців, а враховуючи, що його творіння вивчаються майже у кожному класі і не в одному жанрі, на нього варто звертати особливу увагу. Взагалі вивчення поеми може викликати деякі труднощі аналізу, адже належить вона до епічного роду, проте має ліричну форму, що ускладнює завдання як в учнів, так і в учителя .

Мета роботи полягає у порівнянні однойменної поеми й повісті, визначенні, науковому обґрунтуванні вивчення поеми в середній школі на уроках української літератури, у розробці ефективної методики викладання навчального матеріалу, що зможе забезпечити формування інтересу до предмету, збільшить запас знань.

Об'єктом дослідження є вивчення поеми «Наймичка» Т.Г. Шевченка в школі. Предметом дослідження є сюжетно-мотивна основа поеми на уроках української літератури в середній школі.

Г. Неділько у своїй праці зазначає, що у повістях, порівняно з поемами автор збагачує сюжети новими епізодами, ширше вмотивовує поведінку героїв, міняє композицію, вводить нових персонажів. У прозових творах Шевченко орієнтувався на роботи Миколи Гоголя, який сатирично змалював життя поміщиків, засуджуючи їх жорстокість до кріпаків [1]. У повісті Тараса Шевченка домінує реалістичний метод зображення подій, який подібний до малярських творів Кобзаря, але протиставляється його поезії. Під час створення образу автора, письменник зберігає основні автобіографічні риси: оповідач – українець, він зі Звенигородщини, також любить рідний край, але його патріотизм обмежується любов'ю до малої батьківщини – села, місцевості, рідної землі. [2]

Прозові твори, на відміну від поетичних, просякнуті аполітичною тематикою, він спокійно ставиться до подій, які відбуваються в суспільно політичному й культурному просторі, тоді як поезія пронизана патріотизмом, різкими закликами до боротьби проти несправедливості. Прикметною відмінністю є російська мова прозихоча від початку своєї творчості Тарас Григорович послідовно обстоював право говорити і писати рідною мовою, навіть проживаючи на чужині та перебуваючи у засланні. Відмінними у поета й письменника є й гендерні настанови, якщо у «Кобзарі» гармонійно переплітаються, взаємодоповнюються і діалогізуються маскулінна, фемінна й андрогенна самоідентифікації автора, то у прозі цілком домінує маскулінна настанова. У прозових творах суб'єктами , здебільшого, виступають чоловіки, жінок набагато менше, їх діяльність обмежується приватною сферою, вони виконують роль об'єктів споглядання, захоплення чи докорів, вони підпорядковані чоловікові та їх головна роль відведена на хатнє господарство. У прозі автор навіть тему материнства переосмислює, письменник переносить увагу від самого факту – чуда народження – на материнство як процес виховання, іноді критикуючи його можливості і наслідки. Попри те, що основу повісті становлять переважно події родинного життя персонажів, проте , порівняно з поетичною спадщиною, майже відсутня «родинність» як вихідна світоглядна настанова, коли моделлю життєустрою людства є сама родина. У повісті господарство, більшою мірою, асоціюється з чоловічим світом,

Якима і Марту змальовано за виконанням традиційних чоловічих і жіночих обов'язків, тоді як у поемі представлено родинну рівність, спільність майна і господарювання. Як засвідчують однойменні твори, їхні спільні мотиви, образи і в поемі, і в повісті автор змальовує один світ, але під різними кутами зору – кордоцентрично-романтичним й аналітико-раціоналістичний, реалістичним. [2]

Отже, головним мотивом однойменної поеми й повісті «Наймичка» Тараса Григоровича Шевченка є материнство, поряд з ними він звертається до мотивів жінки-покритки, самовідданості, спокути, виховання, відданості, любові, людського ставлення, жертви і результат людського осуду, у повісті письменник розкриває також мотив спокуси та відрази, пейзажні мотиви, історичні, громадянські, любов до рідної землі – малої батьківщини, мотив людяності та жорстокості, чумацькі, християнські, духовні. Тож, як ми бачимо твори мають спільні мотиви, схожий сюжет, проте у повісті Тарас Григорович дає більше описів природи, характерів героїв, їхні діалоги, він детально розкриває тему материнства героїні: її муки, поневіряння, втрати, турботу, піклування, виховання, страх за дитину, переживання, її стійкий характер і моральний дух, її безкорисність, самовідданість та найголовніше – материнську любов. Автор поширює повість описами життя Марка: його зростання, виховання, навчання, його успіхи, чумакування, проте у повісті, на відміну від поеми, немає сюжетного елементу як сватання і весілля Марка. Та найголовніша відмінність повісті від поеми – наявність лінії спокусника та їх відносин з наймичкою. Поему поет написав більш лаконічно, без багатьох описів і деталей, та відсутності кількох сюжетних ліній, якими наповнена повість. І хоч однойменні поема та повість «Наймичка» мають відмінності, проте одна написана на основі іншої і вони обидві несуть читачам повчальний зміст, і можливо, саме для більш широкого кола читачів, щоб якомога більше людей, не лише україномовних, Кобзар написав свою повість російською мовою аби донести до людей проблеми жінки-покритки, показати, які бувають наслідки людської жорстокості і цькувань та, найголовніше, автор, вкотре доводить важливість і силу материнської любові, і нагадує кожному про те, що для матері найважливіша її дитина і задля неї вона ладна винести все.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Неділько Г. Я. Тарас Шевченко: Життя і творчість: книга для вчителя. – К.: Радянська школа, 1988. – 247 с.

2. Пахаренко В. І. Проза Дармограя / В. І. Пахаренко // Бібліотечка Дивослова. – 2014. – № 3. – С. 17 – 23.

3. . Шевченко Тарас. Твори: У 5 томах / Вступна стаття Є.Кирилюка. – К.: Дніпро, 1970.

Сластьонова Дар'я,
студентка 2 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. В. Дуброва,** к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ ДІЙСНОСТІ У КАЗКАХ О.ВАЙЛЬДА «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ» ТА «ВІРНИЙ ДРУГ»

У будь-який час казка була і є одним з найпопулярніших жанрів літератури, що виконує різні функції: виховну, розважальну, пізнавальну, естетичну, заспокійливу тощо. Дана робота має за мету розглянути казки відомого англійського письменника О. Вайльда, а саме: «Щасливий принц» та «Вірний друг».

Розриваючи тему казки, слід почати саме з визначення та її головних особливостей. Казка – один із основних жанрів народної творчості, епічний, оповідальний, сюжетний художній твір усного походження, тобто це порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажів.

Так як ми у своїй розвідці розглядаємо казки О. Вайльда, доцільним є дати визначення й літературної казки, «що становить авторський художній твір, прозовий або віршовий, заснований або на фольклорних джерелах, або цілком оригінальний; твір переважно фантастичний, чародійний, у якому змальовуються неймовірні пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв. Літературна казка здебільшого орієнтована на дітей. У ній неймовірне чудо відіграє роль сюжетотвірного фактора, служить вихідною основою характеристики персонажів» [1, с. 413].

В основі казки – захоплива розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються, як реальні. Вони споріднені з іншими фольклорно-епічними жанрами – сказаннями, сагами, легендами, переказами, епічними піснями, але казки не пов'язані безпосередньо з історичними особами і подіями. Сюжет казки багатоепізодний, з драматичним розвитком подій, зосередженням дії на героєві і щасливим закінченням.

Естетичні функції казки доповнюються і взаємопереплітаються з пізнавальними, морально-етичними, соціально-виховними, розважальними тощо. Казки відзначаються національними особливостями, відображають спосіб життя народу, його працю і побут, природні умови, а також індивідуальні риси виконавця-оповідача (казкаря). Тому казки, як правило, побутують у багатьох варіантах.

Оскар Вайльд працював у жанрі літературної казки та зробив вагомий внесок у її розвиток. Розглядаючи його казки , ми не можемо не розповісти саме про нього та його життєву філософію. Він видатна людина свого часу, яка не боялася засудження іншими та мала власну думку. Взагалі, усі його твори – це певні нотатки для читача, своєрідні підказки, що слід чи не слід робити.

З казки «The Happy Prince» та «Devoted Friend» які входять до збірки «The Happy Prince and Other Tales» (1888 р.), можна сказати, що кожна з них має своєрідну мораль та підходить для людей різного віку. Сам

автор називав казки «короткими історіями» або «етюдами для дітей від 18 до 80 років» і рекомендував їх дорослим, які втратили здатність радіти і дивуватися.

Характерною рисою казок Оскара Вайльда було використання прийому парадоксу, який був не тільки літературним прийомом, а й способом мислення самого автора: «The eyes of the Happy Prince were filled with tears, and tears were running down his golden cheeks» [3, с. 56].

З лексичної точки зору, автор використовує повтори («Swallow, swallow, little swallow» [3]), епітети («white marble angels», «chill and lazily», «to be igle or sluggish» [2]), звертання, алюзію.

Аналізуючи текст казок на граматичному рівні, слід зазначити, що письменник часто використовує спонукальні речення, використовуючи наказовий спосіб дієслова («I will stay with you one night longer, said the Swallow, but I cannot pluck out your eye. You would be quite blind then. Swallow, swallow, little swallow, said the Prince, «do as I command you» [3, с. 76]), розповідні речення та звороти («He is a beautiful as a weathercock» [3, с. 98]).

Через призму художніх засобів ми можемо побачити оцінку дійсності самим О.Вайльдом. Його теми для казок змушують нас робити власну переоцінку та щось змінювати. Так ось, наприклад, спонукає до певних дій відношення ластівки до Щасливого Принца – спочатку вона взагалі не хотіла допомагати йому, але все ж таки відбувається символічне переосмисленя свідомості ластівки, що врешті пізнала сенс життя та цінність людських чеснот: «…Swallow, Swallow, little Swallow, do as I command you. So he swooped past the match-girl, and slipped their jewel into the palm of her hand. «What a lovely bit of glass», cried the little girl ;and she ran home laughing. Then Swallow came back to the Prince. «You are blind now», he said, «so I will stay with you always» [3, с. 34]

Роздуми про співвідношення добра, користі та краси червоною ниткою пройшли через усі твори Оскара Вайльда. І одним із творів, що дійсно змушує переосмислити всі свої уявлення про дружбу – це казка «Вірний друг». Цей твір зображає справжню дружбу. Характерною особливістю є метод «історія в історії», де старий щур вчить маленьких качок життю на основі історії «дружби» Ганса та Міллера. Мені здається що, ця казка дуже яскраво описує події нашого сучасного світу, наприклад діалог між старим щуром та качкою: «You will never be in the best society unless you can stand on your heads», said Water-rat. «Nothing of the kind», answered the Duck, «everyone must make a beginning, and parents cannot be too patient» [2, с. 87].

Дійсно, кожне покоління задумується над питанням: що ж таке дружба? Сам О. Вайльд уважав, що дружба – це найцінніший скарб у житті кожної людини, який треба вміти зберегти, лише по-справжньому радіючи успіхам своїх друзів та цінуючи їх: «Anybody can sympathize with the sufferings or a friend, but it requires a very fine nature to sympathize with a friend`s success» [2, с. 66].

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що казки – джерело пізнання, аналізу та оцінки навколишніх подій. Недарма у дитинстві нам читають саме їх, бо у цей період дитина починає дізнаватися про світ, «вічні проблеми» добра і зла, брати з когось приклад, робити щось правильне.

Через призму казок ми можемо побачити зовсім не дитячі проблеми. Так і в казках Оскара Вайльда, що є своєрідним путівником у світ людських чеснот.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник [за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.

2. Wilde, O. The Devoted Friend. – London : Hodder Children's Books, 2007 . – 112 c.

3. Wilde, O. The Happy Prince. – London : Hodder Children's Books, 2007 . – 112 c.

Усманова О.М.,
студентка 1 курсу магістратури
Бердянський державний педагогічнийуніверситет
Наук. кер.: **Школа В.М**., канд. філол. н., доцент

КАЗКОВІ ЕЛЕМЕНТИ В ДРАМІ ІВАНА КОЧЕРГИ «ФЕЯ ГІРКОГО МИГДАЛЮ»

Упродовж багатовікової історії українська література якнайтісніше була пов'язаною з уснопоетичною творчістю народу. Вивчення взаємозв'язку української літератури та фольклору важливе для збереження культурної спадщини, що відіграє роль потужного засобу національної ідентифікації. ІФ

Проблема освоєння й використання українськими письменниками естетичних багатств усної народної творчості потребує свого вирішення, тому одним із актуальних завдань для дослідників творчості митців є вивчення фольклоризму (художнє використання фольклору) драматичних творів 20–30 років XX століття (казкової тематики, образів, мотивів, художніх засобів тощо).

Твори Івана Кочерги містять казкові елементи. «Фея гіркого мигдалю» була написана в 1925 році, має, як визначили дослідники, анекдотично-водевільний сюжет та нагадує пошук чогось за наказом царя. Також автором використані елементи іншої казки – «Попелюшки» (сім'я Лесі: тітка, дві її доньки (відповідник мачухи з доньками), дядько, який не має ніяких прав, і сама Леся, яка повинна віддавати свої гроші тітці). Поява графа, який веде пошуки, дуже схожа на останній момент казки, коли принц шукає красуню, що зникла з балу. Є особлива прикмета для пізнання: гіркий мигдаль.

Однією з типових ознак фольклоризму літератури є художня трансформація, переосмислення чи розбудова письменниками традиційно фольклорних мотивів, образів, композиційних схем та художніх засобів у канві власного художнього тексту.

Таким чином, у роботі були з'ясовані основні прикмети казок та їх основні жанри, визначена роль тих елементів, які носять казковий характер.

Проведений компаративний аналіз фольклорного та авторського творів розкрив тісний зв'язок образів, характерів, конфліктів, драматичної

дії. Драматург свідомо йшов до цілком новаторського підходу в їх творенні.

Зауважені елементи (сюжет, герої, простір, час) не завжди мають тільки фольклорний характер, але й носять риси символізму, що вказує на вплив західноєвропейських творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріанова Н.М. Іван Кочерга. Літературний портрет / Н. Андріанова. – К., 1963. – 100 с.

2. Кочерга І.А. Твори / Упорядкув., передм. та прим. В.Неділька, І.Кочерга. – К., 1976. – 423 с.

Катерина Шиян,
студентка 2 курсу (магістратура)
факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. Д. Харлан,** д.філол.н., проф. (БДПУ)

ЖАНРОВА ПАРАДИГМА РОМАНІСТИКИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Творчість В. Шкляра є складовою розвитку масової української літератури. Його твори стали об'єктами наукових зацікавлень: Тетяни Гребенюк, Софії Філоненко, Роксани Харчук, Анатолія Власюка, Ярослава Голобородька, Кирила Поліщука та ін.

Звертаючи увагу на жанр роману у творчості письменника, дослідники намагаються визначити критерії руйнування цього жанру в масовій літературі та творчості В. Шкляра зокрема. Проте побутування у літературознавстві протилежної думки про те, що масова література ґрунтується на традиціях елітарної, дає підстави для визначення спільних поетикальних та жанрових ознак її творів і зразків високого мистецтва.

Василь Шкляр – письменник, у прозі якого вдало поєднуються традиційні підходи до побудови роману із новаторськими трактуваннями. Це підтверджено його творами «Ключ» (1999), «Елементал» (2001), «Кров кажана» (2003), «Залишенець (Чорний ворон)» (2009), «Маруся» (20014), «Чорне сонце» (2015), «Троща» (2017), у яких «стільки достеменної мужності, стриманої розкоші сюжетних рухів, експресивної сценічності, ба навіть кінематографічності» [2, с. 16].

На думку Я. Голобородька, Василь Шкляр розвиває та ущільнює романну канву в такий спосіб, неначе знімає кіно, в якому наявне авантюрне, психологічне і містичне начало, відчутні риси детектива, екшена і трилера. При цьому його романи проткані й заряджені такими споконвічно привабливими для людської свідомості константами, як енігматичність, динаміка інтриги, філософічність і містика [2].

У своїй статті «Часопросторові характеристики сюжетів романів Василя Шкляра «Ключ» та «Елементал» Ганна Кривопишина називає Шкляра майстром сюжетобудови та аналізує особливості творення хронотопу в зазначених романах. Автор статті наголошує на особливостях сюжету: «Сюжети обох романів відзначаються напруженістю й гостротою, але міра напруженості й гостроти, принаймні за «зовнішнім», подієвим

сюжетом, не однакова». Дослідниця виділяє два часи в романах Шкляра: історичний (зображення певних часових періодів, «від і до») та авантюрний (статичний хронотоп, художній час не локалізований, та не «історизований»). Роман «Ключ» Ганна Кривопишина відносить до авонтюрного часу через розгортання у ньому сюжету у відриві від певної історичної конкретики [1].

Ознаками міфологізованого тексту, наділений роман В. Шкляра «Нікуб. Кров кажана», який засвідчує можливість поєднання у одному творі рис елітарної та масової літератури. За допомогою містики й міфології автор робить спробу тлумачення пластів людської свідомості та неконтрольованого підсвідомого. У творі органічно взаємодіють реальний і містичний часопросторові пласти, що постають двома складовими буття головної героїні.

У романі «Маруся» Василь Шкляр актуалізує події національно-визвольних змагань повстанців Полісся із більшовицькими окупантами на початку ХХ століття. Героїко-патріотичний пафос роману сконцентрований в образі головної героїні твору – отамана Марусі. В. Шкляр, акумулюючи у проблемно–тематичних вузлах твору питання національної ідентичності та самототожності українців, моделює образ національної героїні у традиціях якісної масової літератури, привносячи новаторське поєднання рис фемінного та маскулінного. Домінантами його індивідуального стилю у романі «Маруся» є гіперболізація та містифікація, використання засобів фольклорної поетики, поліфонічна складова у конструюванні образу головної героїні, акцент на ідеях національно–визвольної боротьби та героїко-патріотичний пафос роману [2].

У світлі сучасної критики Василь Шкляр постає як визнаний та провідний майстер бестселерів, який у своїй творчості торкається важливих національних та загальнолюдських проблем, створює напружений сюжет, а також однозначно не може бути названий елітарним чи масовим письменником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривопишина А. Часопросторові (хронотопні) характеристики сюжетів романів Василя Шкляра «Ключ» та «Елементал» / Кривопишина А. // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. – 2007. – Вип. 118. – С. 74-76.

2. Голобородько Я. Енігматика. Гостросюжетність. Інфернальність [Текст] / Голобородько Ярослав // Українська мова та література. – 2010. – Число 13. – С. 16 – 19.

Шило Вєроніка,
студентка І курсу
Бердянського економіко-гуманітарного коледжу
Бердянського державного педагогічного університету
Наук. керівник: **Т.В. Дурнєва**, викладач (БЕГК БДПУ)

МОВА, ЛІТЕРАТУРА Й МАТЕМАТИКА

Актуальність. Математика, мова й література займають значне місце в житті сучасного суспільства, а це означає, викликають до себе величезний інтерес. Актуальність обраної теми продиктована необхідністю зруйнувати стереотип полярності цих наук і довести наявність між ними тісної взаємодії. Достатньо лише побачити за словом число, за сюжетом формулу і переконатися, що мова й література існують не тільки для філологів і літераторів, а математика – не тільки для математиків.

Ступінь досліджуваності проблеми. Пошук та вивчення художньої літератури з обраної теми. Розв'язання задач, аналіз отриманих результатів.

Мета і методи дослідження. Доведення існування зв'язку мови й літератури з математикою.

Сутність дослідження. Наука і мистецтво поєднує прагнення до пізнання і творчості. Вони належать до людської цивілізації, а тому збагачують одне одного. Розум і душа, інтелект і натхнення, математика і поезія – це два крила нашої долі, які несуть нас до щастя. Вони не можуть не захоплювати своєю витонченістю і красою. Недарма відомий математик О. Казанцев сказав: «Математика – пісня розуму». Факти життя свідчать, що математика і поезія – давні союзниці. Ще пушкінський геній визнавав: «Натхнення потрібне в поезії, як і в геометрії». А згодом стверджував: «Натхнення в геометрії необхідне, як і в поезії». Помінявши місцями науку і творчість, поет підкреслив їх рівноправність перед натхненням. Правоту цього твердження виявляють поетичні рядки видатних математиків і математичні передбачення ліриків [1, с. 102]. Факти із життя видатних вчених-математиків, які б пов᾽язували їх з літературою і, навпаки — славетних літераторів із математикою:

- Гіпотеза про походження арабських цифр вперше була висловлена О. С. Пушкіним.

- Дочка відомого поета Байрона Ада Лавлейс була автором першої мови для обчислювальних машин.

- Шарль Перро, автор «Червоної шапочки», написав казку «Кохання циркуля та лінійки».

- Англійський математик Дж. Сільвестер написав сонет «Небесна муза», який присвятив першій російській жінці-математику Софії Ковалевській.

- Говорять, що кузен Жуля Верна математик Анрі Гарсе зробив на прохання письменника обчислення для його роману «Із Землі на місяць», які обґрунтували можливість міжпланетної подорожі, якщо снаряду відразу буде надано початкової швидкості 11 км/с і ці математичні викладки внесені в текст роману.

- Прочитавши казку Льюїса Керролла «Аліса в країні чудес», англійська королева так захопилася нею, що наказала принести їй усі книжки чарівного казкаря. Якими ж були здивування та розчарування, коли їй принесли книжки, на кожній сторінці яких рясніли формули і незрозумілі терміни. Королева не знала, що автор «Аліси» Льюїс Керролл був математиком Чарлзом Латуїджом Доджсоном [3, с. 25].

Багато видатних вчених-математиків були глибокими шанувальниками художнього слова, а дехто з них навіть досяг успіхів у галузі художньої літератури. Багато вчених, починаючи з Евкліда й аль-Хорезмі, збагачували науку способами розв'язування різних рівнянь. Серед них і великий таджицький учений і поет Омар Хайям, що винайшов геометричний спосіб розв'язування кубічних рівнянь. Омара Хайяма знають як поета, філософа, математика, фізика, астронома, а також творця поетичної форми – рубаї (чотири рядки, лише три з яких рифмуються між собою). Маленьку книжечку віршів Омара Хайяма знають і шанують на батьківщині поета, у сусідніх країнах і цілому світі. Вона переходить із рук в руки, примушує людей замислитися та сперечатися про щастя, життя, злагоду. І хоча сучасники Омара не вважали заняття поезією серйозною справою, проте вірші Хайяма читають і досі [2, с. 64].

Основні висновки. За допомогою наведених прикладів, нам вдалося знайти спільне у літературі і математиці — це два могутніх знаряддя пізнання світу, частиною якого є й сама людина. Будь-яка книга відкриває свої таємниці тій людині, яка вміє дивитися й бачити, тій, яка вміє дивуватися і сприймати щось нове, тій, яка вміє сама здобувати знання й шукати відповіді на запитання, що цікавлять. Математику, мову й літературу можна назвати протилежними. Це грані одного й того ж процесу – творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про математику і математиків. Висловлювання видатних діячів минулого і сучасного/ Упор. Е. М. Кіро, А. С. Зоря. – К.: Рад. школа, 1981.

2. Бородін О. І., Бугай А. С. Біографічний словник діячів у галузі математики. – К.: Рад. Школа, 1973.

3. Конфорович А. Г. Колумби математики. – К.: Рад. школа, 1982.

ЖУРНАЛІСТИКА

Бойко Анна,
студентка 4 курсу,
Наук. керівник: **Р.І. Костромицький,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВІЗУАЛЬНИЙ КОНТЕНТ СУЧАСНОГО ЖУРНАЛУ

Дослідження візуального контенту залишається провідним напрямком досліджень у сучасному журналістикознавстві. Дослідники вказують на виникнення у сучасної людини особливого типу мислення – кліпового. Це спричинено необхідністю захисту від перевантажень через обробку величезних масивів інформації: увага фіксується тільки на важливих фрагментах інформації. У цьому контексті саме графічний контент відіграє важливу роль, не тільки доповнюючи текстову частину, а й емоційно підсилюючи його.

Серед робіт, присвячених дослідженню візуального контенту сучасного журналу, необхідно назвати розвідки С. Горевалова, Б.Чернякова, Ю.Шаповала, В.Шевченко та інших.

Концептуально значущою для нас є монографія В. Шевченко «Форми візуалізації в сучасному журналі». Дослідниця ґрунтовно проаналізувала форми візуалізації у сучасних журналах, дослідила мову візуальних символів та принципи дизайну журнального видання. Однак, не зважаючи на помітні успіхи у дослідженні візуального контенту, певні аспекти функціонування візуального контенту залишаються поза увагу сучасного журналістикознавства, цим і визначається актуальність нашого дослідження.

Візуальність надала журналістиці більше можливостей в галузі обробки інформації. Інфографіка є невід'ємною складовою сучасного журналу. Візуальний контент у загальному розумінні – це поняття багаторівневе, яке об'єднує різні аспекти зображальної журналістики. Воно може включати документальну складову (репортажні та портретні фото), декоративно-графічну (дизайн шрифту), художню (художня фотографія) рекламну тощо.

Під зображальною журналістикою ми розуміємо певну галузь журналістської діяльності, яка активно застосовує зображення для інформування та публіцистичної діяльності. Такий підхід дозволяє налагодити інформаційний зв'язок ніж автором та реципієнтом там, де комунікація за допомогою вербального каналу через певні причини не може бути успішною.

Отже, візуальний контент сучасного журналу найчастіше представлено фотографіями, ілюстраціями та інфографікою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко В. Е. Форми візуалізації в сучасному журналі : монографія / Вікторія Шевченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : видавець ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 340 с.

Дар'я Демченко,
студентка 3 курсу,
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **К.В. Лукач,** ст. викладач(БДПУ)

СВОЄРІДНІСТЬ РОЗВАЖАЛЬНИХ ПРОГРАМ НА РАДІОСТАНЦІЇ «ГРОМАДСЬКЕ РАДІО»

У сучасній радіожурналістиці такі фактори, як розвиток технічних можливостей радіостанцій, їх комерціалізація, прагнення знайти нові форми взаємодії зі слухачем і урізноманітнити зміст, накладають певний відбиток на програму мовлення кожної радіостанції. Іншими словами, для успішного функціонування і отримання прибутку, радіостанціям необхідно мати не тільки оригінальний контент, який буде цікавий аудиторії, але і набір відмінних рис, що виділяють її з ряду подібних.

Як показують соціологічні дослідження, рейтинг ефіру визначається наявністю розважальної інформації, роль якої зростає абсолютно у всіх засобах масової інформації. Це стало причиною появи на радіо такого виду програм.

Дана тема широко досліджується науковцями з царини радіожурналістики, зокрема Л. Д. Болотовою [1], Н. В. Вакуровою, О. Я. Гояном [2], Г. В. Кузнецовим, Л. І. Московкою, А. А. Шерелем [3].

Мета дослідження – виявити своєрідність розважальних програм на радіостанції «Громадське радіо».

Функція розваги (рекреативна функція) природна для радіо, оскільки воно не може не відгукуватися на прагнення людини до відпочинку. Сфера дозвілля являє собою соціально значимий вид життєдіяльності людини. Сучасні радіостанції, з одного боку, створюють «дозвільний продукт», з іншого – активно залучають адресата в систему споживання творів культури і мистецтва, здатних вписатися в структуру дозвілля. А це значить, що одним із завдань сучасної журналістики стає змістовне наповнення дозвілля масової аудиторії [2]. Визнання дослідного статусу дозвільної журналістики відкриває широке поле для наукових досліджень, розвага стосовно радіо виявляється складним і неоднозначним явищем, спрямованим на включення адресата в різноманітні види діяльності. У той же час саме в цьому сегменті реалізується потреба людини в «повному відпочинку» [1, с. 54].

Розуміння функціонування журналістики дозвілля неможливо без звернення до результатів спеціальних досліджень. Базовими загальнонауковими дисциплінами для вивчення дозвільної журналістики є соціологія сфери вільного часу, способу життя і, звичайно, психологія [4].

Люди звертаються до радіо, в тому числі і для того, щоб відпочити, «розслабитися», відволіктися від насущних проблем і привести в стан рівноваги свої душевні і фізичні сили. Важливо, що в будь-якому випадку мова йде про проведення часу, який супроводжується приємними відчуттями. Релаксація за допомогою радіо передбачає тимчасову відмову від діяльності, тобто таке «байдикування», яке нагороджується повним відновленням душевних і фізичних сил.

Розглянемо розважально-пізнавальні передачі, представлені радіостанцією «Громадське радіо». «Антена» – гастрономічна програма, присвячена культурам і обмінам між ними. Щодня на хвилі радіостанції «Громадське радіо» цікаві рецепти і корисні «лайф-хаки». Програма виходить о 16:15 щодня. Автор і ведуча – Ірина Славінська.

«Громадська хвиля» – щоденне ток-шоу з «героями дня» – людьми, що змінюють Україну: чиновниками та волонтерами, депутатами та політтехнологами, художниками та науковцями, активними громадянами та воїнами АТО. Програма виходить щодня о 7:15.

«Чайник» – програма, в якій експерти з різноманітних питань доступно та цікаво розповідають про складне. Ведуча – Лариса Денисенко.

«Ранкова хвиля» – ранкове ток-шоу спільного виробництва «Громадського радіо» і радіо «Промінь». Пам'ятаючи про одну зі своїх головних функцій – інформування, радіостанція прагне давати слухачеві важливу інформацію, при цьому обробляючи і подаючи її таким чином, щоб вона була максимально зручна для сприйняття. Залучення аудиторії в даному випадку створюється за допомогою різноманітності інформації та форм її подачі. Головним ефектом ігрових рубрик в шоу є залучення до гри як до тимчасового відходу від реальності. Непередбачуваність результату гри робить її особливо привабливою. Програма виходить щодня з 7:30 до 10:00 у будні та з 8:30 до 11:00 у вихідні.

Підводячи підсумки роботи, ми дійшли наступних висновків. Ступінь присутності рекреативной складової обумовлена концепцією мовлення конкретної радіостанції. У рамках ефіру радіостанції «Громадське радіо» як постійні елементи функціонують розважальні програми, що несуть легку за характером інформацію. Навіть важлива інформація в цих шоу подається таким чином, щоб вона була максимально зручна для сприйняття. Захопливість в даному випадку створюється за допомогою представлення різної інформації та особливих форм її подачі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотова Л. Д. Особенности современного радиовещания / Л. Д. Болотова // Телерадиоэфир: История и современность / под ред. Я. Н. Засурского. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 239 с.

2. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту / Олесь Яремович Гоян. – К. : Веселка, 2004. – 245 с.

3. Радиожурналистика: учебник / [под ред. А. А. Шереля. – 2-е изд.]. – М. : Высшая школа, 2002. – 304 с.

4. Раскатова О. Типологическая характеристика современного радиовещания [Електронний ресурс] / О. Раскатова. – Режим доступу до ресурсу: http://kgu-journaHst. ucoz.ru/ publ/4-1-0-40 .

Олександр Євдокимов,
студент 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник **Л. О. Кондакова**,
канд. філол. наук, доцент (БДПУ)

ХІТ-ПАРАД ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ РАДІОПРОГРАМ ПРО МУЗИКУ

Для більшості радіостанцій музика виступає основною формою контенту, який об'єднує слухацьку аудиторію. Вивчення музичних смаків аудиторії забезпечується різними способами, один з яких хіт-паради. Із запровадженням мовних квот у радіоефір потрапило багато нової української музики, а хіт-паради допомагають визначити до неї ставлення аудиторії. Зважаючи на це, вважаємо наше дослідження актуальним.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні радіопрограм про музику, зокрема хіт-парадів. Досягнення мети забезпечується такими загальнонауковими методами: контент-аналіз, описовий.

Тему звукової організації знаходимо у працях вітчизняних та закордонних дослідників: О. Гоян, В. Лизанчук, Ю. Любченко, В. Мирончeнко, П. Мірошниченко, М. Нагорняк, І. Пенчук, В. Смирнов, О. Шерель та ін.

Зважаючи на аудіальну природу радіо, пріоритетним контентом виступає музика. Також наголосимо на тому, що радіо як ЗМК зазвичай сприймається фоновим слуханням, до якого аудиторія звертається під час основної діяльності.

У радіоефірі окрім самого музичного контенту поширюються і радіопрограми про музику. За визначенням Василя Лизанчука, «Музичні радіопередачі – одна з основних сфер естетичного, духовного виховання, формування художніх смаків» [1, с. 209]. Аналізуючи музично-розважальні програми, дослідник більшою мірою зосереджує свою увагу на програми національної радіокомпанії, які у свою чергу представляють історію музики, біографії вокалістів, особливості музичних стилів. Наприклад, «Музична скарбниця», «Український альбом», «Український рок-н-рол», «Джаз клуб», «Музика на експорт», «Джаз з Колядою», «ЛайкТОП», «Музичні новини». Як бачимо, на радіо «Промінь» приділяють багато уваги музичному вихованню аудиторії.

Що стосується комерційних радіостанцій, то пріоритетною радіопрограмою про музику виступає хіт-парад. Така програма зазвичай проводиться щотижня і висвітлюється певна кількість хітів. Засновником хіт-парадів вважається американський журнал Billboard, який у 1936 році вперше опублікував рейтинг 100 платівок. Започаткований чарт, звичайно дещо модернізувавшись, є досі популярним та є головним чартом США, який публікується щотижня.

Беручи приклад з Billboard, практика побудови хіт-парадів стала популярна, а день першої публікації (4 січня) – міжнародним днем хіт-параду. Говорячи про радіочарти, то кожна радіостанція робить акцент на своєму форматі. Так, на тому ж радіо «Промінь» хіт-парад виступає як платформа для обговорення та оцінки музичних композицій експертами у

програмі «RE:АКТИВ». Якщо говорити про популярні музично-розважальні радіостанції, то можемо побачити сталу схему презентації пісень у перемішку з розважальними підводками. Для прикладу наведемо декілька програм популярних радіостанцій: на «ХІТ FM» – «Хітова дюжина», «KISSFM» – «TOP40», «10DANCE», «Русское радио» – «Золотой граммофон», «Люкс ФМ» – «Чумачечая 10» та інші.

Побудова хіт-парадів зазвичай відбувається на основі голосування слухачів безпосередньо на власному сайті радіостанції. Деколи ж враховуються рейтинги прослуховування на музичних сервісах, таких як Shazam. Загалом хіт-парад вважаємо обов'язковою програмою для радіо, адже вона показує активність аудиторії та пріоритети у музичних смаках.

Під час нашого дослідження було розглянуто програми про музику, які допомагають аудиторії познайомитись не лише з музичними новинками, а й ближче познайомитись з виконавцями та стилем загалом. Серед усього розмаїття нами було виділень хіт-паради. Цей тип музичних програм сприяє слухацькій аудиторії виокремити з масиву аудіального контенту найоптимальніші варіанти для подальшого прослуховування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: Підручник. В. В. Лизанчук – К. : Знання, 2006. – 628 с.

Альона Єрьоменко,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник **В. А. Бабак**, асистент (БДПУ)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМУВАННЯ АУДИТОРІЇ ЗМІ

У наш час соціальні мережі займають істотну долю витраченого часу на добу. Суспільство годинами гортає стрічку новин, черпаючи найрізноманітнішу інформацію. Якщо спочатку соціальні мережі об'єднували людей, то сьогодні активно користуються ними і підприємства, в тому числі й ЗМІ.

Зараз активно спостерігається накладанням віртуальної реальності на повсякденне життя, зокрема це відбувається через популярність соціальних мереж серед молоді, у чому і полягає актуальність нашого дослідження.

Вивчення специфіки соціальних мереж є на сьогодні актуальним і нашому дослідженні ми спираємося на праці І. А. Бикова, Г. О. Нестеренко та О. Г. Філатової.

Мета дослідження – виявити своєрідність застосування соціальних мереж для інформування аудиторії. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*: охарактеризувати сутність соціальних мереж; визначити чинники, що є інструментом інформування аудиторії. Під час нашого дослідження було застосовано такі методи:

описовий, контент-аналіз.

Об'єкт дослідження – соціальні мережі; *предмет дослідження* – інформування аудиторії ЗМІ за допомогою соціальних мереж.

Термін «соціальна мережа» вперше використав американський соціолог Джеймс Барнс у 1954 р. Але в еру комп'ютерних технологій термін «соціальна мережа» все більше відносять саме до віртуальної платформи. Соціальні мережі в Інтернеті представляють собою програмний центр, що є площею для взаємодії (спілкування) людей між собою, створення груп за інтересами/діяльністю. Поява соціальних мереж припадає на 1995 р. зі створенням американського порталу Classmates.com, але офіційним початком розвитку соціальних мереж вважається 2003–2004 рр., коли були запущені LinkedIn, MySpace і Facebook [1].

Соціальні мережі займають важливе, але неоднозначне місце в суспільстві. Через Інтернет формується «ідеальний» спосіб життя, мода, гумор, отримується інформація, породжуються чутки, здійснюються економічні операції та ін. Людина може стати жертвою маніпулювання через специфіку соціальних мереж. Інформація в Інтернеті не є перевіреною і повністю достовірною, тому нефільтровані данні можуть завдати шкоди непідготовленій людині. Саме тому офіційні сторінки установ та публічних осіб у соціальних мережах проходять верифікацію. Таким чином адміністрація соціальних мереж сприяє попередженню поширення через свої канали фейкової інформації.

Щоб детальніше розібратися в понятті «соціальна мережа» пропонуємо розглянути класифікацію, представлену в праці Нестеренко Г. О., Тишкової О. В. «Сучасні соціальні мережі як інструмент неформальної освіти». Дослідники пропонують такий підхід:

1) соціальні мережі загальної тематики, наприклад: MySpace та Facebook;

2) спеціалізовані мережі, наприклад: Last.Fm (музична соціальна мережа);

3) ділові соціальні мережі, наприклад: LinkedIn [2, с. 455].

Ця класифікація допомагає краще розуміти аудиторію соціальних мереж. Кожен ЗМІ, зважаючи на свою типологію обирає для роботи з аудиторією найбільш прийнятний тип соціальних мереж. Такий розподіл соціальних мереж слугує для підвищення відвідуваності офіційного сайту, спілкування з аудиторією як особисто, так і публічно у дискусіях, проведення опитувань, залучення до флешмобів і т.п. Зібрані дані дозволяють ЗМІ краще вивчити свою аудиторію.

Інститут з вивчення журналістики Ройтерз провів дослідження щодо світових тенденцій журналістики і ролі соціальних медіа зокрема. За ключовими результатами цього дослідження простежується те, що: «відбулося зростання ролі соціальних медіа у перегляді новин на деяких ринках. Використання додатка «WhatsApp» для перегляду новин перевершило показники веб-сайту «Facebook» у багатьох країнах» [3]. Також, що цікаво для нас, 24% опитуваних споживають новинну інформацію саме через соціальні мережі, і вважають цю інформацію достовірною. Такий низький показник соціальних мереж як інструменту отримання інформації вважаємо через більшу частку користувачів

середнього та молодшого віку.

Отже, ми виявили своєрідність інформування суспільства соціальними мережами. Як показала класифікація соціальних мереж, вони об'єднують групи людей за певним принципом, що сприяє у подальшому інформуванні. У той же час через низьку зацікавленість молоді новинною інформацією соціальні мережі не є пріоритетним інструментом отримання новинної інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Быков И. А. Интернет-технологии в связях с общественностью : учеб. пособие / И. А. Быков, Д. А. Мажоров, П. А. Слуцкий, О. Г. Филатова; отв. ред. И. А. Быков, О. Г. Филатова. – СПб. : Роза мира, 2010. – 275 с.

2. Нестеренко Г. О. Сучасні соціальні мережі як інструмент неформальної освіти / Г. О. Нестеренко, О. В. Тишкова // Гілея: науковий вісник. – 2011. – Вип. 49 (7). – С. 451–458

3. Інститут з вивчення журналістики Ройтерз опублікував звіт, у якому проаналізовано сучасні світові тенденції в журналістиці [Електронний ресурс] // Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Офіційний сайт. – Режим доступу : https://www.nrada.gov.ua/instytut-z-vyvchennya-zhurnalistyky-rojterz-opublikuvav-zvit-u-yakomu-proanalizovano-suchasni-svitovi-tendentsiyi-v-zhurnalistytsi/

Олена Забітчук,
студентка 3 курсу
факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **К. В. Лукач,** ст. викладач (БДПУ)

ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ЖАНР І МЕТОД (НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ПРОЕКТУ «СХЕМИ: КОРУПЦІЯ В ДЕТАЛЯХ»)

Актуальність роботи полягає в аналізі журналістського розслідування як жанру і методу збору і подачі інформації. Дослідження проводиться на прикладі проекту «Схеми: корупція в деталях». Важливість дослідження полягає в тому, що вивчено та проаналізовано прийоми і способи подачі матеріалів в програмі, охарактеризовано роль ведучої та журналістів у проекті, формат зйомки та монтажу.

Мета дослідження – визначити своєрідність журналістського розслідування як жанру і методу на прикладі проекту «Схеми: корупція в деталях».

Для реалізації мети необхідно виконати наступні **завдання:**

– систематизувати визначення науковців щодо поняття «журналістське розслідування»;

– виокремити особливості роботи та принципи подачі інформації;

– проаналізувати контент програмного продукту на проекті «Схеми: корупція в деталях».

Об'єкт роботи – журналістське розслідування як жанр і метод

творчої діяльності.

Предмет дослідження – своєрідність жанру і методу журналістського розслідування на прикладі аналізу проекту «Схеми: корупція в деталях».

Однозначного визначення поняття «журналістське розслідування» немає. Журналістське розслідування – це стаття або серія статей, що базуються на оригінальній роботі журналіста. Розслідування описує не окремий інцидент однієї людини, а цілий спектр системної проблеми у соціумі. Найчастіші теми, які використовуються: корупція, порушення закону, приховування інформації або зловживання службовим становищем [1, с.6].

Яскравий приклад використання таких тем – «Схеми: корупція в деталях» – телевізійний проект розслідувань корупції. Наталка Седлецька одночасно виступає авторкою та ведучою програми. Це спільний проект «Радіо Свобода» та «UA: Першого». Програма виходить один раз на тиждень: щочетверга о 20.30 [3].

Журналістське розслідування – один з найскладніших жанрів сучасності. Дослідження журналістських розслідувань та їх специфіки на сьогоднішній день є досить актуальними та мають суспільний інтерес. У проекті «Схеми: корупція в деталях» на розгляді може бути не одна, а декілька тем за один випуск. Хронометраж передачі варіюється від 25 до 30 хвилин.

Результати розслідувань допомагають викрити теми та факти, які приховали від суспільства. Інколи, пошуки істини журналістом сприяють вирішенню соціальних проблем. Журналіст, який провадить журналістські розслідування у ворожому середовищі повинен бути готовий до того, що правда та висновки, до яких він приходить, можуть бути невтішними для суспільства. Саме тому, у проекті «Радіо Свобода» та «UA: Першого» журналісти постійно спираються на законодавчу базу та етичні норми.

Предметом журналістського розслідування, часто виступає злочин, подія або конфлікт, який приховується від суспільства. Дослідження інформації має схожі риси з аналітичною журналістикою, а методи збору та пошуку подібні до праці слідчого або вченого [2, с. 210]. Основне завдання журналістського розслідування – оприлюднити інформацію про несправедливість, винести на арену суспільної дискусії актуальні для громади питання, оприлюднити факти, які намагаються приховати від людей через скоєння злочинів і порушення норм законодавства.

Проект журналістських розслідувань «Схеми: корупція в деталях» розглядає проблеми про зловживання чиновниками влади та статками, про конфлікт персональних інтересів з державними діячами, а також про афери та корупційні схеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєль Б. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика / Б. Олександр, Т. Патора, О. Хоменок– Київ, 2013. – 190 с.

2. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник / В. Й. Здоровега. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.

3. Седлецька Н. Схеми [Електронний ресурс] / Наталія Седлецька //

UA: Перший – Режим доступу до ресурсу: http://1tv.com.ua/programs/shemy.

Дарина Зюзіна,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Кондакова,** канд. філол. наук, доцент

СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ФЕШН-ЖУРНАЛІВ

Актуальність. Індустрія моди не стоїть на місці, створюються численні модельні агентства, відвідувати модні покази вважається престижним, соціально-економічні чинники дозволяють сучасним поколінням дизайнерів втілювати свої найрізноманітніші ідеї у життя, тому висуваються і нові вимоги до фешн-видань. Відповідно до умов, які склалися, вважаємо доцільним дослідити особливості фешн-журналів України.

Метою роботи є аналіз фешн-журналів України і визначення основних їхніх характеристик.

Виходячи з мети були сформульовані такі завдання:

– дати визначення основним поняттям дослідження;

– виявити основні фактори, що впливають на оформлення фешн-журналів;

– вивчити ринок фешн-видань України;

– з'ясувати роль журналіста при підготовці матеріалів до фешн-журналів.

Серед вчених та дослідників вивченням феномену моди займалися, зокрема, Блуммер Г., О.Гофман, Ванштейн О., Дихнич, Ю., Камінська Н., Кібалова Л., Кинг Ч. Легенький Л., Ніколаєва Т., Прилипко Я., Філд Д. та ін. Специфіці журналів як виду видавничої продукції приділяли Михайлин І., Шевченко В. , Тимошик М.

Методи дослідження. Під час роботи було використано метод аналогії; метод сходження від абстрактного до конкретного; аналіз і синтез, дедукцію, метод узагальнення.

І. Михайлин зазначає, що журналом може називатись «періодичне друковане видання, яке містить статті й матеріали з різних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, публікує літературні та публіцистичні твори, літературно-критичні праці, ілюстрації та фотоматеріали. На відміну від газет, спрямованих на оперативну інформацію, журнали дають змогу більш детально й за більш значні терміни охопити події сучасного суспільного, політичного, культурного та наукового життя, вміщують обширні наукові статті, художні твори великого обсягу. Журнал – носій аналітичної, фундаментальної інформації; у цьому його головна відмінність від газети» [2]. З огляду на вищесказане, фешн-журналі – це журнал про культурне життя, що вміщує в собі переважно великі за обсягом матеріали про моду, стиль, одяг представлений знаменитостями тощо.

Завданням цього виду спеціалізованих друкованих засобів масової

інформації є просування модних стандартів та ідей у привабливій для аудиторії формі. Часто фешн-видання ототожнюють з глянсовими журналами, для яких характерне високоякісне поліграфічне виконання – повноколірний друк; крейдований папір; УФ-лакування. Таке видання вигідно вирізняється серед інших, виконаних менш якісно з точки зору поліграфії, наприклад, газет, та привертає увагу цільової аудиторії, зокрема, і за рахунок яскравої обкладинки. Редакційна політика подібних часописів та манера подання інформації також відрізняються від, наприклад, суспільно-політичного видання. На сторінках журналу публікуються удосконалені, змінені за допомогою компютерних графічних редакторів фотографії, споживачам пропонуються поліпшені зображення не лише продуктів, одягу, аксесуарів, а й людей [3, с. 153].

Особлива роль відводиться журналістові, який працює у фешн-журналі. Дослідниці Давидова О. та Хадирова Е. зазначають, що автор матеріалу, використовуючи розповідь й опис, створює ефект живої особистої комунікації. Він є безпосереднім спостерігачем або свідком якоїсь модної події і саме його очима описуються модні тенденції, яскраві явища у фешн-індустрії. У своїх репортажах він ділиться враженнями, ідеями та думками, ніби, відкриває читачам двері до світу моди [1, с. 102].

Отже, для створення якісного фешн-журналу необхідно знати основні аспекти створення спеціалізованого друкованого видання, яке б вирізнялося якістю матеріалів, фотографій, дизайну, паперу та композиційної структури загалом. Результати роботи будуть корисними студентам під час таких курсів як «Газетно-журнальне виробництво», «Фотожурналістика», на спеціальних семінарах і школах з газетно-журнальної справи, фахівцям у сфері виробництва фешн-журналів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Давидова О. Лінгвістичні особливості фешн-текстів / Давидова О. Хадирова Е. // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Вип. 37. – 2013. – С. 102-103.

2. Михайлин І. Основи журналістики: підручник [Електронний ресурс] / І. Л. Михайлин. – Київ : ЦУЛ, 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-159.html

3. Яненко Я. Реклама в сучасних «глянсових» журналах як засіб соціалізації / Я. Яненко // Прикладні комунікаційні технології у системі соціальної діяльності. Образ. – Вип. 1 (16). – 2015. – С. 152-158.

Артем Ковальов,
студент 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник **В. А. Бабак**, асистент (БДПУ)

МІСЦЕ ЛОНГРІДУ СЕРЕД ПУБЛІКАЦІЙ «УКРІНФОРМУ»

Сьогодні, враховуючи очевидний розвиток журналістики в Інтернеті, традиційна система ЗМІ поряд з усіма різновидами інтернет-видань, безумовно, доповнена. На сучасному етапі з'явилися нові формати

представлення онлайн-інформації, одним з них є лонгрід – довгий текст, який містить детальний огляд за темою, а іноді й теоретичні дослідження з посиланнями на джерела. Всупереч поширеній думці про те, що довгі тексти в Інтернеті не користуються популярністю аудиторії, на практиці можна переконатися у зворотному.

За останні роки виникла тенденція перенасичення лонгрідами: практично кожне інтернет-ЗМІ хоча б раз публікувало статті в подібному форматі. Однак тенденція використання мультимедійних елементів при створенні лонгрідів невигідна для журналістів: це відволікає читачів від тексту. Він або не дочитується до кінця, або перегортається, текстовий матеріал стає «другорядним» елементом, проте саме він повинен відігравати ключову роль в лонгріді. Виникає ряд проблем, пов'язаних з подальшим існуванням лонгріду як формату журналістського тексту, тому актуальність нашої теми незаперечна.

Метою роботи є вивчення лонгрідів як жанру інтернет-журналістики, та визначення тенденцій і перспектив розвитку лонгрідів в Інтернет-ЗМІ.

Об'єктом нашого дослідження виступають мультимедійні лонгріди в інтернет-ЗМІ, а предметом – лонгріди в інформаційному агентстві Укрінформ. Методи дослідження: збір, обробка та аналіз інформації.

Теоретично-методологічну основу дослідження складають праці російських вчених, таких як В.Пуля, А.Золотухін, А.Колєснічєнко, М. Лукіна, А. Радіонов, А. Градюшко, Н. Лімоннікова, Н. Лосєєва. В основному, дослідники розглядають лонгріди як новий феномен в журналістиці, описують, як створювати мультимедійні історії і залучати аудиторію. Здебільшого, вивчити тенденції, які спостерігаються в інтернет-виданнях, можна за прогнозами дослідників на майбутні роки і за минулорічними звітами: в них часто згадуються мультимедійні історії.

Завдяки мейнстріму сучасних медіа основна маса читачів віддає перевагу коротким текстам і таким же коротким відеороликам, які не вимагають великих витрат часу і пояснюють проблему швидко і зрозуміло. Перспектива подальшого існування мультимедійних лонгрідів в інтернет-ЗМІ безпосередньо залежить від реакції аудиторії. Головним компонентом лонгріда повинна бути важлива і корисна саме для читача історія, написана цікавою, максимально лаконічною і зрозумілою мовою, без зайвих мовленнєвих зворотів. При цьому, журналіст повинен завжди пам'ятати про те, що спроба збільшити обсяг лонгріда шляхом додавання мультимедійних компонентів відштовхує читача. Важливу роль відіграє і дизайн лонгріда: несмачне, строкате оформлення тексту не тільки відштовхне читачів, а й викличе критику з боку професіоналів. Як висловився головний редактор «Focus.ua» М. Кригель: «Лонгрід – це рушниця, що висить на стіні, але яка вистрелює декілька разів, періодично» [1]. Тому якісний лонгрід може привернути до себе увагу і через пів року після публікації.

Лонгрід є специфічним форматом, що поєднує ознаки різних жанрів. Проводячи аналогію з телевізійними жанрами, дослідники називають лонгрід ще й спеціальним репортажем. Домінантна жанрова характеристика нового медіа-формату – це наявність історії, а не одноденної новини чи гострої проблемної ситуації.

Лонгріди в онлайн-виданні «Укрінформ» – перш за все вимога часу

та нового формату інформаційного агентства – Мультимедійна платформа іномовлення України. Щоб читач міг легко знайти матеріали у жанрі лонгрід, в кінці сторінки є спеціальна рубрика – Лонгріди. Тематика матеріалів не завжди продовжувана, як у випадку з аналізованим проектом. Лонгріди в «Укрінформі» не переобтяжені зайвими мультимедійними елементами (стале поєднання фото та текстової інформації), що не відволікає читача від сприйняття інформації.

Аналіз логрідів на «Укрінформі» показав, що мультимедійні лонгріди на даному ресурсі не переобтяжені мультимедійним контентом, щоб не відволікати читачів від самої інформації. І перш за все використання мультимедійних історій на «Укрінформі» зумовлено часом та новим форматом інформаційного агентства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біда О. Лонгрід – це рушниця, що вистрілює декілька разів – редактор Focus.ua [Електронний ресурс] / Олеся Біда // Європейська обсерваторія журналістики – EJO. – Режим доступу: https://ua.ejo-online.eu/3276/etyka-ta-yakist/.

2. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrinform.ua.

Котляр Наталя,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **А. М. Носко,**
канд. наук із соц. ком., ст. викладач (БДПУ)

СОЦІАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Актуальність розвідки зумовлена самою соціальною природою журналістської діяльності. Як зазначає С. Корконосенко: «соціальність сходить до функціонування преси: отримуючи інформацію від суспільства, журналістика дає йому можливість отримати інформацію про самого себе. Звернення журналістики до соціальної проблематики розглядається в руслі реалізації її природних функцій, а показ "звичайної людини", залученого в суспільне життя, стає надзвичайно важливим напрямом гуманізації журналістики» [3]. На думку І. Дзялошинського, важливим є «грамотне освітлення соціальної проблематики в журналістиці [...] таким чином журналістика не просто відображає дійсність, інформуючи аудиторію про події, що відбуваються і даючи можливість обмінятися думками з різних приводів, але і особливим чином бере участь у врегулюванні відносин між людьми і соціальними спільнотами, прагнучи позитивно вплинути як на самі ці відносини, так і на соціальні структури, що управляють різними сферами суспільного життя» [1, с. 15].

Під соціальними темами слід розуміти «висвітлення подій і явищ, пов'язаних з повсякденним життям людей, і матеріали на соціальні теми не обов'язково є проблемними» [3].

Мета розвідки – проаналізувати коло тем на соціальну проблематику у місцевій пресі. Об'єктом дослідження послужило інформаційне інтернет-видання «pro.berdyansk.biz» [2] (м. Бердянськ), а предметом – соціальна проблематика журналістських матеріалів. Матеріалом дослідження стали журналістські матеріали за березень місяць 2018 року (усього 127 матеріалів).

Інформаційний ресурс pro.berdyansk.biz активно відкликається на повсякденне життя мешканців міста Бердянська. І як показало наше дослідження, тематичне коло соціально важливих тем є досить розгалуженим. У ході аналізу матеріалів ми провели ранжування цієї проблематики. Найменше за вказаний період висвітлювалися питання зі сфери спорту та релігії (усього по 1 матеріалу). Трохи більше йшлося про безпеку (пожежі, падаючі бурульки), окремі українські реформи (поховання за дозволом суду), життя та права безпритульних тварин. Окремою темою можна назвати віддзеркалення у матеріалах відносин у сфері «влада-суспільство». Завершує перелік не досить популярних тем низка матеріалів, що присвячена окремим персоналіям, переважно це публіцистичні замальовки про довгожителів міста Бердянська.

Популярною проблематикою у березні можна назвати теми транспортних перевезень (якість, супутні проблеми, а особливо підвищення тарифу на проїзд), опалювального сезону, діяльності комунальних служб. Досить актуальною залишається тема АТО, Нацгвардії та внутрішньо переміщених осіб. Треба зазначити, що у проаналізованих матеріалах представників АТО, які намагаються відстояти власні права, подано у негативному світлі. Зокрема, всі матеріали, що були надруковані стосувалися конфліктів і сутичок місцевих активістів та учасників АТО із представниками місцевої влади.

Також, на жаль, досить часто зустрічається тема допомоги, яка розкривається у матеріалах про людей, що є невиліковно хворими і потребують матеріальної підтримки, сюди ж віднесено деякі матеріали, що стосуються збору коштів на допомогу дітям з інвалідністю. На одному рівні з визначеними темами знаходяться матеріали, присвячені культурним заходам (виставкам, конкурсам, змаганням).

Першими ж у рейтингу популярності у березні місяці на сторінках інтерент-ресурсу «pro.berdyansk.biz» стали дві теми. Перша – це прихід весни та різноманітні матеріали про привітання жінок. Друга – це тема здоров'я. Переважна більшість підготовлених журналістами матеріалів стосувалася запровадження медичної реформи, роз'ясненню її суті, ознайомлення бердянців із порядком вибору сімейного лікаря, нових правил виклику лікаря та швидкої допомоги.

Отже, у результаті проведеного дослідження ми з'ясували, що коло проблем соціальної журналістики широке, але не всі теми висвітлюються пропорційно. Найбільш актуальною проблемою за проаналізований період виявилась всеукраїнська медична реформа та її впровадження на місцевому рівні. Найменше представлені теми зі сфери спорту та релігії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзялошинский І. М. Журналістика «співучасті». Як зробити ЗМІ

корисними людям. – М., 2005.
2. Інформаційний ресурс http://pro.berdyansk.biz
3. Социология журналистики : учебное пособие для студентов вузов [Электронный ресурс]/ под ред. С.Г.Корконосенко. – М. : Аспект Пресс, 2004. – Режим доступа : http://evartist.narod.ru/text9/49.htm

Анастасія Міленко,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій,
Наук. керівник: **Р. І. Костромицький**,
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЖАНРІВ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Актуальність. Телебачення – це найпотужніший засіб розповсюдження інформації, який пройшов важкий шлях від початку свого становлення до наших днів. Телевізійна журналістика України продовжує свій розвиток, і має великий вплив на масову аудиторію. На сьогоднішній день налічується велика кількість інформаційних передач, широко представлені художні жанри телевізійної журналістики, проте ми мало знаємо про важливість аналітичних жанрів. У зв'язку з непоінформованістю суспільства та нестабільним станом аналітичної журналістики в Україні, споживач опиняється в ситуації, коли він не має можливості отримувати об'єктивну інформацію. Проблему жанроутворення вивчали українські дослідники та журналістикознавці, серед яких виділяють І. Мащенко, М. Василенко, П. Гуревич та інші. Дослідники приділяють недостатньо уваги проблемі функціонування аналітичних жанрів на українському телебаченні, що й спричинює актуальність нашого дослідження.

Ступінь досліджуваності проблеми. Створення аналітичного матеріалу передбачає глибокий аналіз соціальної дійсності, ретельне вивчення фактологічних виявів та включення власних міркувань. Суспільство звикло до розважальної функції телебачення і дивляться на телеекран крізь призму «рожевих окулярів». Людям дуже не вистачає об'єктивного сприйняття дійсності, а ЗМІ, у свою чергу, користуються цим. **Мета роботи** – виявити проблеми розвитку аналітичних жанрів на прикладі українського телеканалу «ICTV».

Сутність дослідження. Аналітичні жанри розглядають як форму розуміння та відображення дійсності, в котрій ми знаходимось. В основу створення аналітичної телепрограми входять збір інформації, аналіз та систематизація фактів, пошук взаємозв'язку між описаними подіями, коментування, власна оцінка, можливі прогнозування та висновок на підставі наданої інформації. Наразі аналітичні жанри практикують методи аналізу та збирання інформації. Окрім цього, аналітична журналістика базується на думці експертів та розповідях учасників подій.

Аналітичні жанри телевізійної журналістики застосовують зображення дійсності й елементи пізнання, розкривають актуальні сторони

глядачеві. Досліджуючи жанрове розмаїття телевізійної журналістики виявлено, що аналітичні жанри умовно поділяють на традиційні, що мають давню історію в становленні жанру та нетрадиційні, що з'явилися значно пізніше, але мають велике значення для вивчення аналітичних телепередач. До аналітичних жанрів відносять коментар, огляд, бесіду, дискусію, ток-шоу, прес-конференцію, кореспонденцію, і звичайно інтерв'ю та репортаж.

Серед аналітичних телепередач в Україні необхідно виокремити декілька телевізійних проектів. «Гражданская оборона» – це нова аналітична телепрограма, яка розглядає гострі воєнні та політичні питання. Відповідно до завдання виявлено, що «Гражданская оборона» має наявні елементи аналітики, а саме розкриття важливих тем, таких як терористичні операції або воєнний стан на території Донецької та Луганської областей. У програмі присутні військові аналітики та медійні персонажі, що дає змогу почути точку зору експертів. Наступна аналітична передача – «Свобода слова», яка спеціалізується на обговорені важливих політичних та соціальних питань, що постали за тиждень в Україні. «Достало!» – ще одна аналітична програма на телеканалі ICTV, яка висвітлює гострі злободенні проблеми, демонструючи глядачам репортажі, де журналісти викривають шахраїв. Телекамери тут спостерігають саме життя, а репортер дивиться на подію очима телеглядача, так само, переживаючи всі емоції від розуміння складності цієї події. Зрозуміло, що в даному випадку, описова функція здійснюється камерами, а репортер, в свою чергу, стає коментатором, що аналізує всі дії у процесі зйомки.

Наразі відбувається дуже багато суперечок з приводу подальшої тенденції розвитку телевізійних жанрів. «В основу виділення кожного виду журналістської творчості покладено факт відтворення дійсності» [1, с.156]. Сьогодні на українському телебаченні важко побачити дійсно аналітичну телепередачу, спрямовану на виконання поставленої мети, без втручання інших жанрів. Для подальшого розвитку аналітичної журналістики, необхідно насамперед урізноманітнити телебачення відповідними телепрограмами, які відповідатимуть вимогам аналітичних жанрів. З появою молодих талановитих журналістів з живими ідеями, які могли б співпрацювати зі справжніми професіоналами своєї справи, відбудеться неабиякий прорив у телевізійній журналістиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмадулин Е. В. Краткий курс теории журналистики: учеб. пособие / Е. В. Ахмадулин. – Ростов-на-Дону: МарТ, 2006. – 269 с.

2. Мащенко І. Міфи і реалії телерадіоефіру : підручник / Іван Мащенко. – К. : Знання, 2005. – 256 с.

Анна Солодченко,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Кондакова,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СВОЄРІДНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ В УКРАЇНІ

Сучасну епоху називають часом інформаційної цивілізації та культури. Інформаційний простір сьогодення характеризується динамізмом, суперечливістю і різноманіттям форм структурування, трансформації та трансляції культурного досвіду. Важлива роль у цих процесах належить літературно-мистецьким періодичним виданням. За словами дослідниці Монич Л. «… літературний журнал продовжує розвиватися. Розширюється його тематичний зміст, з'являються нові особливості формування контенту. Незважаючи на загалом складний період для паперової преси, він знаходить свого читача»[3].

Художніх та інтелектуально насичених україномовних періодичних видань гостро бракує на ринку ЗМІ України, тому дослідження тематичної, типологічної та жанрової специфіки літературно-мистецьких видань є вкрай актуальним аспектом вивчення.

Мета нашого дослідження розглянути своєрідність літературно-мистецького видання «ШО» з боку типології, жанрового різноманіття та тематичних особливостей.

Методи дослідження, які ми використовували під час вивчення такі: описовий, порівняльний, методичного аналізу та типології.

Літературно-мистецькі журнали формують естетичні смаки своєї аудиторії, а також показують стан розвитку сучасної літератури та мистецтва. Дослідниця Іванова О. подає таке визначення літературного журналу: «Літературно-мистецьке журнальне видання – це спеціалізований ЗМК, який конструює образ літератури як соціокультурної реальності; транслює його аудиторії, спілкуючись з якою навіює їй цей образ, формуючи цим і аудиторію; встановлює контакт між літературою та соціумом в аспекті координації запитів та очікувань споживачів і пропозицій виробників; надає слово творцям літератури, проте також лише на умовах селекції, реалізуючи у своїй комунікаційній діяльності уявлення культури про соціокультурний ціннісно-функціональний статус мистецтва слова» [2; 256].

Інформація в літературному журналі може бути:

– за ступенем опрацювання: первинною (художні твори, інформаційні статті, інтерв'ю); вторинною (огляди, рецензії, анотації, відгуки);

– за мовною ознакою: оригінали творів; переклади.

За змістовим наповненням літературно-художні журнали мають наступну будову:

– художня література: проза, поезія, драма, гумор, фантастика;

– публіцистика: есеїстика, спогади (спогади – це не лише мемуарна

література у звичному вигляді, а й короткі історії літераторів про події минулого, пов'язані з колегами; вони не мають відображати тло епохи, їхнє призначення – розповісти про ситуацію чи розкрити характер і стосунки відомих письменників, діячів мистецтва);

– критика: рецензії, анотації, огляди літератури, відгуки на книгу;

– інформаційні матеріали: інтерв'ю, повідомлення про події у книжковому світі (фестивалі, ярмарки, форуми, зустрічі з письменниками, репрезентації), статті про письменників.

Формування специфічних рис літературно-мистецьких видань сучасної України в історичній перспективі пов'язується з розвитком «товстого» журналу, кожен випуск якого – формально-смислова цілісність, що характеризується специфічними ознаками: текстова багатокомпонентність , різнобарвність мовного вираження та свобода думок і позицій, які з'являються в межах одного комунікаційного простору з орієнтацією на програмність спілкування.

Популярний літературно-мистецький журнал «ШО» видається з 2005 року у м. Києві і має двомовний (російсько-український) контент.

Переважно матеріали журналу «ШО» укладаються у три постійні рубрики «Шо читать», «Шо смотреть», «Шо слушать», крім того кожен номер має свою провідну тему, наприклад у номері №9-10(131-132) 2016 року [5] провідна тема «Вбий в собі страх», у номері №9-10(143-144) 2017 року [1] – «Театр эпохи Фейсбука», у номері №3-5(137-139) 2017 року [4] – «Простий».

Рубрика «Шо смотреть», зазвичай, розказує читачу про цікавих особистостей кіномистецтва, художників, політиків, критиків та вчених. Також у цій рубриці зустрічаються фоторепортажі з різних арт-об'єктів та виставок. Слід зауважити, що інтерв'ю – основний жанр цієї рубрики.

Рубрика «Шо читать» наповнена рецензіями, оглядами на новинки, а також уривками оповідань українських письменників чи памфлетами. У цьому розділі також часто можна зустріти критичні статті про стан української культури та літератури.

Рубрика «Шо слушать» є непостійною, вона репрезентує журналістські матеріали про музичні новинки України та світу. Також, подає критичні огляди на альбоми українських музикантів, не так часто можна зустріти інтерв'ю з музичними гуртами та музикантами.

Таким чином, український журнал літературно-мистецького спрямування «ШО» є жанрово різноманітним, тематично наповненим та повністю відповідає заявленим характеристикам літературного журналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев С. Театр эпохи Фейсбука/ Сергей Васильев // Журнал «ШО». – 2017. – №9-10(143-144). – С. 14-18.

2. Іванова О. Літературно-мистецька періодика в соціальнокомунікаційному просторі України початку XXI століття : дис. ... д-ра наук із соціальних комунікацій / Іванова О. ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2010. – 462 с.

3. Монич Л. М. Особливості жанрового контенту сучасних літературно-художніх журналів України [Електронний ресурс] / Л. М.

Монич – Режим доступу до ресурсу: http://www-philology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_1027/content/monych.pdf.

4. Підгора-Гвяздовський Я. Простий/. Ярослав Підгора-Гвяздовський // Журнал «ШО». – 2017. – №3-5(137-139) – С. 26-34.

5. Пятецкая Ю. Вбий в собі страх (Ее утешают, а шарик летит)/ Юлия Пятецкая // Журнал «ШО». – 2016. – №9-10(131-132) – С. 34-36.

ПСИХОЛОГІЯ

Андріяшина Вікторія,
магістрантка
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. І. Сердюк**,
к. психол.н., старший викладач (БДПУ)

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ У ПОВЕДІНЦІ ВЧИТЕЛІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ

Актуальність. В останнє десятиліття особливо гостро постала проблема збереження психічного здоров'я вчителя. Педагоги все часті піддаються впливові емоційного вигорання, яке виникає в результаті великих емоційних навантажень, завищених вимог керівництва та стресових професійних обставин. Присутність у професійній діяльності освітянина великої кількості стрес-факторів спонукає виокремити способи подолання стресових ситуацій тобто копінг-стратегій.

Ступінь досліджуваної проблематики. Аналіз робіт науковців з досліджуваної проблеми (М. Борисов, Л. Карамушка, Т. Кокс, Р. Лазарус, С. Нартова-Бочавер, та ін.) дозволив з'ясувати, що досить дослідженими є сутність та структура емоційного вигорання та копінг-стратегій, детермінанти розвитку емоційного вигорання, профілактика та корекції зазначеного синдрому, проте питання взаємозв'язку емоційного вигорання та копінг поведінки залишається актуальним.

Метою нашого дослідження було виявлення залежності між копінг-стратегіями, що переважають в поведінці вчителів та рівнем їх емоційного вигоряння.

Сутність дослідження. Психодіагностичне дослідження проводилося на базі Урожайнівського НВК І-ІІІ ступенів. Основну досліджуваної групи склали 20 вчителі НВК.

Проаналізувавши отримані результати нами було виявлено, що *для вчителів з копінгом, орієнтованим на вирішення задач характерним є середній рівень емоційного вигоряння*. Можна стверджувати, що педагоги, у яких синдром емоційного вигоряння знаходиться на фазі формування прагнуть самостійно спрямовувати власні зусилля на вирішення стресогенних ситуацій чи подій. Вибір зазначеного копінгу спонукає особистість до раціонального вирішення конфлікту чи кризи за допомогою конкретних дій, та передбачає використання таких фори поведінки, як пошук інформації, поетапне вирішення проблеми, звернення за допомогою і т. п. *Копінг, орієнтований на емоції притаманний для вчителів з високим рівнем емоційного вигоряння*, це вказує на те, що педагоги вже не в змозі самостійно керувати власними емоційними станами і через це їх зусилля спрямовуються на зміну власних установок щодо життєвих чи професійних ситуації, також передбачає наявність думок та дій, які спрямовані на тимчасове врегулювання емоційного напруження, що повністю не вирішують проблемну ситуацію, але покращують психологічний стан індивіда. *Копінг, орієнтований на уникання*

найчастіше зустрічається серед вчителів з середнім та низьким рівнем емоційного вигоряння, для зазначених досліджуваних уникання (активне, пасивне), спрямовані на зняття емоційного напруження, приводять до тимчасового комфорту, тому що ситуація не вирішується та продовжує впливати на особистість [2]. Ця поведінкова стратегія одна з провідних стратегій, яка провокує формування дезадаптивної, псевдодолаючої поведінки, як правило, її використання обумовлене недостатнім рівнем особистісних копінг-ресурсів і навичок активного розв'язання життєвих проблем.

Разом з тим, *стратегії відволікання та соціального відволікання характерні для вчителів з середнім рівнем емоційного вигоряння*. Для педагогів, яким притаманні дані стратегії, відволікання проявляється у: 1) намаганні отримати задоволення від речей, які не мають відношення до конкретної ситуації: приємні покупки, улюблена їжа, читання книг, перегляд телевізора, прогулянки улюбленими місцями тощо; 2) намаганні побути наодинці, віддалитися від ситуації, що турбує або навпаки – постійно перебувати серед людей. А соціальне відволікання реалізується в: 1) прагненні виговоритися, поділитися своїми переживаннями з близькими людьми; 2) зверненні за професійною допомогою тощо [1].

Основні висновки. На підставі отриманих результатів дослідження ми дійшли висновку, що вчителі з середнім рівнем емоційного вигоряння в своїй поведінці використовують різноманітні копінг-стратегії, тобто вони намагаються самостійно долати прояви емоційного вигоряння. Це в свою чергу, вказує на необхідність розробки програми з профілактики та подолання синдрому емоційного вигоряння серед вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Дудяк В. Емоційне вигоряння / В. Дудяк – К. : Главник, 2007. – 128 с.

2. Маслач К. Профессиональное выгорание: как люди справляются : практикум по соц. психологии / К. Маслач. – СПб. : Питер, 2001. – 528 с.

Сергій Бандуров,
студент 1 курсу ІІ ступеня вищої освіти
факультету фізико-математичної, комп'ютерної та
технологічної освіти
Наук. керівник **Н. В. Жук,** к.психол.н., доцент (БДПУ)

РОЗВИТОК ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЗИКІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Актуальність дослідження. Процес глобалізації та інформатизації сучасного суспільства вимагає від вищих навчальних закладів нових методичних підходів до підготовки майбутніх кадрів, здатних сприймати та аналізувати потік інформації, який постійно зростає, а також ефективно виконувати поставлені перед ними завдання. Сучасний фахівець повинен бути підготовлений до творчого розв'язання проблем, які не мають

стандартних, відомих шляхів їх рішення. Упоратися з подібними проблемами зможуть люди з добре розвиненим мисленням.

Мета полягає в дослідженні розвитку візуального мислення студентів-фізиків у процесі їх професійної підготовки.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз наукових джерел, порівняння, систематизація, узагальнення здобутої наукової інформації із застосуванням взаємодоповнюваних психологічних методів вивчення проблеми.

Сутність дослідження. Мислення у фахівців творчих напрямів (художники, дизайнери, режисери, архітектори та ін.) дозволяє їм інакше сприймати все різноманіття процесів, що відбуваються в навколишньому середовищі. Однак поряд з творчими спеціальностями велику увагу розвитку мислення слід приділяти майбутнім фахівцям фізико-технічного напряму підготовки шляхом актуалізації візуального мислення, що сприятиме аналізу об'єктів своєї діяльності без безпосередньої взаємодії з ними.

Візуальне мислення виступає як складова образного мислення, його різновид. Д. В. Пивоваров відзначав, що: «Візуальне мислення – це розумова діяльність, в основі якої лежить оперування наочними графіками, просторово структурованими схемами [3].

Процес розвитку візуального мислення став предметом дослідження таких вчених як Б. І. Беспалов, Б. М. Величковський, Г. Г. Вучетич, Л. С. Виготський, В. Д. Глезер, В. І. Жуковський, В. П. Зінченко, А. Д. Логвиненко, В. М. Муніпов, Д. В. Пивоваров, С. Л. Рубінштейн, Ю. К. Стрєлков, А. Л. Ярбус.

Проблему візуального мислення в зарубіжній психології досліджували вчені: В. Адельсон, Дж. Андерсон, Р. Арнхейм, М. Вертгеймер, Дж. Гібсон, Р. Грегорі, А. Пайва, які є представниками різних наукових позицій: гештальтпсихології, екологічного підходу, експериментальної психології, когнітивної психології. На сучасному етапі розвитку освітньої системи, в процесі формування фізико-технічних знань, найбільш ефективним методом розвитку мислення є образне уявлення фізичних явищ і процесів. Особливе місце при цьому з дидактичної точки зору, займає форма подання інформації у вигляді графічних образів на моніторі персонального комп'ютера (ПК). Психологи також відзначають позитивний вплив використання комп'ютерних технологій у процесі навчання, оскільки мультимедійне представлення інформації сприяє взаємодоповнюючій роботі обох півкуль головного мозку людини.

З метою розвитку візуального мислення студентів-фізиків при формуванні фізико-технічних знань, нами проводиться робота з розробки та конструювання технічних пристроїв, що підключаються до ПК [2, с.103-107]. Розроблені нами прилади дозволяють одночасно, як графічно реєструвати в реальному часі результати фізичного експерименту (зміну фізичної величини) на моніторі ПК так і, використовуючи аналогові вимірювальні прилади, що дає, можливість студентам зіставити результати фізичного експерименту і переконатися в їх достовірності. Об'єднання аналогових вимірювальних приладів та аналого-цифрових перетворювачів з подальшим графічним відображенням результатів вимірювання на моніторі ПК, дозволяють

комплексно впливати на канали сприйняття інформації студентів. Це забезпечує одночасне надходження інформації з декількох каналів і як результат, фізичний експеримент з застосуванням ПК, стає поліфункціональним засобом навчання. Таким чином студент спостерігаючи за результатами експерименту подумки представляючи поведінку того чи іншого об'єкту або фізичного процесу, підтверджує або спростовує висунуту ним раніше теорію або гіпотезу.

Висновок. Навчальний процес у вищій школі потребує використання сучасних інформаційних технологій для подання і обробки інформації, оскільки саме так можливо реалізувати об'єктивні умови для успішного розвитку візуального мислення студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bandurov S. O., Shyshkin G. A. Analog-to-digital converters in the educational physics experiment // The priorities of the world science: experiments and scientific debate Proceedings of the V International scientific conference – North Charleston, SC, USA, 2014. –134 p.

2. Пивоваров Д.В. Визуальное мышление. // Сайт Академик. Режим доступа:http://encyclopedia_philosophy.academic.ru/61/ВИЗУАЛЬНОЕ_МЫШЛЕНИЕ (дата обращения 15.05.2016).

Білоножко Аліна,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Горецька**,
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПРОЯВИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Актуальність. Старіння є природним, закономірним процесом зміни організму на фізіологічному, психологічному, соціальному рівні.

Зміни соціального статусу людей похилого віку, матеріального становища та зовнішності призводять до того, що такі люди стають дуже вразливими, у них спостерігається емоційна пригніченість, зміни настрою, схильність до депресивних станів, які породжують відчуття безсилля, тривоги, самотності, безпорадності й безперспективності, залежності від інших, невпевненості у майбутньому. За європейськими дослідженнями майже 12% людей похилого віку мають депресивні розлади затяжного перебігу. Всі ці аспекти зумовлюють актуальність даної теми.

Ступінь досліджуваності проблеми. Розкриттям змісту даної теми займалися такі вчені: Алімова Р.А., Бібрінг Е., Воронков Р.Л., Гелдер М.Г., Дрейфус Дж., Єфименко У.Л., Крепелін Е., Марута Н.О., Михаленко І.М., Нуллер Ю.Л., Пінчук І.Я., Пужинські С., Пустовойт М.М., Рохліна М.Л., Селігман М., Хаустова О.О., Чередникова О.С., Штернберг Е.Я., Явдак І.О. та інші.

Депресія (від лат. deprimo «тиснути», «придушити») – це психічний

розлад, який характеризується зниженням настрою, гальмуванням інтелектуальної і моторної діяльності, песимістичними оцінками себе та навколишньої дійсності, соматоневрологічними симптомами [1].

Настрій у людей похилого віку стає нестійким, переважають знижений фон і песимізм. Легко виникають почуття тривоги і страху, посилюється вразливість, образливість у відповідь на звичайні повсякденні взаємини з оточуючими. Будь-які сторонні впливи сприяють виникненню пригніченого настрою, тривожного очікування подальших неприємностей і хвилювань. Як результат накопичення негативних емоцій у літніх людей може виникати стан емоційного дискомфорту, який часто трансформується у тривалі тривожно-фобічні, депресивні й інші стани.

До прояви депресивних станів може призвести так зване депресивне мислення, яке, за твердженням О. Бека, складається з трьох основних компонентів: 1) негативне ставлення до себе («Усе дуже погано, бо я така невдаха й не заслуговую на інше»); 2) негативний життєвий досвід («Усе завжди було погано»); 3) песимістичний погляд на майбутнє («Усе буде погано», «Я не чекаю на щастя») [2].

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження було виявлення депресивних станів у людей похилого віку. В опитуванні брали участь 17 осіб віком від 61 до 74 років. Дослідження проводилося за методикою «Диференційована діагностика депресивних станів» (В. Зунге – Т. І. Балашової).

Сутність дослідження. Аналіз результатів опитування показав що 17,7% досліджуваних знаходяться в стані легкої депресії ситуативного чи невротичного ґенезу. В них спостерігалося незначне, але чітко виражене зниження настрою. Вони швидко втомлюються без будь-яких причин, відчувають неспокій, роздратованість, тривогу; схильні до самотності, відмовляються від розваг. В них діагностується зниження енергії, порушення сну (безсоння, сонливість), функцій кишечнику, зміни апетиту, зниження сексуальних потреб, іноді болі у серці, м'язах. Інші 82,3% досліджуваних знаходяться в стані без депресії. Більшість досліджуваних вказують на те, що рідко відчувають пригніченість, тугу, розпач. Вони мають потребу у спілкуванні з іншими, мислять так само ясно, як завжди, легко роблять те, що вміють, самостійно приймають рішення, відчувають задоволення від приємних занять, виявляють інтерес до навколишнього, відчувають власну потрібність, живуть досить повним життям та в них є надії на майбутнє.

Основні висновки. Дослідження депресивних станів у людей похилого віку дозволило виявити різний рівень їх прояву. Старим особам властиві депресивні стани, які призводять до уникання активної участі в житті суспільства, переосмислення його значення для себе, відмовлення від задоволень, відчуття порожнечі сьогоденного життя. Цікавим, повним сенсу для таких людей видається лише життя в минулому, а воно ніколи не повернеться. Проте, більшість людей похилого віку знаходиться в стані без депресії: радіють життю, відчувають себе корисними, позитивно ставляться до себе та бачать власне майбутнє. Вони орієнтовані на гармонійне життя, тобто прагнуть до збереження рівноваги в основних сферах життєдіяльності, передачі особистісного життєвого досвіду й майстерності нащадкам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іовчук Н.М. Психологія емоцій / Н.М. Іовчук. – М., 1999. – 124 с.
2. Пері А. Депресія / Под ред. А. Пері, М. Руксталіс. – М., Видав. Світ, 2009. – 215 с.

Брегеда Олена,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Карапетрова,**
к. психол. н, доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Одним з найважливіших завдань психологічної науки на сучасному етапі розвитку є вирішення проблеми формування творчої особистості, адже розвиток у людей творчого способу мислення давно перетворилося у соціальну необхідність. Нові умови і перспективи розвитку суспільства, загальні тенденції науково-технічного й економічного прогресу висувають все нові й нові вимоги до підготовки підростаючого покоління, що стане в майбутньому запорукою успішного існування людської спільноти.

Цією проблемою займались: Б.Г. Ананьєв, А.В. Петровський, Л.І. Божович, Б.В. Ломов, С.Д. Максименко, Д.І. Фельдштейн, С.Л. Рубінштейн, В.М. М'ясіщев, Н.В. Чепелєва, В.О. Моляко та інші.

Підлітковий вік у певному розумінні є унікальним, адже багато складових психіки підлітка знаходяться в стадії активного формування. Підлітків відрізняє підвищена пізнавальна активність, розширення обсягу знань, поява нових мотивів навчання, що дозволяє займатися самостійною творчою працею. Але головним є те, що саме в цьому віці відбувається інтенсивний розвиток логічного мислення, що визначальним чином впливає на всі інші пізнавальні процеси та інтелект у цілому. Суттєві зрушення відбуваються і в розвитку самосвідомості, відбувається активне становлення особистості. Усе це в комплексі є гарною базою для розвитку творчих здібностей. [1]

Метою роботи є дослідження особливостей розвитку творчих здібностей в підлітковому віці.

У процесі проведення емпіричного дослідження, для аналізу результатів і одержання висновків використовувались такі методи: тест креативності Джонсона, тест для діагностики рівня невербальних творчих здібностей, тест-самооцінку творчого потенціалу особистості, тест на діагностику особистісної креативності (Є.Є Тунік).

Творчі здібності являють собою сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які забезпечують успішність виконання творчої діяльності. Інтелект виступає своєрідною базою, що визначає прояв і розвиток творчих здібностей. Подальший їх розвиток не корелює прямо з розвитком інтелекту, а характеризується зростаючим впливом соціальних факторів, активності самого індивіда, його життєвого

досвіду. [2]

Після проведеного діагностування підлітків за допомогою тесту креативності Джонсона, тесту для діагностики рівня невербальних творчих здібностей, тесту-самооцінки творчого потенціалу особистості та тесту на діагностику особистісної креативності (Є.Є Тунік) було виділено три групи школярів з різним рівнем творчих здібностей. За отриманими даними застосованих методик було визначено, що 8 школярів мають високий рівень творчих здібностей та великий творчий потенціал, 12 школярів перебувають на середньому рівні розвитку креативності та за об'ємом творчого потенціалу, 6 учнів виявили низький рівень розвитку творчих здібностей і скромний багаж творчого потенціалу.

За результатами дослідження встановлено:

– тип вищої нервової діяльності, зокрема показники збудження й рухливість нервової системи пов'язані з творчими здібностями підлітків;

– творчі підлітки є менш агресивними, дратівливими й ворожими до оточуючих;

– творчо здібні підлітки більш схильні до емоційних переживань;

– за характером спрямованості творчо здібні підлітки відрізняються тим, що їх мотивація досягнення в діяльності не є пріоритетною, на відміну від якості та оригінальності продукту творчості;

– творчо здібні підлітки менш схильні до особистісної тривожності, що може бути пояснене альтернативністю їх мислення, прагненням до самоактуалізації й здатністю швидше знаходити вихід зі складних ситуацій.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування й розвитку творчих здібностей. Зокрема, подальшого вивчення потребує з'ясування впливу індивідуально-психологічних особливостей на творчі здібності осіб інших вікових категорій

ЛІТЕРАТУРА

1. Дружинин В.Н. Психология творчества // Психологический журнал. – Т. 26, №5. — 2005. – С. 101-109;

2. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии //Методологические и теоретические проблемы психологии. — М.: Наука, 1969. – С. 118 – 152.

Наталія Варбанська,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Карапетрова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Останнім часом у нашій країні спостерігається зростання інтересу до досліджень гендерної ідентичності. Постійно збільшується кількість літератури, що видається та різнобічно висвітлює відповідний комплекс питань.

Велика кількість наук, таких як соціальна педагогіка, соціологія, біологія, медицина, психологія та інші вивчають проблему статево-рольової соціалізації, що включає в себе питання формування психічної статі, психічних статевих відмінностей і статевої диференціації дитини.

Методологічні основи ґендерних досліджень знаходять адекватне підґрунтя у вітчизняній психології: теоретико-експериментальне вчення Б.Г. Ананьєва про людину (вивчення статевих характеристик як індивідуальних властивостей індивіда і їх зв'язок із особливостями його соціальної поведінки), культурно-історична концепція Л.С. Виготського (залежність рівня розвитку від соціокультурної ситуації). Їм відповідають основні положення інтерпретаційних схем ґендерних досліджень західних науковців (концепція соціальної ідентичної особистості Х Теджфела і Дж Тернера, соціально-конструктивістський підхід).

Ідентичність є одним з феноменів, що розглядаються в аспекті соціалізації та адаптації до умов різних сторін діяльності і спілкування. Належність людини до певної статі визначає становлення особистості, її інтереси, формування особливої системи уявлень про себе як про людину певної статі, що включає специфічні для чоловіків і жінок потреби, мотиви, ціннісні орієнтації і відповідні цим утворенням форми поведінки.

Метою даного дослідження є визначення основних факторів становлення статево-рольової ідентичності підлітків.

На думку багатьох психологів підлітковий вік розглядається як найбільш сенситивний для формування статеворольової поведінки. Провідна роль у становленні позитивної статеворольової ідентичності належить дорослим, які допомагають дитині усвідомити власну статеву належність і свідомо чи підсвідомо навчають дитину засвоїти її статеву роль, яка має відповідати прийнятим у даному суспільстві стереотипам маскулінності і фемінності [2].

З біологічної точки зору, стать є поняттям, що визначає роль суб'єкта в процесі репродукції і зводиться до поєднання морфологічних і фізіологічних особливостей організму, що забезпечують статеве розмноження. У той же час поняття «стать», «статева приналежність» позначають особистий соціальний статус індивіда як чоловіка і жінки.[3]

Формування статево-рольових установок і стереотипів поведінки тісно пов'язане з процесом психосексуального розвитку особистості. В умовах порушення психіки посилюється роль сексуальних потягів як недиференційованих і недостатньо усвідомлюваних потреб при формуванні поведінки дитини. При цьому потяги можуть не тільки посилюватися, але і викривлятися (прояви сексуальний девіацій). Вони частіше зустрічаються у дівчат. У них спостерігається поведінка, пов'язана з рано розвинутим або збоченим сексуальним потягом.

Сексопатолог Г. Васильченко відхилення у психосексуальному розвитку найчастіше пов'язував з порушеннями у багатомірному процесі статевої соціалізації[1]. Не останню роль у цьому процесі відіграє і «безстатевість» традиційної системи освіти. У масових школах, де навчаються учні різної статті, зміст освіти і форми організації навчально-виховного процесу побудовані так, що не враховують психологічних особливостей дівчат і хлопців. В цілому ж наша педагогіка здебільш

орієнтована на дівчат; вчителі часто негативно налаштовані до статевоспецифічних особливостей хлопців. Ситуація ускладнюється ще й тим, що в сучасних умовах педагоги виявляються неготовими до роботи з підлітками. Ігноруючи прояви їх статеворольової поведінки, вони не можуть стати взірцями для наслідування та значущими для підлітків дорослими.

Виходячи з цього можна сказати, що головними факторами у становленні статево-рольової ідентичності є такі, як сім'я, культура, заклади освіти і загалом найближче оточення дитини, що має на неї дуже великий вплив. У пубертатному віці, як найбільш сенситивному періоді, дуже важливо допомогти усвідомити дитині власну статеву належність, яка має відповідати прийнятим у даному суспільстві стереотипам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко Г.С. Порушення психосексуального розвитку // Психосексологія : Хрестоматія / Г.С. Васильченко / Сост. К.В. Сельченок. – Мінськ. : Харвест, 1998. – 496 с.

2. Гошовський Я.О. Вікова психологія: методичні рекомендації до індивідуальних завдань / Я.О.Гошовський. – Луцьк, 2013. 76 с.

Тетяна Гладких,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М.І. Дорошенко**,
канд. психол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження: Сучасне суспільство вимагає від педагогів в освітньому процесі приділити належну увагу розвитку пам'яті учнів підліткового віку. Багато відомих психологів, нейрофізіологів, біохіміків, медиків та зоологів займалися цією проблемою, досліджуючи пам'ять.

Ступінь досліджуваної проблеми: Розвиток людини як особистості, ускладнення її поведінки і поступове збагачення діяльності відбувається за рахунок нагромадження індивідуального досвіду. Його формування було б неможливим, якби відчуття, сприймання, думки, переживання, які виникають у корі головного мозку, безслідно зникали. Ніяка актуальна дія немислима поза процесами пам'яті, бо протікання будь-якого психічного акту передбачає утримання його елементів для поєднання з наступним. Без цього неможливий розвиток людини. Як найважливіша характеристика всіх психічних процесів пам'ять забезпечує єдність і цілісність особистості людини. Над її вивченням працювали такі відомі дослідники, як П. Анохін, Дж. Міллер, П. Зінченко, Г. Еббінгауз, О. Леонтьєв, М. Шардаков, Є. Мейман та ін.

Підлітковий період – важливий і водночас дуже складний етап становлення особистості. Характеризуючи його, слід мати на увазі ряд

обставин. З одного боку, за рівнем та особливостями свого психічного розвитку підлітки ще не повністю вийшли з дитинства; з другого – вони вже стоять на порозі дорослого життя, у їх поведінці реально виражається спрямованість на дорослі форми взаємин. Як свідчать дослідження, процеси пам'яті в підлітків ще не достатньо сформовані.

Однак вони починають виявляти усвідомлений інтерес до способів поліпшення запам'ятовування, збереження і відтворення інформації. Запам'ятовування полягає у введенні інформації в пам'ять. У підлітковому віці все більшу роль відіграє опосередковане запам'ятовування через слово, яке сприяє фіксуванню в пам'яті більшої кількості абстрактного матеріалу. Збереження – це утримування сприйнятої інформації. Суть відтворення полягає у відновленні збереженої інформації.

Мета: Визначити особливості розвитку пам'яті в підлітковому віці.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація; емпіричні: тестування; методи математично-теоретичної обробки: кількісні, якісні.

Сутність дослідження: Для того, щоб дослідити рівень розвитку пам'яті та її особливості в наших випробовуваних, ми провели емпіричне дослідження. Контингентом реципієнтів було обрано 20 учнів загальноосвітньої школи № 2 м. Бердянська віком від 13 до 15 років. Дослідження проводилося в денний час у світлому приміщенні з доброю вентиляцією. Для вивчення пам'яті підлітків було використано методики.

Методика «Пам'ять на образи».

Мета: Дослідити особливості образної пам'яті.

Експериментальний матеріал: Таблиця з 16 образами, чистий лист паперу, ручка, секундомір.

Опис методики: Випробуваному буде пред'явлена таблиця з образами. Мета полягає в тому, щоб за 20 сек. запам'ятати якомога більше образів. Через 20 сек. таблицю заховають, і ви повинні будете замалювати або записати словесно ті образи, які запам'ятали».

Обробка результатів: Обробка результатів тестування проводиться за кількістю правильно записаних образів. Норма – 6 правильних відповідей і більше.

12-16 правильних відповідей – високий рівень.

6-11 правильних відповідей – середній рівень.

1-5 правильних відповідей – низький рівень.

Методика «Пам'ять на числа».

Мета: Дослідити особливості короткочасної зорової пам'яті.

Експериментальний матеріал: Таблиця з 12 числами, чистий аркуш паперу, ручка, секундомір.

Опис методики: Випробуваному буде показана таблиця з 12 числами. Мета полягає в тому, щоб за 20 сек. запам'ятати якомога більше чисел. Через 20сек. таблицю заховають, і ви повинні будете записати ті числа, які запам'ятали».

Обробка результатів: Обробка результатів тестування здійснюється за кількістю правильно записаних чисел.

10-12 правильних відповідей – високий рівень

6-9 правильних відповідей – середній рівень

1-5 правильних відповідей – низький рівень

У процесі дослідження, яке проводилося на дітях підліткового віку в класному приміщенні школи в денний час, взяли участь двадцять дітей (12 хлопчиків і 8 дівчаток). По завершенню дослідження нами було зроблено обробку його результатів. За результатами можна зробити висновки про рівень розвитку образної пам'яті учнів: на високому рівні знаходяться 8 респондентів на середньому рівні – 11 респондентів, а низький рівень розвитку образної пам'яті лише у 1 респондента.

Високий рівень займають 8 респондентів – 40%.

Середній рівень 11 респондентів – 55%.

Низький рівень 1 респондент – 5%.

Високий рівень розвитку пам'яті не виявлено в жодного респондента. Середній рівень розвитку мають 9 респондентів (45%); низький – 11 (55%).

Під пам'яттю ми розуміємо запис, зберігання і відтворення відбитків минулого досвіду, що дає людині можливість накопичити інформацію і мати справу з наслідками минулого досвіду після того, як явища, що породили їх, зникли.

Існують такі види пам'яті: образна, рухова, емоційна, словесно-логічна, сенсорна, короткочасна, довготривала, мимовільна, довільна,смислова та механічна.

Висновки. Отже, результати дослідження доводить, що в учнів підліткового віку домінуючим видом пам'яті є образна, пам'ять на числа розвинута набагато гірше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.

2. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2016. – 128 с.

Владислав Карацупа,
студент 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти і мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ГЕНДЕР ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Відмінності між чоловіками і жінками завжди цікавили вчених. Сьогодні категорія «гендер» є однією із досліджуваних в багатьох галузях суспільних наук.

Одним з перших, хто використав термін «гендер» був психоаналітик Р. Столлер, який розмежував терміни «стать» і «гендер», тим самим розмежував біологічні статеві й соціокультурні відмінності між чоловіком і жінкою. Сексолог Джон Манні в 1955 році ввів поняття «гендер» для опису людей з розладами самовизначення [3]. Зокрема він вивчав транссексуалів – людей, яким некомфортно в рамках статі, яка надана їм природою, через

що вони відчували сильний дискомфорт, аж до серйозних психічних проблем і навіть самогубства. Він використовував це поняття для інтерпретації статеворольових проблем поза межами біологічної статті.

Гендер – соціально-психологічна характеристика особистості, сформована у процесі соціалізації, що визначає людину як чоловіка чи жінку і значною мірою визначається особливостями культури, традицій, соціальними нормами та очікуваннями (Т. Говорун, О. Кікінеджі) [1, с. 48].

У нашому суспільстві існує розподілення соціальних ролей в залежності від статі: маскулінність – це комплекс чоловічих характеристик, а фемінність – жіночих. Карл Юнг, ще в XX столітті, описав архетипи Аніма і Анімус [2], що відповідають за чоловічі і жіночі риси особистості. Він додавав, що ці ознаки можуть і не бути безпосередньо пов'язані зі статтю і у несвідомому кожній людини співіснують і чоловічий і жіночий початок. Тому в чоловіка є прихований несвідомий аспект жіночості, а у жінки – мужності. чоловіче. Використовуючи ідею К.Г. Юнга, С. Бем запропонувала концепцію андрогінності, як поєднання в особистості психічних рис, характеристик поведінки обох статевих ролей [1, с. 76]. Наявність даної дихотомії у людини призводить до певних соціально-психологічних труднощів у житті, тому що більшість соціальних інститутів підтримують статеворольові розрізнення.

Сьогодні зустрічаються люді, які не вписуються в традиційне розуміння гендеру.

Наприклад, жінка не відчуває себе комфортно в рамках жіночої статі і починає асоціювати себе з чоловіком. Тобто при трансгендерності ми спостерігаємо незбігання біологічної статі людини та гендерної ідентифікації. Зустрічаються і бігендери – люди з рухомою гендерною ідентичністю, які постійно відчувають себе то чоловіком, то жінкою, не можуть повністю прийняти статус чоловіка чи жінки і відчуває гостру незадоволеність, коли статева належність не збігається з їх психологічним станом. Є також люди, які в принципі не вміщуються у розподіл на дві статі, не можуть визначитися зі статевою ідентифікацією і під впливом різних ситуацій сприймають себе або жінкою, або чоловіком (гендерфлюиди). А є такі, які взагалі не можуть самоідентифікуватися – це агендери. Важливо зрозуміти, що це є питанням особистого вибору кожного. До речі, люди, які відчуваю себе комфортно в рамках своєї статі, яка співпадає з гендерною ідентичністю, називаються цисгендерами.

Ні трансгендери, ні бігендери, ніякі інші люди з приставкою гендери, не розглядаються сьогодні як психічно-хворі і можуть вести цілком нормальне й здорове життя, якщо не стикаються з дискримінацією суспільства. І саме до викорінення подібної дискримінації і прагне західне суспільство, що стимулює додаткове вивчення цієї теми та зумовлює її популярність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткалич М. Г. Гендерна психологія / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с.

2. Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов / К. Г. Юнг. Пер. с англ. – К. : Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.

3. Paediatric and Adolescent Gynaecology: A Multidisciplinary Approach / Chiefed. A. H. Balen. – Cambridge University Press, 2004 – 81 с.

Юлія Клішко,
студентка 1 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Фролова,** к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ДЕЛІКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У сучасному суспільстві існує проблема високого рівня злочинності, значну частину якого, за статистичними даними, складають делікти, вчинені неповнолітніми. Вивченням цієї проблеми в контексті девіантології займалися такі відомі вчені, як Е. Змановська, Г. Федорова, Н. Максимова, О. Тригук; делінквентну поведінку школярів досліджували М. Караєва, І. Клименко, Н. Коношенко.

Так, А. Гусак визначає такі детермінанти делінквентної поведінки неповнолітніх:

а) особливості особистості неповнолітнього: психологічні особливості (темперамент, дефекти психофізичного й інтелектуального розвитку); морально-етичні детермінанти (наявність хибних, ірраціональних уявлень неповнолітніх про моральні норми, «абсолютну статеву свободу» тощо);

б) дисфункції соціальних інститутів (сім'ї, сфери освіти, неформальних угрупувань), які детермінують закріплення в підлітка протиправної поведінки не безпосередньо, а зумовлюють його підкорення іншим негативним впливам соціального середовища;

в) вплив суспільно-групових чинників, зокрема ЗМІ, несприятливого дозвілля, вживання алкоголю та наркотичних речовин, залучення до антигромадської діяльності дорослими, вплив великого міста [2, с.111].

Делінквентна поведінка не є вродженою, а формується під впливом зовнішніх чинників та соціальних умов і тому підлягає психокорекції. Перш за все існує потреба в проведенні профілактичних дій, спрямованих на попередження виникнення цього явища, мінімізацію та подолання його проявів.

Ми пропонуємо проведення профілактичної діяльності в таких напрямах: інформування підлітків шляхом проведення бесід, лекцій; пошук діяльності, альтернативної делінквентній поведінці; формування соціально необхідних навичок та умінь (проведення різноманітних тренінгів з метою формування стійкості до негативного соціального впливу, скеровування ефективно-ціннісного навчання); пропагування здорового способу життя; зведення до мінімуму наслідків делінквентної поведінки (проводиться з метою уникнення рецидивів у підлітків з уже деформованою поведінкою).

Отже, проблема делінкветної поведінки підлітків є психологічно детермінованою. Існує необхідність саме в підлітковому віці виявляти й перешкоджати початковим проявам цієї девіації, оскільки по досягненні

особистістю більш зрілого, дорослого віку, така поведінка може мати фатальні наслідки в усіх сферах життя.

ЛІТЕРАТУРА

1.Виничук Н. В. Психология аномального поведения [Электронный ресурс] / Н. В. Виничук. – Владивосток, 2004. – Режим доступа : http://www.twirpx.com/file/130534/

2.. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : [навч.- метод. посіб.] / Л. В.Вольнова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова,. 2009. – 224 с.

Юлія Клішко,
студентка 1 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Актуальність. У сучасній психології термін прокрастинація означає схильність до свідомого відкладання суб'єктом намічених дій, що стає підґрунтям для формування певних проблем у житті людини [1].

На сьогоднішній день гостро постала проблема академічної прокрастинації, оскільки сучасний ритм життя вимагає від студентів швидкого виконання різноманітних навчальних завдань, доручень та обов'язків. Необхідно зауважити, що більшість із них треба робити в чітко встановлені регламентовані певними часовими межами строки. Підготовка в ніч перед іспитом, відкладання на потім важливих рішень та справ, поїздок, телефонних дзвінків – все це прояви прокрастинації [2,174]. Наявність даного явища в житті нерідко стає причиною того, що студент робить майже всі обов'язкові справи в останню мить, від чого страждає якість виконання роботи і загальна успішність останнього. Як показують численні дослідження, феномен академічної прокрастинації являє собою серйозну психолого-педагогічну проблему, яка потребує нагального дослідження та вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітленням сутнісного змісту та структури прокрастинації займалися такі вчені як Є.Г. Базика, М. Дворник, М. В. Звєрєва, С. Л. Лєбедєв, Н. Мілграм, М.В. Останіна, П. Піччел, К. Фоменко, Дж. Феррарі та інші. Розробкою психодіагностичного інструменарію для її вимірювання – М. Аіткен, К. Лей, В. Мак Коун,Дж. Джонсон, Е.Д. Ротблюм. Проблема саме академічної прокрастинації розкрита у працях Я. Варвачева, Н. В. Грисенко, Н. Карловської, К. Мей, М. Шиманської, А. Шиліна, Н. Яакуба інші.

Вченими, що вивчали дану проблему, перш за все, було висвітлено сутність, зміст та складові структури прокрастинації, певні аспекти академічної прокрастинації; розглянуто стан розробки психологічного

інструментарію даного феномену.

Мета та методи дослідження. Визначити рівень прокрастинації у студентів різних курсів за допомогою методики «Шкала прокрастинації для студентів» С. Lay та знайти шляхи її подолання.

Сутність дослідження. Дане дослідження проводилося на базі БДПУ; у ньому брало участь 30 студентів, віком від 18 до 23 років, які навчаються на 1-ому та 3-ому курсах університету.

Аналіз результатів дослідження показав, що 26,7% опитаних першокурсників мають високий рівень прокрастинації, 13,3% – середній,10% – низький. Було виявлено,що в 23,3% студентів 3-го курсу наявний високий рівень прокрастинації, у 16,7% – середній, у 10% – низький. Високий рівень прокрастинації серед опитаних студентів становить: 50%.

Прокрастинація – це деструктивна форма поведінки, яка підлягає психокорекції. На нашу думку, для подолання академічної прокрастинації можна використовувати такі шляхи: з боку педагогів: чітке формування конкретної мети, сильної мотивації та інтересу щодо виконання того чи іншого виду навчальної діяльності; чітке регламентування строків виконання певних видів студентських робіт; ретельний контроль академічної успішності та суспільної активності студентів. З боку студентів: опанування ефективних навичок тайм-менеджменту, зокрема підходу щодо планування порядку виконання справ Д. Ейзенхауера,С. Кові, в основу якого покладено два критерії їх поділу: важливість й терміновість; встановлення певних часових обмежень перебування в мережі Інтернет; знаходження оптимального балансу між часом, відведеним на навчання та відпочинок; розвиток самоорганізації та самодисципліни.

Основні висновки. Отже, переважна більшість студентів мають схильність до академічної прокрастинації. Слід зазначити,що дана поведінка проявляється в усіх сферах життя особистості і притаманна не лише студентській молоді. Існує необхідність саме в студентські роки позбутися звички прокрастинувати, адже у дорослому житті для викорінення даного явища людині доведеться докласти набагато більше емоційно-вольових зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варваричева Я. И. Феномен прокрастинации : проблемы и перспективы исследования // Я. И. Варваричева // Вопросы психологии. – 2010. – №3. – С. 121-132.

2. Ильин Е. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Евгений Ильин. – Издательство Питер, 2011. – 224 с.

Андрій Кононович,
студент 1 курсу ІІ ступеня вищої освіти
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Н. В. Жук,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ТА НЕЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність дослідження. Демократизація сучасного українського суспільства і гуманізація освіти висувають підвищені вимоги до правосвідомості майбутніх професіоналів. Від рівня правосвідомості залежить їх соціально-правова, цивільна активність, готовність брати участь у зміцненні законності та правопорядку. Громадянин з вищою освітою повинен розуміти свої інтереси, знати права і вміти захищати їх законними засобами, виконувати обов'язки, поважати права та інтереси інших людей. Компетентнісний підхід надає можливість здійснити фахову підготовку студентів з розвинутою правовою свідомістю.

Ступінь досліджуваності проблеми. Сутність правової свідомості, її структуру та функції, розкривають дослідження О. Бандурки, В. Барка, П. Баранова, П. Біленчука, С. Бочарової, В. Васильєва, О. Землянської, О. Ратінова, В. Сапун, Н. Соколова, В. Тимченка та ін.

Метою дослідження є вивчення ролі правової свідомості як складової фахової підготовки студентів юридичних та неюридичних спеціальностей вищих начальних закладів.

Методи дослідження: Теоретичний аналіз наукових джерел, порівняння, систематизація, узагальнення здобутої наукової інформації.

Сутність дослідження. Формування правової свідомості, як професійної компетенції, на думку А Якименка не можливо без розвитку самоутворюючого її компоненту – «Я- концепції» особистості, що забезпечує соціально-психологічні умови актуалізації творчого потенціалу студента (К. Роджерс, В. Столін, М. Томчук, А. Фурман та ін.). Традиційно «Я- концепція» представлена сукупністю таких компонентів як когнітивного, оціночного, поведінкового [1].

Когнітивний компонент правової самосвідомості особистості представляє собою систему знань, уявлень індивіда про свої права, обов'язки, про рівень власних знань Законів України, правових норм, про власний соціальний статус і соціальні ролі в суспільстві та ін. Оціночний компонент правової самосвідомості – це сукупність оціночних характеристик щодо правової діяльності та поведінки особистості студента пов'язаних з ними переживань. Поведінковий компонент правової самосвідомості особистості характеризується системою вчинків, поведінкових актів у різних ситуаціях її життєдіяльності. Він є показником рівня сформованості світогляду, вищих почуттів (патріотизму, обов'язку, відповідальності, інших), переконань і має прояв не через вербальні маніпуляції, а через дії, акти практичної діяльності.

Важливо розмежовувати розвиток правової свідомості майбутніх

професіоналів правознавців і правової культури всіх інших фахівців з вищою освітою. Безумовно рівень їх правової свідомості має суттєво відрізнятись і відповідно до цього має відрізнятися й процес навчання та вимоги до розвитку їх самосвідомості [2].

У професійному зростанні особистості студента будь-якої фахової підготовки набуває розвитку його системоутворююча складова – правова спрямованість особистості, яка характеризується системою домінуючих потреб і мотивів щодо правової, правозахисної діяльності. Але професійна компетентність студентів юридичних та неюридичних спеціальностей вищих начальних закладів відрізняється як ступенем загальної правової обізнаності так і рівнем практичного застосування отриманих теоретичних знань. Правова обізнаність студента-правника має рівень «я знаю, умію, можу і реалізую», студенти інших спеціальностей характеризуються рівнем «я знаю, обмежено умію і частково реалізую», що пояснюється різними вимогами із засвоєння матеріалу [3].

Висновки. Правова свідомість це – відображення правової дійсності, ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки. Важливим завданням з фахової підготовки студентів є розвиток їх професійної «Я – концепції» та правової спрямованості особистості відповідно до спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайсина, Л. М. Развитие правового сознания студентов юридического колледжа в процессе профессионального обучения : дисс. … кандидата психол. наук / Л. М. Гайсина, Самарский гос. пед. ун-т. Самара, 2006. – 195 с.

2. Кутішенко, В. П. Вікова та педагогічна психологія.: Навчальний посібник. / В. П Кутішенко – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

3. Філіппов, С. О. Професіоналізм як умова ефективної правозастосовної діяльності співробітників органів прикордонної охорони / С. О. Філіппов,// Збірник наукових праць ГП АПН України "Проблеми загальної та педагогічної психології", Т. IV, Ч. 4. – К. : 2002. – С. 262-265.

Владислава Кривицька,
студентка 1 курсу
факультету фізико-математичної,
комп'ютерної та технологічної освіти
Наук. керівник**: В.В. Чумак,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ІНТУЇЦІЯ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ ФЕНОМЕН ПСИХІЧНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Актуальність теми дослідження ґрунтується на інтересі до вивчення пізнавальних здібностей людини в сучасному світі. У психології інтуїція визначається як вихід за кордони звичних стереотипів, таких як пошук логічних і послідовних вирішень завдань. Інтуїтивні відповіді приходять до

людини вмить, можливо при недоліку інформації і без усвідомленого процесу просування до здобуття необхідної відповіді.

Хоч тема інтуїція дуже цікава і загадкова, безліч відомих вчених намагалися її вивчити, наприклад Анрі Бергсона, Гренвілл Стенлі Холл. Так само багато уваги цій темі приділяють і викладачі, і студенти, але повністю цю тему ніхто вивчити до кінця не може, тому тема залишається популярною і відкритою для дослідження.

Метою даної роботи є дослідження інтуїції як особистісного феномену психічного життя людини, рівні розвитку інтуїції у студентів ВНЗ. Методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури; проведення тестування серед студентів; систематизація та узагальнення досліджуваної наукової інформації.

Інтуїція – це неусвідомлювана форма психічної діяльності. Всі основні психічні пізнавальні процеси можуть здійснюватися на несвідомому, інтуїтивному рівні. Тобто людина відчуває, сприймає, уявляє, задіює пам'ять, волю, інтелект і навіть емоції, не усвідомлюючи це.

У визначенні можна побачити парадокс, який і є найбільша загадка інтуїції: що протиставляється логічному, раціональному мисленню, вона є ірраціональним осяянням, яке, по суті, те ж мислення, лише прискорене в мільйони разів. Інтуїція скорочує процес ухвалення рішень, а також уміє «випереджати» час. Інтуїтивно людина може передбачити подію, не володіючи особливими екстрасенсорними здібностями. Несвідомо інформація обробляється в десять мільйонів разів швидше, ніж в свідомості. Інтуїція – це несвідомий аналіз минулого досвіду і зіставлення його з тією, що поступає від органів чуття новою інформацією.

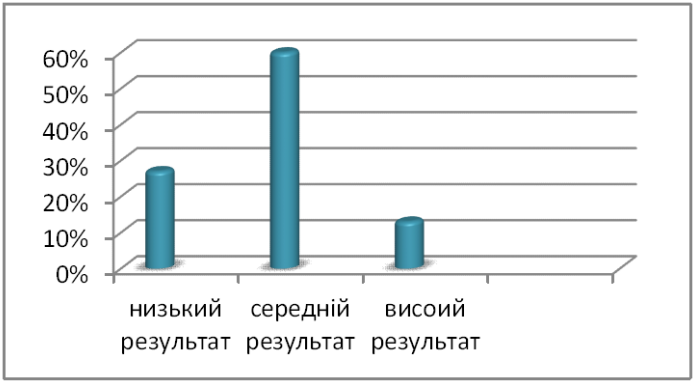

За результатами проходження тесту наскільки розвинута інтуїція у студентів, ми отримали ось такі результати, тест пройшло 15 студентів різних факультетів. Вийшло: 27% отримали низький результат, 60% отримали середній результат, і лише 13% отримали високі результати.

Можна з упевненістю сказати, що інтуїція не залежить від віку і статі. Вона залежить від досвіду людини, чим більше досвід, тим більше людина зможе довіряти своїй інтуїції і швидко вирішувати питання, але і навіть в таких випадках вона не завжди допомагає і люди помиляються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бунге М. Интуиция и наука / пер. с англ. Е.И. Пальского ; ред. и послесл. В.Г. Виноградова. М., 1967. С. 116-121.
2. Морозов И. М. Интуиция // Всемирнаяэнциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сот. А.А. Грицанов. М. ; Минск, 2001. С. 425.

Литвиненко Анастасія,
студентка 1 курсу ІІ ступеня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **І.О Черезова**,
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ДАВНІ УЯВЛЕННЯ ПРО КОНФЛІКТНІСТЬ БУТТЯ

Історія розвитку людства з найдавніших часів до наших днів засвідчує, що конфлікти завжди були і будуть. У стародавні часи ідеї про природу конфліктів висловлювали китайські мислителі. Особливе місце серед них належить Конфуцію (551-479 р.р. до н.е.). Він розвиває різноманітні погляди на проблему конфлікту в багатьох моральних заповідях: „не роби іншим того, чого не бажаєш собі» та ін.

Над природою конфліктів замислювалися давньогрецькі філософи. Анаксимандр (бл. 610-547 р.р. до н.е.) стверджував, що речі виникають із постійного руху «апейрону" — єдиного матеріального начала, що призводить до виокремлення з нього протилежностей, а це означає, що воно конфліктне.

Античний філософ Геракліт (бл. 530-470 р.р. до н.е.) намагався пов'язати свої міркування про війни і соціальні конфлікти з загальною системою поглядів на природу Всесвіту. Він вважав, що у світі все народжується через ворожнечу і розбрат, що єдиний закон, який панує в Космосі, – це війна. Це перша спроба дати позитивне трактування боротьби у процесі суспільного розвитку через проблемність і конфліктність.

Але не тільки війна як соціальний конфлікт потрапляє в поле зору античних мислителів. Цікаві конфліктологічні ідеї, пов'язані з державним устроєм, можна знайти у Арістотеля (384-322 р.р. до н.е.), який стверджував, держава є інструментом примирення людей, а людина поза державою агресивна і небезпечна.

Не менш цікавими є соціально-етичні і правові ідеї Демокріта (біля 460 р.р. до н.е.-дата смерті не відома), який зазначав, що «...закони не забороняли б кожному жити за своїм смаком, якщо б кожний не шкодив іншому, адже заздрість сприяє початку ворожнечі».

У середні віки найважливішою особливістю конфліктологічних ідей була їх релігійна спрямованість. Фома Аквінський (1225-1274 р.р.) висунув думку про царство філософського пізнання і богослов'я, духовної влади, про людське буття і бога. Суттєвою особливістю поглядів мислителів епохи Відродження на проблему конфлікту є те, що вони сформували філософію величі людського розуму і його ролі у пізнанні навколишнього світу. Аналізуючи погляди Міколи Коперника (1473-1547 р.р.), Джордано Бруно

(1548-1600 р.р.), Нікколо Макіавеллі (1469-1527 р.р.), важливо звернути увагу на те, що деякі з них підпадали під репресії церкви і знаходилися у стані гострого конфлікту з нею. Разом з тим, вони вірили в силу людини, її розум і гармонію, здатність переборювати соціальні конфлікти.

У Нові часи та епоху Просвіти були створені передумови для системного підходу в пізнанні явищ навколишнього світу, у тому числі й у вивченні конфліктів. Найбільш характерні погляди на конфлікт містяться в працях Ф. Бекона (1561-1626 р.р.), Т. Гоббса (1588-1679 р.р.), Ж.-Ж. Руссо (1712-1778 р.р.), А. Сміта (1723-1790 р.р.).

У першій половині XIX ст. особливо цінними є погляди представників класичної німецької філософії І. Канта (1724-1804 р.р.), Г. Гегеля (1770-1831 р.р.), Л. Фейєрбаха (1804-1872 р.р.). Вони акцентували увагу на найбільш гострій проблемі того часу – проблемі війни і миру.

Польсько-австрійський юрист Людвіг Гумплович (1838-1909 р.р.) у книзі «Расова боротьба" висунув своє бачення соціальних конфліктів. Він розглядав суспільство як сукупність груп людей, що борються за виживання і панування. Основні положення його теорії такі: конфлікти є суть історичного процесу; вони вічні, змінюються лише їх форми; конфлікти сприяють єдності суспільства; диференціація суспільства на панівних і підлеглих є вічним явищем.

Виходячи з його теорії, соціальне життя — це групова взаємодія, а конфлікти слід шукати не тільки в природі людини, а й у соціальних феноменах різних за типом культур.

Таким чином, стислий аналіз давніх уявлень про конфліктність буття свідчить про те, що проблема конфлікту завжди привертала увагу мислителів, учених, державних діячів. Конфліктність пов'язувалася із проблемністю, а її джерело слід шукати у суспільних, політичних, релігійних, психологічних та інших особливостях буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т.В. Дудкевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.

2. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 416 с.

Аліна Нестеренко,
студентка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. В. Чумак,** к. психол. наук, доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Актуальність проблеми. На даний час збільшилася кількість студентів з тривожними станами, які відрізняються підвищеним занепокоєнням, емоційною нестійкістю. Тривожність – розповсюджений психологічний феномен нашого часу. Виникнення і закріплення

тривожності пов'язане із зміною середовища, до якого студенти не звикли. Рівень особистісної тривожності один з найвизначніших у діагностиці особистісного неблагополуччя показник, завжди сигнал внутрішніх недозволених конфліктів, суперечливих установок і почуттів, слабості і неефективності механізмів психологічного захисту.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням тривожності займалися науковці (Т. Немчин, А. Прихожан, Ч. Спілбергер, Дж. Тейлор, Г. Фрейд, З. Фрейд, Ю. Ханін та ін.). Саме тривожність, як відзначають багато дослідників, лежить в основі цілого ряду психологічних труднощів, у тому числі багатьох порушень розвитку. Тривожність розглядається як показник «преневротичного стану».

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідження психологічних особливостей тривожності студентів ВНЗ (визначення рівнів тривожності), розкриття причин їхньої тривожності. Для вирішення поставлених завдань у дослідженні використовувався комплекс методів: теоретичні – аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення теоретичних даних; емпіричні: спостереження, у роботі було використано психодіагностичні методики (методика Ч. Спілбергера, Ю. Ханіна; методика Т. Немчина; опитувальник В. Норакідзе).

Сутність дослідження. Триво´жність – індивідуальна властивість особистості, риса характеру, що проявляється схильністю до надмірного хвилювання, стану тривоги в ситуаціях, які загрожують, на думку цієї особистості, неприємностями, невдачами, фрустрацією. За З. Фрейдом, неприємний стан тривоги є корисним адаптивним механізмом, що спонукає індивіда до захисної поведінки з подолання небезпеки. Н. Імедадзе виділяє два рівні тривожності: низький і високий. Низький необхідний для нормального пристосування до середовища, а високий викликає дискомфорт людини в навколишньому його соціумі. Певний рівень тривожності – природна й обов'язкова особливість активної діяльності особистості. У кожної людини існує свій оптимальний або бажаний рівень тривожності – це так звана корисна тривожність. Оцінка людини свого стану в цьому відношенні є для неї істотним компонентом самоконтролю й самовиховання. Проте підвищений рівень тривожності є суб'єктивним проявом неблагополуччя особистості. Серед характерних типів студентської тривожності ми виокремлюємо навчально-оціночний, особистісний та адаптивний типи. Поняття навчально-оціночної тривожності не тотожне реактивній тривожності за концепцією Ч. Спілбергера. Під нею розуміється не лише стресові переживання, спричинені близькістю навчальної поразки на етапі виконання контрольних завдань (сесійний період), а й прогнози будь-яких негативних оцінок протягом курсу навчання в цілому на основі емоційної пам’яті про невдалі епізоди студентського життя. Особистісна тривожність являє собою підвищену схильність до занепокоєння і тривожним переживанням без особливих на те причин. Її поява може бути пов'язано з деякими змінами в гормональному фоні організму людини, а також з тим, що людина привертає до себе загальну увагу і їй від цього неприємно. Особистісна значимість тривожності визначається її сигнальними можливостями і рівнем вираженості. Так, тривожність виступає як сигнал про небезпеку,

привертає увагу людини до можливих труднощів, перешкодам для досягнення мети, що містяться в ситуації, дозволяє мобілізувати сили і тим самим досягти найкращого результату. Тому нормальний (оптимальний) рівень тривожності розглядається як необхідний для ефективного пристосування до дійсності (адаптивна тривога)**.** Надмірно високий рівень розглядається як дезадаптивних реакція, що виявляється в загальній дезорганізації поведінки та діяльності. У руслі вивчення проблем тривожності розглядається і повна відсутність тривоги як явище, що перешкоджає нормальній адаптації і подібно стійкої тривожності також заважає нормальному розвитку і продуктивної діяльності.

Рівень тривожності показує внутрішнє ставлення студента до певного типу ситуації і дає непряму інформацію про характер взаємин. Коли ж цей рівень перевищує оптимальний, можна говорити про прояв підвищеної тривожності. Підвищений рівень може свідчити про недостатню емоційної пристосованості до тих іншим соціальним ситуацій. У студентів з даним рівнем проявляється ставлення до себе як до слабкого, невмілому. Тривожні студенти, як правило, не користуються загальним визнанням у групі, але й не виявляються в ізоляції, вони частіше входять до числа найменш популярних, тому що дуже часто невпевнені в собі, замкнуті, нетовариські, або, ж навпаки, товариські, настирливі, або озлоблені. Причиною непопулярності є їх невпевненість в собі, отже, ці студенти не завжди можуть бути лідерами в міжособистісних взаєминах. Результатом безініціативності тривожних студентів є те, що в одноліток з'являється прагнення домінувати над ними, що веде до зниження емоційного фону, до тенденції уникати спілкування, виникають внутрішні конфлікти, пов'язані зі сферою спілкування, посилюється невпевненість у собі, невпевнений, тривожний студент завжди недовірливий. Він побоюється інших, чекає нападу, глузування, образи, сприяє утворенню реакції психологічного захисту у вигляді агресії, спрямованої на інших. Так само реакція психологічного захисту. Це виражається у відмові від спілкування і уникнення осіб, від яких йде «загроза». Такі студенти, як правило, самотні, замкнуті, малоактивні. Це, як правило, позначається на успішності навчальної діяльності та налагодженні контактів з оточенням.

Нами було проведено експериментальну роботу зі студентами, які навчаються на першому курсі Бердянського державного педагогічного університету за спеціальністю історія, яка довела що більшості студентів (приблизно 70%) властивий високий рівень тривожності. Студентів з високим рівнем тривожності відрізняє замкнутість і недостатня товариськість. Як правило, вони безініціативні, що пов'язано з очікуванням невдачі і низькою самооцінкою. Середній рівень тривожності (17%) говорить про те, що це більш-менш спокійні студенти, досить активні і товариські, хоча зустрічаються випадки, коли з'являється занепокоєння, не обгрунтоване обставинами, що склалися. Студенти, які мають низький рівень тривожності (13%) товариські і ініціативні, але їм властива слабка емоційна залученість до різних життєвих ситуаціях, стриманість почуттів.

Основні висновки. На основі теоретичного аналізу нами було визначено, що тривожність – це психологічна, індивідуальна схильність особистості до частого переживання стану тривоги, занепокоєння,

об'єктивно не виправданого страху в різних життєвих ситуаціях. У площині природної доцільності, тривожність відіграє позитивну роль не тільки як індикатор порушення, але і як мобілізатор резервів психіки. У інших випадках тривога є неприродною, патологічною, неадекватною, шкідливою. Вона стає хронічною, постійною і починає з'являтися не тільки в стресових ситуаціях, але і без видимих причин. Тоді тривога не тільки не допомагає людині, але, навпаки, починає заважати їй в її повсякденній діяльності. Студентів з високим рівнем тривожності відрізняє замкнутість і недостатня товариськість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мей Р. Проблема тривоги / Р. Мей . – М. : ЕКСМО-Прес, 2001. – 432 с.

2. Прихожан А. М. Тривожність у дітей та підлітків: психологічна природа і вікова динаміка / А. М. Прихожан. – М. : МОДЕК, 2000. – 303 с.

3. Слободчиков В. І., Ісаєв Є. І. Основи психологічної антропології, психологія розвитку людини / В. І. Слободчиков, Є. І. Ісаєв. – М. : Шкільна преса, 2000. – 416 с.

Нікітіна Вікторія,
студентка 3 курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т.П.Малихіна,** канд.психол.наук,доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЇХ НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Підвищення ефективності навчання в умовах сучасної школи передбачає створення для дитини таких умов для засвоєння знань, що враховують її індивідуальні можливості. В кожній дитині своєрідно сполучаються індивідуальні та вікові особливості, при цьому індивідуальні особливості можуть перекривати вікові. Індивідуальні відмінності – це відмінності в фізіологічних задатках, у особливостях нервової системи, на підставі яких формуються індивідуальні відмінності психічних процесів.

Великий внесок у розробку проблем індивідуальних відмінностей у мисленні внесли психологи: В.Єгорова, В.Зикова, З.Калмикова, В. Крутецкий, Н.Менчинська та інші.

Метою публікації стало теоретико-практичне вивчення індивідуальних відмінностей мислення в молодшому шкільному віці та їх вплив на навчальну діяльність.

У роботі з організації емпіричного дослідження індивідуальних відмінностей мислення в молодшому шкільному віці були використані наступні методики: «Класифікація понять», «Заселення будиночка» (І. Аргінська) «Відгадай загадки», «Розуміння прислів'я». В дослідженні взяло участь 15 учнів початкових класів.

Результати дослідження наочно простежуються з діаграми (рис1)

Діти, що мають слабку успішність, характеризуються поверховістю

мислення – якістю, яка протилежна глибині розуму. Вона виявляється у виділенні зовнішніх несуттєвих, одиничних ознак, у встановленні випадкових зв'язків що виражається в низькому рівні узагальнення.

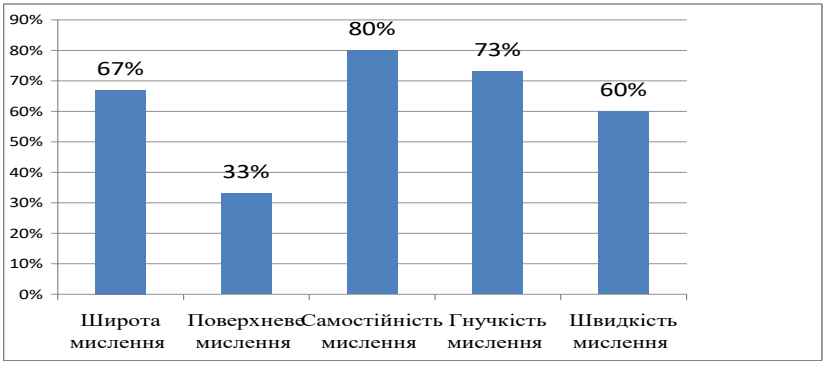

Рис. 1 Індивідуальні відмінності в мисленні молодших школярів

Школярі з високою успішністю мають швидке та гнучке мислення молодшого школяра, що характеризується доцільним варіювання способів дій; легкістю перебудови знань або навичок та їх систем у відповідності з умовами, що змінилися, легкість переходу від одного відомого способу дії до іншого, теж добре відомого.

Самостійність мислення – одне з важливіших якостей розуму, що характеризується рівнем проблемності, який є доступним для школяра [2, с.276]. Дітям з зниженою успішністю характерна низька самостійність, що виявляється в прагненні копіювати вже відомі способи виконання, в «сліпоті» до помилок, в пошуках допомоги навіть тоді, коли можна обійтись і без неї.

Облік цих індивідуальних особливостей мислення молодших школярів в організації ефективного навчального процесу необхідний для гармонійного та всебічного розвитку особистості дитини. Тому подальші наші зусилля будуть спрямовані на розробку рекомендацій вчителям, щодо врахування в навчальному процесі індивідуальних особливостей мислення молодших школярів

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська.З.В. Огороднійчук та ін. – 2 – ге вид. К.: Каравела. – 2007. – 400 с.

2. *Менчинская Н.А. Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребенка / Н.А. Менчинская – М. : МПСИ. – 2004. – 512 с.*

Нікітіна Вікторія,
студентка ІІІ курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. І. Сердюк**,
к. психол.н., старший викладач (БДПУ)

ДИТЯЧІ СТРАХИ: ВИДИ, ПРИЧИНИ, КОРЕКЦІЯ

Актуальність. Сучасне бачення проблеми дитячих страхів полягає в тому, що вони не дають можливості дитині адекватно реагувати та взаємодіяти із зовнішнім світом. А з іншої сторони дитячі страхи, у випадку нормального розвитку, є важливою ланкою в регулюванні поведінки дитини й в цілому мають як негативну, так і позитивну адаптивну функцію та зміст. Таким чином, страх відносять до одного із засобів адаптації та регуляції поведінки.

Ступінь досліджуваної проблематики. Питання дитячих страхів досліджувалося О.Захаровим, А. Прихожан, В.Ромеком, Р.Ткач та ін.

Метою дослідження є розкрити види дитячих страхів, причини їх виникнення та шляхи корекції.

Сутність дослідження. Задля того, щоб розуміти, як подолати страхи, необхідно розуміти, якими вони бувають і що є причиною їх виникнення. Науковці виокремлюють такі види дитячих страхів:

- н*авіювані страхи,* що виникають у дитини під впливом слів чи дій дорослого (залякування, фізичні покарання, примушування, приниження особистої гідності, висміювання невдач дитини та гіперпротекція з боку дорослих);

- о*собистісно-зумовлені страхи* виникають через незадоволення життєво важливих потреб для повноцінного розвитку особистості (думки про свої вади, недоліки, відсутність впевненості дитини в любові батьків, розлука з об'єктом прихильності, страх засинати, бути самому у темному приміщенні, самому бути в дома без дорослих, захворіти);

- *ситуативні страхи* породжуються реальними подіями в житті дитини (пожежа, блискавка, землетрус, воєнні дії, поведінка п'яних батьків, мультфільми чи казка з жахами, присутність дитини на похороні) тощо [1].

Причини виникнення дитячих острахів також різноманітні, але зупинимося на деяких з них:

- страхи, що зумовлені набутим досвід переживання страху як почуття, а саме: переляк, афект страху, невдачі;

- страхи, що спричинені недостовірністю або відсутністю знань про навколишні об'єкти предметного світу, страх перед невідомим (стихією, тваринами, незнайомою людиною);

- страхи, що з'явилися, як наслідок невдалої дії, неправильного руху, що призвели до переживання страху перед висотою, різкими рухами, втратою рівноваги;

- страхи, що базуються на основі рефлексу «Що таке ?» (страх різкого звуку, грому, блискавки, грюкання в двері).

Розуміючи природу походження дитячих страхів дорослі можуть допомогти дитині позбутися їх, використовуючи наступні методи

психокорекції: *анатомування страху* – пояснення дитині, що собою представляє предмет, який лякає, з чого складається, «звідки береться», заповнює «прогалини» у сприйнятті дитини, які, як правило, заповнювались приписуванням цьому предмету небезпечних і страшних якостей; *арт-терапія* – малювання на тему «Що мені страшне сниться» або «Чого я боюся» дає можливість відобразити найбільш яскравий страх. Так ми дізнаємося, як він виглядає, як саме лякає й що хоче від дитини, а також, як можна його перемогти в межах цього малюнку: відволікти, переключити на щось інше, захистити себе певними методами, з'ясувати, що він ще любить, крім того, як лякати людей, знайти його «слабкі місця», пожаліти, нагодувати, подружитися з ним; *лялькотерапія* – цей метод базується на процесах ідентифікації дитини зі сміливим героєм мультфільму чи казки, улюбленим персонажем; *казкотерапія* – тексти казок викликають інтенсивний емоційний резонанс у дітей, тому дорослим потрібно так викласти зміст казки, щоб дитина відчула себе хороброю, сильною і змогла побороти страх. Для цього використовуються казки: вигадані із врахуванням індивідуальних особливостей дитини або підібрані таким чином, щоб створити сприятливі умови для подолання страху; *музикотерапія* – музика заспокоює, підбадьорює та подавляє негативні емоції чітко підібрані музичні твори заспокоюють дитину, розслабляючи та відволікаючи її від страху; *ігротерапія* – це природний спосіб вираження свого «Я», зміцнення впевненості у собі. Вона пробуджує активність дитини й ініціативу, розвиває вміння володіти емоціями та приймати самостійні рішення [1].

Основні висновки. Підсумовуюче все вище зазначене, слід розуміти, що дитячі страхи не завжди мають негативний вплив на розвиток дитячої психіки. Навіть наявність патологічного впливу страху на емоційний стан дитини можна подолати при впровадженні своєчасної та ефективної психокорекційної роботи. Головне, щоб батьки були в цьому зацікавлені та приймали активну участь при проведенні корекційних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пешко Ю.М. Ростемо без страхів / Пешко Ю.М. – Луцьк, 2010. – с. 85.

Наталя Павленко,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,** к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ В ПОХИЛОМУ ВІЦІ

Актуальність. Сьогодні в психологічній науці зростає інтерес до вивчення соціально-психологічних проблем людей похилого віку. Однією з проблем старості є самотності – соціально-психологічне явище; емоційний стан людини, пов'язаний із відсутністю близьких, втратою життєвих цінностей, позитивних емоційних зв'язків; постійне відчуття покинутості,

непотрібності власного існування. Н. Ф. Шахматов писав, що самотність в старості зазвичай ставиться в прямий зв'язок зі стресовою ситуацією [1]. Дорослі діти віддаляються від батьків, вмирають близькі друзі, родичі, з'являються бар'єри у стосунках із представниками інших поколінь, тому людина відчуває себе самотньою.

Ступінь досліджуваності проблеми. Давньоримський лікар і вчений К. Гален вперше звернув увагу на самотність як соціально-психологічну проблему літнього віку та як на одну з основних причин старіння. Він радив старим людям жити в колі своєї родини, говорив, що наявність близьких, родичів терапевтично впливає на них.

Вивченням феномену самотності займались: Т. А. Комю, А. В. Нечаева, Е. Фромм, Дж. Янг, К. Ясперс та інші.

Існують різні типи і ступені самотності. Так, соціолог Дж. Янг та його колеги розрізняли такі три типи самотності.

1. Хронічна самотність розвивається, коли протягом тривалого періоду часу індивід не може встановити соціальні зв'язки, які би задовольнили його. Хронічну самотність відчувають люди, що не були задоволені взаєминами протягом двох і більше років підряд.

2. Ситуативна самотність найчастіше настає в результаті значних стресових подій у житті: смерті близької людини чи розриву шлюбних стосунків. Ситуативно самотня людина після короткого періоду дистресу зазвичай примиряється зі своєю втратою й переборює самотність.

3. Тимчасова самотність – найбільш розповсюджена форма цього стану, що належить до випадкових проявів самотності [2].

Сутність дослідження. За результатами спостереження самотні літні люди відчувають себе пасивними, розбитими, нещасними, виснаженими. В них спостерігається розсіяність, сум, туга, млявість, роздратованість, повільний темп протікання функцій, відсутність бажання працювати, спілкуватися. Більшість з літніх людей відчувають себе покинутим і непотрібними. Вони відзначають у себе втрату гармонії зі світом, тривожність, нудьгу, спустошеність, апатію, метушливість, спустошеність, зниження інтересу, негативне сприймання майбутнього, образи, нездатність до співпраці, підозрілість у міжособистісних стосунках, байдужість, песимізм. В них старість завжди супроводжується негативними емоціями.

Люди похилого віку, які відчувають себе самотніми, особливо потребують підтримки зі сторони родини й близьких друзів. Для них дуже важливо зберігати активність і оптимізм, займатися тим, що приносить задоволення. Можна співати в хорі, малювати, навчитися грати на музичному інструменті, танцювати, займатися спортом тощо. У світі багато людей які відкрили в собі таланти саме у похилому віці.

Основні висновки. Безумовно самотні люди похилого віку потребують соціально-психологічної підтримки, яка потрібна їм для збереження психічного здоров'я, подолання відчуття непотрібності, формування позитивного самосприйняття, розширення комунікативного простору, успішної адаптації до нових умов життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шахматов Н.Ф. Психологическое старение: счастливое и болезненное / Н. Ф. Шахматов. – М. : Медицина, 2005 – 185 с.
2. Янг Дж. Одиночество, депрессия и когнитивная терапия : теория и ее применение / Дж. Янг // Лабиринты одиночества : Пер. с англ. / Сост., общ. ред и пред. Н. Е. Покровского. – М. : Прогресс, 1989. – С. 559.

Владислава Проценко,
студентка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. В. Чумак,**
к. психол. наук, доцент (БДПУ)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЛІДЕРСТВА У СТУДЕНТІВ

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження проблеми уявлень про лідерство продиктована стрімким зростанням попиту на лідерство як здатності об'єднувати інших людей для досягнення поставлених цілей. Зміни, що відбуваються в сучасному світі щодня, ставлять нові вимоги, що пред'являються до лідера. Новим у дослідженні даної проблеми є, по-перше, вивчення гендерного аспекту в уявленнях про лідерство, пов'язаного з характерним для сучасного суспільства процесом вирівнювання соціальних прав чоловіків і жінок, що призводить до зміни традиційних уявлень про лідерської ролі. По-друге, це особливості формування уявлень про те, яким повинен бути лідер, в студентських групах.

Ступінь досліджуваності проблеми. Особливе значення для розуміння ключових питань, пов'язаних з лідерством, мають роботи Р.Л. Кричевського, Є.М. Дубовського, Б.Д. Паригіна, О.Г. Романовського, О.С. Пономарьова, Т.В. Гури. Велика кількість робіт різних авторів присвячені розробці різних аспектів лідерства, критиці існуючих соціально-психологічних теорій лідерства (Г.К. Ашин, І.П. Волков, Р.Л. Кричевський), вивченню стилів лідерства (Н.Н. Обозов, А.В. Петровський). Психологічним особливостям студентського віку особливу увагу приділяли такі вчені як Б.Г. Ананьєв, М.Д. Дворяшина, Л.С. Грановська, В.Т. Лісовський, І.А. Зимова, І.С. Кон. У дослідженнях Л.А. Баранової, М.Д. Дворяшин, Є.І. Степанової, Л.Н. Фоменко, а також у роботах Ю.Н. Кулюткіна, В.А. Якуніна та ін. накопичений великий емпіричний матеріал спостережень, наводяться результати експериментів і теоретичні узагальнення з цієї проблеми. У вітчизняній психології проблема дорослості вперше була поставлена Н.Н. Рибниковим, який назвав новий розділ психології розвитку, що вивчає зрілу особистість акмеологією.

Мета і методи дослідження. Виявлення взаємозв'язку гендерних особливостей лідерства й сприйняття лідера в студентській групі.

Сутність дослідження. Людину, що стоїть на чолі групи, що визначає основні напрямки її діяльності та розвитку і впливає при цьому на поведінку її членів, називають лідером. Лідер може бути формальним – це

людина, призначена спеціально для того, щоб керувати групою, людина, що сприймається членами групи як авторитет. Але бувають й неформальні лідери – люди з числа рядових членів групи, які надають потужний вплив на інших її членів.

На особистість студента величезний вплив формує студентське середовище, особливості студентської групи, де відбуваються процеси структурування, формування і зміни міжособистісних, емоційних і ділових взаємин, розподілу групових ролей і висунення лідерів. Всі ці групові процеси здійснюють сильний вплив на особистість студента, на успішність його навчальної діяльності та професійного становлення. Міжособистісні відносини студентів обумовлюється, по-перше, віковими особливостями даної соціальної групи, по-друге, особливостями притаманної їй діяльності. Лідер студентської групи володіє не тільки професійними, але й управлінськими навичками.

Я.Л. Коломінський в дослідженнях з використанням соціометрії знайшов, що не всі, хто користується в класі найбільшою симпатією, можуть стати хорошими старостами, головами рад загону, ланковими, командирами загонів та ін. У роботах Л.І. Уманського при дослідженні широкого контингенту учнів і студентів також не було виявлено значущого зв'язку між тими, хто викликає загальну симпатію, і тими, хто володіє яскравими організаторськими здібностями.

Головною заслугою гендерної психології лідерства є постановка завдання порівняльного вивчення лідерів різної статі. Актуальність даної проблеми зростає у зв'язку з характерним для сучасного суспільства процесом вирівнювання соціальних прав чоловіків і жінок, що призводить до зміни традиційних уявлень про лідерську роль. Гендер – це весь поведінковий комплекс, притаманний чоловікам і жінкам.

Т.В. Бендас вказує на те, що «самий узагальнений стереотип, пов'язаний з лідерством свідчить, що лідером має бути чоловік; йому приписуються такі лідерські якості, як незалежність від зовнішнього впливу, організаторські здібності; жінки не повинні призначатися на керівні посади, принаймні, вищого рівня». Як зазначає Є.П. Ільїн, негативне ставлення до жіночого лідерства традиційно проявляли прихильники фрейдизму. Лідери-жінки вважалися володарями нездорової гендерної ідентичності, а їх прагнення до лідерства, зване «фалічним», розглядалося як прояв неповноцінності жінки, заздрості чоловікам. Дослідження лідерів в нашій країні з позицій статевого диморфізму проводилися в Ананьївській школі, починаючи з 1960-х років. Дослідження показують, що якщо в групі приблизно рівне співвідношення учасників по статі, то адаптаційним лідером частіше стає чоловік, а реформаторським – жінка. Частина вчених дотримується думки, що жіноче лідерство має свою специфіку, і закріплюють за жінкою більш демократичний, гнучкий стиль керівництва, вважають, що жінці більше притаманні емпатійність, товариськість, велика пластичність нервової системи, адаптивність, менша агресивність.

У студентській групі не існує жорсткої статусної ієрархії, і це положення так само сприяє освоєнню дівчатами ролі лідера. Таким чином, ми бачимо, що багато гендерних стереотипів не діють в умовах діяльності

студентської групи. Але найчастіше пасивність хлопців пояснюється тим, що вони не бачать сенсу в такому лідерстві. Адже, навчальна діяльність – це ще не кар'єра, а отже, немає сенсу рватися в лідери. Діяльність у студентській групі не передбачає конкуренції, що є сприятливим фактором для становлення жінок-лідерів.

Основні висновки. У результаті глибокого вивчення теоретичного матеріалу, розгляду різних точок зору на проблему лідерства і володіння певними якостями, ми прийшла до висновку, що вивчення гендерних особливостей лідерства саме на прикладі студентських груп представляється одним з пріоритетних напрямків гендерної психології лідерства. Оскільки у студентській групі не існує жорсткої статусної ієрархії, і це положення сприяє освоєнню дівчатами ролі лідера, вплив стереотипів про неспроможність жінок виконувати функції лідера підлягає великим сумнівам. Лідерські якості студентів безпосередньо залежать від їх статевої приналежності. Лідер стає таким в силу впливу сукупності факторів – таких як його соціальний статус, особистісні особливості, виконувані ним соціальні ролі і безліч інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алифанов С. А. Основные направления анализа лидерства / С. А. Алифанов // Вопросы психологии. – 1991. – № 3. – С. 90–98.

2. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : АспектПресс, 2000. – 373 с.

3. Бендас Т. В. Психология лидерства: Учебное пособие / Т. В. Бендас Т.В. – СПб: Питер, 2009. – 431 с.

Сафонова Віра,
студентка 4 курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: к. психол. н., **Карапетрова О.В**
доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік – це період розвитку людини між дитинством і дорослістю. в цей період найбільш інтенсивно відбувається розвиток особистості, становлення характеру. Саме на підлітковий вік припадає основний етап у формуванні міжособистісних відносин. Вивчаючи підлітка ми звертаємося до його найближчого оточення, і через призму міжособистісних відносин, його мікросоціуму, починаємо глибше розуміти проблеми особистості і коріння її персоніфікації.

Проблематикою даної теми займалися такі вчені як А.А. Бодалєв, Г.М. Андрєєва, В.В Москаленко, А.В. Морозова, А.Ф. Лазурський, *Б.Г. Ананьєв, Е.С. Кузьмін,* В.Н. Куніцина, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша *та інші***.**

Міжособистісні стосунки підлітків необхідно вважати

найважливішою умовою їх особистісного розвитку. Вибудовуючи міжособистісні відносини, підлітки вчаться добувати потрібну інформацію, переймати досвід, збагачують себе моральними знаннями і моральними цінностями, вчаться правилам поведінки в суспільстві, створюють свій стиль спілкування. Саме тому проблеми, що стосуються міжособистісних відносин, не втрачають своєї актуальності [3].

Метою даної роботи є аналіз та діагностика проблематики міжособистісних стосунків в підлітковому віці

Аналіз літератури показав, що досліджено багато питань розвитку особистості підліткового віку, а саме питання міжособистісних відносин. Однак, незважаючи на значну кількість робіт слід зазначити, що в психології досі недостатньо вивченими залишаються аспекти:

- суб'єктивна оцінка підлітком життя як індикатора благополуччя пов'язаного з міжособистісних відносин;
- ступінь, особливості та динаміка розвитку окремих компонентів впевненості в собі у підлітків (особистісного, когнітивного, емоційного, поведінкового) протягом усього вікового періоду;
- взаємозв'язок міжособистісного спілкування підлітків з суб'єктивною оцінкою якості їх життя [2].

Міжособистісні стосунки – це система установок, орієнтацій, очікувань і стереотипів через які люди сприймають себе і оцінюють один одного. Міжособистісні відносини емоційні за своєю природою. Вони супроводжуються різними переживаннями (симпатіями і антипатіями). Для позначення міжособистісних відносин в психології використовується термін «взаємини»

Міжособистісні відносини – це безпосередньо ті відносини, які складаються в реальному житті між індивідами. Основою міжособистісних відносин є спілкування індивідів один з одним.

Між компонентами міжособистісних стосунків і складовими суб'єктивної оцінки якості життя (відчуття щастя, задоволеність життям, ціннісними орієнтаціями особистості) є позитивні зв'язки, які свідчать про міжособистісний вплив на суб'єктивну оцінку якості життя підлітків.

У ході написання наукової роботи ми емпірично дослідили психологічні особливості та умови формування міжособистісних стосунків у підлітків. Переконалися, що на формування відношень впливає самооцінка, самоповага та соціальне оточення.

Ми дослідили та продіагностували міжособистісні стосунки підлітків. Наша вибірка складалася з учнів 7-го та 8-го класів на базі Бердянській загальноосвітній школі I – III ступенів №2 Бердянської міської ради Запорізької області. Всього приймали участь 50 учнів.

За методикою діагностики спрямованості особистості Б.Басса [1, с. 39].

В 7 класі: спрямованість на себе (Я) мають – 31%, спрямованість на спілкування (О) – 42%, та спрямованість на справу (Д) – 27%, підлітків. В той час як в учнів 8 класу: спрямованість на себе (Я) мають – 49%, спрямованість на спілкування (О) – 21%, та спрямованість на справу (Д) – 30%, учнів.

Провівши аналіз результатів дослідження можна стверджувати, що

для успішних відносин підлітка до колективу необхідно створити такі педагогічні та соціально-психологічні умови, що дозволять йому успішно функціонувати і розвиватися у системі шкільної взаємодії, на що в подальшому і будуть спрямовані наші наукові зусилля.

ЛІТЕРАТУРА

1.Анастази А. Психологическое тестирование / А. Анастази, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.

2. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.П. Василенко. – К. : Просвіта, 2001. – 320

3. Філоненко М.М. Психологія спілкування / М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

Віра Сафонова,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,** старший викладач (БДПУ)

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ ВПЕВНЕНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік – це період розвитку людини між дитинством і дорослістю. В цей період найбільш інтенсивно відбувається розвиток особистості, становлення характеру, та формування впевненості у собі.

Проблематикою даної теми займалися такі вчені як Ж.М. Бізук, З.В. Бойко, Є.В. Жатько, Є.В. Кочнева, Н.Ю. Молостової, А.М. Парафіян, М.А. Селіверстової, Е.А. Серебрякової, О.А. Федосенко.

Впевненість у собі – це комплексна інтегральна характеристика людини, що включає особистісний, когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти і представляє собою самоповагу, усвідомлення людиною своєї гідності і недоліків, прагнення до емоційної зрілості (сміливість в соціальних контактах), що виявляється в успішній діяльності [2].

Метою даної роботи є аналіз літературних джерел та діагностика впевненості у підлітковому віці

Однак, незважаючи на значну кількість робіт, присвячених вивченню особистісної впевненості / невпевненості підлітків, слід зазначити, що в психології досі недостатньо вивченими залишаються:

– ступінь, особливості та динаміка розвитку окремих компонентів впевненості в собі у підлітків (особистісного, когнітивного, емоційного, поведінкового) протягом усього вікового періоду;

– гендерні прояви впевненості в собі у підлітків;

– суб'єктивна оцінка підлітком якості свого життя як індикатора благополуччя пов'язаного з упевненістю в собі;

– умови, що сприяють формуванню у підлітків впевненості в собі в освітньому просторі школи;

– взаємозв'язок впевненості підлітків з суб'єктивною оцінкою якості їх життя [3].

Між компонентами впевненості в собі (самооцінка, самоповага,

самоефективність, сміливість, ініціативність) і складовими суб'єктивної оцінки якості життя (відчуття щастя, задоволеність життям, ціннісними орієнтаціями особистості) є позитивні зв'язки, які свідчать про вплив впевненості на суб'єктивну оцінку якості життя підлітків [1].

У ході написання наукової роботи ми емпірично дослідили психологічні особливості та умови формування впевненості підлітків. Наша вибірка складалася з учнів 7-го та 8-го класів на базі Бердянській загальноосвітній школі №2. Всього приймали участь 60 учнів.

За тестом впевненості в собі В.Г. Ромека було виявлено такі результати:

1) ініціатива в соціальних контактах: 7 клас: високий рівень – 15%, середній рівень – 45% і низький рівень – 40%;8 клас: високий рівень – 24%, середній рівень – 60% і низький рівень – 16%.

2) соціальна сміливість:7 клас: високий рівень – 25%, середній рівень – 41% і низький рівень – 34%; 8 клас: високий рівень – 40%, середній рівень – 45% і низький рівень – 15%.

3) впевненість в собі:7 клас: впевнені – 60%, невпевнені – 40%;8 клас: впевнені – 80%, невпевнені – 20%.

Провівши аналіз діагностики можна стверджувати, що для впевненості підлітка необхідно створити такі педагогічні та соціально-психологічні умови, що дозволять йому успішно функціонувати і розвиватися у системі шкільної взаємодії, на що в подальшому і будуть спрямовані наші наукові зусилля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверин В.А. От чувства уверенности – к внутренней позиции личности: возраст больших возможностей / Вячеслав Афанасьевич Аверин // Развитие личности ребенка от семи до одиннадцати. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – С. 14–47.

2. Ромек В.Г. Тренінг впевненості в міжособистісних відносинах / В.Г. Ромек. – СПб.: Мова, 2003. – 286 с.

3. Мішечкіна М.Є. Характеристика основних підходів у вивченні впевненості в собі / М.Є. Мішечкіна // Наук. вісн. Бердян. держ. пед. ун-ту. Гуманітарні науки. – 2008. – №1. – С. 97-103.

Силка Катерина,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Науковий керівник: **Т.П. Малихіна**, канд. психол. наук., доцент (БДПУ)

ДО ПИТАННЯ ДІАГНОСТИКИ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ ПІДЛІТКІВ

Динамічне сьогодення ставить дуже високі вимоги до особистісного розвитку підростаючого покоління. Перехід від дитинства до дорослості дуже складний. Колізії особистісного становлення у підлітковому віці нелегкі, а іноді надзвичайно болісні для нього самого, вони породжують

труднощі не лише сприйняття підлітком самого себе, а й дисгармонію у взаєминах з оточуючими, дискомфортне емоційне самопочуття під час спілкування з дорослими і ровесниками. Підліток як ніхто інший схильний до дій психотравмуючих чинників. Вирішення цих проблем пов'язано з необхідністю ранньої діагностики проявів невротизації, псіхопатізаціі та схильності до них і важливу роль в цьому відіграє діагностика акцентуацій характеру, які здатні переходити в патологічний стан. Акцентуації характеру – це крайній варіант норми, коли окрема риса надмірно посилена, від чого і виникає вибіркова уразливість індивіда щодо певних психогенних впливів. Тому, закріплення деяких патологічних рис характеру заважає підлітку адаптуватися до навколишнього середовища. Необхідність виявлення акцентуацій характеру саме підлітковому віці тим сильніше, що цей період вважається найбільш складним, критичним у розвитку людини. Саме в цей період за даними статистики відбувається найбільша кількість суїцидів, протиправних дій, саме в підлітковому віці часто формується залежна поведінка.

Дослідженнями, пов'язаними з акцентуацією характеру особистості займалися в різний час такі відомі психологи, як П. Ганушкін, О. Кебріков, Е. Кречмер, А. Лічко, К. Леонгард, С. Подмазін М. Фрамер, Г. Шмішек, й ін.

Мета нашого дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні діагностики акцентуацій характеру підлітків.

Термін «акцентуйована особистість» ввів автор концепції акцентуації – німецький психіатр і психолог К. Леонгард, він відштовхувався від уявлень російського психіатра П. Ганнушкіна про межові прояви психопатій, які він назвав «латентними психопатіями». Дитячий психіатр та психолог А. Лічко, розвинувши концепцію К. Леонгарда та П. Ганушкіна ввів термін «акцентуація характеру», вважаючи особистість надто комплексним поняттям. [1]

На сьогодні існує декілька підходів у трактуванні акцентуацій характеру, що дбре простежується з таблиці.

Таблиця

Підходи до вивчення проявів акцентуацій характеру

Напрямки	Характеристика підходу	Представники
Медичний	Розглядає акцентуації, як фактор виникнення розладів психіки: неврозів, реактивних станів, психозів (та ін.);	В.М.Бехтєрєв, П.Б.Ганнушкін, А.Є.Лічко
Соціально-правовий	Розглядає взаємозв'язок акцентуацій із девіантними формами поведінки.	Т.В.Драгунова, М.Раттер, В.А.Татенко
Соціально-психологічний	Акцентуації — як фактор виникнення форм дезадаптації.	Г.В.Бурменская, В.Л.Мясищев, Т.М.Титаренко

Психолого-педагогічний	Поява акцентуацій — у наслідок розвитку особистісних труднощів учнів у навчальній діяльності та спілкуванні.	Л.Н.Анциферова, Е.Г.Ейдеміллер, О.В.Скрипченко

Вивчивши різні підходи до розуміння проблеми акцентуацій, можна з впевненістю говорити про взаємодоповнюваність у трактуваннях визначень акцентуацій характеру різними вченими. На наш погляд акцентуації є тією проміжною ланкою переходу від дитини до дорослого, яка з одного боку допомагає підлітку швидше і краще адаптуватися до усіх перетворень і гострих моментів у становленні особистості, однак з іншого боку, ці акцентовані риси можуть залишитися з людиною назавжди перетворившись на психопатії, серйозно вплинувши на ефективність та продуктивність життєдіяльності майбутнього дорослого.

Висновок: наші подальші зусилля будуть спрямовані на експериментальне виявлення патохарактерологічних особливостей у підлітковому віці та вироблення методичних рекомендацій щодо зниження їх прояву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Личко, А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А.Е. Личко. – Издание 2-е, дополненное и переработанное. – Ленинград : Медицина, 1983. – 256

2. Леонгард, К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – К.: Вища школа, 1981. – 392 с.

Катерина Силка,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Науковий керівник: **О.С. Колпакчи,** старший викладач (БДПУ)

ВПЛИВ МУЛЬТФІЛЬМІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У вихорі надшвидкого темпу сучасного суспільства, щоденного неперервного процесу розвитку і постійних змін, в епоху глобальної комп'ютеризації на психіку дитини спричиняють вплив безліч внутрішніх і зовнішніх факторів, серед яких провідне місце займають мультфільми. Нажаль, вони не завжди спричиняють позитивний вплив на тендітну психіку, яка тільки формується. Особливо це стосується дошкільнят. Розвиток технологій, поява гаджетів і швидке розповсюдження інтернету зробили найрізноманітніші мультфільми доступними значно ширшому колу малят. Разом з тим сучасні батьки так занурені у власні проблеми, що не завжди помічають те, що дивляться їх діти.

З одного боку мультфільми допомагають особистості дошкільника сформуватися всебічно розвиненою, гармонійною, побачити на екрані програні героями, ті соціальні ролі, які вони незабаром виконуватимуть

дорослішаючи, виховують моральність та збагачують мозок дитини усесторонніми знаннями. Наситивши свої фантазії, малюк активно бере участь у іграх залюбки їх програючи, побачене плутається із власними бажаннями і особистим досвідом [1].

Проте, наразі зростає тенденція до збільшення кількості жорстокості та агресивності у сучасних мультфільмах. Так, начебто діти мають бути готові до реалій сучасного нещадного суспільства. Але ж, саме в час формування і розвитку психіки є вкрай важливим уникнути негативних впливів, які можуть перерости в патологічні відхилення.

Вивченням впливу телевізійного та мультиплікаційного мистецтва на особистість дитини займалися: Дж. Донакю, Ю. Купер, М. Маклюен, У. Олаєн, Л. Баженова, Є. Захарова, Б. Степанцева, Ю. Красний, Л. Курдюкова, Я. Княжевська та інші.

Метою нашого дослідження було дослідити, який вплив мають різноманітні мультфільми на розвиток особистості дошкільнят. Ми використовували такі методи як лонгетюдне спостереження, арт-терапевтичні та проективні методики.

У дослідженні взяли участь 20 вихованців віком від 3 до 6 років дитячого центру «Острів друзів» м. Бердянська.

В результаті річного спостереження ми виявили такий впив кожної з умовних груп мультиків на формування психіки дитини:

1. Розвиваючі і пізнавальні мультфільми значно підвищили розумовий розвиток дітей, збагатили їх словниковий запас, допомогли швидше засвоювати новий матеріал у 78% відсотків дітей.

2. Радянські мультики – виявили здебільшого позитивний вплив на всіх дітей, їх перегляд розвивав морально-етичні аспекти особистостей дітей. Після їх перегляду у словесному вжитку дітей значно частіше лунали слова вдячності, вони брали приклад з гарних вчинків героїв.

3. Сучасні іноземні мультики особливого впливу на особистість дитини – не проявили. Більшість дітей сприймало їх просто, як веселу розвагу.

4. Найпопулярніші мультфільми ж про супер героїв нажаль мали здебільшого негативний вплив. У дітей зникало відчуття реальності, страху, вони намагались повторити подвиги своїх героїв у житті, підвищувалась агресивність, ворожість.

5. Патріотичні мультики. Збільшили загальний кругозір дітей, але не викликали особливої зацікавленості. Лише 20% почали частіше вживати українські слова та користувалися новими поняттями з мультиків

6. Іноземні мультики 20 століття – теж не викликали у більшості дітей особливої зацікавленості, лише 15% проявляло до них цікавість, серед позитивних впливів у цьому відсотку досліджуваних був помічений зріст людяності та доброзичливості.

7.Сучасні мультики ближнього закордону. Серед яких славно звісні «Фіксики», «Смішарики», а також «Мімішки» і «Казковий патруль» – виявили здебільшого позитивний вплив на дошкільнят. Зробили їх дружніми, всебічно розвинули, сформували допитливість, підвищили рівень морального та етичного виховання.

8. Отже, ми виявили, що різні категорії мультфільмів індивідуально

і по різному впливають на формування особистості, здебільшого вони мають позитивний вплив, особливо творчі та розвиваючі мультфільми, а також високо моральні, етичні та дружелюбні мультики, тоді як жорсткі та нереалістичні мультфільми роблять психіку дитини нестійкою та тривожною, схильною до агресії та негативних проявів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгер Л. А. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет / Л.А. Венгер, Э.Г. Пилюгина, Н.Б. Венгер; под ред. Л.А. Венгера. – М.: Просвещение, 1988. – 144 с

Катерина Силка,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Горецька,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність: В епоху розквіту цивілізації, коли щодня з'являються нові відкриття в галузях науки та техніки, людина значно спростила життя за допомогою різних технологій, але те що було розроблено для покращення людського життя, наразі висуває перед суспільством нову проблему – Інтернет-залежності, зокрема залежність від соціальних мереж. Все більша кількість людей, особливо молоді проводить своє життя поза межами реального світу, у власній ілюзорній віртуальній реальності, забуваючи про справжнє життя. В них деформуються здатність до нормального міжособистісного спілкування, втрачається відчуття часу та простору, відкладаються важливі справи. Таким чином, молода людина нехтує справжнім світом на користь конформному світу Інтернет, де будь-яку проблему легко вирішити не докладаючи справжніх зусиль. Особливо варто звернути увагу, що це відволікає людину від її професійної чи освітньої діяльності, продукуючи неефективні результати праці, знижуючи як спеціальний, так і загальний освітній рівень людини, продуктивність та яскравість її життя, позбавляючи соціального досвіду та елементарних навичок взаємодії однин з одним. Молодь не формує у себе навичок критичного мислення, емоційного інтелекту, адже вважають що будь-яку проблему та задачу можна вирішити за допомогою Інтернет-ресурсів. Тому постає проблема пошуку методів та способів подолання Інтернет-залежності.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням проблеми Інтернет-залежності займалися: С. Варламова І. Голдберг, Е. Гончарова, Я. Кімберлі, Т. Мацьоха М. Орзак, Д. Полигаєва, І. Соколова та інші.

Так, Я. Кімберлі визначає чотири ознаки Інтернет-залежності: нав'язливе бажання перевірити e-mail; постійне чекання наступного виходу в Інтернет; скарги навколишніх на те, що людина проводить занадто багато

часу в Інтернеті та витрачає на це багато грошей. Більш розгорнуту систему критеріїв приводить І. Голдберг. На його думку, залежність можна констатувати при наявності трьох ознак: кількість часу, яку потрібно людині провести в Інтернеті, щоб досягти задоволення (іноді почуття задоволення від спілкування в мережі межує з ейфорією); постійне збільшення кількості часу в мережі; користувач не робить спроби відмовитися від Інтернету чи хоча б проводити в ньому менше часу; погане самопочуття (емоційні та рухові порушення, тривога, нав'язливі думки тощо), яке виникає при не можливості користуватися Інтернет або скороченні часу, проведеного у мережі [1]. М. Орзак виділяє не тільки психічні, але і фізичні симптоми Інтернет-залежності: враження нервових стовбурів руки, зв'язане з тривалою перенапругою м'язів; оніміння пальців руки, що тримає «мишку»; сухість та різь в очах; головні болі по типу мігрені; болі в спині; порушення режиму харчування; зневага до особистої гігієни; розлади режиму сну [2].

Мета і методи дослідження: визначити схильність до залежності від соціальних мереж у студентів за допомогою анкети-опитувальника «Залежність від соціальних мереж». У нашому дослідженні брали участь 15 студентів у віці від 19 до 21 року.

Сутність дослідження. За результатами опитування всі студенти відвідують соціальні мережі: 95% – щоденно, з них 65% кілька раз на день. 32% студентів мають високий рівень залежності від соціальних мереж 56% мають схильність до залежності і лише 12% опитуваних мають низьку вірогідність залежності від соціальних мереж. Здебільшого досліджувані використовують соціальні мережі як засіб зв'язку, обміну інформації, для організації відпочинку та розваг, помічника в роботі. 58% стверджують, що соціальні мережі допомогли в особистому житті та спілкуванні. 80% студентів згодні з тим, що в них існує тенденція до появи Інтернет-залежності.

Основні висновки. Отже, більшість студентської молоді має залежність від соціальних мереж, що вимагає розробки та проведення корекційних заходів для подолання цієї залежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартынова О.С. Критерии оценки Интернет-зависимости / О.С. Мартынова // Психотерапия и консультирование. – М., 2002. – №3. – С. 27–30.

2. Церковний А. Аспекти формування Інтернет-залежності / А. Церковний // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С. 149–154.

Катерина Силка,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

АКТИВНІСТЬ ТА ТВОРЧІСТЬ – ЯК ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я В ПЕРІОД ГЕРОНТОГЕНЕЗУ

Актуальність. З давніх часів відомо, що активність є запорукою здоров'я і довголіття людини. Це дійсно так, адже поки людина рухається, вона почувається живою, потрібною. А творчість як ніщо інше спонукає людину похилого віку до активної продуктивної життєдіяльності. В наш час постійних кризових інтенсивних змін усіх сфер суспільства спостерігається активний зріст тривалості людського життя, тому є вкрай важливим пристосування людини похилого віку до нових умов життєдіяльності. Для того щоб адаптація була продуктивною необхідно створити умови для повноцінного розквіту творчого потенціалу особистості в період геронтегенезу. Адже творча активність є чинником, який протистоїть інволюції людини.

Для збереження високого рівня життєдіяльності людині похилого та старечого віку є вкрай важливим залишатися творче активною особистістю, що дозволить зберегти на достатньо високому рівні її когнітивні процеси, створити ситуацію успіху; сприяє появі нового кола спілкування, почуттю потрібності, зміцнює здоров'я, допомагає легше пройти кризу старечого віку, адаптуватись до нових умов, дає відчуття повноцінності життя. Одним із завдань людини похилого віку є творча самореалізація, активізація резервів власного творчого потенціалу, адже пасивний спосіб життя, відсутність інтересів призводять до регресу і поступового занепаду особистості, прискорює процес ретардації.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням творчого розвитку в період геронтогенезу займались вітчизняні й зарубіжні вчені: Л. Анциферова, Г. Крайг, О. Краснова, А. Лідерс, І. Малкіна-Пих, М. Єрмолаєва, Е. Еріксон, В. Фролькіс. Проблема творчої активності особистості була розглянута у працях Л. Виготського, Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, С. Максименка та інших.

Старість – період життя людини, який характеризується, з одного боку, обмеженням життєдіяльності організму, згортанням його окремих функцій, зниженням адаптаційних можливостей, з іншого – появою нових функцій, механізмів, можливостей, які сприяють пристосуванню особи до нової ситуації [1].

І. С. Кон виділяє чотири типи психологічно благополучної старості, залежно від характеру діяльності, якою вона заповнена [2]: активна, творча старість, коли особа не відчуває неповноцінності, має повноцінне життя; особи з гарною соціальною і психологічною пристосовуваністю, але їх енергія спрямована переважно на влаштування власного життя; особи, які реалізуються у родині та люді, смислом життя яких, є турбота про власне здоров'я.

В нашому досліджені ми розглядаємо тип активної творчої старості, згідно з типологією І. С. Кона, адже саме цей тип є найбільш продуктивним для періоду третього віку. Старіння за таким типом допомагає людині краще пристосуватися до кризи старечого періоду, швидше адаптуватись до нових змін, знайти новий сенс життя та самореалізуватися.

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження було з'ясування рівня активності й творчості в період геронтогенезу. В досліджені брало участь 15 осіб віком від 61 до 72 років.

Були використані такі методики: діагностика домінуючого типу спрямованості особистості (Б. Басс), тест «Діагностика творчого потенціалу і креативності» (Є. І. Рогов), додатково проводилось опитування щодо самопочуття досліджуваних та стану їх фізичного здоров'я.

Сутність дослідження. В результаті дослідження було виявлено, що домінуючим типом спрямованості (60%) є спрямованість на справу, що зазвичай прийнято вважати не характерним для старечого віку. У більшості з цих осіб (53%) діагностувався й високий рівень творчого потенціалу. Крім того, в творчо активних і спрямованих на справу осіб похилого віку, зафіксовані значно вищі показники фізичного здоров'я. Інші досліджувані (40%) показали низьку творчу активність і спрямованість на себе.

Основні висновки. Результати дослідження дають нам підстави стверджувати, що творча самореалізація людини похилого віку має позитивний вплив на активність особистості та її психічне й фізичне здоров'я. Перспективу подальшого дослідження бачимо у розробці методик, спрямованих на мотивацію особистості до творчої активності в період геронтогенезу, розкриття внутрішнього потенціалу людей похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба Т. М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології / Т. М. Дзюба, О. Г. Коваленко; за ред. проф. В. Ф. Моргуна. – П., 2013. – 172 с
2. Кон И. С. В поисках себя : Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М.:Политиздат, 1984. – 335 с.

Склярова Ольга,
Студентка 3 курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т.П.Малихіна,** канд.психол.наук,доцент (БДПУ)

ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема волі, вольової регуляції поведінки і діяльності людини давно цікавить учених. Воля нерозривно пов'язана з розумом, свідомістю людини, оскільки довільне керування завжди свідоме і навмисне. Завданням волі є управління нашо ю поведінкою, свідома саморегуляція нашої активності. Актуальність піднятої проблеми викликана потребою психологів та педагогів у вдосконаленні вже наявних методів впливу на формування особистості школяра з метою розвитку у нього вольових

якостей таких як самостійність, дисциплінованість, наполегливість, рішучість й організованість.

Гра, на думку Л. Виготського – невичерпне джерело розвитку особистості і вона є зоною найближчого розвитку [1, с.220]. Гра – це довільна дія в уявному полі, в удаваній ситуації, що передбачає створення довільних намірів, утворення життєвого плану, вольових мотивів. У грі найбільш інтенсивно формуються всі психічні якості і особливості особистості. Ігрова діяльність активізує формування довільних психічних процесів: довільної уваги і пам'яті, сприяє розвитку розумової діяльності, уяви, знакових функцій мови, вдосконалює емоційно-вольової сфер.

Ігрова терапія як метод психологічної корекції і розвивальної роботи з дітьми вперше з'явилася в межах психоаналітичного підходу в психологічній практиці як альтернатива психоаналітичній роботі з дорослими. Термін «ігрова терапія» заснували такі вчені як М. Кляйн, А. Фрейд, Г. Гуг-Гельмут. Саме вони застосовували цей метод в роботі з дітьми. Згідно з підходом гуманістів К. Роджерса та В. Екслайна, метою ігрової терапії є становлення або відновлення відносин між дитиною та дорослими з тією метою, щоб оптимізувати особистісне зростання та розвиток. Гра – є вільною від примусу, страху, залежності від світу дорослих, і саме у процесі гри дитина може самовиразити себе і дослідити власні відчуття.

Ідея застосування гри в якості корекційно-розвивального методу полягає в особливостях психічного розвитку дитини, для якої провідною діяльністю виступає саме гра. Гра для дитини виступає як інтеріоризація соціального досвіду, так і репрезентація внутрішнього світу дитини, її емоційної і погребової сфери. Гра має великий потенціал щодо гармонізації соціальних стосунків дитини, відреагування негативних емоцій і встановлення контакту з близьким оточенням, сприяє подальшої соціалізації дитини та розвитку важливих психологічних функцій до яких безперечно відноситься воля.

В ігровій терапії використовують – піскову, малюнкову та танцювальну терапію, ліпку з пластиліну та глини, іграшкову маніпуляцію.

Ігрова терапія може розглядатися як засіб корекції розбалансованої емоційно-вольової та комунікативної сфер дітей шкільного віку. Це обумовлено тим, що гра для них є найбільш освоєним видом діяльності і спілкування де дитина має змогу виразити себе.

Кожен вид ігрової діяльності має свій особливий внесок в удосконалювання вольового процесу. Колективні ігри з правилами крім закріплення в дитини необхідних вольових якостей здійснюють ще і зміцнення саморегуляції вчинків. Якщо в ігри вводити правила та обмеження, то це буде сприяти формуванню у школяра відповідальності та соціально нормованої поведінки. Наполегливість і завзятість можна розвинути у дітей молодшого шкільного віку за допомогою ігор-змагань. Така якість як рішучість розвивається в іграх де визначається час між сигналом до початку виконання завдання та початком його виконання.

Формування вольових якостей школярів у процесі ігрової діяльність процес складний, багатогранний і тривалий. Ігрова терапія є невід'ємною частиною психокорекційної роботи з дітьми шкільного віку. Тому подальші

наші зусилля будуть спрямовані на розробку системи корекційно-розвивального впливу на дітей молодшого шкільного віку засобами ігрової терапії з метою формування у них вольових якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка / Л.С. Выготский – М. : Эксмо, 2004. – 512с.

2. Гарбузов В. Практическая психотерапия, или как вернуть ребѐнку и подростку уверенность в себе, истинное достоинство и здоровье / В. Гарбузов – СПб. : АО «Сфера», 1994. – 160 с.

3. Лэндрет Г.Л. Игровая терапия, искусство отношений / Г.Л. Лэндрет – М.: Институт практической психологии,1998. – 368 с.

Ольга Склярова,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М.І. Дорошенко**,
канд. психол.н., доцент (БДПУ)

САМОВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Актуальність роботи. У наш час зростає інтерес і увага до проблеми процесу самовиховання підлітків як фактора розвитку особистості. Сенситивний період для самовиховання починається в підлітковому віці. Основну роль в цьому процесі відіграє виховання в школі.

Поняття виховання і самовиховання є тотожними і мають однакову мету. Виховання неможливе без присутності самовиховання учня, але і самовиховання підлітка є проблематичним без педагогічного виховання.

У сучасній науці зібрано фактичний матеріал, що дозволяє проникнути в суть процесу самовиховання. Механізм самовиховання має такі особливості: підліток вибирає ідеали відповідно до суспільних критеріїв, цілей, готується до життя в суспільстві, удосконалюється в колективній діяльності.

Головним виховним завданням у правильному самовихованні є формування тих позитивних якостей, від яких залежить вирішення зазначених суперечностей, і приведення в дію таких факторів, як зовнішній і внутрішній вплив.

Потреба в самовихованні є вищою формою розвитку особистості. Вона не виникає одночасно у всіх учнів одного і того ж віку, особливо якщо особистість не підготовлена до сприйняття пропонованих вимог.

Дослідженнями цієї проблеми займались такі відомі педагоги і психологи, як Ю. Бабанський, Я. Коломінський, А. Кочетов, А. Мудрик, Р. Нємов, А. Реан, Л. Рувінський та інші, які визначали, що самовиховання займає провідну роль у формуванні особистості.

Мета дослідження. Проаналізувати відношення підлітків до самовиховання; продіагностувати рівень їх самовиховання; розробити

рекомендації для вчителів і учнів щодо самовиховання.

Методи дослідження. Для того, щоб дізнатись ставлення підлітків до самовиховання, було використано соціальний опитувальник «Самовиховання: за і проти». Потім учням було запропоновано заповнити анкету «Що я знаю про самовиховання» для виявлення рівня їх знань про самовиховання як процес, що формує особистість.

Вибір анкетування як методу дослідження був обумовлений тим, що усунення інтерв'юера формує в опитуваних відчуття більшої анонімності й тому це призводить до максимально щирих відповідей.

Анкета «Що я знаю про самовиховання» включає поряд з відкритими питаннями методику «незакінчених речень».

Сутність дослідження. У дослідженні брали участь 20 учнів (12 хлопчиків і 8 дівчаток) віком 13 років.

Опитувальник «Самовиховання: за і проти» показав такі результати, що лише незначний відсоток підлітків – 45% займається процесом самовиховання, але великий відсоток – 55% учасників проявили інтерес і хотіли б більше дізнатися про правильність самовиховання.

Після обробки анкети «Що я знаю про самовиховання» було досліджено, що на питання «Що заважає Вам займатися самовихованням?» підлітки давали такі відповіді: мінливий настрій, забудькуватість, неуважність, лінь, нестійкість характеру, упертість, недостатність часу. Але були і такі, які не могли дати точної відповіді, тому що самі не знають точної причини.

На питання про якості, які учасники дослідження хотіли б виробити в собі, були отримані такі результати: стриманість, хоробрість, сила волі, серйозність, стійкість, емпатійність, працьовитість, пунктуальність.

Підлітки усвідомлюють потребу в самовихованні, розуміють, що людина сама створює себе, сама є творцем свого характеру.

Висновки. Дані показують, що всі підлітки аналізують свій характер, свою діяльність, поведінку, але не всі готові прикладати певні зусилля, щоб щось змінити. Тому учнів слід вчити спостерігати за собою, об'єктивно аналізувати свою діяльність і вчинки, помічати позитивні зміни і підтримувати прагнення до самовиховання.

Керівник повинен допомагати учням ставити посильні само завдання в наступних сферах: розвиток вольових якостей (витримка, рішучість), освоєння спеціальних навичок, розвиток навичок планування своїх справ. Самовиховання допоможе підлітку боротись з лінню та здолати негативні звички, бачити де потрібно самовдосконалюватись, а де потрібно обрати інший шлях свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2014. – 416 с.

2. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч . посіб. / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2016. – 128 с.

Поліна Тіпакова,
студентка 4 курсу
факультету психолого- педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Фролова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Особливо інтенсивний розвиток спілкування дітей із своїми однолітками здійснюється саме в підлітковому віці. Залучення підлітка до недитячих інтересів спонукає його до ініціативної перебудови взаємовідносин з оточенням. Досить часто це призводить до нерозуміння дорослими, що нерідко викликає різні види протесту, непокори.

Психологи, які вивчають підлітковий вік, так чи інше сходяться в тому, що велике значення для таких дітей має саме спілкування з однолітками, тому однією з головних тенденцій є переорієнтація спілкування з батьками, вчителями і взагалі тими, хто дорослiший, на однолітків, більш-менш рівних за положенням.

А. Мудрик зазначає, що потреба в спілкуванні з однолітками, яких не можуть замінити батьки, з'являється в дітей рано і з віком стає все більшою. Поведінка підлітків, на його думку, є колективно-груповою. Таку специфіку поведінки підлітків він пояснює так: по-перше, спілкування з однолітками є дуже важливим каналом отримання інформації, за яким підлітки дізнаються багато речей, які з тих чи інших причин не повідомляють їм дорослі; по-друге, це специфічний вид механічних відносин [1].

Д. Фельдштейн виділяє три форми спілкування підлітків: інтимно-особистісну, стихійно-групову, соціально-орієнтовану. Інтимно-особистісне спілкування – взаємодія, заснована на особистих симпатіях ("я" і "ти"). Змістом такого спілкування виступає співучасть у проблемах один одного. Інтимно-особистісне спілкування виникає за умови спільності цінностей партнерів і забезпечується розумінням думок, почуттів і намірів один одного, емпатією. Вищими формами інтимно-особистісного спілкування є дружба і кохання [2].

Отже, відношення з оточуючими – найважливіший аспект життя підлітків. Якщо потреба в повноцінному спілкуванні з дорослими й однолітками, що мають значення для дитини, не буде задоволена, то в неї з'являються тяжкі переживання. Вони можуть бути пом'якшені й навіть зовсім усунені за умови розуміння проблем підлітка і його бажання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мудрик А. В. Общение как фактор воспитания школьников / А. В. Мудрик. – М. : Педагогика, 1984. – 194 с.

2. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – Самара : Изд. Дом "БАХРАХ-М", 2001. – 672 с.

3. Фельдштейн Д. И. Психологические аспекты изучения современного підростка / Д. И. Фельдштейн // Вопросы психологии. – 1985. – №1.

Тітаренко Аліна,
студентка 3 курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т.П.Малихіна,**
канд.психол.наук,доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ПСИХОДІАГНОСТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ПЕРШОМУ РОЦІ НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Актуальність роботи: На сьогодні проблема шкільної дезадаптації є дуже актуальною,адже вона перешкоджає сучасній соціалізації дитини та повноцінному формуванні її особистості,що проявляється у психологічних труднощах, починаючи від незначних мотиваційних і поведінкових порушень до повної відмови відвідувати школу. Саме тому постає потреба визначення шкільної дезадаптації молодшого школяра на ранніх етапах її прояву.

Питанням шкільної дезадаптації займались багато вчених. Ряд робіт було присвячено вивченню особливостей дезадаптації різного віку: Л. Закутська, О. Новикова, П. Просецький, О. Фурман, О. Яковлєва; варіанти шкільної дезадаптації вивчали О.А.Головко та Б.М.Головко; чинники дезадаптованості молодших школярів розглядалися О. Боделан, Г. Бурменською, Л. Здункевич, Л. Лідерс, Л. Дзюбко та ін.; діагностичні аспекти проблеми шкільної дезадаптації у дітей молодшого шкільного віку досліджували І. Коробейников, Н. Луськанова; прояви дезадаптації, викликані невротичними реакціями розглядалися В. Каган, О. Лічко, Ю. Александровським; клінічна характеристика школярів із синдромом шкільної дезадаптації досліджувалася С. Аксеньєвим, Б. Ананьєвим, О. Бовть, С. Гонюковою, О. Екеловою-Багалій, О. Захаровим, В. Каган, Л. Калініною, В. Лебединським, О. Ушанковим, Ю. Шевченко.

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні проблеми дезадаптації дітей молодшого шкільного віку на першому році навчання у школі.

Загальновідомо, що шкільна дезадаптація – це утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень навчання і поведінки, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності та викривлень в особистісному розвитку, при якому знижуються здібності до навчання,погіршуються взаємини з учителями та однокласниками. Дитина досить боляче переживає всі шкільні проблеми це може супроводжується тривогою, відсутністю апетиту і розладами сну, та виявитися у настороженості, невпевненості, плаксивості без причини. В основі цих проблем лежить складна взаємодія індивідуальних і соціальних факторів, несприятливих для гармонійного розвитку дитини, а пусковим механізмом формування самих проблем.

Серед причин шкільної дезадаптації вчені (М.Г.Вієвська, О.А.Головко, Б.М.Головко, Л.О.Красовська, Н.В.Любченко) виділяють: загальний рівень фізичного і функціонального розвитку дитини, стан його здоров'я, розвиток

психічних функцій; специфіка організації навчального процесу, що виявляється у невідповідності змісту навчання і методики викладання можливостям дитини; особистістьі вчителя, стиль його відносин з дітьми і батьками; інтенсивність навчальних навантажень і складність сучасних освітніх програм; самооцінка молодшого школяра і стиль його взаємин з близькими значущими дорослими. Найчастіше ці чинники існують взаємопов'язано, випливають один на одного та в цілому приводять до певних труднощів у навчанні. Кожна група цих причин може давати прояви в трьох відповідних аспектах: педагогічному, психологічному та фізіологічному, що вимагає об'єднання зусиль педагога, шкільного психолога і шкільного лікаря.

Овчарова Р.В. [2] зазначає, що проблема шкільної дезадаптації може проявлятися в різних формах і мати різні причини, наслідки і локус скарг: п*ершою формою* є несформованість елементів і навичок навчальної діяльності, д*руга форма* – несформованість мотивації учіння, т*ретя форма* – нездатність до довільної регуляції поведінки, уваги, навчальної діяльності.

Отже, особливого значення набуває рання психодіагностика шкільної дезадаптації, як негативного явища, що заважає своєчасній повноцінній соціалізації дитини, гармонійному розвитку особистості, перешкоджає подальшій успішності в навчанні, загальній соціально-психологічній адаптації. Тому подальші наші зусилля будуть спрямовані на розробку системи своєчасної діагностики наявності або відсутності шкільної дезадаптації та рекомендацій вчителям та батькам,стосовно того як допомогти молодшому школяру адаптуватися до нових для нього умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононко О. Шкільна дезадаптація та психологічний вік / О.Кононко // Початкова школа. – 2002. – №1. – С. 5–10

2. Овчарова, Р.В. Практическая психология в начальной школе / Р.В. Овчарова. – М.: Сфера, 1996, 240с.

Анастасія Тягнирядно,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЩАСЛИВОЇ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. Поняття щастя досі не має чіткого визначення, незважаючи на спроби його тлумачення протягом віків. Кожна людина намагається досягти щастя, тому що воно є найважливішою метою в житті кожної особистості. Для кожної людини щастя має суб'єктивне забарвлення: вступ до університету, прийом на бажану роботу, створення родини, поява дітей, здоров'я близьких тощо. Якщо ці події життя стануть дійсністю, то на думку людини вона буде відчувати себе щасливою. І навпаки, вона боїться

зворотної дійсності, тому що буде вважати себе нещасливою. Проте ці побоювання марні, тому що будь-які пережиті позитивні або негативні події в житті особистості залишають відбиток приблизно на три місяці. По закінченню цього терміну людина повертається на той же рівень щастя, який відчувала раніше. Так що ж таке щастя? У чому воно проявляється?

Ступінь досліджуваності проблеми. Щастя як дослідницька категорія є міждисциплінарним феноменом. Феноменологія щастя отримала свій розвиток в рамках гуманістичної психології (А. Маслоу, Р. Мей, Р. Олпорта, К. Роджерса, В. Франкла та інші), позитивної психології (М. Селігман, Дж. Вейланат, Д. Май). Проблематика щастя та психологічного благополуччя досліджувалася в роботах А. Вороніної, Л. Жуковської, В. Духневича, С. Карсканової, Д. Леонтьєва, М. Фетіскіна, О. Ширяєвої та інших.

Найбільш змістовними розробками проблеми щастя займався американський психолог М. Аргайл, який визначив щастя як усвідомлення людиною задоволеності своїм життям або частоту та інтенсивність позитивних емоцій [1]. Д. Гілберт стверджує, що у кожній людині є психологічна «імунна система», набір когнітивних процесів, які включаються, коли у житті не виходить те, чого хоче людина. Їх діяльність допомагає переглянути ситуацію і подивитися на неї з іншої сторони. Дослідник стверджує, що природне щастя настає, коли людина отримуємо бажане; штучне щастя залежить від того, як чинить особистість, коли не отримує бажаного. У суспільстві превалює переконання, що штучне щастя програє природному [2]. В Гарварді було проведено дослідження Дж. Вейланата. Протягом 75 років вчені проводили спостереження за групою з 800 чоловік і намагалися визначити складові щастя і радості життя. Більшість учасників вважали найважливішою щасливою частиною свого життя теплі стосунки як у родинної так й у професійної, соціальної сферах. Дж. Вейланат виявив, що люди ставали дуже щасливими за умови, що в якості пріоритету вони виставляли любов і теплі особисті відносини [4]. Американською організацією «Новий погляд на Прогрес» була реалізована програма «Справжня вага національного щастя», де було доказано, що ні підвищення загальнонаціонального рівня життя, ні персонального доходу не здатне допомогти громадянам досягти особистого щастя [3]. Все більше досліджень підтверджує, що індивідуальний рівень щастя залежить й від генетичних і біологічних факторів. Неврологи з'ясували, що рівень «гормонів щастя» визначається генетичною схильністю. Більшість вчених також дотримуються точки зору, що щастя здебільшого залежить від якостей людини та її характеру, не стільки від досягнення певних благ, скільки від внутрішньої, духовної здатності людини бути щасливою.

Мета і методи дослідження. Визначення рівня показника щастя за допомогою Оксфордського опитувальника щастя (OHI, Oxford Happiness Inventory).

Сутність дослідження. У дослідженні брали участь 20 осіб віком від 20 до 45 років. Аналіз результатів дослідження показав, що 60% досліджуваних мають знижений рівень показнику щастя; 30% досліджуваних – середній рівень показнику щастя; 10% мають підвищений рівень.

Основні висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити

наступний висновок: більшість людей сьогодні відчувають себе нещасливими. Проте вони орієнтуються, яким чином можна досягти щастя у житті. Це: встановлення гармонійних взаємин з близькими, друзями; самореалізація; почуття потрібності й приналежності; міцне здоров'я; оптимізм; відсутність матеріальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – СПб.: Нева, 2003. – 256 с.

2. Селигман М. В поисках счастья. Как получать удовольствие от жизни каждый день / Мартин Селигман. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2010. – 320 с.

3. Динер Э., Миерс Д. Настоящий вес национального Счастья. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.grossnationalhappiness.com

4. Vaillant, G. Successful Aging / G. Vaillant, K. Mukamal. – American Journal of Psychiatry, 2001. – C. 839–847.

Діана Філіп'єва,
студентка 1 курсу ІІ ступеня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **І.О Черезова**, к.психол.н., доцент (БДПУ)

КОНФЛІКТОГЕНИ ЯК ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ

Упродовж останніх років проблематика конфліктів викликає значний інтерес у психологів, однак відсутність єдиного розуміння змісту поняття «конфлікт» спонукає їх до пошуку його власного розуміння (А. Анцупов, Н. Гришина, С. Ємельянов, Б. Хасан, А. Шипілов та ін.).

Конфлікт (від лат. conflictus – зіткнення) – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів суб'єктів міжособистісної взаємодії.

Головну роль у виникненні конфліктів відіграють конфліктогени – слова, дії (або бездіяльность), що сприяють виникненню і розвитку конфлікту, тобто є безпосередніми причинами конфлікту.

Конфліктогени за рівнем повторюваності можуть бути первинними і вторинними, за формою прояву – вербальними і невербальними, за рівнем активності – активними і пасивними.

Підступну суть конфліктогенів можна пояснити тим, що ми набагато чутливі до слів інших, ніж до того, що говоримо самі. Ця особлива чутливість щодо звернених до нас слів походить від бажання захистити себе, свою гідність від можливого посягання. Але ми не так пильні, коли справа стосується гідності інших, і тому не так суворо стежимо за своїми словами і діями.

Як правило, сам по собі конфліктоген не здатний привести до конфлікту. Повинен виникнути «ланцюжок конфліктогенів», тобто їх ескалація. Ескалація конфліктогенів являє собою відповідь на конфліктоген

на нашу адресу більш сильним конфліктогеном, часто максимально сильним серед усіх можливих.

Виділяють три основні типи конфліктогенів: прагнення до переваги; прояви агресивності; прояви егоїзму.

Розглянемо детальніше зазначені типи конфліктогенів.

1. Конфліктогени, які виражають перевагу*:*

- загрози, зауваження, глузування, подшучування та ін;
- хвастощі, захоплені розповіді про власні успіхи та досягнення;
- нав'язування своєї думки, небажані поради та рекомендації, особливо якщо це відбувається на очах у інших людей;
- переривання висловлювань співрозмовника, підвищення голосу, виправлення під час бесіди;
- порушення етики у поведінці;
- демонстрація поблажливого ставлення з відтінком «доброзичливості»;

2. Конфліктогени, які проявляють агресивність*:*

- природна агресивність, яка виникає в певному середовищі (колективі, групі однолітків), а також в якості протесту проти залежності (від начальника, старшого за становищем, статусом);
- агресивність, яка виникла від сформованої ситуації, поганого самопочуття, складнощів у сімейно-побутових або професійних взаєминах;
- агресивність як реакція-відповідь на отриманий від кого-небудь конфліктоген, у результаті чого провокується відповідна агресивність, що призводить до ще більшого загострення пристрастей.

3. Конфліктогени, які виражають егоїзм:

- егоїстичне прагнення домогтися чого-небудь для себе за рахунок інших та будь-якою ціною;
- зарозумілість однієї із сторін при обговоренні спірного питання, що може викликати конфліктну ситуацію та отримати зустрічний, більш сильний конфліктоген і призвести до ескалації конфліктогенів.

Кожен із нас по-різному поводить себе у конфліктній ситуації. Правильна поведінка у конфлікті необхідна як для його протікання, так і для конструктивного виходу з нього.

Конфліктологи виділяють п'ять основних правил поведінки у конфлікті у різних сферах життєдіяльності людини: 1) справедливе ставлення до ініціатора конфлікту; 2) правильне визначення меж конфлікту; 3) позитивне тлумачення конфліктної ситуації; 4) емоційна витримка; 5) безособистісність конфлікту.

Сучасні реалії життя насичені різноманітними конфліктогенами, що призводять до виникнення конфліктів. Знання психологічних особливостей конфліктних ситуацій, врахування особистісних чинників учасників конфліктної взаємодії, розуміння природи конфліктогенів допомагає людині обрати конструктивну стратегію поведінки у складних життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т.В. Дудкевич. – К.: Центр навчальної літератури,

2005. – 456 с.

2. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 416 с.

Надія Фоміна,
студентка 4 курсу
факультету психолого- педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Фролова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

Надмірна зацікавленість Інтернетом спонукає все більше людей проводити час у мережі.

У 1995 році Іван Голдберг запропонував термін "Інтернет-залежність" для визначення неподоланої тяги до використання Інтернету. За І. Голдбергом, це розлад, «що здійснює пагубний вплив на побутову, навчальну, соціальну, робочу, сімейну, фінансову чи психологічну сфери діяльності» [2].

Насамперед соціальні мережі, на думку вчених, є загрозливими для людей, оскільки формують помилкове враження, що кохання, і дружбу легко завоювати і так само легко зруйнувати. Захоплення понад міру соціальними мережами в Інтернеті може шкодити здоров'ю через скорочення спілкування з реальними людьми.

Об'єкт дослідження – Інтернет-залежність та причини її виникнення.

Мета – розглянути теоретичні основи Інтернет-залежності як соціально-психологічного явища.

Теоретичною основою дослідження виступили концепції зарубіжних (А. Войскунський, А. Голдберг, Д. Грінфілд, К. Янг), та вітчихняних учених (О. Бєлінська, Ю. Данько, Є. Акімова, Ю. Бабаєва, А. Жичкина, О. Філатова та ін.)

Кімберлі Янг називає чотири основних симптоми Інтернет-залежності: нав'язливе бажання перевірити e-mail; постійне чекання наступного виходу в Інтернет; скарги навколишніх на те, що людина проводить занадто багато часу в Інтернеті; скарги навколишніх на те, що людина витрачає занадто багато грошей на Інтернет [1].

Отже, на основі теоретичного дослідження ми визначили, що на сучасному етапі розвитку комп'ютеризації й розширення доступу до Інтернету в Україні, на щастя, усе ще мало розповсюдилася патологічна пристрасть до опосередкованих Інтернетом азартних ігор, он-лайнових аукціонів [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика / Р. Х. Вайнола // [навч. посіб. за ред проф. С. О.

Сисоєвої]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 134 с.

2. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси / Ю. А. Данько // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – 2012. – С. 179-184.

3. Литовченко І. В. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі / І. В. Литовченко [посібник для батьків]. – К. : Вид-во ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 48 с.

Світлана Чекушкіна,
студентка 1 курсу ІІ ступеня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **І.О Черезова**,
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ

Центральною проблемою будь-якого напрямку роботи конфліктолога є проблема керування конфліктом. Різними авторами (А.Я. Анцупов, М.С. Вершинін, А.І. Шипілов та ін.) виділяються наступні види керуючих впливів: діагностика, прогнозування, профілактика, попередження, ослаблення, врегулювання, вирішення, завершення конфлікту. Крім того, до керування конфліктом відносять також припинення, запобігання, усунення, гасіння конфлікту. Керування конфліктами може здійснюватися на всіх етапах його виникнення і розвитку. Прогнозування, профілактика і попередження – це ті види керуючих впливів, що доцільні на ранніх етапах виникнення соціальних протиріч. Чим раніше виявлена проблемна ситуація соціальної взаємодії, тим менше зусиль необхідно докласти для її ефективного вирішення.

Досвід прогнозування накопичений у різних галузях психологічного знання. М.С. Вершинін указує на існування різних класифікацій прогнозування: за основними типами – пошукове (визначення можливих станів явища в майбутньому) і нормативне (визначення шляхів і термінів досягнення можливих станів явища, прийнятих за мету); за періодом попередження – оперативне (до 1 місяця), короткострокове (від 1 місяця до 1 року), середньострокове (від 1 року до 5-ти), довгострокове (від 5 років до 15-ти), понад довгострокове (більш 15-ти років); за сферами прогнозування – внутрішньополітичне, зовнішньополітичне.

Основними принципами прогнозування є: системність, погодженість, безперервність, альтернативність, рентабельність.

Виділяють наступні етапи прогнозування: 1) передпрогнозна орієнтація; 2) збір даних прогнозного фону; 3) розробка базової моделі; 4) побудова пошукової моделі; 5) створення нормативної моделі; 6) оцінка вірогідності і точності прогнозу; 7) вироблення рекомендацій.

У практиці прогнозування конфліктів використовується комплекс різноманітних методів: фактографічний, статистичний, прогнозна екстраполяція, прогнозна інтерполяція, метод історичної аналогії, метод

математичного моделювання, метод експертних оцінок та ін. Прогнозування розглядається автором як передумова запобігання конфлікту.

Профілактика конфліктів – ще один важливий вид управлінського впливу. Дотепер у конфліктології не існує чіткого поділу понять «профілактика конфлікту» і «попередження конфлікту». Профілактика розглядається як більш широке поняття, а попередження – як приватний вид профілактики. Профілактика конфліктів спрямована на таку організацію життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії, що виключає чи зводить до мінімуму ймовірність виникнення деструктивного конфлікту чи розвитку протиріч між ними.

А.Я. Анцупов і А.І. Шипілов виділяють об'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні і соціально-психологічні умови, що сприяють профілактиці деструктивних конфліктів.

До об'єктивних умов профілактики конфліктів вони відносять:

- Створення сприятливих умов життєдіяльності людей: матеріальна забезпеченість родини, умови роботи батьків і навчання дітей, можливість самореалізації в професійній діяльності, взаємини в колективі, здоров'я людини, відносини в родині, наявність часу для повноцінного відпочинку та ін.
- Розробка правових та інших нормативних процедур вирішення типових передконфліктних ситуацій: розробка нормативних процедур, що дозволяють опонентам відстоювати свої інтереси, не вступаючи в конфлікт (наприклад, нормативна процедура конкурсного призначення на посаду).
- Справедливий і гласний розподіл матеріальних та духовних благ (заохочень, нагород тощо).
- Сприятливе життєве та професійне середовище: зручне планування робочих і житлових приміщень, оптимальні характеристики повітряного середовища, освітленості, електромагнітних і інших полів, фарбування приміщень, наявність кімнатних рослин, відсутність шумів тощо.

Таким чином, мета профілактики полягає не в тім, щоб запобігти виникненню конфлікту чи усунути його зовсім, а в тім, щоб зробити його продуктивним.

ЛІТЕРАТУРА

3. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т.В. Дудкевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.

4. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 416 с.

ДЛЯ НОТАТОК

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 17 травня 2018 року. – Том 2. Філологічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – 240 с.

Відповідальний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори** та їх **наукові керівники**.*

Технічний редактор та комп'ютерна верстка – Анжеліка Денисова.

Адреса редакції:
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.05.2018 р. Формат 60х84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 15,6
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.